SV. ČECH

ROHÁČ NA SIONĚ
A JINÉ ZLOMKY

SVATOPLUK ČECH:

ROHÁČ NA SIONĚ
A JINÉ ZLOMKY.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
V PRAZE.

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

Pokračování posmrtné. - Pořádá Ferdinand Strejček.

DÍL XXVII.

ROHÁČ NA SIONĚ A JINÉ ZLOMKY.

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1909.

ROHÁČ NA SIONĖ
A JINÉ ZLOMKY.

Napsal

SVATOPLUK ČECH.

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1909.

PG
5038
C45
1899
dict 27

Veškerá práva vyhrazena.

1144372

Tiskem „UNIE“ v Praze.

ROHÁČ NA SIONĚ.

Dramatická báseň.

Předzpěv, předehru a první jednání „Roháče na Sionč“ otiskl básník ve „Květech“ z r. 1898, druhé a třetí ve „Květech“ z r. 1899. Po letech teprve vrátil se ke své práci, ale osud nedopřál mu ji dokončiti. Přepracoval jen původní třetí jednání na definitivní druhé (hodlaje sloučiti původní prvé a druhé v jedině) a ještě v posledních dnech svého života napsal část nového jednání třetího.

Rozumí se, že v tomto vydání reprodukováno je za oddíly, k jichž definitivní úpravě básník již se nedostal, novější znění jednání druhého (původně třetího) a zlomek třetího, jak otištěny byly po smrti básníkově ve „Květech“ z r. 1908.

F. S.

Jen ještě jednou, duchu mojich vzletů,
svých křídel rozmachem v mé spánky bij,
skruš pečeť mdloby s oněmělých retů
a znovu vztyč mou pochýlenou šij!

Ó zázrak učiň: nechať v mojich žilách
zas jaře vzkypí omlazená krev,
nechť rozkvetu zas v plných máje silách,
jen jedinkrát, jen ještě v tento zpěv!

Skráň ochladlou svým zapal ohněm živým,
zviř dechem nadšení můj šedý vlas
a mocně zatřes duchem, klidu chtivým,
by jarním vichrem zaburácel zas!

Vzpruž chabou ruku, nechať v rythmů kovu
těch vidin črtám gigantický rys,
jež před mým zrakem vznášejí se znovu,
jak duchem zavlály již dávno kdys.

Ba, dávno již, co věž jsem spatřil hrdou,
s níž na praporu kalich rudý plál
a na níž ocelovou patou tvrdou
zjev bohatýra železného stál.

*

Z té doby stále věž ta s dávným rekem
se vynášela před můj vnitřní zor,
a v bouř, jež do ní prala s divým vztekem,
dvou pohrdavých očí svítil vzdor.

Již mnohokrát jsem péro svíral chtivě,
a vždy je zase upustila dlaň,
před stínem obra couf' jsem úzkostlivě,
svým slabým vzletem netroufal si naň.

A vznětů mocnějších jsem stále čekal,
své poesie nejplnějších sil,
bych obrys vidiny té v žulu vsekal
a vše jí vdech', co velkého jsem snil.

Máj s létem prchly, jeseň tu — A nyní
chci vykonat, seč mlád jsem sotva byl,
když žár mých spánků uhasilo jíní
a svislé čelo stáří pluh mi zryl?!

Vím, že je marno přivolávat znova
vzlet, oheň, sílu, svěžest zašlých dnů,
že, co tu vnutím v nepoddajná slova,
jen odlesk bude matný zbledlých snů —

Přec dílo velké ostýchavě zkusím,
ač vím, že rukám nezdaří se mdlým,
neb, že tu dávnou dumu vyříknout musím,
než nadejde noc moje, také vím.

Předehra.

Bojiště u Lipan.

Vlažná noc ku konci května. Obloha je zastřena množstvím oblaků, měnících ustavičně své tvary a plynoucích na východ. Mezi nimi vyplývá časem úplněk a zřetelněji osvětluje krajinu, společně s rudou září hořící vesnice. Také dále v okolí viděti rozptýlené požáry, největší směrem k Českému Brodu. Půda pokryta je všude mrtvolami, tu po jednotlivě, tu v hromadách, z nichž největší kupí se kolem jedle osaměle trčící. Mezi mrtvolami a umírajícími viděti trosky bitevních vozů a různé kusy odění i zbraně. Slyšeti stony umírajících a žalostné vytí psů z vesnice i polí. Z dálí na pravo i na levo ozývají se ještě poslední dozvuky boje: hlomoz oddílů vojenských, pronásledujících rozprchlé zbytky polních vojsk Táborských a Sirotčích, troubení, křik, bouřlivý jásot.

V hořící vesnici právě chytá krov opět jednoho stavení a záře padající odtud osvětluje skupinu padlých pod jedlí. V chumáči leží tu pohromadě Táborští a Sirotčí bojovníci a v jich středu několik kněží. Mezi těmito smrtelně raněný Prokop Holý, jediný dosud živ, ale bez vědomí, chvílemi v horečném blouznění. Hlava jeho leží na kmenu jedle, vedle něho roztříštěná archa.

Prokop

(v horečných snech zdvihaje ruku, jakoby velel vojsku).

Vše hotovo — jen vozy těsněj' sražte
a všude pevně řetězy je svažte!
Tam Sirotci — zde Tábor na plec pravou —
a kníže uprostřed buď šiku hlavou!
Stůj, Vácho, při něm, vše ať vojsko zví
svůj čas a směr, kam hýbneš korouhví! —
V zem štíty vbodněte — vy s háky vzadu,
trhejte s koní obrněnců řadu! —
Nechť v trysku jich kraj celý tmí se prachem
a rdí se křížů nesčíslných nachem.

Bůh zázračně dá našim silám vzrůsti
a budou Němci pamatovat Ústí...
Již hrnou se — Nuž, ať je pozdraví
hlas tarasnic a houfnic hřímavý!
Teď k útoku! Již chutnejte své zbraně
a cepů třeskem, mečů bleskem na ně!
Hr, Tábor! Sirotci! Hr, Pražané!
V před, panstvo, Korybute, Polané!
Jak bouře do nich! Běží Němci, běží —
trysk našich jezdců dohání je stěží —
Dík Pánu zástupů za slavný den!

(Zírá blouznivým zrakem do dálky; pak na okamžik probírá se k vědomí.)

Proč náhle ticho kol? Či byl to sen?
Tma čirá — hoří ves — to Ústí není —
co v dálce tam?

(Blouzní zase.)

To Světlá ve plameni —
na útěk drábům Albrechtovým svítí —
Ha, Tachov — Míšní hon — Co slyším hřmíti?
Tak! Dobře tak, mé dítky! Trouby znětež,
za hlučných písní v před se vozy hnětež,
v před burácejte, k Domažlicům dál,
kde s mračnem vojsk nás čeká kardinál —
Než, kde jsou křižáci? Pan legát kde?
Jen kápí červené nám nechal zde,
a jakby vítr zavál v kupu plev,
voj rozvál mu náš pouhý z dálky zpěv...
Teď náhle z vás jen mír a láska dýše,
když slavně odolal náš pevný vzdor
všem klatbám vašim a všem vojskům říše,
teď sladce vábíte nás v církve sbor —

Nuž, pokoj buď! My nezačali boje,
my pravdu jen jsme hájili a svoje. —
Tu Basilej! — Hleď, pane Kostko, vzhůru,
co hlav se kloní s krovů, vikýřů
jak chrličové s chrámového kůru,
by shlédli zástup strašných kacířů,
jež nezlekal všech knížat meč a pych —
Zde hrdi jdem' — teď sami hrůza jich!
A tu již svatý sbor — Ó drzých klamů!
Zde mezi těmi fariseů davy,
v té pýše nachu, zlata, drahokamů
že Ten, jenž nevěděl, kam sklonit hlavy?!
Jenž prodavače mrskal z chrámu klna,
Tím že ta rada svatokupců plna?!
A ti nás kaceřují, ti nám velí:
‚K nám vraťte se, my pravý Kristus, celý!' — —
Mluv, Rokycano, již! — V jed, síru ztápí
lží svojich střely dubrovnický mnich —
Jen mor se líhne církvi z jejich kápí,
těch darmochlebů, jejichž bůh jest břich. —
Jak ruce legát Julián mi stiská,
i ke hře zve mne jako přítele —
Máš vzácné šachy: deska zlatem blýská,
s ní figur sloň se druží přeskvěle ——
i hráč jsi dobrý, pane legate —
Já pronikám však tvojí lící hladkou
až na dno duše své, mě nezmate
tvůj úsměv láskyplný s řečí sladkou! —
Ó vaše moc ni lest nám neuškodí;
však jiný zlý se nepřítel nám rodí
v nás, běda, samých: Tuchne čistý plamen,
jenž z žárů kostnických nám v srdce šleh'
a s ním i slábne síla našich ramen —

sám vlastní mdlobou v síť jim padne Čech.
Již nad čest národa i pravdu boží
jim vlastní moc a pohodlí a zboží —
ó panstvo, panstvo, pro svůj zisk i vládu
vše zradíš: víru svou i rodnou zem;
bys lid zas vpřáhla do rabského řádu,
šij vlastní ráda spoutáš cizím jhem —
a Praha s tebou jde — znám její chtíče;
chce znovu ovsa zlatého a — biče!
Leč Tábor sám — též my! — ve chmurách zbledla
ta čistá hvězda, jež nás všecky vedla!
Kde srdcí všech je souzvuk vroucí, stálý? — —
Ha, Tvaroh — jeho pěstí klesám v prach —
Ó Plzeň! — Konec, tma — šíp v boku pálí —
a žízeň pekelná — jen krůpěj, ach — —

(Upře oči, smrtelným zápasem ztrhané, k obzoru a v ho rečných jeho snech vynořují se tam na hvězdnatém nebi veliké stíny dvou postav, obklopené světlem plného měsíce, který vyplul z mračen. Oddělují se od hvězdnatého pozadí a nesou se přes bojiště k Prokopovi. Jedna z obou postav, s biretem kněžským na hlavě, nese kalich; druhá je v bitevním oděvu, s mlatem v ruce. Stanou před Prokopem a kněz s kalichem nachyluje se k umírajícímu.)

Hus.

Je konec, Prokope! Tvá přišla chvíle.
Nuž, z toho kalicha svlaž horký ret,
jejž zastoupil jsi v bohatýrské síle,
že přemožen se před ním sklonil svět.

A přec, ó synu, podlehli jste klamu:
Jak almužnu nám nechá lstivý Řím,
co nemoh' se mnou sžehnout na Bodamu
ni urvat našim rukám vítězným.

Tys také vešel s posly k církve sněmu;
však duch můj nevšel s vámi, zůstal vně,
já prokat zůstal sborem, kacíř jemu,
a kacířem jim budu pověčně.

Ne, nikdy v pravdě nesmíří se s námi,
co levou dají, pravou zkusí brát;
jen v starý blud a pod své jho nás mámí
tou cetou na udici kompaktát.

Ač ztrpí nám, že nemohou jej vzíti,
vždy ohavou jim bude kalich ten,
dál budou lstí a mocí drát a rýti,
by schvátili jej v naší mdloby den.

A církve náprava — zda k ní se schýlí
sněm zvrhlých biskupův a opatů,
jenž nejprv sebe sám jak mrzké býlí
by musel vyplet, hlava rozvratu?!

Proč, v pevné tvrži své„ dál pod hradbami
jsme nenechali záští marné hřmít,
proč v ní svůj chrám jsme nezklenuli sami,
jen sami základ víry své a štít?

Teď sami bořímе val země rodné
a zpět se do ní zvolna přivalí
sil nepřátelských zloby, klamy svodné
a všechen rmut i plevel bývalý.

A hlodat budou ve zdech našich všude,
až dům se shroutí v cizí záplavě,
a přijde čas — i kalich shlcen bude
vln zuřením, jež vzkypí krvavě...

Však Bůh jen sám všech lidí kroky šíne,
On ví, kam vede temnem lidstva děj —
Nuž, beř se k Němu, Prokope — On kyne —
v pouť svatý kalich ten ti sílu dej!

Prokop

(chtivě zdvihá rty k nachýlenému kalichu, ale pojednou zděšen odvrací se od něho a klesá zpět).

Ó běda! krve kouřící a vřelé
tvůj kalich pln! Krev stéká s něho v dol
a proudí valem — krve moře celé
již purpurem se vlní po všem kol,
kraj širý zalévá až k nebesklonu —
výš stoupá rudý brod — již v krvi tonu —
již v ní se dusím — v ústa má se valí —
jak mlha červená mé zraky halí — —
Ó přísahám, ni jednou ruka moje
zbraň neztopila v purpurné ty zdroje,
jsou čisty k oběti mé kněžské dlaně —
já v bojích velel jen — Leč krok můj, ach!
smrt, zhoubu nosil každé světa straně,
sled jeho každý byl ten hrozný nach!

Žižka.

Žár hvězdy krvavé nás neved' v bojích,
svit nebes čistý plál nám k odvetě,
my bránili jen svatých statků trojích,
nad které dražších není na světě.

To byla horoucí po pravdě snaha,
to byl náš rodný krb a naše řeč;
my nevznítili válku — zlého vraha
jsme krvavý jen odráželi meč.

Přes chaty hořící a dítek trupy
v zem naši zaburácel přízrak týž,
jenž na mrtvoly bratří Baltské supy
kdys k hodům sezval pod svůj rudý kříž.

Ten příboj hltavý, jenž zvolna věky
již do měst, niv a hradů nám se dral,
teď přivalil se s vítěznými skřeky,
by rázem dílo zhouby dokonal.

Však nechtěl Všemohoucí naší zkáze,
i zavanul v nás mocný jeho dech —
tu vyvstali jsme jako z žuly hráze
i vzňal se plamen svatý v srdcích všech;

On vozy naše v nedobytné valy,
v děs národů náš změnil selský cep
a spousty vojsk před hrstkou poklesaly,
kam Jeho vedením jsem kráčel slep.

A bít jsme museli též v rodné zemi
ty zmije zlé, jichž zrádná pleticha
se spřáhla s vlastní krve vrahy všemi
i zhoubci otčiny a kalicha. —

Teď konec, Prokope, i tvé již dráhy
a kde v ní krvavá je stopa vin,
je vloží na soudu i smíru váhy
Ten, k němuž vzírali jsme: Hospodin,

Jenž vdechl muži vzdor a sílu v skráně
a do zápasu ztužil jeho sval,
by spíše klesl na krvavém láně
než křivdě, lži a porobě se vzdal.

Hus.

Buď, Prokope, ti milostivo nebe,
před soudcem kajicně se v prsa bij
a z kalicha, jenž v bitvách vodil tebe,
klid nyní blažený a spásu pij!

Toť krev je beránkova, krev je smíru,
krev lásky boží za nás prolitá —
již z pozemského bludů, mátoh víru
tě vítá záře pravdy věčitá!

(Umírající pije z kalichu, při čemž domnívá se slyšeti tajemné zpěvy nadzemské.)

Hlasy s výše.

Již prchá smrtelnému zraku
stín, světlo, tvar i barev směs
a v charém rozplývá se mraku
všech zemských zjevů čar i děs,
v noc prokmitá jen světlo vnitřní,
dum netělesných lampa jitřní,
s níž duše k věčné zory nachu
ve vzdušných, čistých křídel vzmachu,
již prostých slední stopy prachu,
tmou smrti vzlétá do nebes.

Již v uchu tichne světa znění,
hlas země každý, lidstva shon,
hřmot válečný a žalmů pění,
smích, repot, kletba, ples i ston,
vše mlkne v čiré, mrtvé hluši,
hlas tajemný zní jenom v duši,

jenž ptačím tikotem se vije
v ty hymny věčné harmonie,
jež s výší nedostižných lije
v dóm nekonečna hvězdný zvon.

Již chladne čelo a v něm hyne
dum lidských roj, snů plachý kmit,
a s tlukem srdce navždy mine
zášť, láska, všechen prsou cit,
i vzpomínky se svazky všemi,
jež duše peruť pjaly k zemi,
a jiným světem objatého
na klínu taje přesvatého
tě do náručí hvězdnatého
na věky pojme boží klid.

(Zpěv zaniká v sluchu Prokopově a mění se jako v daleké zvonění; zároveň rozplývají se vidiny Husa a Žižky, a umírající naposled zalétá duchem do minulého života, spatřuje výjevy z cest, které za let jinošských vykonal do jižních zemí evropských a do Palestýny, a na konec i mihavé obrazy svého dětství.)

Prokop.

Hlas zvonů slyším jako v dálce kdesi —
ne, jsou to zvonce pasoucích se stád —
led svítí z horských mlh — o skalní tesy
v duh oblouky se tříští vodopád...
Tu cypřiš zase v teskný sen se noří
a révy věnčovím květ mandle hoří —
Teď zvony opět — římských zvonů zpěv —
smích racků — lana svist — vln sykot, řev —
řad stanů bělavých ve stínu palem —
ve hvězdné noci Betlem — Jerusalem —

Zní zvony — stále zvony — znám ty zvuky:
toť Týnských, Jakubských jsou obrů hluky,
toť pražských věží podvečerní hlas
ve staré, známé jizbě slyším zas —
čte v bibli strýc — a vrčí kolovrat —
míč uložím — dost hry — a šel bych spat —
Čí hlava v bílé roušce cípaté
jak velký motýl nade mnou se shýbá,
zrak laskavý a ruce rozpjaté —?
Toť máť mne jímá v náručí a líbá.

Matčin hlas.

Spi, Prokůpku, dřímej sladce,
polož hlavu v náruč matce!
Spí již pták i květ,
celý boží svět;
spi, můj hošku boubelatý,
spi, můj holečku!
Zítra dám ti vozík zlatý,
bílou ovečku —
Spi, můj kvítečku!

Prokop

(za té ukolébavky svého přeludu tiše skonává; však pojednou škubne sebou naposled a povztyčí hlavu).

Již palte z houfnic všech! — Sem, harcovníci!
a v pravo stoč se čelo vojska všeho —

(Umře.)

(Právě dohořel také krov stavení ve vesnici a skupina mrtvých pod jedlí mizí v hlubokém stínu. Ticho na bojišti; poslední hluk boje zní už jen slabě z dálky. Měsíc osvětluje pláň, na

níž nejeví se již ani známky života. Jen v povzdálí, z jiné skupiny mrtvol, zdvihá se za chvíli nejasná postava ženská. Z namáhavé, vrávoravé její chůze možno tušiti, že jest raněna.)

Stará, slepá Táborka
(chraptivým hlasem začíná zpěv).

Kdož jste boží bojovníci
a zákona jeho —
(Umlkne a naslouchá.)

Nic! — Ani hlesu! — Ticho všude kolem.
Zda trupů jenom žeň tu leží polem?
Boj zuřil, když jsem klesla v mrákoty —
teď klid jen kol a noc mé slepoty. —
Jak bitva skončila, kdo může mi říci?
Kde jste, kde jste, ó boží bojovníci?
(Klesá opět k zemi.)

*

Přicházejí dva katoličtí šlechtici a stanou v popředí.

První.

Den parný byl to a noc krvavá;
já dosud nezřel seči podobné
ni o ní neslyšel; jak na jatkách,
svých vlastních vozů hradbou sevřeni,
těl jedna spousta těsně stlačená,
že v obraně druh druhu překážel,
tam panských mečů sršícími blesky
jsou pobíjeni valem napořád.
A taká byla našich zuřivost,
že pánům z rukou jaté Tábory

zas rvali našinci a bezbranné
je probodali, nenasytni vraždou.
A potřena je navždy tato rota:
Pad Prokop s Prokůpkem a vojsko vše
jich obou, podhejtmané, kněží též —
i archy prý, jež nosí do boje,
se roztříštily na padrť, ha, ha!
Ó slavný den, ó noc, jíž málo rovných!
Co zvonů visí po všem křesťanstvě,
dnes by své spojit měly hlaholy
v bouř jásavého díků činění,
že konečně drak ohavný je zkolen,
jenž soptil jed a zkázu tolik let!

Druhý.

Jest, pravda, hlavní dílo vykonáno,
však nezapomeň, čí jsme pomocí
dnes zvítězili, dosud v kacířství
že Praha s pánů, lidu většinou.

První.

Že pánů také? Ovšem podle jména
jsou dosud husity, leč v srdci as
z nich mnozí kalich sotva cení výše
než ty a já. Jen strach a málomoc
před neodolnou silou buřičů
část šlechty přinutila, na líce
vzít kališnickou klamnou škrabošku —
však nyní radostně ji odhodí.
Hleď pana Menharta: již před legáty
se v lůno církve tajně navrátil

ni kompaktát nevyčkav stvrzení,
a zevně-li dál kalich přijímá
s jich svolením, to jistě jen, by Řím
měl spojence i v samé bludu tvrzi,
jenž z nitra urychlil by její pád.
Tak stejně Přibík Klenovský a jiní.
A kterých srdce dosud bludu věrno,
těch aspoň schladil zápal kacířský
v těch spoustách země, rozvratu všech řádů,
jenž hrozil smazat stavů rozdíly
a v poddanství je uvedˈ chlapů sprostých.
Vždyť viděls, kterak právě zuřili
v té sběři táborské; s tou zběsilostí
by nesápali cizí křižáky
jak rodné zde a spolukacíře.
Jim stavu prospěch výš je nežli víra.
Ti, kterým blud byl vskutku duší duše,
již k němu lnuli vášní šílenou
a byli hotovi, vše vzdáti jemu
až do svých životů; ti, kteří vskutku
dát krve krůpěj chtěli poslední,
by po ztřeštěných svojich pomyslech
řád všeho náboženství obrátili,
nechť rozloučeni s církví nadobro: —
ti leží zde (ukazuje po bojišti) a nepovstanou víc!
Ti, kterým vzdor tak vnikl do všech žil,
že, než by v cizí poddali se jho,
spíš chtěli válčit věčně bez oddechu,
nechť hrstka proti světu celému;
ti, kteří vskutku dopuštěním nebes
a pekel pomocí všem odolali
vojsk valných nárazům, svět ohromili,
strach národů a těžká starost církve,

že klatby zaměniti musila
na chvíli aspoň prosbou laskavou: —
ti leží zde a nepovstanou víc!
Sám sobě český odboj uťal zde
svou ruku jednu, mocnou pravici,
a veta již po strašné jeho síle.
Hrůz táborských jsouc navždy zbavena,
říš svatá z hluboka si oddechne,
sil nabudou zas vládci němečtí
a v šik zas jeden přemocný se sdruží;
i koncil nyní, svatá stolice
řeč jinou s Viklefovci budou vésti:
Ti nepůjdou již s hlavou hrdě vzpjatou
do sněmu církve v hrozné glorii
vojsk nezdolných, jež tuto zbita leží —
teď přijdou zkrotlí, s tváří prosebnou
a přijmou rádi, jestli na oko
jim církev dá, co sama bude chtít.
A král až Sigmund vejde do země,
však dovede již s naší pomocí
tu silou v ráz, tu v dobru pozvolna
zem navrátiti do bývalých řádů.

Druhý.

Dejž Bůh a svatá nebes královna,
by splnily se naděje tvé všecky! —
Leč, pojďme dál! Hle, panstvo pod obojí
tam přichází a mně je protivno
svou tlumit zášť ve společnosti té.
Ba, věru divím se, že dnes můj meč
ni jedenkrát si cestu nesplet

a nezabloudil v prsa těch, již s námi
dnes v šiku stáli, bohdá naposled.
(Odejdou.)

(Přicházejí zemský správce Aleš Vřešťovský z Riesenburka, Hynce Ptaček z Pirkšteina, Vilém Kostka z Postupic a mladičký, teprve čtrnáctiletý Herart z Kunštatu, pozdější Jiří z Poděbrad.)

Noc začíná ustupovati jitřnímu šeru; zvolna se rozednívá.

Aleš Vřešťovský.

Nuž konečně ten balvan ohromný
jsme odvalili s cesty vedoucí
zpět k řádu pevnému a míru země;
a práce nesmírná to byla věru,
boj odvážný o bytí, nebytí,
jenž přeslavně na tomto bojišti
se skončil k dobru s boží pomocí —

Kostka.

A bohužel i vrahů kalicha.

Aleš.

Však víš, že nešlo o kalich v tom boji.
Zde na jedné jsme straně stáli všichni,
ať víry té či oné, kteří chceme
řád, pokoj, blaho zemi navrátit,
a na druhé pych nevázaných rot,
jež zamítaly všechen v zemi řád,
by pod pláštíkem víry bez konce
dál mohly plenit, věčný vésti boj,
jenž stal se zvykem jim a řemeslem.

*

Kostka.

Jen sami sobě řekněm pravdu celou.
Ne řád jen země, leč i naše moc
zde byla v sázce, — panstva převaha
a zvláště vyššího. Ta poklesla
v těch mnoholetých bouřích nadobro:
Jak v městech bývá, zvon když udeří,
jenž velkou obec volá v hromadu,
a z ulic všech se valí v zástupech
vše bez rozdílu, nejchudší i měšťan,
by na chvíli ve vlastní svoje ruce
vzal celek kormidlo, jež jindy řídí
hrst nejbohatších, rukou konšelů:
tak zvěst o svaté žertvě v Kostnici
až k selské chatě všecku českou obec
kdys přivolala k pravdy obraně
a v ohromné té bouři veslo správy
z ruk šlechty vyklouzlo, řád starý zmizel
a všechny výsady, lid nové vůdce
ne po stavu, než po zdatnosti volil:
Tak chudý zeman, nízký dvořánek
Jan Trocnovský vše poddal svojí vůli
a po něm Prokop, bratří prostý kněz —
my všichni, šlechta nižší, nejvyšší
jsme poslouchali jeho povelů,
když v době nebezpečí obecného
v boj vítězný svým ved' nás důmyslem.

Aleš.

Aj, mluvíš věru, jakbys litoval,
že my zde neležíme porubáni
na místě Táborů a Prokopa —

ty, o němž pověst roznesla se dnes,
žes v boji vlastní rukou proklál jej,
ač byl tvůj přítel kdys. — Než pověz tedy,
proč šel jsi s námi, s námi pobíjel
ty polní roty v boji rozhodném?

Kostka.

Že Prokop rukou mojí nepadl,
snad jistit nemusím: můj čestný meč
jen proti meči v zápasu se tasí,
však nezabíjí kněze bezbranné,
a že sám Prokop nikdy nebojoval,
šik bitevní jen řídě, dobře víš.
A říci neváhám, že lituji
té smrti Prokopovy: člověk velký
a válečník byl nepřekonaný,
po jakém darmo ohlížet se budem'
as v těžkých dobách příštích zápasů.
A živlů, které potřeli jsme dnes,
již nebyl střediskem a řidičem:
vždyť víš, jak v samém lůně Tábora
mu hrozil odboj nevázané sběře,
ne obránců již víry zanícených,
než namnoze jen chasy dobrodruhů,
jež pro řemeslo krvavé a plen
se z různých končin sběhla v tábor bratří.
Ó věř: i bez našeho vítězství
ta strana byla zasvěcena zkáze
svým vlastním úpadkem a rozkolem. —
Já přesvědčen byl jako všichni vy,
že třeba míru zemi konečně
a pevných řádů, správy jednotné,

a proto s vámi šel jsem v tento boj
a půjdu dál. Než skrýti nechci obav,
jež po boji v mé duši vznikají:
zda s uklidněné vlasti kormidlem
též kalich budem' pevnou rukou třímat
a všechno to, zač obrovský jsme boj
ta léta vedli s celou Evropou;
zda shoda zájmů, která spolčila
nás k bitvě dnešní s panstvem pod jednou,
v zad nezatlačí, nepochýlí k pádu
ten jasný prapor našich svatých snah.

Aleš.

Snad nemyslíš, že mělčí je má víra
než tvoje? Dokud správcem zůstanu,
že přivěsil bych někdy pečeť svou
na smlouvu s papeženci, jíž bych písmě
jen jedno zapřel z článků Husových?

Kostka.

Což kdyby tobě rovnala se v tom
jen aspoň šlechty naší většina,
pak nehleděl bych s bázní do budoucna,
až panstvo pod jednou se přihlásí
o podíl svůj na zisku dnešní bitvy,
až začne Rosenberk své pikle kout
po boku příchylného jemu krále.
Však žel buď Bohu a sám dobře víš,
jak mnoho v řadách našich vlažnosti,
jež snadno v dobách tísně prospěch svůj
nad kalich postaví. Hleď Menharta —

Ptaček
(vpadá mu do řeči).

Ej, brachu, pěknou píseň vítěznou
tu notuješ jak na hřbitově sýček!
Víš, proč jsi přišel sem, jak já to vím, —
a co tu vykonal tvůj směl'ý meč,
chceš jazykem zas žehrajícím spáčit?
Zda proto míru hlavní překážku
jsme zdrtili zde, bychom mezi sebou
zas do křížku se chytli vesele?
„Pan Menhart zrádce jest — a tu pan Ptaček
též nezdá se mi pravým husitou
s tím břichem vypouklým, a v lysé hlavě
zajisté kuje mrzké pletichy —
ten onde myslí pouze na svůj zisk —
a ten tam horlí málo pro zákon —
tak stejně ten a onen — panstvo šmahem —
a proto běda, běda kalichu!"
A běda bude, ztratíme-li víru
ve vlastní upřímnost a poctivost.
Já nezkoumám, hleď! Petra ani Pavla,
jen k sobě obracím se takto pravě:
„Zde stojím, Hynce Ptaček z Pirkšteina,
zde meč je můj a zdravá moje ruka,
chci kalich, kompaktata, zemský mír
a navrácení krále do země,
ač přistoupí-li k našim podmínkám.
A že to chci, dnes chutě mečem svým
zde Tábory jsem hubit pomáhal
a půjdu dál se stranou pokoje;
leč kdyby koncil slib svůj nesplnil,
neb král se vzpříčil našim výminkám

a kdokoli chtěl na mou víru sáhnout:
tu vím, i kdyby k tomu nakrásně
sta zrádců opustilo naši věc,
že zůstane mi meč můj a má vůle,
bych dokud živ se hájil v právu svém."
Tak smýšlíš stejně ty a přítel Aleš
a jiní — kdyby hrst nás byla jen,
však bychom znovu vznítit dovedli
v žár celou zemi k víry obraně.
Nač tedy s bázní hledět v budoucnost
a chmurami si kalit slavný zdar
té bitvy rozhodné? — Žel rodné krve,
jež zatopila tuto Hřibskou pláň,
leč muselo to být a stalo se.
Teď raděj vesele již k novým činům
na dráze začaté. Hle, jitřní hvězda
již nad rudnoucím kmitá obzorem,
a jak z té krve oblaků se zrodí
svit slunce radostný, tak bohdá též
jas míru blahý nad otčinou vzejde
z těch zkrvácených polí Lipanských...
Leč sám jsem zabřed' v kazatelský sloh,
jenž málo po mé chuti. — Na mou věru,
teď teprve si všímám hrdiny,
jenž nejvzácnějším jistě mezi námi,
neb co svět světem, nikdo nezačal
tak časně asi bohatýrskou dráhu.
Rci, pane Herarte či Jiříku,
či jak tě vlastně v Poděbradech zovou,
rci, také-li jsi první prolil krev
a s mečem ze železa skutečně
zda na živém jsi přijel koníku?

Jiří.

Vím, pane Ptačku, že rád žertuješ,
a po všem, co jsem slýchal o tobě,
ctím tebe upřímně. Leč kdyby jiný
na mladost moji hřešil šprýmem levným,
tu snadno moh' by poznat na sobě,
zda meč můj ze železa.

Ptaček.

Dobře tak!
Tak na mne patřilo za špatný vtip.
Jsi spravedlivá svého otce krev
a řádný chlapík, mladý Kunštate!
A nikdo v pravdě, hledě na tebe,
by neřekl, žes léty dosud hochem.
Jsi pěkně urostlý, ač do vysoka
tvé tělo nemíří a jako já
as do široka spíše rozrosteš,
však duch tvůj, zdá se, vzlétá k velkým věcem.
A jak ti sluší hněvivý ten vzdor!
Jak zableskly tvé oči jiskřivé
a červánkem se zrumenila tvář,
nad líce dívčí hebounká a čistá,
již vroubí jako vlny zčeřené
vlas jasný, skláněje až na ramena
houšť pěkných prstenců.

Jiří.

Již dosti, pane!
Zvol jiný předmět svého žertování,
již snažně prosím. Jsem-li hoch ti jen,

snad aspoň vhod vám byl můj branný lid,
jímž rozmnožil jsem vaše dnešní řady —
ne z nedočkavé touhy, zkusit v boji
své rámě ponejprv, ač silné již,
než z poznání, že na tom bojišti
jen možno zjednat zemi zpustlé mír
a také pravý prospěch kalicha.
Jen veden poznáním té nutnosti
jsem lid svůj přivedl, neb jinak želím,
že první krev, jíž můj se zbarvil meč,
krev byla česká v boji domácím,
a nad to — přes různosti všeliké —
krev hajitelů téhož kalicha,
jenž zářit bude navždy cestě mé.
Proč raději v davech cizích křižáků
svůj první plesně nezakřepčil rej?! —
Však neměl volby — muselo to býti.

Kostka.

Ta slova mohl promluvit jen muž.
Již přijmi ruku mou jak milý druh.

Aleš.

A moji také, pane!

Ptaček.

Moji též!
Ba, muž jsi už a soudnosti tak bystré,
že hlas ti dám, až budem poselstvo
ku králi volit nebo koncilu.

Viz, Kostko, že nám obav netřeba,
jen svorně-li a chutě půjdem' dále —
hle, tu máš zosobněnu budoucnost
v té čacké mladosti, jež bohdá bude
věc naši hájit s novým nadšením,
až nás již dávno země bude krýt. —
Však tu již od Brodu se vrací vojsko!

*

(Slyšeti stranou v dolině hlomoz válečných vozů panských, ujíždějících ke Kolínu. Objevují se oddíly pěších a jízdných bojovníků.)

Na bojiště přicházejí Dîviš Bořek z Miletínka a Menhart z Hradce.

Aleš Vřešťovský
(popochází Bořkovi vstříc).

Nuž, konečně ti mohu zjevit, Bořku,
jak správce zemský i jak přítel tvůj
dík radostný a plný obdivu
za slavné vítězství, jež v boji těžkém
nám zjednalo tvé bystré vedení.

Bořek.

My všichni konali svou povinnost,
a náleží-li komu zvláštní chvála,
tož Černínovi, který mistrně
zde řídil našich vozů obraty,
a přede všemi Krchlebci, jenž rozhod'
svým včasným vyskočením ze zálohy
zdar bitvy rázem. V onen okamžik,

kdy přetvářeným naším útěkem
ven z brlohu svých uzavřených vozů
dal vylákat se medvěd táborský,
a naše záloha mu vpadla v záda:
v ten okamžik již plné vítězství
nám bylo jisto. Větší počet náš
a zmatek čirý v nepřátelských davech,
jimž vozy jejich místo opory
se staly překážkou — to vše nám přálo,
je potříti a zničit nadobro.
Jich třináct tisíc pobito zde leží
a našich padlo několik jen set.

Menhart.

Však do posledka dravec táborský
se vztekal divě, kde jen uvolněna
mu trochu tlapa k marné obraně.
Sám Prokop s jiných kněží zástupem
dav kolem archy ještě shromáždil
svých bojovníků lítých a jak výspa
skal žulových tam chvíli strměla
ta četa v boje moři zběsilém,
an zevšad burácel k ní našich příboj;
však posléze i ona shlcena
tím vírem krvavým. A v mrtvol spoustě
tam kdesi zapad' Prokop na věky
jak zlopověstný meteor.

Kostka.

Však možná,
že přec by nebyl zkázou úplnou
boj skončil pro ně, nebýt útěku,

jímž Čapek před časem prý se svou jízdou
se spasil ke Kolínu.

Ptáček
(se smíchem).

Na velbloudu?

Menhart
(rovněž).

Což nevíš, že jej ztratil u Plzně?

Bořek

Ne, Čapek nemohl je zachránit
a chytrák byl, že aspoň sebe spasil;
s ním nejvyšší též hejtman táborský
prch', Kořský Ondřej. Však nám neujdou:
Již oddíl vojska bouří za nimi
a my též všechni spějme ke Kolínu,
tam poslední tu jiskru odletlou
v ráz ještě došlápnout, by v nový plamen
snad nevyšlehla ještě na chvíli.
Zde hotovi jsme již.

Aleš.

Na Brodské straně
jste uprchlíky všechny dostihli?
A mnoho-li je v bitvě zajatých?

Bořek.

As tisíc jato bojovníků prostých
a menší hejtmané dva táborští
a z pánů strany té Jan z Bergova
a Roháč z Dubé.

Aleš.

Ti as kajicně
k nám navrátí se, budem'-li je chtíti.

Ptaček.

Ó, Bergov dozajista. Roháč — nevím.
Již od začátku s Tábory se spřáhnul
a příliš hluboko se zaryl, myslím,
v jich krajní zásady. Též leb má tvrdou.
Žeť příbuzný můj, víte; znám ho dobře.

Aleš.

Však není přece slep, by neviděl,
že navždy síle táborské je konec
a nikdo nevzkřísí, co tuto padlo.
A myslím, rád že přetrhá ty svazky,
jež se stranou ho spjaly, nyní mrtvou,
tím snáz, že místo vždycky podružné
tam míval pod Žižkou i Prokopem,
on, přece z panstva nejstaršího v zemi —
Však pozná teď, kde vlastní jeho strana,
a vrátí se, — jen přijmem'-li ho v milost
po hříších minulých.

Ptaček.

Že v nitru svém
již vidí marnost všelikého vzdoru,
též domnívám se; ale pochybuji,
že sám by požádal kdy o milost. —
A jak byl zajat?

Bořek

V tuhém zápasu
meč vyražen mu z ruky prudkou ranou
a smrt již bezbranného byla jista,
když v tom, jsa svědkem toho výjevu,
jsem živého jej kázal zajati —
však spoutati jej dosti trudu stálo.

Aleš.

A oněch tisíc prostých zajatců?

Menhart
(se zlým úsměvem).

Ó s těmi starosti již není žádné.

Kostka.

Jak to? Mluv, co je s nimi!

Menhart.

Pohleď tamo!
Ta záře u Brodu — to řada stodol,
v nichž veselými hoří plameny
ten plevel proklatý.

Kostka.

Žert hnusný mluvíš?

Jiří
(přiskočiv).

To není možné!

Aleš.

Jak že —?

Ptaček.

A všech tisíc?

Menhart.

Já nepočítal jich, těch živých snopů,
jež vmetali jsme brodským měšťákům
tam za humna i v perny; ale málo
as chybělo do počtu onoho
té žatvě pekel, nad níž zplesá Satan.
Hrst pěkná otěpí pro ďáblů vidle!

Jiří.

Toť hanebné!

Kostka.

To skvrna věčitá
na dnešním vítězství!!

Aleš.

Toť proti právu
a války zákonům.

Ptaček.

Tak pravím též.

Jiří.

Ó strašno!

Menhart.

Strašno chlapci — Jakž by ne?
Však nemíchej se mužům do řeči,
můj hošku všetečný! A proč jsi zde?
Snad myslils, že je válka dětská hra
a pouhý žert? Měls zustat v dětské jizbě
a chytati se tam za sukně chův.

Jiří.
(chápaje se meče).

Zvíš hned —

Ptaček
(zadržuje ho).

Kroť junný oheň! (K Menhartovi.) Ty pak věz:
jest mladistvý pan Kunštat celý muž,
tím vzácnější, oč méně čítá let,
jest přítel můj a za sebe též pravím:
ni zbla mu nesmí nikdo odepřít
z té cti, jež muži statečnému patří.

Kostka.

Jsme zhanobeni skutkem ohavným!
Těch upálených tisíc zajatců
pro věky všechny zastře hustou chmurou
lesk velikého boje našeho.

To jistě, Menharte, je tvoje dílo,
jen z duše tvé se mohl vylíhnout
čin takový.

Bořek.

Jen radit Menhart mohl,
však rozhodnutí bylo v rukou mých
a za skutek já odpovídám pouze,
já samoten, jenž vykonat jej kázal
z té moci, jež mi dána vaší volbou
jak nejvyššímu vojska hejtmanu.
Toť bojovníci čestní nebyli,
než lupiči a země hubiči,
již cele srostlí s nepravostmi svými,
jež náleželo krutě potrestat.
Ba, v pravdě byl to plevel sveřepý,
jejž bylo třeba vyplet dočista
a v oheň vmetat; jedovatá hlíza,
již bylo nejlíp vytít nadobro
a vyžehnout, by nešířila znova
zlou nákazu nám v těle národa.

Kostka.

Vím, že se mnohý zbojník přimísil
v ty čety, jež se božím vojskem zvaly,
že neustálým válčením se zvrhlo
i mnoho z těch, kdož z prvu na obranu
své víry jen a země opustili
svá role, nadšeně se všeho vzdavše,
a pro boj svatý okovali cep —
sám před chvilkou jsem nevázanou sběř
jich velkou nazval část; a přec i dost

jich bylo tam, jež zápal ryzí vedl
a po jejichžto boku tolikrát
jsme slavně odráželi cizí škůdce —
A buď jak buď — zde strana proti straně,
dvě vojska změřila se v řádné bitvě
a zradou bylo vraždit zajaté.

Bořek
(hrozivě).

Mně láti chceš? Mé tupit rozkazy?
Já velím zde a kdo se zprotiví,
mou zkusí moc, jak na odbojce sluší —

Aleš.

Zdaž prvním plodem bitvy vítězné
náš bude svár?!

Ptaček.

Hle, vedou Roháče!

Kostka.

Ó po tom činu našem u Brodu
bych bez ruměnce studu nemohl
mu v oči pohledět.

Jiří.

Jdu s tebou, Kostko!
(Kostka s Jiřím*) odcházejí.)

*) Pokud se týče účastenství mladičkého Jiříka z Poděbrad v bitvě lipanské, držel jsem se Palackého a Tomka, ač vím o námitkách, které v té příčině (a také proti totožnosti Jiřího s Heraltem z Kunštátu) nověji byly učiněny.

V povzdálí objevují se zbrojnošové, vedouce kolem spoutaného Jana Roháče z Dubé.

Bořek
(volá na ně, kývaje).

Sem veďte zajatce!

Menhart.

Hle, podobou
jak s divokými Bratry srovnal se!
Kdož řekl by, že korouhevný pán
tam přichází, ta divá postava
ve hrubém šatě drába prostého,
jíž vyšitý jen kalich potrhaný
na prsou rdí se zdobou pochybnou?!
A do brunátna sluncem kalená
tvář drsná jedva z houští vyzírá
těch vlasů, vousů pustě pocuchaných,
jež kolem ní se strou jak bouřný mrak.

Aleš.

Nu, dnem i nocí polem pracoval
ta léta všecka pro Táborů zdar,
ač slávy pramálo i bohatství
bral za horlivé, klopotné ty služby.
Jde s čelem svislým, hledě do země —
mním, že naň padla tíhou omračnou
ta rána, která náhle rozdrtila
a navždy stranu, s nížto od začátku
spjal všechny cíle svého života. —
Hned zvíme as, co víří jeho nitrem.

Ptáček.

S tím, brašia mnoho řečí nebude:
on z těch, kdo mluví pouze z potřeby
a nad potřebu slova nepřidají.

(K Roháči, kterého stráž přivádí ke skupině.)

Oj, strýče, neblahé to shledání!

Menhart.

Však nebi vděčit můžeš, Roháči,
žes vyšel živ z té rudé povodně,
v níž jako faraona vojsko kdys
rot polních spousta rázem utonula.
Již veta po Táboru, navždy veta!
Již konec vaší slávy ohavné
a moci divoké! Již nebudete
zem plnit hrůzou, v cesty loupežné
si svítit záplavami našich hradů!
Již dohejtmanils, pane Roháči; —
však sotva beze studu vzpomínáš
na dravou chasu, jížs byl hejtmanem,
a která porubána leží zde
neb vhodnější tam vzala odplatu
ve stodol požáru!

(Pomlčka, za níž Roháč jako dříve beze slova hledí stranou.)

Aj, mlčíš, mlčíš?
A vyhýbáš se mému pohledu?
Zda stydíš se? Či nezlomen ti zůstal
pych táborský — ó byl by směšný dnes! —
Či námitku mám čísti v líci tvé,
že sám jsem kdysi v táborském byl spolku?!

Však dobře víš, jak nutnost železná
mě schýlila v to jařmo proklínané,
an soused jich a zevšad obklíčen
jich přemocí, po marném odporu
jsem vykoupit se musel smlouvou těžkou.
Však tys k nim z vůle vlastní přistoupil
a neštítil se s nimi sbratření,
svůj zapřev slavný rod, jsi s těmi chlapy
stál proti panstvu po ten celý čas
a při nich zůstals do poslední chvíle,
kdy všechna šlechta bez rozdílu stran
zde položila celý osud svůj
na vratké vážky rozhodného boje:
Nuž, s nimi pij též chutě poslední
ten doušek hořký, troska síly zašlé
trp všechna muka malomocné zloby!

Bořek.

Ba, rci, co tak tě spjalo s Tábory?
Zda víra jejich? V čem ta víra jest?
Na místě pevných víry základů,
jež Hus nám položil, tam pouhá zvůle
a mudrujících kněží všetečnost,
z nichž každý po svém písmo zkrucuje
a druhy předstihuje smělostí,
jíž tajemstvím se rouhá nejsvětějším.
Z nich Loquis vyšel — Krev mi dosud kypí,
když pomním jeho slov, že kněžské kejkle
prý v tělo boží změnit nemohou,
co chlebem jest a chlebem zůstává —
já tehdáž nemoh' zdržet svoji pěst,
by neztrestala rázem rouhače

až do krve, a nerad k napravení
jsem knězi Ambroži jej vydal živa;
leč brzo přišla zvěst, že neznaboh
ten zarytý byl podle zásluhy
v sud zabedněn a spálen v Roudnici.
Sám Žižka nalehal, by tak byl ztrestán. —
Hleď! Žižka, přece ryzí horlitel
a největší pro boží zákon pravý,
dal výhost novotářům táborským
a k našemu se přimknul Orebu —

(Roháč pevně naň pohledne.)

Ach, ano, Oreb! S klidným svědomím
to jméno vyřknout mohu, věren vždy
jsem zůstal hvězdám, jež mne tehdáž vedly:
své víře, lásce k zemi své a lidu;
a pakliže jsem cestou svojí šel,
když kalný proud i onu schvátil stranu,
a zde-li posléz mojím velením
ti potřeni, kdož Sirotky se zvali,
však opustili dávno otce šlépěj:
tož stejně vedl všechny kroky mé
jen pravý prospěch víry, lidu, země.

Aleš.

I já byl Sirotkem a k jejich snahám
lnul věrně, horlivě, než s Tábory
ve zhoubce země svévolné se zvrhli
a všechen zákon zamítli a řád
i správu obce české, v jejíž čelo
přec také sami postavili mne —
zdaž praví synové to byli Žižky,
jenž moha silou svojí nezdolnou

sám uchopit se moci nejvyšší,
před Korybutem sklonil hrdou hlavu,
své věrné volal k poslušenství jeho?! —
Rci, Roháči, zda všechny schvaloval
jsi cesty Táborů? V čas poslední
tvé jméno zřídka z jejich šiků znělo:
říš německá jich vozu rachotem
se otřásala, kořist ohromnou
si přiváželi jiní z ciziny
a v dílech válečných i poradách
tu ten, tu onen hejtman proslul nově;
leč o Roháči ledva jaký slech
se vynořil — Proč trvals v pozadí?
Či tak jsi málo platil mezi bratry,
že míjen při dělení zisku, cti,
jsi s místa druhého a třetího
byl odstrčen až v poslední kams řady?
Tak málo získals za svou oddanost,
za skvělý erb, jejžs v prostý kalich změnil?
Či právě vadou byl tvůj starý rod,
že zcela svým tě nečítali přec
a sobě rovným, plnokrevným bratrem?
Mluv! Ani slova nedáš v odpověď?
Vřeš záštím tak či námi pohrdáš?
Či pýcha mužná jen tvůj poutá jazyk
před těmi, kteří spoutali tvé ruce?

Ptáček.

Tak asi jest. A nač tu třeba slov?
Čím byl, již není: Jeho minulost
zde leží všecka, navždy rozdrcena
na tomto bojišti: a kdyby chtěl,

ji nevyvolá ničím z hrobu zpět.
Však není snílkem pošetilým tak,
by věřil, zázrakem že nějakým
duch opět živý zavanouti může
v ty rozmetané trupy krvavé
a Tábor padlý k nové síle vzkřísit.
A neodnes' on z minulosti té
ni slávy ani zlata — holý život
mu zůstal jen a starožitné jméno.
A nad tímto se jistě rozpomene,
to řekne mu, kde příště státi má. — —
Nuž, pojďme již! — Dech jitra vane svěží
a nad rovinou zkrvácenou vlá
kouř hustých mlh, z nichž slunce svitá stěží,
že krví zdá se též ta záře mdlá.

Menhart.

Aj, hleďte, jaké strašidlo se zdvihá
tam z kupy mrtvol! Jako Morana
nad nimi mlhou příšerně se mihá;
toť prabába je jistě satana!

V pozadí objevuje se opět stará, slepá Táborka a potácí se blíže bojištěm; časem se zastavuje a naslouchá, časem se nachyluje k zemi a tápá rukama po mrtvolách.

Táborka.

Kam sáhnu kol, jen smrti mráz mne zebe —
že naši jsou to, jeví zbraň i šat —
Což svojich věrných opustilo nebe?
Což Antikrist moh' pravdu překonat? —

Co tuto? — Kalich železný zde leží,
a místo božské lidská krev je v něm —
Kde Prokop s bratřími? Kde naši kněží?
Ni hlesu kol — jak hřbitov lán je něm!

Menhart.

Svých bratří najdeš leda v pekle zas!

Táborka.

Ten hlas —?! — Již vím: to Menhartův je hlas —
Když rozmetli jsme Kamenický val,
ten hlas nám věrnost slavně přísahal
a do skonání spolek s Bratřími —
Bud proklet s pány všemi zrádnými!

Menhart
(tasí meč).

Leť v náruč ďáblu, čarodějko kletá!

Ptaček
(ho zadržuje).

Nech ji! Smrt beztoho již v týle má.

Táborka.

Což konec všemu? Po Táborech veta?
Což jeden, jediný z nich nezbyl?

Roháč.

Já!

Jednání první.

Komnata v královském dvoře pražském u sv. Benedikta.

Výstup 1.

(Vchází císař Zikmund v rouchách císařských a s českou korunou na hlavě; za ním jeho důvěrník Brunorio della Scala.)

Sigmund
(snímá korunu a klade ji na stolec).

Eh, konečně!

Brunorio.

Dnes vedrem hořel vzduch,
po těžkém skvostu rdí se v čele pruh —

Sigmund.

Tak nemyslím to. — Mým jest konečně,
mým skutečně ten klénot osudný,
jenž tolik stál mě bojů, hořkostí.
Již mladíku co trudů způsobil,
když viděl jsem jej chvět se bez moci
na bratra mého hlavě malátné —

co péče měl jsem, chránit úrazu
ten skvoucí odkaz otce velkého
a zachovat jej rodu našemu,
nechť odměnou mi byly zášť a hněv
mých bratrů zaslepených. Posléze,
jsa v plné síle věku mužného,
jsem koruny té moh' se chopit sám;
leč Václav nešťastný mi dědictvím
s ní zůstavil zem vzpoury v plamenech,
prosáklou všecku jedem kacířství — —
Víš, co pak přišlo — — Ó když právě teď
jsem seděl v plné slávě moci své
na starém náměstí a přede mnou
měst pražských pohlaváři poklekli:
v mé mysli rázem všechno ožilo,
to dlouhé pásmo pohrom, ponížení —
ach, ponížení též — ač zuby skřípou,
přec musí z nich to: — ponížení, jakých
kdy snášet musil krále majestát! —
od toho dne, co marně poprve,
ač s vojskem kříže zevšad sebraným,
jsem oblehal to doupě kacířství
a vzpoury ohnisko, až k oné době,
kdy poddávali se mi konečně,
leč s podmínkami, nepřemoženi — —
Věř, horší pro mne mnohých porážek,
líc nutit v laskavosti záhyby
a mluvit slova přátelská, kdy v nitru
žluč nenávistí vře a duše celá
jen pomstou hoří dávno střádanou —
To vše mi šlehlo duší v oné chvíli,
když na hlavy jsem hleděl schýlené
těch městských chámův tamo před Týnem,

a byl bych nejraději drtil je
pod nohou svojí, byl bych zasvětil
je všechny katu soudem hřímavým!

Brunorio
(úzkostlivě se ohlíže).

Můj pane, račiž mírnit prudký hněv,
ač spravedliv je zcela —

Sigmund.

Neboj se!
Již léta ztlumila ten rujný žár,
jenž háral v žilách mých. Již neplaší se
má vášeň jarým ořem; ale přec
v tom výhoda je zas, že stáří chladné
mě naučilo třímat její uzdu
vždy pevnou rukou a sic pomalej',
však za to jistěji krok její řídit.
Hleď, to mi oslazuje poněkud
chuť hořkou přetvářené vlídnosti,
že v mysli kov již brousím smrtící,
jenž v dobu příští, vhodně vyčkanou,
jim vjede do srdce až po jilec —
jim všem: z nich neodpustím žádnému!
Dřív jedni, druzí později', časem všichni
tlak ucítí mé ruky železné,
jež zdá se rukou vetchého jim starce,
již chabou, znavenou, jen míru chtivou.
A nejdřív dojde na ty měšťáky,
ty kramáře a ševce nečisté,
již nabubřelí fraškovitou pýchou
mní, že jsou víc než z bahna bubliny —

vždyť po panstvu se směli pitvořit,
v boj vésti vojska jako knížata
a jako mocnost jednat s vladaři!
Když přede mnou tam v rynku klečeli
a věrnost přísahali, klíče města
když podával mi Velvar v čele jich
a já jsem v jeho zpupné tváři čet',
ač schýlené: „To plané divadlo
ti hraju, králi; však ty dobře víš,
z čích vlastně rukou dostals' korunu,
kdo mohl v Bělehradě, Jihlavi
vše zmařit slovem jedním, jeho ústy
když s tebou země celá smlouvala,
když já, Jan Velvar, výmluvností svou
moh' k tobě vše neb proti tobě sklonit;
to na paměti stále měj a hleď,
bys odměnou těch služeb důstojnou
mou zachoval si přízeň, na níž visí
i dále všecka tvoje moc v té zemi..."
Ó, Brunorie, s jakou rozkoší
jsem — v duchu též — mu odpovídal na to:
„Jen chvilku počkej, drzý kramáři,
a po zásluze vezmeš odměnu
z mé ruky, že ti přejde zrak i sluch!"
a jak jsem v mysli napřed již se kochal
tím zvratem v jeho tváři naduté,
tím blbým ustrnutím, až dnes ještě
zví královský můj dík!

Brunorio.

Leč promiň, pane
můj nejjasnější, že ti připomínám
moc velikou, jíž Praha nabyla

a vůbec měšťáctvo v té bouři hrozné,
jež zvířila tu zemi nešťastnou
a vzhůru vznesla kalný ze dna rmut,
že chlapi sprostí vládli královstvím.
A sám jsi vzpomněl váhy Velvara,
jenž při jednání právě minulém,
tam v Jihlavi, byl ještě mluvčím země
a stavů všech — i pánů, zemanů.
A proto radit k opatrnosti
mám za povinnost upřímného sluhy.

Sigmund.

Tvé věřím upřímnosti; avšak, brachu,
líp vínu rozumíš a pletkám lásky,
než věcem veřejným. Což myslíš v skutku,
že panstvo české neslo s radostí
to chlapské jho, že prstem hne, až začnu
pych lámat zbujnělého měšťanstva?
Spíš chválu zatleská a s rozkoší
bič na ně pádný pomůže mi plést. —
Hleď, dlouho na kacíře z končin všech
jsem sbíral spousty vojsk — co marně teklo
v těch bojích dobré krve křesťanské!
Až posléz sami za mne bojovat
a sebe porážeti začali
svým mečem vlastním Čechové; tu moh' jsem,
mna sobě v klíně ruce nečinné,
zřít, kterak strašnými si ranami
své síly sami podlamují za mne,
jak sami činí na sobě, co nezmoh'
svět celý: oslabit je, pokořit.
Teď netřeba ni krupěj prolíti

ze drahé krve jiných národů,
krev sama proudem teče kacířská:
již pustili si žilou strašlivě
tam u Lipan, a dopřej Bůh, by ještě
dál hojně pouštěli, až vyjde všecka
ta černá, zkažená krev bludařská.
Tré hlav měl děsivý ten český drak;
z nich nejhrozněji ohněm soptila
ta jedovatá hlava Tábora —
však hle! již sobě sám ji urval drak
tam u Lipan a sežral na dobro.
Dvě hlavy ještě zbývají: tož Praha
s měst přívěskem a panstvo husitské,
leč proti sobě syčí obě záštím,
a snadno bude skrušit nejdříve
z nich slabší, města, bych pak osamělou
tu hlavu poslední moh' rozdupat.

Brunorio.

Kéž Bůh Tvé Milosti v tom žehná všem
a krok tvůj sílí na té české půdě,
jež dosud vratka, žhava sopečně.
Je pravda, jícen hlavní zařícen;
jen rozptýlené siptí plameny
tam v Hradci, Táboře a Kolíně,
jak marných vzdorů hrozby poslední.
Kéž jenom zloboh znovu nevznítí
v žár divoký to zatvrzelé lpění
na mrzkém bludu, jenž se zakořenil
v tom lidu příliš pevně.

Sigmund.

Perný bude,
vím, s bludem boj. Však již tu není
ten první zápal nové myšlenky,
jenž silou živelní vše rázem chvátí
a divy koná potřeštěným davem.
Již vystřízlivěl národ z horečky,
již ustoupila mocná idea,
a zůstali jen lidé, pouze lidé
se svými sobeckými žádostmi
a všedním shonem po cti, požitku —
a zlatu především... Ó zlato, zlato,
toť lepší nad vše vojska křižácká!
Kdo chceš se učit lidmi pohrdat,
jen zlata před se vysyp hromadu:
druh, nepřítel, mnich, pěvec, hrdina,
kde kdo hned přiletí po svudném třpytu,
a chtivý roj se kolem schumelí
jak nad kahanem tanec nočních mur
a servou se jak supi o mrchu.
Hned mizí vzdor a hrdost, přesvědčení,
pro pravdu zápal, věrnost zásadám —
jen dlaň se vzpřáhá, prsty lačně křiví.
A v tom je svorno zdejší panstvo všecko,
v tom pod jednou i husité se shodli.
Již nebere vždy věrný Rosenberk
sám jediný — a trochu přeji mu
té soutěže, jež as ho v duši pálí;
vždy věren zůstal sice mně i církvi,
leč i svůj měšec v paměti měl stále
a se srdcem nám otevíral vstříc
vždy také dlaň svou, věčně nenasytnou.

Teď Menhart z Hradce bere svorně s ním,
a chytrý Ptaček svítí lysinou
též v jejich spolku, nepohrdaje
brát od koncilu na kacíře žold.
Ba, sám již vzteklý dravec táborský
k mým nohám lísá se; u Hřibů zkrocen,
jen po píci teď lační. Získáni jsou
z té roty Lauda, Pardus, Kamarét,
a za Kolínské zboží s radostí
sám nejvyšší jich vůdce vzdá mi hold:
kněz Bedřich ze Strážnice. Pak je pošlu,
tu všecku mrzkou chasu divokou,
co po Lipanech zbylo nezbito
a nespáleno po stodolách pány,
kams do Turek, by dorubal je pohan —
jeť lhostejno jim už, zač berou žold.

Brunorio.

Však přece silna ještě bludu moc
je na všech stranách: dosud rozněcuje
i měšťanstvo i šlechty větší část
hlas kněží vzpurných, předem Rokycany.

Sigmund.

Ó, spražení té lišky ryšavé
bezpečně mohu nechat legátům,
již chytřejšími ještě tůčkami
na místo halže arcibiskupské
mu z nenadání spletou oprátku.
Jáť s Římem, brachu, dosti činit měl
a vím, že proti lstivým kněžourům
my laici jsme bídní břídilové.

Ti dovedou již pěkně navěsit
na hlavy kacířské svou ohlávku,
jak Palomar ji vtipně smyslil kdysi:
Rci, není-li to fraška výborná,
zřít husitské ty šelmy strkající
své hlavy důvěřivě do pytle,
v němž prázdné sliby místo obroku!
Jáť ovšem pomohu, seč síly mé, —
ač věru málo vyhlídka mě vábí
na delší pobyt v této smutné zemi,
jež protivna mi jak ty tváře v ní,
ty urputné a mračně hloubající,
z jichž zasmušilých vrásek mravokárných
je vyhostěna radost života —
věř, ani mrtev zde bych nechtěl zůstat!
Mé srdce v Uhrách, mezi pahorky,
kde z bujné zeleni se smějí hrozny
jak prsy mladých děv, i v Tater slávě,
jimž v klíně blýská stříbro mořských ok,
i v nekonečných Tisy planinách,
kde vzdušné kouzlo své tká víla pust.
Tam čacký lid pochmurně nehloubá
o hrobních tajích; ale v pravdě žije
ve víně, bojích, lásce, veselí —
Ač, kdybych volit mohl, ještě raděj'
bych v teplou náruč Italie spěl:
Ó Brunorio, tvoje domovina
mi staré srdce znovu opředla
svým čarem slunným, žití plným vděkem,
v němž opojně se snoubí ctnost i hřích
ve svojí pravé, celé svůdnosti,
jak v jejím kraji světla zářnější
se stíny tmavšími... Hleď, v mladších letech

*

jsem kráčel jí slep k jejím půvabům,
leč v těchto rocích, když jsem stár a šed
jí znovu bloudil, ač jak dobrodruh
bez mála, s prázdným měšcem, ve svízelích,
než zaskvěla se v Římě konečně
mi císařská na hlavě koruna:
v těch rocích dvou, ó, jak jsem litoval,
že mlád jsem neocenil těchto vděků,
a když mne zajaly, že stár jsem byl.

Brunorio.

Můj pane, právě vonný vlasti dech
mne po letech zas libě ovanul.

Sigmund.

Dech Italie, pravíš?

Brunorio.

Před hodinkou
jsem objal milou sestru Giulii,
jež za mnou přibyla sem z Firenze.

Sigmund.

Aj hle! A jakým přišla způsobem?

Brunorio.

Jest mladá dívka posud; ale v žilách
krev Scalův bouřlivá jí koluje
a k podnikům ji pudí příhodnějším
pro juna smělého než pannu něžnou:

tož sama s vetchým sluhou jediným
tu dlouhou jízdmo vykonala pouť,
se zbraní, za panice přestrojena,
by ušla nebezpečím, kteráž hrozí
na cestách sličné dívce osamělé.

Sigmund.

Již děvy s mečem nejsou vzácností,
co panna z Orleansu nedávno
trůn Francie svou zbraní obhájila —
Však nebožačka sama posléze
jest upálena jako kacířka,
jež kacířům kdys českým poslala
list hrozebný — spíš sama místo listu
sem přijet měla, snad by její meč
byl dokázal, co všecka křižácká
zde nedovedla vojska zbabělá.

Brunorio.

Jen pro bezpečí vzala Giulia
zbraň na se s mužským oděvem; leč tuším,
že k obraně své cti by dovedla
i tasit onen meč. Leč jinak dívčí
v ní mysl bytuje, ač ohnivá
a naplněná blouznivými sny
i k dobrodružným schylná podnikům,
což způsobil i naší rodiny
los neklidný. Neb ztráta Verony,
kde vládlo slavně dvanáct předků mých,
nás vrhla v proměnlivých sudeb vír,
jež naším rodem sem tam zmítaly.
Tak do Firenze jsem se dostal s ní

a v cizí kraje potom odjížděje,
jsem zanechal ji, útlé děvčátko,
dál v rodině, jež sloužila mi tamo.
Snad slyšels, apatykář Angelo,
jenž z Florencie přesídlil se do Čech,
jak vážen býval Karlem císařem,
Tvým jasným otcem, jemuž představil
i Colu da Rienzo tribuna,
jsa Petrarky též v Praze tovaryšem —
nuž, za tím Angelem se stěhovali
sem do Čech příbuzní a mezi nimi
též mladá neť, jež manžela zde našla;
leč zasteskla si později po vlasti,
a když choť její, věrný církve syn,
byl vyštván z Prahy bouří husitskou,
jej přemluvila, aby s ní se vydal
na cestu v její rodnou Florencii;
tam žili nuzně pak, a ve svůj dům
tu rodinu já přijal do svých služeb,
neb hodní lidé byli a jich dítky
v hrách dětských s Giulií se sdružily.
V té rodině pak rostla sestra má,
co zatím světem křížily se různo
mé cesty a jen zřídka do vlasti
jsem vraceti se mohl na krátko.
Však nyní, když i tamo došla zvěst,
že přijat za krále se do Čech vracíš,
má sestra — toužíc u mne pobýti
a poznat zemi, o níž tolikráte
jí vyprávěli pěstitelé její
a jejíž řeč si u nich osvojila —
bez rozmýšlení vydala se na pouť;
a rád ji provázel můj starý sluha,

jenž ovdověv a děti zaopatřiv,
chtěl ještě jednou zočit domovinu,
než skoná v cizině.

Sigmund.

Ji toužím spatřit:
jak živý pozdrav z jihu krásného
mi bude její vzhled i hlas.

Brunorio.

Tam v síni
mne očekává a hned objeví se
před milostí tvou s holdem pokorným,
až zamění šat mužský po cestě
za slušné roucho.

Sigmund.

Ne, jen uveď ji
sem bez odkladu: Víc mne ještě vábí
ji shlédnout v šatě cesty dobrodružné
a jak jí sluší oděv panice
po krásném střihu toskánském.

Brunorio.

Jak velíš. (Odejde.)

Sigmund.

Ó jak se rozehrála obraznost!
Kéž aspoň částka přeludu se zjeví,
jenž slovy toho Vlacha vykouzlen

se luzně zaskvěl přede mnou! Ó ženy!
Vy byly jste mi květem života
a ještě teď, kdy jíní na mou hlavu
se klade s truchlým stáří soumrakem,
váš půvab jako pozdrav jara slunný
na chvíli aspoň chmury rozptyluje
a vrací v duši mladé sny. Ba mním,
že nyní teprv zcela oceňuji
a plně poznávám váš pravý vděk,
kdy pohasíná vášní prudká bouř,
jež opojené kalila mi zraky.
Jen běda, že mé duše stálý vznět
i tělo nechrání těch trudných změn,
jež zvolna kloní k hrobu žití kmen.

Výstup 2.

Brunorio vrací se s Giulií.

Brunorio.

Má sestra tvojí milosti se koří.

Giulia

(pochylujíc koleno).

A před tvou vznešeností studem hoří
v té kukli nepěkné a nedůstojné,
v níž nad to dlouhé cesty stopy hojné.

Sigmund.

Ta kukla vhod mi: Líp, než roucho děví,
i volna jsouc i těsna rozmile,
bez žárlivého opoutání jeví
tvé vzácné vděky, sličný motýle!
Leč povstaň již! Ach, jaká postať švarná!
Ta žádnému by neustoupla soku
ze sličných jinochů na březích Arna.
Ó, páže takové mít po svém boku!

Giulia.

Což v panošů tvých roj bych pospíšila,
jak stín se zavěsila na tvé paty,
v té službě šťastna, kdybych v pravdě byla,
co klamně předstírají tyto šaty.

Sigmund.

Klam přelíbezný! Ale víš-li, milá,
žes trestů církevních se odvážila?
Z let dětských vzpomínám, že vjela kdysi
do Prahy statná jakás zemanka
šat mužský majíc, s mečem po boku,
však nedovedla skrýt své pohlaví,
a na svém soudě přísně pokutoval
ji arcibiskup Očko.

Giulia.

Ale vzpomeň,
můj pane, hrdinky též francouzské,
jež v hávu rytířském kdys provázela
do chrámu remešského Karla krále,
kde arcibiskup v slávě vítal ji.

Sigmund.

Což Francie! Což Italie tvoje!
Leč tuto meškáš v kraji pošmourném,
stín záhrobí kde na vše zemské padá
a zločinem je každá žití vnada.
Již pod mým otcem slavné paměti,
ač Praze bohatstvím a uměn květem
nad jiná města dal se zaskvěti, —
již tehdy mračných kazatelů retem
chmur oněch divých rozlézal se mrak,
z nichž bouře hrozná zrodila se pak:
Ta sklála rázem hromovými třesky
sad rozkošný, jejž otcův štípil um,
věd, umění tu shasly vzácné lesky,
sta velkolepých staveb kleslo v rum,
v poušť truchlivou řád všeliký se střítil,
v níž krvavý jen kalich k vraždě svítil.
Teď v hradů troskách, svatyň popeli
tu hýká noční ptactvo lživých kněží,
jimž protiven svit denní veselý
a lidských radostí květ každý svěží;
hra každá hříchem jim a zlořečen
jim ověnčený pohár, úsměv žen,
ba zdoby nepřejí ni nebes králi:
Co maleb, rouch a šperků posvátných
po chrámech lítě ztřískali a skláli
i stavitelství skvostů památných!
Kde zanícení zbožné pudí nás
vše snésti za oběť před boží tváří,
co země skytá nejskvělejších krás,
co nejliběji v sadě uměn září,
vše vzácné shromáždit do svatých míst

a zlatým květem v mešní roucha vpříst —
ó, vzpomínám těch ozdob drahocenných,
v nichž planou tvojí vlasti svatyně,
kde malířů vzlet Bohem posvěcených
div nebes tvořil v rajské vidině,
snů nadhvězdných ve skvoucí gloriole,
v nichž k andělům se vznáší Fiesole —:
zde v opak mračný duch a hrubý vkus
těch zmatenců, jichž světcem chmurný Hus,
chce vypuditi z chrámů jasný třpyt
a v poustky nevlídné je proměnit!
Vždyť táborské ty bludné kněze kryjí
za mešní roucha selské haleny,
a ruce jich krev boží samu lijí
jak na potupu v kalich dřevěný!
Před květy země oči zavírají,
jen v temné hloubání se zabírají
jak pavouci do blánek písem svatých,
z nichž tkají mrzkou přízi bludů klatých.

Giulia.

Ó, vyprávěl mi starý Ondřej mnoho
o vzniku ohavného bludu toho,
a když pak docházely zvěsti žalné,
jak děsně zuří kacířský ten běs
a křižáků jak drtí voje valné,
tu s prosbou vzdech můj k Madonně se nes',
by sama zašlápla svou jasnou patou
saň, která plní strastmi církev svatou.
Já s touto prosbou mnohou těžkou svíci
jsem přinášela nebes Panovnici
a pro Děťátko v Jejím náručí

ze zlaté látky nový pláštík šila,
tak hebounký jak příze pavučí,
a perlami jej hustě ozdobila.
Ba, leckdy přála jsem si mužem být,
bych jinak mohla sloužit svaté víře:
na místě jehly vzíti meč a štít
a s vojskem kříže táhnout na kacíře.

Sigmund
(s úsměvem).

Přec tedy v tobě amazonky část!
Však nyní kruciat již třeba není:
co konečně jsem začal v Čechách vlást,
vše tuto bohdá za krátko se změní.
Leč kacířstvem nač libý ret se třísní —
Mluv o čems jiném, dítě milostné! —
Zvuk český drsný na rtech tvých je písní,
ze sloni tvojich zoubků bělostné
jak perel kaskáda rozkošně zvoní
a z růže ústek tvých jak med se roní.
Mluv raději o líbezném Arna břehu
pod malebnou hor strmých linií,
chval pahorků těch révoplodných něhu
ve tlumech cypřišů a pinií,
dol, jímž se vine v laškujícím běhu
proud slunojasný smavou zelení
až v luzně modré dálek mlžení,
v němž svítí sídel sta jak vločky sněhu,
by z kraje chmurného v niv rajský zjev
mne blaze přenesl tvé řeči zpěv.

Giulia.

Ač nade všechno vděk své vlasti kladu,
přec v luhů českých pásmu měnivém
jsem shlédla mnohou nečekanou vnadu,
a Praha zajala mne obdivem:
Jak nádherně se vine řeky pás,
v němž smaragd ostrůvků je šperkem třpytným,
tou údolinou roztomilých krás,
s luk smavou zelení a zlatem žitným,
z níž věže města hrdého se pnou,
zdí zubovatých stráží objatého,
a pahorky kol, vlna za vlnou,
vše vinou v půvab věnce šťavnatého,
ve vinic, zahrad, lesů svěží rám,
an jako koruna té hlavy země
hrad královský se věží k výšinám
a kathedrála pne své štíhlé témě.
Jen žel je smutných ssutin podhradí —

Sigmund.

— a spoust, jež zevšad v obraze tom zejí,
jichž sledy sotva věky vyhladí!
Tu Strahova se děsné trosky tmějí,
tam z Vyšehradské slávy věkovité
jen rozvaliny strmí obrovité,
a kde byl jaký chrám neb mnišský dům,
zříš poustku zhyzděnou neb černý rum —
Když po Vítkovské bitvě v lítém hněvu
voj Němců Prahu vyvrátiti chtěl
v děl svojich četných zkázonosném řevu,
tu doutnáky jsem zhoubné zadržel
a šetřil sídla buřičského vzdoru,

ač v tábor vlastní vmet' jsem símě sporu —
však sami kacířové divou zlobou
své město zhubili, vše vrhli v ssutky,
co bylo jeho vzácností a zdobou —
všech cizích zhoubců překonali skutky!

(Z ulice ozve se hlučný šum.)

Brunorio
(přistoupiv k oknu).

Jdou legátové s kanovníky sem
ve slavném průvodu.

Sigmund
(s povzdechem).

Nuž, s bohem, sne
o jihu luzném! Z jeho smavých září
zpět v neveselý, střízlivý ten kraj
mě zovou panovnické péče trudné;
zas místo slavičích tvé řeči zvuků,
ó sladká dívko, naplní mi sluch
stran rozvášněných žaloby a spory
a věčných náboženských disputac
skřek havraní. Však, sličná Giulie,
— i samo jméno tvé jest rokot loutny! —
ta chvilka s tebou k denním trampotám
mne libě osvěžila, jakož bývá,
když chodci znavenému vlahý zefýr
dech fial sladký náhle přivane.
Jdi, Brunorio, uveď sestru svoji
do některé z kob dvorních nejlepších
a pečuj o vše k její pohově —

leč potom přijďte na slavnostní kvas,
jejž dávám dnes, ač z hostu mnohého
bych raděj hostil nejsvižnějším z jedů,
v jichž přípravě tak vtipna vaše vlast. —
Nuž, na shledanou! — Svou mi podej ručku —

(Vztahuje k Giulii ruku.)

Giulia.

Jakž směla bych, můj pane vznešený?!

(Rychle se skloní na koleno a políbí mu ruku.)

Sigmund
(couvne).

Ne tak! Ne tak! A povstaň opět, milá!
Nech císaře a krále důstojnost
mne zapomenout okamžik, tu těžkou;
viz muže jen, byť starce, jenž se sloní
ve smavé záři spanilosti tvé.

(Jímá do svých obou dívčí ruku, kterou mu Giulia ostýchavě ponechává.)

Jak vzácnou ruku máš! Toť lilií
všech nejkrásnější, duší obdařená
a teplem života, toť hebký samet —
a tyto prsty, štíhlé, rozkošné,
že takých nemá svatá Cecilie —
ó, přej i císaři, by vzdal jim hold!

(Políbí její ruku a pak ji pustí, slyše již na schodech kroky přicházejícího duchovenstva.)

Přijď tedy k hostině — leč v hávu tomto,
buď ještě na čas mládcem — líp tak bude.

V tom valném shluku tváří protivných
neb nudných mně, jež obklopí můj stůl,
můž' aspoň častěji a bezpečně
můj pohled zalétnout na krásu tvou
a okřáti jak chodec pustiny,
když na ostrůvku svěžích květů stane.

Giulia.

Dík vroucí za tvou milost, jasný pane!

(Brunorio s Giulií vycházejí z komnaty a nechavše za sebou dvéře otevřeny, poodstupují venku v chodbě uctivě stranou před vcházejícími legáty koncilia a pražskými kanovníky.)

Výstup 3.

Legáti, biskup Filibert, Palomar a Berruer, s nimi kapitulní děkan a kanovníci pražští.

Děkan kapitulní.

Ó pane vznešený, nás vede sem
čest převzácná i svatá povinnost
zpět nésti s úctou tuto korunu
v dóm Víta svatého, kde z vůle tvojí
nám v schránu odevzdána prozatím,
by na temeni světce Václava
tam zářila, kde stálé původně
jí určil místo přejasný tvůj otec,
až později, svůj změniv úmysl,
hrad přepevný dal zbudovati pro ni
a pro posvátné zemské klénoty,
jak byl by předvídal, že přijdou časy

— ó, časy hroznější, než mohl tušit
ve zbožné mysli své —, kdy ochranou
jí nebudou ni svaté chrámu zdi
ni sama hlava země patrona
před klatou rukou chátry bezbožné.

Sigmund.

Trn z koruny, jíž zmučen Spasitel,
ve zlatém kříži na vrcholu svém
ten chová skvost, a v pravdě trnovou
se stala pro mne tato koruna:
ve strastech zlých před lety šestnácti
jsem stěží mohl ověnčit se jí
a od té chvíle péči jen a hoře
a hněv mi chystala po všechen čas:
pro věčnou hanbu toho království
jsem ze země ji musel vyvézti
před buřiči, jimž nebylo již svato
nic na zemi ni v samých nebesích.

Děkan.

Ó, dobře jest, že klénot velebný
dlel v cizině, že bouře kacířská
svou jedovatou pěnou neztřísnila
zář posvěcených jeho drahokamů,
že v panenské se vrací čistotě
ten jasný věnec zlatých lilií
až teprv s tebou, pane vznešený,
jenž vyčistíš zas český zpustlý sad,
by znovu na slunci tvé milosti
a vláhou s hůry v radost církvi zkvetl.

Sigmund.

Dá bůh — však práce lopotná to bude!
Kam hledím kolem, všechno zpuštěno
a plevelem a trním zarostlé.

Děkan.

Jen přímluvou snad svatých patronů
dóm staroslavný obstál v bouřích těch —
leč spousta kolem něho, spousta v něm!
Tam ztřískány jsou sochy, oltáře
i malby vzácné, všechny ozdoby,
ba neušetřeno ni náhrobků,
v nichž čeští vládcové sen věčný snili;
sám nejskvělejší kathedrály klénot,
hrob svatého i knížete — (Náhle uvázne v rozpacích.)

Sigmund
(zapýřiv se lehce).

Žel Bohu,
že také sám jsem z nutné potřeby
po bitvě na Vítkově nešťastné
skvost chrámu mnohý musel roztaviti,
bych vojsku platil žold... vzít víry zdoby,
bych víru samu mohl ubránit — —
To půjčka byla, kterou s úrokem
zas hojným splatím: Za tu rakev zlatou,
již rozlíti jsem kázal z nutnosti,
dám dražší ještě světci Václavu
a nahradím též jiné skvosty všechny,
jež s ostatků jsem svatých tehdáž sňal,
a v novém lesku, větším předešlého,
se bohdá zastkví hlava českých svatyň.

Děkan.

Ach, žebrákem je nyní svatý Vít
a klepe na tvé dobré, zbožné srdce,
jenž naději jsi naší jedinou —
jest žebrákem, až dosud kusý zvenčí
a v nitru zpustošených holých stěn,
svých zbaven pokladů, jichž troska jen
mu navrácena nyní z Karlštejna
a z Ojvína i jiných úkrytů —
jen bledý paprsek ze skvostné záře,
jíž druhdy svítil po všem křesťanstvu —,
a duchovních i sluhů chrámových
jenž někdy živil štědře do tří set,
kdy ke stu oltářů tam nádherných
mše svaté oběť k nebi vznášelo
a ve dne v noci s dýmem kadidel
se snoubil hlahol žalmů, hodinek —
ten velebný stan svatých dědiců
teď vidí z rozplašených sluhů svých
se vraceti jen skrovnou hrstku nás.
A žebráci jsme též — vše statky chrámu
jsou rozchváceny, jediná ni ves
nám nezbyla ni plat, ba v pravdě ani
kam hlavy sklonit nemáme, neb ssutky
jen kolem chrámu značí truchlivé,
kde stávaly dřív domy jeho kněží —
jsme běda! jako ptactvo ubohé,
jež po návratu k hostinnému krovu
jen stopy smutné nalezá svých hnízd,
zlou bouří smetených!

Sigmund.

Vždyť tato bouře
i hrad náš zpustošila královský,
že nemám sídla důstojného zde —
Nuž, nezbývá než odklízeti rumy
a stavět znova s boží pomocí.
I velechrám zas jasně zaskví se
a kapitula při něm zkvete opět:
jsme pamětlivi její věrnosti,
jež z ohně zkoušek vyšla zářící.

Biskup Filibert.

Jak démant nejčistší v nich obstála!
Blud schvátil vše, sám arcibiskup Konrad
na hrozný úžas všeho křesťanstva
se spojil s kacíři — jen kapitula
všem bouřím, svodům pevně čelila
a raději volila všech statků ztrátu,
strast všelikou a dlouhé vyhnanství,
než proradu na svaté matce církvi.
Již jménem sboru církve veškeré
jsem díky vzdal té vezdy věrné dceři
a k tobě vznáším vroucí přímluvu,
bys nad ní držel milostivou ruku.

Sigmund.

Vše učiním, co bude v moci mé —
ač prozatím jen málo bohužel
v mých silách jest: Ze statků kapituly,
jež rozchváceny pány, měšťanstvem,
nic nazpět dáti nemohu, a sám

jsem přinucen byl pomocníkum svým
dát do zástavy mnohé jmění vaše
a duchovenstva vubec, abych mohl
boj vésti na ochranu vás i církve;
a jinak chud jsem též, mou pokladnu
až na dno vybral pobyt v Jihlavi.
Však vymohu si berni na sněmu,
bych brannou rukou stvrdil země mír —
tak stavům účel berně oznámím,
leč v pravdě (v taji věc tu chovejte!)
jí hodlám použíti především
na vyhojení aspoň částečné
těch krutých ran, jež církev stihly v Čechách.
Tak nevědomky sami husité
své měšce oblehčí pro dobrou věc,
k níž hoří záštím největším — ha ha! —
ač na zřeteli má ta zbožná lest
i jejich duší pravý zisk a spásu.
A nyní již své možné slibuji:
z mé vlastní pokladnice třicet grošů
brát bude týdně každý kanovník —

(Kanovníci uklánějí se mlčky, s nedosti utajeným výrazem sklamání.)

Vím, jest to málo — avšak z mála také,
jak seznali jste právě z našich stesku
na tíseň vlastní; trudné začátky
nám nutno překonat, než lépe bude.

Děkan.

Ó, pane, proniknuti vděčností
tvé dobrodiní plně cítíme
a rádi v krajním uskrovnění chceme

na zpustlé roli české pracovat
pro lepší budoucnost. Jen prosíme,
by přízeň tvá nás v práci sílila.

Sigmund.

Tou buďte ujištěni. Církve zdar
mi stálým zřetelem; vždyť také já
jsem pro ni snášel steré klopoty
a péči bez konce po život celý,
víc vážil jí než svého dědictví
a pro ni z vlastních zemí vypuzen
ved' mnoholeté, nešťastné ty boje,
jež vyčerpaly všechny pokladny,
jež otec můj i bratr nastřádali
za léta v Karlštejně, Kutné Hoře
a mnohých jiných schránách, ohromné,
i statky korunní jsem ztratil všecky
neb zapsal v zástavy... A za to všecko
co ještě potíží mi odměnou
sám církve sbor a papež působili!

Biskup Filibert
(chlácholivě).

Však uznává tvé všecky oběti
a služby církev s vroucí vděčností
a vzpomínati bude po věky
tvých zásluh velikých o víru svatou.
A co zde bez odměny zůstalo,
tím jasnějším ti leskem bude zářit
kdys v odměn věčných rajské koruně!

Sigmund
(s trpkým úsměvem).

Ach, ano, hvězdným onim královstvím
nás rádi těšíte; leč při jednáních
těch nedávných o zemské moje panství
jste na sta těžkostí mi dělali
a málem pouhé slůvko „injuste“
zas urvalo mi českou korunu.

Biskup Filibert.

Však také víš, že v tom jsme povolili
a v jiných věcech až po krajní mez,
kam sáhala moc koncilem nám daná
a pokud nutný ohled nebránil
na práva božská nezadatelná.

Palomar.

Když v Brně mocný zápis královský
dals' Čechům — (ostře) bez vědomí našeho —,
v němž slíbils' hovět z vlastní moci své
jich různým žádostem, k nimž přivolit
jsme nikdy nemohli na úkor církve:
tu, zvěděvše pak o tom náhodou,
jsme nepřetrhli všechno jednání,
leč vzhledem na tvé postavení těžké
přec umožnili shodu konečnou.

Sigmund
(hořce).

Ah, umožnili — avšak teprve,
(ztlumí hlas) když vám jsem — zase bez vědomí
Čechu —

dal tajný slib, že mrtvou literou
mé přípovědi Čechům zůstanou;
a ještě na slib ústní daný vám,
(již s úsměvem) ty advokáte církve protřelý,
jsi vyžádal tří svědků utvrzení,
ne Šlika jen a posla papežského,
leč hned i mého zetě Albrechta.

Palomar.

Té formy zvyklé k vůli koncilu
jsme dbáti musili; co podpisy
a pečeť přivěšená k listině,
to svědkové při smlouvě ústní jsou,
jsou zvláště důkaz jediný, jenž zbývá
po smrti jedné z obou stran. A svědkem
nám zvláště vzácným vznešený tvůj zeť,
jenž Moravy jsa vládcem nynějším
a tebou určen trůnu nástupcem,
i pro sebe tak za tvé sliby ručí.
Však věděli jsme, že bys bez toho
přes onen zápis Čechy vynucený
od víry svojí v ničem neustoupil.

Sigmund.

To dokazuje celý život můj,
a ještě zvědí Čechové, že nedám
ni na píď skloniti se k jejich bludům.

Biskup Filibert.

Jsou kompaktata církví stvrzena
a v kompaktatech státi chceme všichni;

já sám chci býti — slavně hlásal jsem
a skutky dokážu — jich věrným strážcem
i proti těm, kdož v naší vlastní straně
by chtěli podrývat ten s Čechy smír.
Leč znám jen kompaktata v přesném smyslu,
jak sbor je s těžkým srdcem povolil
a hlavně volnost kalicha v té zemi —
však z toho nic, čím církve přesný výklad
chtí kněží pod obojí rozšířit
neb dokonce, čím troufají si rušit
svévolně úmluv nepochybné znění.
A bohužel! již první Prahou kroky
mi jeví četné, hrubé zlořády:
čtou při mši česky evangelia
i epištoly, vody nesvětí
a svátost podávají malým dítkám —

Berruer.

— a volnost kázání v zlé obracejí
i artikul o hříchu trestání.

Sigmund.

Ten artikul je koníčkem jich zvláště,
těch pokrytců! Když po Německu tam
vše krutě vraždili a plenili,
když jaté z praků metali a mnichy
do sudů zabedněné pálili —
to nebyly jim hříchy veřejné;
však za to svolávají nebe, peklo,
když kostka zachrastí neb ženy smích
se ozve v jasný cinkot poháru — —

Až někdy s hněvem čirý budí smích
to mravokárné bláznovství — Hle, Cetric
jak sobě pomoh' a svým sousedům,
když vojsko husitské před šesti lety
kraj slezský vukol pustošilo hrozně
a k obraně všem klesla odvaha;
v té tísni zlé pan Cetric z Firstenšteina
vjel do tábora českého a snažně
tam o příměří prosil hejtmany,
leč zhurta odbýván, již naděj' ztrativ
jen v zoufalství své opětoval prosby —
však Čechové pak mír mu slíbili
za jednou podmínkou (on k nejtěžším
tu již se chystal v duchu obětem),
za podmínkou, by v slezském kraji tom
všech — tanců nechali a ze svých měst
by vyhostili služky rozkoše!
Pan Cetric překvapen se domníval,
že pouhý šprým to krutých vítězů,
však vida jejich tváře přísně vážné,
hned ovšem lapil rukou obojí
mír laciný a stěží taje smích
svou přitisk' pečeť na tu slavnou smlouvu.
Tož zanechali na čas křepčení
a jednou branou vyšly nevěstky,
by v rouškách cudných vrátily se druhou —
a Češi táhli s pokojem — ha ha!
Až dosud smíchy vše se otřásá
tam na Svídnicku, když si vzpomenou
na smlouvu Cetricovu s husity.

(Legáti a kanovníci se usmívají.)

Biskup Filibert
(po chvilce se zvážnělou tváří).

To horlení za mravní očistu
— ač mnohdy výstřední a jednostranné —
bych nejméně jim zazlíval; neb jisto,
že odchýlil se život křesťanstva
od světlé dráhy mravní čistoty,
již ukázal mu božský učitel.
To také uznal církve sbor a snažně
i sám cest vhodných hledá k nápravě.

Palomar.

Však trpět možno-li, by prostým davům
kde který nevolaný kazatel
jen vady vyšších tupiti směl stále
a ničit úctu před vrchností každou,
i duchovní i světskou! Sotvas' vešel,
ó králi, ve své panství a již slyším,
že Rokycana kárá veřejně
tvé komonstvo a dvůr tvůj z lehkých mravů:
prý vešel s tebou zástup kejklířů
a milostnic pod zvláštní korouhví,
a tvoji Uhři první den již vnesli
prý v město pohoršení mravem bujným,
hrou, pitkou v krčmách, zpěvem oplzlým —

Sigmund
(prudce).

Snad měli přijít v kytlích žíněných
a plačky skuhrat žalmy kajícné?
A dvůr můj královský snad klášterem,

zkad vyhoštěno každé veselí
a krásné líce ženské? (Ve vzrůstajícím stále hněvu.)
Každý chlap
a sběhlý pop a lotr kacířský
snad bude hlídati mě v domě mém
a rozkazovat mi, jak žíti mám,
bych rotě bludařů se zalíbil!
Ha, povím jim! Ó, síru na ně všechny!
A husitského toho kněžoura
hned ať sem přivlekou — Při bohu živém —

Biskup Filibert.

Ó pane, probůh! neukvap se! Zdržuj
hněv rozvahou! Nám stejně proti mysli
jest Rokycana, činnost jeho všecka:
oni všeho duchem jest a ohniskem,
co napříč snahám našim v této zemi,
a třeba zlomit jeho v Čechách moc
nad stranou pod obojí — Avšak moci
naň sáhnout nyní, snadno mohlo by
vše zmařit naopak a přivésti
i trůn tvůj v nebezpečí — Pomni Husa —

Sigmund
(přechází ještě chvíli prudce, pak již klidnější stane před legáty).

Ne, nebojte se! Není potřebí
mne varovat před ukvapeným činem;
však příliš ve mně hněvu kypí var,
že nejsem s to jej vždycky zadržet,
by nevystřikl aspoň slova pěnou.

Ó, ve mně výheň nenávisti vře:
všech nenávidím žhavě napořád
těch zpupných pohlavárů husitských,
již do poslední chvíle s drzým pychem
mně čelili, tam ještě v Jihlavi,
a přinutili mne jak vítězové,
bych nejkrutější přijal výminky;
však ze všech nejžhavěji nenávidím
jej, Rokycanu — již to jmeno pouhé
když vyslovit mám, vždycky odporem
se křiví ret můj a má žluč se jitří...
Zjev jeho celý z duše nenávidím,
vše na něm, všechno — jeho bledou tvář
i čela vysokého hrdý vzlet
i zrak, jenž umí vykejkliti vzhled
jak hvězdný zákmit z nadpozemských sfér,
však také bleskem vzdoru zašlehnout
— ten drzý blesk i v moji tvář si troufá
z pod nesklopené řasy, soustředěn
v něm zdá se svítit celý nezlomný
vzdor kacířského toho plemene —,
i klidný jeho úsměv nenávidím,
když jemným způsobem věc hájí tvrdě,
i mravů čistých nimb, jímž obtáčí se,
by sermony moh' skuhrat mravokárné,
i jeho výmluvnost, sám jeho hlas,
jej celého, tu celou postavu
i každý záhyb černé kněžské řízy,
v níž postojům se učí velebným
již příští arcibiskup... A já k tomu
byl nucen, jeho volbu schváliti
a slíbit přímluvu, by stvrzen byl —
však — pravda — lhostejno mi býti může,

kdo neplatně byl zvolen bludaři —
jak jsem vám pravil v Brně: „Nechať zvolí
si třeba osla arcibiskupem!“
Leč místo osla lišák zvolen klatý.

Filibert.

On nikdy nedosáhne stvrzení!
Jakž může církev ovce zbloudilé
— jež s trudy takými a obětmi
zpět uvedla na cestu k ovčinci
od srázů, po nichž do záhuby spěly,
až dosud plaché, stále bočící
zas k pustinám, kde část jich bloudí ještě, —
z těch pastýřů zlých svěřit jednomu,
již v propast vedli je? Zde více třeba
než jinde muže, v jehož oddanost
by mohla církev bezpečit se zcela.
Ne, žádného z těch kněží husitských
a nejmíň Rokycanu! Toho stvrdit,
a krátce bude veta nadobro
po zbytku věrných pod jednou v té zemi,
na místě sluhy odpovědník církve
zde jejím přispěním svou stvrdí moc
a bude stokrát hůř' než za Konrada, —
i tebe snad si spoutá úlisně —

Sigmund.

Mne — on!! — Ha ha! Ó, slyšte vrchol tužeb,
jež chovám v této chvíli! Kéž bych mohl
své dráby rovnou poslat do Týna,
by svázali jej třeba před oltářem
a vlekli v mučírnu — Té rozkoše,

až skřipec všechny rysy důstojné
by v jeho tváři změnil v bědnou frašku
a rázem zlomil hrdý čela vzdor
a shasil v očích blesk i hvězdný svit,
až místo plamenných a bystrých řečí
by z úst mu zazněl skřek... Ba, v rozkoši
bych pochodní sám zlehtal jeho bok
jak brat můj kdysi Janu z Pomuka...
Tak mám jej v lásce! — Však co platno nyní!
Vím, církev nepotvrdí jeho volby,
však věcí stav jí velí odkládat
svůj výrok rozhodný. A zatím stále
má bouřit žluč mou protivná ta líc,
má husitská ta černá mátoha
mne obcházet, mé křížit záměry?!
Ó legati, jste mistři vtipných kliček
a léček, tenat divné chytrosti —
ó, napněte svůj důvtip, zbavte mne
jen toho proklatce!

Palomar.

Však také nám
jak balvan v cestě Rokycana trčí,
vždy bdělý ,bystrý, pevný odpůrce.
On tuší, že mu mitra z hrsti sklouzá,
a proto chce buď horou obtíží
sbor svatý oblomit neb zmařit všechno.
Klid jeho rázný překáží nám víc
než jiných všechna zloba vášnivá
a zjevná k církvi zášť — ty snadno spleteš
v síť nastraženou věroučných thés,
že maně prozradí své hrubé bludy

neb musí zkrotlí vlézti pode jho.
Leč on vždy z ruky vyklouzne jak úhoř
a schová se za svoje kompaktata.
Jsou kompaktata meč mu, kterým stále
se ohání — Když káráš nešvary,
jež bohoslužbu v chrámech českých hyzdí,
a žádáš návrat k řádům církevním,
on kompaktata hned má po ruce:
dřív splňte vše, co v kompaktatech psáno!
Nuž, — nebylo by dobře, proti němu
zbraň jeho vlastní chytře obrátit?
Když dovršení kompaktat mu vším,
ať vypraví se v čele poselstva
sám v Basilej — my pouzí sboru posli
nic o své újmě sjednat nemůžem' —
tam ať si v radě shromážděných otců
po zvůli zkouší jazyk výmluvný
a vyloudí neb vyvzdoruje na nich
vrch kompaktat a sobě pallium.
Sic marno zpředu bude poselství,
neb koncil pevně rozhodnut, že k tomu,
co povolil, ni zbla již nepřidá —
však nám zde Rokycany odchodem
ku zdárné práci uvolní se ruce. —
Však opatrně třeba na něho,
by nezvětřil ve vnadě udici,
a tu by zvětřil, kdyby od nás poslů
ta rada vyšla; proto, císaři,
rač sám to navrhnout jak od sebe
a při tom zmiň se zprvu bez důrazu,
jen jak by věc se sama rozuměla,
že Rokycana půjde s poselstvem;
až teprv, kdyby zpěčoval se, nasaď

kde jakou páku domluv důtklivých,
mluv, kterak sám již toužíš velice
po dojednání s církví konečném,
a polehtej i jeho ješitnost,
že jediný on výmluvností svou
a vtipem, učeností, rozmyslem,
a jaké ještě přidáš výtečnosti,
vše ku zdárnému konci dovede.
I leccos můžeš vtrousit proti nám,
že lpíme v puntíčkářství přílišném
na věcech malicherných, s koncilem
že samým snazší pojednání bude.
I příští infulí mu blýskni v oči,
že spíše stykem s Otci osobním
své volby získá brzké stvrzení.
Však s tebou jistě sami Čechové
naň dolehnou, část panstva pod obojí
i lidu, kněží a zvlášť mistři pražští
mu rádi šťastnou cestu budou přát;
ba, samým jeho strany horlivcům
bít bude v oči, že on nejlépe
se hodí v čelo poslů ke koncilu,
kde před tím kompaktata bránil již.

Sigmund.

Ach, Palomare, hlavo ze zlata,
tvůj mozek nepřebraná pokladnice
fint čipernych — já nezklamal se v tobě!
Tak vylákáme lišku z doupěte.
Dnes ještě Rokycanu předvolám
a způsobím, by v době nejkratší
se vydal s posly na pouť v Basilej.

A zatím vy se psaním přimluvte
u sboru svatého, by nekonečným
tam Rokycanu držel jednáním —
neb nejlíp si ho nechal nadobro! (Směje se.)

Filibert.

Chraň bůh! Dost církev na Husovi má
a Jeronýmu — — Avšak dobré jest,
co radí Palomar. Nám stačí plně,
jen odstraněn-li Rokycana bude
na dobu některou, co aspoň zhruba
zde vyčistíme Augiášův chlév
těch vymýtěním různých zlořádů,
jež bohoslužbu zdejší porušily.

Berruer.

Však hlavně potřebí, zas k nové síle
zde vzkřísit věrnou stranu pod jednou,
by nejen mohla čelit útiskům,
než sama postupujíc výbojně
spíš navrátila časem — dejž to Bůh! —
zem' celou v pravý katolický řád.

Palomar.

Tak jest! A ve tvé mocné přispění,
ó císaři, své kladem' naděje.
Pod ochranou tvé berly královské
se shromáždí zas církve dítky věrné
i řádné kněžstvo ke svým kostelům
a v pusté cely rozplašení mniši.

Sigmund
(vesele mna si ruce).

Zpět všechny uvedu — i třebas nové
jim na posilu: černé, bílé, šedé
neb hnědé, jaké chcete! — Smlouvou s Čechy
jsem ovšem slíbil neuvádět mnichů
leč s vůlí arcibiskupa a měst —

Palomar.

Leč dokud není řádný arcibiskup
pro Čechy stvrzen, plná církve moc
nám legátům zde dána místo něho.

Sigmund.

Tak, Palomare, tak! A městským vzdorům
já zase utnu brzy hřebínek.

Kapitulní děkan.

Jak zdivočilé v tomto městě mysli
a jaká zášť tu proti církvi plá,
jsme právě poznali: Když ulicemi
sem kráčeli jsme v branném průvodu
tu slyšeti nám bylo z davů kolem
smích pustý, repot, hrozby, urážky,
a před samými vraty tvého sídla
kýs mladík nevázaný — nebyl z chátry,
než lépe oděn — k nám se přitočil
a tahaje za cípy kožešiny
na kanovnických našich pláštích
se smíchem povykoval: „Hora, hora,
což masopust je letos po druhé,
že kožichy jste na rub obrátili?“

*

Sigmund

(usměje se, pak vážně).

Však obvyknou si, buď jim vhod či nevhod,
zas vídat kápí rozmanitou směs,
ne husitské jen chmurné taláry
a sprosté sukně kněží táborských.
A přísné tresty naučí je brzy,
k vám zachovávat úctu povinnou —
bez bázně buďte v mojí ochraně!
Již část mých Uhrů k bezpečí vám dána
i pro záštitu hradu, svatyně,
kam pokladů již navrátil se díl;
a potřeba-li bude, rozmnožím
stráž tuto ještě. — Avšak nyní
již s tím se beřte branným průvodem
zpět v kathedrálu a tam korunu,
než jinak opatřím ji, chovejte!

(K legátům.)

A vy, až provodíte kněžstvo hradní,
k mé navraťte se dnešní tabuli —
jen líto mi, že nemohu vás hostit
tak čackým vínem, jakým proslula
vlast vás dvou, Filiberte biskupe
a Berruere, krásná Francie,
neb jakým, Palomare, v bystré čelo
ti doma jiskří réva španělská.
Nad všechna vaše vína sice kladu
ten zlatý zdroj, jenž v Uhrách mých se prýští,
na slunojasných stráních Hegyallye;
však dosud nedošly sem sudy vína,
jež s volů množstvím za mnou vezou z Uher.

Nuž tedy za vděk vzíti musíme
jen vínem českým, jemuž věnoval
kdys tolik péče zesnulý muj otec —
jest dobré sic, leč trpkou příchuť má,
jak pro nás vše v té zemi neblahé. —
Toť na shledanou při mé hostině!

(Odejde do vnitřních komnat.)

(Kanovníci obřadně odnášejí korunu, s nimi vzdalují se též legáti koncilia.)

Výstup 4.

(Vejdou sluhové a odtáhnou skvostnou koltru, dělící komnatu od veliké hodovny v pozadí s nádherným královským křeslem pod nebesy ze zlatohlavu v čele dlouhé, k bohatému kvasu upravené tabule; urovnávají na ní ještě ledacos, přistavují křesla a zase odcházejí.)

Starý Šašek. Později Paleček.

Šašek

(vplíží se po špičkách, obchází opatrně a čichá na všechny strany).

Je posvátné zde cítit kadidlo
a také libodechy pozemské,
jež znamenitou věstí kuchyni —
nu, sdružena je vždy ta dvojí vůně.
Jen, brachu, hleď, ať pro svůj splasklý břich
též po těch dlouhých letech hladových
zas pod královským stolem drobeček
si vyvtipkuješ, vykozelcuješ!

(Provádí pitvorné skoky, máchaje svou bláznovskou ferulí, že zvonečky na ní a na cípech kukly hlasně chřestí.)

Ho hó! Teď jinak musíš naladit
své šibřinky než za nebožce Váši!
Vždyť kacířstvím jsme silně načichli. —
Teď takhle snad —

(Spíná ruce a zdvíhá oči k nebesům.)

— a takhle —

(Dělá, jakoby se kropil svěcenou vodou.)

Kajme se! —
Já hříšník! — Asperges me hysopo! —
Však ještě neplačme: Sic chrabře Sigmund
vždy pro církev svá nastavoval záda,
však mezi svaté vpočten bude sotva
a jeho dvůr prý veselý až dost.
A vůbec — Nejsem již ten dávný bloud,
neb za vyučenou jsem dostal řádně,
že veselému cechu našemu
po čertech špatně slouží husitství.

(Narovnává údy a usedá na nízkou stoličku.)

Jen kdybych mohl s údů setřepat
let olověnou přítěž, s nížto trudno
již v poskoky se nutit bláznovské.
I páteř již se hrbí znenáhla —
leč to snad v Čechách zmoudřelých je dobré.

(Zpívá:)

Jahůdky, jahůdky, kterak jste ranno odkvetly?

Paleček

(dosud jinoch, v oděvu zemanském, jenž zatím vešel a zpěvu naslouchal).

Proč měníš text? Vždyť „prokvetly“ je v písni, ne „odkvetly“.

Šašek.

Však pro mne odkvetly.

Paleček.

Ba, zdá se tak. Neb jsou-li vtipy tvé
tak obnošeny jak tvůj kabátec
a pobledla-li tvoje veselost
jak nohavic tvých barvy křiklavé,
pak s ošumělé kukly odpárat
již směle můžeš zvonky chraptivé.
Což Sigmund král již na mizině tak,
že nemohl ti do Čech pořídit
na čapku aspoň nové oslí uši?

Šašek.

Ty uši jinde jsem si vysloužil.

Paleček.

Tož nejsi Sigmundův? A kde tvůj pán?

Šašek.

Můj pán spí dlouhý spánek hluboký
po kvase posledním, jejž dobrý lid
mu ke cti dával v hrobce Zbraslavské,
kde Táboři jej ověnčili senem
a pražská chudina, s níž jaktěživ
rád besedoval, vínem klášterním
jej napájela, jenže bezmasým
mu hrdlem v čiré prázdno stékalo —

Paleček.

Tys šašek tedy krále Václava?
Ó, mnohý z kousků tvojich veselých
se dosud vypráví.

Šašek.

Což, holobrádku,
ty o mně můžeš vědět, z doslechu!
Jak založená v knize květina,
bez šťávy, barvy, vůně, suchý obrys,
i bez okolí svého lesního,
jež bylo také částí jejích vděků —
toť památka je živých blesků ducha,
jež oslnivě šlehly v dobu svou.
Čím našinec své lapá úspěchy,
jest nejen obsah slov — též jejich zvuk
a posuněk, jímž slova provází,
i zákmit jiskry v řase mhouravé
a celé naše já ve chvíli té,
než také chvíle sama, duše času,
ráz, barva doby, všeho okolí,
duch pokolení, jehož sám jsi částí.
Což můžeš vědět o mně, hochu, ty?
Snad slyšels, že jsem kdysi z odpustků
si ztropil smích o milostivém létě,
když běhaje po pražských kostelích
kol schránek na papežské ofěry
jsem zpíval píseň o jahůdkách ranných, —
toť kostra příběhu; však příběh živý
zná jenom ten, kdo viděl tehdáž mne
v mé mladé bujnosti a v převleku
tom směšném za kramáře odpustků,

kdo viděl hněvy římských výběrčích
a v lících davu, plnícího chrámy,
tu zděšení, tam úsměv tlumený
neb rozpustilý smích, ve mnohem oku
i první zášlehy těch plamenů,
jež později' v požár vzplály husitský —
sám Hus však ještě tehdáž, student mladý,
své obětoval groše poslední
na koupi odpustku... Jen z dáli teprv
se chmury sbíraly té velké bouře,
jež třeskem hromu proměnila pak
lán český v poušť a veselou i mně
zle pochroumala slávu bláznovskou.

Paleček.

Cos' robil po králově smrti?

Šašek.

Co?
Zas bláznovství, však tehdáž skutečné.
Ten plamen, jehož první jiskření
kdys rozdmychovat pomáhal můj vtip,
i moje nitro schvátil. Václav král
sic zarazil můj odpustkový šprým,
neb v ten čas právě potřebí měl Říma,
leč dvorem jeho vanul nový duch
a později sám Husinecký mistr
tu volně hlásal svoje učení
ve skvoucím kruhu samé královně,
an stranou, čelo chýle do dlaně,
snil o bitvách za pravdu vítězných
již jednooký vrátný, Trocnovan.

I já tím proudem s plnou chutí plul,
ač hrubě nepřál chřestu rolniček
ruch tento vážný posvátného vznětu,
a když král zemřel, s děsem uslyšev
hrom ještě první rozpoutané bouře, —
tu zaměnil jsem kuklu šaškovskou
za branné odění a s Pražany
jsem v řadě stál za bitvy na Vítkově —
Však ticho! O Vítkově ani muk,
ten po čertech by špatně odporučil
mne králi Sigmundovi!

Paleček.

Neměj strachu,
vždyť Sigmund v Brně slavně přislíbil,
že, přijmem'-li ho králem, zapomene
na všechny svoje v Čechách výprasky.
Jen vždyť se vracíš nyní kajicně.

Šašek.

A to se vracím. Delší nebylo
mé husitství než tanec jepice;
jáť brzy poznal, že mé není místo
na krvavém tom českém jevišti,
kde do rachotu houfnic místo šprýmů
jen žalmy zněly s kněží blouzněním,
a že sám bloud se družím s chmurným proudem,
jenž vyraziti hrozí na věky
dno zlaté bláznovského řemesla.
Tož opustil jsem neveselé Čechy
a znovu naděv rolničkový háv
jsem jinde štěstí hledal — Avšak běda,

chuť do smíchu též přešla cizině,
kam vracely se v divém útěku
z Čech trosky zbitých vojů křižáckých
a kde pak širým krajem zpustošeným
vše děsil rachot vozů husitských.
Toť krušny byly moje toulky světem
a býval čas, kdy pohrdat jsem nesměl
ni kejklemi a šprýmem nejsprostším,
jak vhod je zpitým v krčmě zbrojnošům
neb chase vesnické, jež o pouti
se ráda smíchem drží za boky.
I sešel vtip můj jako moje kukla,
a zatím co jsem v chechtu šklebil tvář,
břich prázdný leckdy kručíval mi hladem —
Ó nehodno těch časů vzpomínat!

Paleček.

A teď se vracíš z nouze v otčinu?

Šašek.

A vidím, že buď ona jinaká
neb já se změnil neb i já i ona.
Jen obočí jsem kdysi nakřivil,
a hned mně po vůli hrál smíchu šotek
po tvářích kolem; všichni dychtivě
hned stopovali pohyb nejmenší
v mých rysech měňavých a moje vtipy
v dav sršely jak šípy ohnivé,
smích třaskný budíce svým žehnutím.
Však nyní kolem po zhrdavých rtech
cos bloudí jako úsměv soustrasti
a v očích čtu: „Snad lidé jiných dob

tvým hluchým šprýmům dovedli se smát,
leč v nás jen budí leda útrpnost
ty vetché trašky!“ — A jen v davu stařec
kýs nahrblý mi zraku blýsknutím
dá na jevo své srozumění družné,
dob zašlých, veselejších vzpomenuv;
leč v tísni pak se rychle ohlédne,
zda nesnížil jej vkus ten zastaralý,
a praví mladším jako v omluvu:
„Toť slavný šašek krále Václava!“
A mládcové mu: „Aj, ten věru slavný,“
a dobře cítím posměch ukrytý
za zpitvořenou maskou obdivu
a jak se stranou pošťuchují lokty,
když volají: „Buď, mistře vtipu, zdráv!“
a div mne při tom neověnčí senem
jak pána mého v hrobce Táboři.
Tak nesu pochybnou a směšnou slávu
ze zašlých dob a při tom hlady mru,
neb nikdo z těch, kdož opravdu neb žertem
čest vzdávají mé slávě bývalé,
se nezeptá mne: Brachu, čím jsi živ?
A já bych ani nevzal almužny
za prázdné jméno; chci jen odměnu
z ruk vděčných, které k potlesku bych pohnul,
však takých ruk již v Čechách nenajdu.

Paleček.

A proč dál nosíš ornát bláznovský?

Šašek.

Ty ptáš se?! — Pohleď na mne, na ty ruce,
jež ledva drží šaška feruli —

mám jimi řídit pluh či máchat mečem?
Což zbývá našinci na stará léta,
než dohudlařit z nouze řemeslo,
jež z chuti k němu jen, pro vlastní rozkoš
kdys provozoval vesele — Ho, brachu,
toť smutný konec naší písničky,
když řemeslo jen vidět musíme
v tom, co nám bylo duší naší duše:
Kdys nápady jen šťasten bystrými
jsem nestaral se o pokrm a krov,
a přec jak samy v měšec zlaťáky
mně lítaly, a neznal jsem, co hlad
i péče, jíž teď probělal můj vlas. —
Slyš! zemánek jsi asi chudobný,
však ať jen hrstku rolí zoveš svou,
jí drž se spokojen a vesel na ní
za pluhem kráčej pod skřivánčím zpěvem,
pod nízký strop si uveď prostou žínku,
žij pro své jen v tom úzkém okruhu
a daleko hned zapuď od sebe
chuť každou po jevišti lomozném,
kde získává se chvála zástupů
ať zlatem, chrabrostí neb chytráctvím,
ať ducha jiskrami pro davu rozkoš —
buď výstrahou ti tato elegie,
jíž končí všechen mého žití šprým.

Paleček.

A přece, bratře, vábí mne tvůj cech;
však zcela jiným způsobem než ty
bych blázna hrál.

Šašek.

Aj! Aj! Nuž pouč mne
o pravém šaškovství hned, kuře kvočnu!

Paleček.

Jest jiný v Čechách vzduch, než ještě byl
za krále Václava, čas jiných žertů,
než jaké tropíval on s milci svými
a jakými mu štětec rozpustilý
i samu biblí musel zveselit.
Již není místa zde pro tvoji školu,
jež buditi chce smích jen pro smích sám,
jen rozechvíti notně bránici
rtů křivením a kuklou s ušima
a přemety a hřmotem řehtačky,
hrou dvojsmyslných slov neb spíláním
neb oplzlými zpěvy, posuňky.

Šašek.

I hleďme! Blázen tedy nemá bláznit,
smích nemá hledat šašek — rád bych věděl:
co tedy?

Paleček.

Pravdu.

Šašek.

Pravdu? Hahaha!
Jsi věru šašek rozený, můj hochu —
hleď, jak jsi mne tou pravdou rozesmál!

Já' dosud myslil, že je pravda zboží,
s nímž pouze kněží provozují živnost
neb mistři věd ve vážných tabardách;
však po tvém soudu řízou moudrosti
je tedy pestrý s rolničkami šat
a místo k šašků tropení my šašci
jsme povoláni k záhad řešení
a mravoučným postním kázáním.

Paleček.

Což neznáš přísloví, že blázni mluví
a děti pravdu? A spíš v kukli blázna
můž' někdy moudrý člověk pravdu říci
a trpkou, zdravou vsunout pilulku
pod obal nesmyslů a lehkých žertů.
Jen ubíjeti mocným lenochům
čas dlouhý, sloužit hrubým jejich pudům,
je lehtat k smíchu, aby hojný kvas
spíš mohli ztrávit — bídné řemeslo!
Však za to chtěl bych u noh vladaře
s rolniček chřestem družit pravdy hlas,
již pochlebníci sobecky mu tají
a jiný nikdo netroufá si říc',
pod rouškou blázna být mu moudrým rádcem
ve prospěch národa i jeho vlastní.
Leč třeba tu, bys pravdě sloužil sám,
měl přesvědčení věrné, dobrý cíl —
ne abys zpíval proti odpustkům
jen proto, žes tím získal davu vděk
a král se horšil pouze na oko;
ne abys přijal, že tak činí vše,
dnes kalich na hruď, proti Sigmundu

meč do ruky, však zítra mrzutě
zas mrštil obojím, šel v cizinu
a skončil tím, že k témuž Sigmundovi
se vracíš s poníženou suplikou,
by smát se ráčil tvému bláznovství.

Šašek.

Měj absoluci za ty všechny ostny —
mě nebodají. Jinak hledíme
my oba na ten svět a život, hochu!
Ty domníváš se, že jsi našel pravdu,
a podle této pravdy sformovat
chceš vlastní život svůj a všechno kolem;
však já si pravím s Pilátem: Co pravda?!
a nezkouším se ani hledat ji.
Jen bavím se tím světa divadlem
a snažím se i jiné bavit sám —
ne zlepšovat je po svých názorech,
vždyť dost je mudrců a kazatelů,
ti ať svou pravdu lidem vtloukají!
Já hledám smích jen a to čirý smích,
smích, který sobě sám je účelem, —
vždyť smích, jímž vráska dumy prokmitá
a vážný cíl, již není pravým smíchem,
tím smíchem, který z hloubí neznámých
jak bouřná vlna trysknuv, na chvíli
vše dává zapomenout na opak,
čím duma tíží mysl člověka:
shon všedních péčí, touhy, obavy
i světa záhady a života.
V něm oddechne si člověk na chvíli
ode všech řádů svého člověčství,

od zla i dobra, citu, rozumu —
je blahem tento smích i potřebou.
Nuž, vzhůru, ty mé žezlo bláznovské,
chřest rolničkami svými vítězně
vší moudrosti a cnosti na vzdory,
stesk zažeň starobný, vrať ke mně zdar
a nejdřív sousto čehos dobrého
mi na bojišti tomto vybojuj!

(Ukazuje ferulí na hodovní stůl, k němuž s Palečkem za rozmluvy se přiblížili.)

Výstup 5.

Starý měšťan

(otevře pomalu dvéře z chodby, vstrčí napřed hlavu, rozhlédne se úzkostlivě po komnatě a pak vchází opatrně, při čemž nepozoruje šaška s Palečkem, které mu zakrývá roh koltry).

Ach, dýchám tedy velevzácný vzduch,
jenž krále mého ovívati smí!
Zas tedy krále máme konečně,
zas máme v zemi milost královskou
ve slávě vší, jak sluší se a patří.
Ó štěstím slzí staré oči mé!
Dvůr máme, dvořany — a všechno, vše,
co na královský sluší majestát!
A sen to není: Hle, tu komnata
je královská i skvělá hodovna
a tam i křeslo ve všem pořádku

se zlatou na lenochu korunkou
pod skvostným baldachýnem — Ty můj bože!

(V radostném pohnutí spíná ruce.)

Paleček
(šeptem k šaškovi).

Již vystupme, sic dobrý tento staroch
se štěstím rozplyne nad králem svým
neb po kolenou plaziti se bude,
by Sigmundovo zlíbal sedadlo.

Šašek
(rázem vystoupí před stařík a s napřaženou ferulí).

Hej, pozor na hřbet, babo plačtivá!

Měšťan
(v leknutí klesne na koleno a klaní se až do země).

Ach, králi, odpusť — jasná Milosti —

Šašek.

Což's tak už slep, že nerozeznáš ani
od čapky s oslím uchem korunu
a žezlo od bláznovské ferule?
Či Sigmundova jasná velebnost
tak podobna je šaška kotrlcům?

Měšťan.

Co? Šašek? (Vstává.) Věru, nastojte!
Toť šašek, dvorní blázen královský —

ó bože můj — i královského šaška
zas máme — vše jak sluší — štěstím pláču!

Šašek.

Plač raděj štěstím — ovšem, jsi-li pozván —,
že královského máme kuchaře.

Paleček.

A pověz nám: Jsi vskutku Čech? Jsi Pražan?

Měšťan.

Jsem pražský měšťan města Starého;
i konšelem jsem býval před časy,
za časů ještě krále Václava,
jich milosti.

Paleček.

A katolík jsi jistě?

Měšťan.

Hm, hm, — dům rohový mám „u čápa",
kde s manželkou jsem padesáte let
žil v bázni boží; kterou ztratil jsem —

Šašek.

Tu bázeň boží?

Měšťan.

Ne, svou manželku,
jež přinesla mi věnem onen dům
a všechny ctnosti spořádané ženy.

Šašek.

A mnoho-li kop grošů?

Paleček.

Ptám se tě,
zda katolík jsi — či snad nedoslýcháš?

Měšťan.

Hm, hm — jsem křesťan ve všem pořádku —
a slyším, kompaktáta že i nás —
chci říci, že i Čechy pod obojí
za pravé syny církve uznala,
ba, že sám Sigmund, milost královská,
prý milostivě slíbit ráčili
mít v počtu dvorních svojich kaplanů
i takové, již slouží kalichem.

Paleček.

Tož dokonce jsi pod obojí též?

Měšťan.

Hm, hm, — dům „u čápa" mně náleží,
je dům to rohový, a soused vedle
od „zlaté kostky" musel ujít z města

a zabaven byl jeho majetek,
že přidržet se nechtěl kalicha.
Já příkrosti té nikdy neschvaloval,
jíž utištěna strana pod jednou —
(Rychle.) Tys bezpochyby také katolík,
ctný panici a vzácný dvořane?

Paleček.

Ni katolík ni dvořan, bohudíky.

Měšťan.

Jsi tedy pod obojí, mladíku?
(K šaškovi.) A ty, náš dvorní šašku vážený?

Šašek.

Svou víru neznám dobře sám. A šašek
jsem nevážený, šašek zcela sprostý,
jenž bez dvorního blázní titulu.

Měšťan
(oddechuje si a vztyčuje hlavu).

Jen tedy šprýmař potulný, he he!
(K Palečkovi.) Až, pravím tobě, buď si kdokoli,
že kalicha jsem ctitel horlivý
a k Husovu stál věrně učení
dřív nežli ty se's, chlapče, narodil.

Paleček.

Ta horlivost ti srší z pohledu
a jistě přicházíš jen proto sem,

bys dohledl, zda Sigmund podle smlouvy
má pod obojí dvorní kaplany.
Jen hledej, najdeš je; vždyť o něm známo,
že co kdy slíbí, zvlášť co slíbí slavně,
jak na skálu v to možná spolehat.

Měšťan.

St! Pamatuj, kde meškáš, prostořeký!
A vůbec nesluší se tonem tím
o majestátu mluvit královském.
Je patrno, že zvlčili jsme, ach!
v těch dlouhých letech bez krále a dvoru
a správy pořádné. Zdaž sluší se
jen prostě o „Sigmundu" hovořit
jak o lecjakém Vachu- nebo Stachu!
Což poučit tě mám, že slušno říkat
„Náš jasný pán" neb „Milost královská"
a při těch slovech poklonit se nízko?!
Jen považ — král! Co král je, považ, bloude!
a císař k tomu! Či snad nevíš ani,
že panovník náš jasný, Sigmund král,
jest králem trojím, uherským a českým,
pak italským též (neboť železnou
byl v Lombardii věnčen korunou)
a nad to císařem, jejž korunoval
sám papež ve vší slávě příslušné!
Ó tolik důstojnosti, velebnosti
ni pojmout bezpochyby nestačí
tvůj nízký duch. Vždyť sám se všecek chvěji
před okamžikem, až v můj bleskne zrak
té vznešenosti zář — a jsem zde, věz,
po nejjasnějším přímo vyzvání,

jímž obesláni vedle konšelů
též jiní měšťané z měst pražských všech,
by obnoveny byly městské rady.

Paleček.

Ah, proto snad jsem proklouznouti mohl
až v předsíň nejjasnější svatyně
tím hejnem darmochlebů královských,
již slepotou snad byli poraženi,
že připočtli můj nectihodný zjev
též k obcí pražských hlavám váženým.

Šašek.

V tom já jsem neměl žádné starosti,
neb věděl jsem, že šprýmař s kejklířem
a nalíčenou ženkou veselou
vždy mají přístup k Sigmundovu dvoru.

Paleček
(k měšťanu).

Tož po letech snad zase konšelem
se staneš, staroušku. Nu, bude-li
víc v nové radě tobě podobných,
tak horlivých a různých našinců,
pak dobře bude v Praze opatřena
věc kalicha i národa.

Měšťan.

Tak myslím,
ač nevím, konšelstvím-li poctěn budu.

Však slyšel jsem, že milost královská
již upřímně se naklonila Čechům
i víře pod obojí.

Paleček.

Hahaha!

Měšťan.

Proč troufáš si tak smát se nevážně?!
Vždyť věrohodný mi to stvrdil svědek,
Jan od stříbrné hvězdy, soused pražský,
jenž z nejvážnějších býval konšelů
a předloním i v Řezně s poselstvím:
již tehdá císař slavně ujišťoval,
že chová vroucí lásku k zemi české,
a připomenul poslům dokonce,
že sám je vlastně Čech, jsa v Praze rozen —
slyš! Čechem, Pražanem se ráčil nazvat
on, trojí král a císař — považ jen!
Ba, neváhal prý ani připomenout
pluh Přemyslův, že selské české kníže
jest po přeslici jeho pradědem —
až slzy tehdáž polily prý Jana
od hvězdy stříbrné, když tato slova
z úst císařských se tklivě linula,
a česky prý že císař mluvil k poslům!

Paleček.

Když Čechem nazval se, jakž jinak mluvit
měl s Čechy, jářku?

Šašek
(napodobě pískání na píšťalu).

Fistula dulce canit —

Měšťan.

Co latinsky tu žvatláš nebo jak?

Šašek.

Žák odběhlý jsem, leckdy hexametry
mne straší ještě, metlou vtloukané,
již na mém hřbetě mistr skandoval:
Píšťala sladce hude, když ptáčník ptáčata vábí.

Měšťan.

Nech žvastů, šprýmaři, zde vážná řeč.
Ne slovy pouze císař dokázal
svou přízeň k nám — i milostivým skutkem
neb ze své vůle ráčil přistoupit
pak v Brně, Bělehradě, Jihlavě
na všechny české žádosti a v posled
sám o své újmě, proti legátům,
dal Čechům velký zápis královský
na pergameně ve všem pořádku
a pod svou pečetí.

Paleček.

Touž pečetí,
jež hanbou věčnou rdí se za něho
na glejtu kostnickém.

Měšťan.
(s leknutím se rozhlíží).

St, nectný jazyku!
A nech již věcí dávno minulých,
jež zapomenout velí prospěch vlasti
i sama kalichu. A tehdáž Hus
byl v rukou koncilu, ne císaře,
jenž moci neměl snad jej zachránit.
A jiný byl král Sigmund v onu dobu,
než změnila jej trpká zkušenost
a lepší poznání. V síť svoji zcela
jej zapřádalo duchovenstvo římské
a zlí jej rádci vedli proti nám.
Leč nyní — Mnoho vypráví se o tom,
jak příkře císař jednal s preláty,
zvlášť na brněnském sjezdu: tam prý jednou
tak prudce zhanil nejen legáty
než samo koncilium, v úžasu
že všechno shromáždění trnulo,
a stát je nechal potom v předsíni,
kde hledět musili, jak českým poslům
dal přinášeti víno k uctění,
jich samých nepohostiv nejmenším.
A s Čechy po všechna ta smlouvání
vždy s laskavostí jednal největší,
i s posly pražskými, ač v jejich čele
byl nerozvážný Velvar, všetečný,
jenž zpyšněv mocí, které nabyl v městě,
a zapomněv pro častá poselství
po boku pánů, žeť jen měšťánek,
si troufal činit opovážlivě
v těch smlouvách nejvíc právě obtíží,

že duvěrně prý sama jeho milost
si posteskla: „Ten Velvar všecko kazí.“
Že bylo nemoudré, tím odporem
— kde páni sami již se poddávali
ku přáním legátů a císaře —
smír zdržovati nad vše žádoucí
a snad i vzbouzet nechuť královu
tím k Pražanům a všemu měšťanstvu:
v tom shodují se všichni rozšafní
a rozvážliví sousedé; já slyšel
tak mluviti na schůzi přátelské,
kde z Nového byl města Dětřichovic
a pekař Literat, a ze Starého
Rak, Reček sladovník a s Pešíkem
od hvězdy stříbrné Jan, jeho bratr.

Paleček.

Tož tedy onen, kterého kdys pohnul
až k slzám císař svojí vzpomínkou
na Stadického předka oráče —
nu, možná, že mu dobře Sigmund časem
ty slzy vlastenecké zaplatí.

Měšťan.

Líp tobě šaškovský by slušel šat
než tomu zde: i z nejvážnějších věcí
jen posměšky si tropíš nejapné.
Leč úštěpky tvé zlehčit nemohou
tak znamenitých mužů, jakým Jan,
jenž nejen dům „u hvězdy stříbrné“
má s bratrem společně a jiné zboží,

než také sám dům ještě „u vola“
a statky venkovské. Jest řádný Čech
a dobrý pod obojí, vážen v městě,
ba v panstvu též má hojně příznivců,
zvlášť pana Menharta, jímž prý byl zpraven,
že sama jeho milost královská
jej z Řezna chová v dobré paměti.

Paleček.

Nu, vidíš.

Měšťan.

Ano, vidíš, vidíš na něm,
že pominula nechuť králova
ku straně pod obojí. Jestli však
dost nemáš toho, Laudu z Chlumčan viz!
On — do nedávna hejtman táborský
a čelný muž té strany výstřední,
než jako měšťan usadil se v Praze, —
ves právě dostal darem od krále
a praví se, že bude dvorským sudím
nad městy královskými jmenován.

Paleček.

To všechno proto, Táborem že byl. —
Však není pochyby, že císař musí
tvář vlídnou míti — aspoň ze začátku —
ke straně pod obojí, v jejíchž rukou
moc všecka jest a téměř celá zem.
Ba mním, že nejen krotcí strany té
jak soused od hvězdy a hejtman Lauda,
jenž před Lipany již byl ochočen,

než také nejčelnější z rozhodných
hlas poznají té svůdné píšťaly,
jíž vhod tu šašek vzpomenul. A Velvar
snad lépe pochodí než oni dva.

Měšťan.

Co pravíš? Velvar? Velvar že by mohl
být králem vyznamenán?

Paleček.

Jistě bude.
Jakž může císař v hlavě její přední
tu odstrčiti stranu měšťanstva,
nechť jemu třeba málo příjemnou,
jež rozhodnou má převahu i moc
a na nedávných sjezdech vedle šlechty
smír smluvila s ním, v zem jej uvedla?

Měšťan.

Že konšelem zas Velvar bude, věřím;
však že by král jej vyšší dařil cti
neb výsluhou — toť prostě nemožno!

Paleček.

Já myslím naopak, čest nejvyšší
že jemu padne v klín. Jen úřad jeden,
tož sudí dvorského měst královských,
až dosud vyhražen byl měšťanům;
však nyní v Brně smlouvou vymohli
měst poslové, že také podkomořím

má býti vždycky pražský měštěnín
ze strany pod obojí — nuže rci,
když okolnosti všecky uvážíš:
kdož podkomořím může být než Velvar?

Měšťan.

On podkomořím! Tu by teprve
své pýchy ocas páví rozepjal! —
Však opravdu tak myslíš? Bez žertu?

Paleček.

Vždyť na jevě to jest. Ont prvním jistě
všech měšťanů svou váhou, věhlasem;
on hlavou strany nejmocnější v Praze;
on zastupoval na jednáních s králem
stav městský celý, býval nejednou
i řečníkem všech Čechů pod obojí;
on při sjednání smíru s císařem
byl z předních úmluvců a třebaže
tam hájil statečně práv země, víry,
přec zavázán mu císař k povděku
jest za zdar konečný a návrat v Čechy —
Jakž udělit by mohl jinému
než Velvarovi hodnost nejvyšší,
již městům povolil, již souhlas všech
by spravedlivě přiřknul Velvarovi,
tu hodnost, kterouž hlavně Velvar sám
svým přičiněním získal měšťanstvu?!

Měšťan.

Hm, pravdu máš snad — možné je to přec.
Hm, přátelé, co právě mluvil jsem

o Velvarovi, cizích úsudků
byl ohlas pouhý, jenom echo řečí,
jež tu neb onde slýchal jsem. Já sám
běh neznám dosti věcí veřejných,
však osobně nic zlého nemohu
o Velvarovi říci — naopak,
čest jemu vzdávám v každé příčině.
Snad trochu hrdý jest — však po mém soudu
vždy hrdost sluší muži statečnému
jak zdobný zákal břitké oceli:
snad leckomu je trochu příliš rázný,
však ráznost v pravý čas je ctností spíš;
a celkem Velvar výborný jest muž
a velikou má, pravda, zásluhu
o míru zjednání a návrat krále —
a toť je nejhlavnější všeho věc,
že krále máme opět, Jeho Milost,
a v Praze dvůr a všechno jak se patří!

Výstup 6.

Pešík od stříbrné hvězdy, Dětřichovic, Reček sladovník, Vaněk Rak, Literat pekař a jiní měšťané pražští vlažnější strany pod obojí.

Starý měšťan
(pro sebe).

Snad nedoslechli, jaký chvalozpěv
jsem právě v počest Velvarovi pěl,
Bůh ví, ne od srdce! Však podkomoří —!

Pešík od stříbrné hvězdy.

Ty zde již?

Starý měšťan.

Dobrý den vám, sousedé!
Hned po slavnosti rovnou z náměstí
mě vedly nedočkavé kroky sem;
vždyť práhnu — s posvátnou ač také bázní —
líc zočit zblízka Jeho Milosti,
jen z povzdálí na rynku spatřenou.

Druhý měšťan.

Tam byla v pravdě slavná podívaná
a všechno zdařilo se podle přání.

Třetí měšťan.

Jen vedro žehlo náramné.

Pekař Literat.

To zkouška
as byla pro tebe, ty hrudo tuku!

Třetí měšťan.

Ty, nedopito, měl jsi horší trýzeň.

Literat.

Tím větší slastí nahradila muku
pak pinta bílého v mou žhoucí žízeň.

Šašek.

Když nelze krev, i to je věrným k chvále:
pot s pivem prolévat za svého krále.

Rak.

Však chyba nemalá se stala přec,
ba chyba, chyba — mluvte si co chcete —
já pravím: chyba stala se!

Několik měšťanů
(zároveň).

A jaká?

Rak.

Když usedl na velkém náměstí
král se svým dvorem na stolicích skvostných
a konšelé když před ním poklekli,
by věrnost přisáhli mu jmenem Prahy;
tu v jejich čele proti zvykům všem
a právům obce Velvar místo měl,
jenž konšelem přec není; Velvar též
sám jejich jmenem podal císaři
bran městských klíče, proti všemu řádu,
neb klíče města sami konšelé
jen smějí vydati a nikdo jiný.

Dětřichovic.

To pravda jest.

Pešík od stříbrné hvězdy.

I mně se příčilo,
když před konšely tamo Velvara
jsem nadouvat se viděl; avšak hle!
jak na to došlo řevnivostí měst:

Když Nové město svolit nechtělo,
by Staroměstští první podali
své klíče králi, umluveno jest,
že nepodá jich žádná rada zvlášť,
než za všechna tři města promluví
a klíče všech že podá najednou
jich řečník hlavní při smlouváních s králem,
tož Velvar — On sic měšťan Staroměstský,
leč v tuto dobu není konšelem,
čímž tedy přece město Staré samo
před Novým přednost nemělo.

Rak.

Však jistě
sám Velvar pomocí svých loutek v radách
k té cti se dotřel. Všude v předu on:
Tam v poselstvích ku králi ostatní
měst poslové se zcela ztratili
za jeho nadutostí ješitnou:
jen Velvar mluvil, jednal stále sám,
jak sám by představoval městský stav
a sám jen rozhodoval za Prahu.
Teď poselství když vrátilo se s králem,
co řídit nemá dál; teď konšelé
jen sami krále měli uvítat —
leč jakžby Velvar třeba na chvíli
moh' zmizet v prostém měšťanstvu, jakž moh' by
cti dopřát jiným, nestát v popředí?
Chceť i zde králi zřejmě ukázat,
že on tu vším, a celé měšťanstvo
jen pouhým přívěskem jest jeho slávy.
Dím znova: Proti řádům bylo všem,

že nekonšelem klíče podány,
a k necti nám, že Velvar, Velvar zase,
jen Velvar králi nesl Prahy hold,
jak neměla by muže jiného,
jenž důstojně by moh' ji zastoupit.
Když při tvém bratru Janu, Pešíku,
to vadilo, že právě sedí v radě,
proč Dětřichovic nezvolen, jenž přece
byl také poslem pražským ku králi
a k Velvaru se může rovnat směle?

Dětřichovic.

Vždyť přece víš, že Novoměstský jsem
a Staroměstští že si osobili
nad námi vládu; pravda dobyli
před lety dvěma města našeho,
však v boji s jednou pouze stranou v něm
— tož stranou kněze Vlka, Táborů —;
však město samo práv svých nepozbylo
a jeho konšelé, ač jmenovaní
od Staroměstských, zadat nesmějí
ni stébla z těchto práv. Tož vzepřeli
se nyní Staroměstských přednosti
při klíčů podání; však z dobré vůle
přec svolili, by řečník všech tří měst
— leč nekonšel — byl měšťan staroměstský.

Pešík.

I v radě Staroměstské k Velvarovi
prý leckde nechuť byla; zřejmě čelil
můj bratr Jan té volbě. Avšak víte,
že dosud Velvar převahu má v městě,

a mnohý, kdo mu v srdci nepřítelem,
na venek netroufá si ještě zjevit
své pravé city.

Starý měšťan.

Právě slyšel jsem,
jen považte, že Velvar podkomořím
as bude jmenován.

Dětřichovic.

Co? Podkomořím?
Toť nemožné.

Pešík.

Nu, zcela nemožné
to není, myslím. Vím sic od bratra —
a tomu pravil to pan Menhart z Hradce —,
že nemá Velvara král v oblibě
a že víc přeje rozvážnější straně,
i důkazy své přízně obzvláštní
prý chystá jednotlivým našincům.
Však proto přece, dokud ve své moci
má Velvar převážnou část měšťanstva,
král asi svou mu ztají nemilost,
ba možná dost, by jeho změkčil šíji
a celé sobě získal tuto stranu,
že polehtá i jeho ješitnost
cti nové udělením. Všaktě Velvar
sám nejhorlivěji se přičinil,
by vyhražena byla měšťanstvu
ta hodnost na příště; a již-tě tehdáž

si mnozí šeptali, že pro sebe
tu důstojnost tak snažně schystává.

Rak.

Nu, vidíte! A sami budem' vinni.
Tam na Moravě jako bezmezný
měst českých vládce Velvar smlouval s králem,
a sotva Jeho Milost přijela
sem do Čech, hned tu opět Velvar krále
za Prahu vítá, veda za sebou
měst našich konšely jak němé stádo.
Zdaž nemusí tu král být přesvědčen,
že vskutku všechno za Velvarem stojí
a jeho vůle platí jediná.
Již dosti nás, kdož syti jeho jařma
a protivníky strany vládnoucí,
jež sice proudem všeobecným hnána
mír s králem, církví heslem volí též,
však — aspoň ve svých vůdcích — málo váží
tu hlavní věc neb spíše snaží se
ji překazit. Vždyť Velvar mezi posly
tak tvrdošijně, umíněně stál
na slovu lédajakém, cetě formy,
že málem pro latinskou floskuli
se nerozbilo všechno jednání.
Ti prázdní křiklouni jen stále řinčí
slov známých fanfárou: „čest národa",
„pře naše svatá", „boží pravdy tvrz",
a „kalich!" „kalich!" „kalich!" hřmotí jen
a hrůzu pouští, jak by všechen lid
byl odhodlán na pokyn jejich brv
zas vrhnouti se v nekonečnou válku
se světem veškerým... Snad vskutku touží

z nich mnohý nazpět v krvavý ten vír,
leč v pravdě s námi dychtí celý národ,
by zahlazeny byly do konce
těch bouří hrozných všechny trudné stopy,
by zpustošené Čechy v míru plném
zas rozkvetly a rozvrat ukončen
byl pevným řádem, klidnou země správou
pod novým leskem moci královské.
Chcem' zůstat věrni kalichu, však hájit
jen pravý prospěch jeho, národa —
a pravý jeho zdar je v míru s církví
pod milostivou krále ochranou —
ne křikem, hřmotem, marným dražděním
všech mocných soků, spíše chlácholením
jich, moudrou smírností a hledáním
si mocných přátel, obzvláště pak snahou,
by přilnulo k nám srdce královo.—
Vždyť kalichu víc stokrát prospěje,
když úslužností sobě dobudem'
upřímné blahovůle královy...
než vnucujem-li k jeho nechuti
mu dvorní pod obojí kaplany...
Tak soudíme a valná lidu část,
leč krčíme se tiše v pozadí,
že král jen druhou stranu vidí, slyší;
teď zvláště byla svatá povinnost
se ozvat hlučně proti Velvarovi
a jeho nohsledům, dát králi znát:
Jich množstvím hřmotným nedej klamat se,
tu jsme, tví věrní praví, upřímní
a dost je nás — jen podej mocnou ruku,
a bohdá vyšinem' se nad ně záhy
ve prospěch tvůj a dobro království.

Výstup 7.

Kancléř Kašpar Šlik uvádí konšely všech tří měst pražských; mezi staroměstskými jest Jan od stříbrné hvězdy. Všichni přicházejí ve slavnostním oděvu a s odznakem své důstojnosti, stříbrnou hůlkou, v ruce. S nimi jiní měšťané, zejména Jan Velvar a Hedvika krejčí.

Šlik.

Zde posečkejte, páni měšťané,
ját zatím seznam, jímžto na výběr
— jak zvykem — dosavadní konšelé
pro příští radu navrhují králi
řad osob znamenitých, donesu
do vnitřních komnat Jeho Milosti:
tam vhodné z nich král ráčí vybrati
a sám pak přijme slavně přísahu
od nových konšelů, jakť obyčej.

(Odchází dveřmi v pozadí.)

Jan od stříbrné hvězdy.

Takž tedy starý obřad ctihodný
zde konán bude opět, nekonaný
tak drahně let za doby bezvládí.

Velvar.

Však Praha měla řádnou správu přec:
když krále nebylo, tu měšťanstvo
si samo volilo své konšely.
Teď, pravda, král ve staré svoje právo
zas nastupuje; tak to v pořádku.

Jen v tom dnes vykročeno z řádů zvyklých,
že na radnici král měl přijeti
se slavným průvodem.

Starý měšťan.

Však neměj za zlé:
Sám pamatuji, pane sousede,
že Jeho Milost slavné paměti
král Václav na svém hradě Kunratickém
ten slavný obřad konal, naposled.

Velvar.

Tu nemocen již byl. Jen za příhod
tak mimořádných vládci sázeli
ve vlastním příbytku svém pražské rady.

Reček sladovník.

I Sigmund král je zdraví slabého
a vetchý věkem, nad to dosud asi
po dlouhé zemdlen cestě nedávné,
jež sem ho vedla z Moravy. Však soudím,
že nesluší nám zkoumat důvody,
z nichž rozhodl se královský náš pán
své právo konat v té či oné formě.

Velvar.

Má zmínka výtkou králi nebyla,
neb vskutku důvody jsou dostatečné
pro dnešní úchylku. Jáť připomenul
jen starý zvyklý řád — a dobré jest

mít na paměti jej, by výminka
snad nestala se příště pravidlem.
Král svoje práva má, však město též,
a stojíme-li při svých na stráži,
tím nesaháme v práva královská.
Ba, povinností naší svatou jest
stát pevně, neustupně na svých právech
i proti králi, nezadávat z nich
ni těch, jež málo váží na pohled.
Jsouť lidu svobody jak ona příze,
jež, popustíš-li jedno očko v ní,
pak dále již se trhá snadničce,
že z nenadání cár ti zbude pouhý.

Hedvika krejčí.

Zvlášť proti Sigmundovi dlužno být
na stráži stále; bláhově-li míníte,
že smlouvou též svou změnil povahu?

Rak.

Kroť jazyk drzý!

Starý měšťan.

Jaká všetečnost
tak mluvit o Milosti královské
a v síni dvorní k tomu! Pouhý krejčíř
o králi trojnásobném, císaři!

Reček sladovník.

Jest Sigmund králem řádně přijatým
a neztrpíme, aby urážel
kdo mezi námi vládce majestát!

Jan od stříbrné hvězdy.

Již konec, Hedviko, je časů těch,
kdy s potřeštěnci sobě rovnými
jsi deptat mohl v čiré nekázni
vše do bláta, co vznešeno a svato;
teď s králem se nám vrátil do země
zas řád a zákon — zákon, jehož uzdu
již musíš přijat zuby skřípaje,
ač zakusit-li nechceš jeho důtek.

Hedvika krejčí.

Ah, tam jsme klesli, tam! Jak slavná byla
ta naše Praha v lesku velebném,
když s mečem v jedné, v druhé s kalichem,
vší země hlava, srdce nadšené,
za lidu věc a víru s čelem hrdým
šla v boje s celým světem vítězné,
před ničí mocí nesklánějíc šíje
a sama knížat přijímajíc hold!
A nyní hle! té Prahy pohlaváři
před Sigmundem se plazí po kolenou
a sami důtky podávají mu:
‚Již nad námi toč jimi vesele
a práskej každého, kdo s námi nechce
tvou obuv rabsky líbat, onu ruku,
jež zrádně Husa vedla v plameny
a chystala jen zlo a zhoubu nám
a ke smíru se vztáhla teprve,
když poznala vší zloby malomoc —
bij každého, kdo varovat si troufá,
že Sigmund zůstane vždy Sigmundem,

nechť podepsal by tisíc slavných smluv
a přisáh' tisíckráte.'

Velvar.

Mírni se!

Jan od stříbrné hvězdy
(úsměšně).

Jen přej, ať srdce celé vylije!
Ať upřímně jen řekne bez ohrádky,
co na dně srdce jiní ztajují
za řečí opatrných pláštíkem.
Však chápu, že ti nepřichází vhod
řeč tvého stranníka — vždyť, Velvare,
tys přece sám byl hlavou poselstva,
jež přijalo nám krále za města,
a vždy jsi hlásal, celá strana tvá
že touží upřímně, by řád a mír
byl vrácen zemi s mocí královskou.

Hedvika krejčí.

Já také byl pro míru obnovu
a království — však pro Sigmunda ne!
Já hlasitě své jevil smýšlení
v čas každý, na všech našich poradách;
leč od chvíle, kdy sama naše strana
s ním hledat smíření se usnesla,
já podrobil se vůli celku nerad
— a k radosti kdo by mne mohl nutit?! —
však podrobil se přec; i do Brna
jsem s posly sněmu jel; zde také jsem

na krále zvolání a viklat nechci
tou smlouvou, jíž byl přijat zákonně,
však nepřestanu pravdu mluvit o něm
a radit, byste pevně zachovali
dlaň na jilci a nedůvěru v duši.

Velvar.

Sám právě řekl jsem, že bdělе střežit
svá práva musíme i proti králi,
však při tom potřebí jest, poctivě
též králi dávat vše, co králi patří.
Jest ostražitost nutna — nedůvěry
buď konec však! Vždyť pouze důvěra,
že Sigmund změnil smýšlení své k nám —
sámť uznal slovy, škutky upřímně
své chyby dřívější — ta důvěra
jen k jihlavským nás vedla úmluvám:
neb nemíti té pevné důvěry,
zda národ byl by pošetilý tak,
by nepřítele svého do země
si uvedʼ sám ku vládě nad sebou?!
Já při jednáních s králem nedávných
jej pozorovat mohl v častých stycích
a pokud slova, vzhled i konání
nám přejí nahlednouti v cizí nitro,
vše jeho projevy jen upevnily
mou víru v obrat jeho úplný.
A také celý věcí stav to jistí:
vždyť Sigmund ví, že celá země moc
jest v rukou těch, kdož pevně chrání kalich,
a na vratký že usedl by trun
bez naší stálé podpory. Nuž třeba

již zapomenout všechno minulé
a vzájemnou jen sílit důvěru
ke zdaru země, národu i krále.
Toť, Hedviko, tvou kárám dnešní řeč:
již Sigmund není cizím vládcem nám,
než králem českým, řádně přijatým,
a pevně stojíce na vlastních právech,
práv svého krále pilně šetřme též
i plné úcty vládci povinné,
již porušil jsi neslušnými slovy.

Hedvika krejčí.

Byls tvrdý dlouho, Velvare; však přec
jsi roztál v blízku záře mámivé,
jež z trůnu line se — tím záludnější,
čím déle odvykal jí český zor.
Ten skvoucí jas ti mátl bystrý zrak,
žes nového jen viděl Sigmunda,
jaks přál ho sobě. Duvěřuješ,
že duvěřovat chceš — Nuž, přeji tobě,
by příliš záhy, příliš osudně
tě nezdrtilo kruté zklamání.
Však zatím aspoň přenech dvorním drábům,
by vyháněli z komnat Sigmundových
slov mužných pravdu — pravdu, kterou stokrát
z vás každý mluvil ještě nedávno,
kdy Sigmundova věrolomnost —

Rak.

Slyšte!
Zda strpíme to vzteklé rouhání?

Dětřichovic.

Již ústa zacpěte mu — zšílel jistě
ten krejčík potrhlý!

Měšťan ze zadu.

Jen pravdu mluví!
Vždyť Sigmund vskutku —

Jiný.

Mlčte již!
Přec pamatujte —

Velvar.

Zmoudři, Hedviko!

Starý měšťan.

Ó bože, bože! Taká slova mrzká
zde v těchto komnatách, v tu slavnou chvíli!
A kroků zvuk již slyším — Jeho Milost
již přichází — Ó běda! kdyby tak
z té vřavy čehos doslechla!

(K měšťanům hádajícím se v popředí.)

Již ticho!
Již mlčte, probůh!

(Vztahuje k nim sepjaté ruce.)

Jeho Milost jde!

Jiní měšťané.

St! Mlčte! Ticho! Slyšet kroky zvenčí —
král přichází — přec pamatujte se!

(Shromáždění se ztišuje.)

Výstup 8.

Vchází Sigmund, převlečen v oděv uherský, s dvořany a kancléřem Šlikem, který nese pergamenový závitek.

Měšťané
(rozstupujíce se uctivě).

Buď, králi, zdráv!

Sigmund.

Již přijali jsme dnes
hold obcí pražských od nynějších rad
a dychtivi své zahájiti dílo
pro země spořádání, mír a zdar,
jsme rozhodli se, bez odkladu všeho
po starém zvyku, právu královském
hned obnoviti sbory konšelské.
Nuž, kancléři, od starých přijmi rad
měst klíče s konšelskými odznaky
a tyto odevzdej pak měšťanům,
jež z řady navržených vybrali jsme
za příští konšely, v jichž rozšafnost
a věrnost zvláštní kladem' důvěru.
Jen městské pečeti, jakť obyčej,
my sami odevzdáme vlastní rukou

pak prvním purkmistrům tam v síni velké,
kde přijmeme rad nových přísahu.

(Dosavadní konšelé odevzdávají klíče, pečeti a stříbrné hůlky kancléři, který je klade na prázdné křeslo královo v čele stolu, u něhož stojí.)

Jeden měšťan

(potichu ku dvěma jiným).

Jak líbí se vám kroj ten uherský?

Druhý

(taktéž).

Ba, divně dojímá na českém králi.

Třetí

(taktéž).

Jak pohrdavý výsměch Čechům nám.

Sigmund.

Však zároveň hned právo obnovíme,
jež králi z dávna přísluší a v bouřích
jen pominuto právě minulých,
kdy rychtáře si města volila;
teď městům sami jmenujeme opět
své rychtáře, na Starém Vaňka Raka
a Stříbrného Jana na Novém.

Hedvika krejčí
(šeptem rozmlouvaje s Velvarem).

Hleď, jedno očko v přízi povolilo
a veselé již začne párání.

Velvar.

Jsem překvapen tou věcí. Pravda, králům
to jmenování příslušelo dřív,
než města sama si je osvojila
za válek posledních. Teď o tom s králem
jsme nejednali; počítali však,
že v novém právu města zůstaví.

Hedvika krejčí.

A ta dvě jména směr již ukazují,
jímž Sigmund půjde dál.

Velvar.

Nu, rychtářové
jsou pouhými zas krále úředníky,
jak bývalo; ne na nich záleží,
než na složení nových městských rad.

Sigmund.

Však za to úřady dva nejvyšší,
jež stojí mezi prestolem a městy,
chcem' oba podle slibu obsazovat
vždy Pražany, ze strany pod obojí.
Již městským hofrychtéřem jmenován
jest Lauda, soused váš; a nyní stejně

svým podkomořím v městech jmenujeme
ze Staroměstských muže čelného,
jenž nad jiné se důstojným nám jeví
té vzácné hodnosti, jak věhlasem,
tak rozšafností, váhou zásluh svých
a zjevenou nám skvěle oddaností.

(Kráčí zvolna směrem ke skupině, v níž stojí Velvar.)

Měšťané
(hovoří tiše mezi sebou).

První.

Přec tedy Velvar!

Druhý.

Jakž by jinak bylo?

Třetí.

Hle, kam se vyšinul ve službách obce!
Jen popatřte, jak clonou skromnosti
zář pyšnou marně přitlumit se snaží,
jež prokmitá již rysy jeho všemi
z té podkomořské slávy budoucí!

Druhý.

Mlč! Protivník jsi jeho, naší strany.
Tu hodnost poctivě si vysloužil
jak prací horlivou ve prospěch obce,
tak zásluhou o smírnou smlouvu s králem,
jenž zavázán mu dluhem vděčnosti.

První.

Již před ním stojí král a Velvar nízko
se uklání — Teď ticho, poslouchejme!

Sigmund
(stanuv před Velvarem, hodně hlasitě).

Jsi ševcem?

Velvar
(pomaten, v rozpacích).

Ševcem —? Nejsem, Milosti —

Sigmund.

Já mnil, že tím se živíš řemeslem,
když od vysokých státních jednání
se vracíš k prosté městské živnosti, —
že mýlil jsem se, škoda! Čižem nových
mám potřebí — již bych si nezvykl
na vaše české škrpály a škorně,
a muž tak ve všem obratný jak ty
by zajisté byl pro mne dovedl
též ušít kloudnou botu uherskou.

(Se zjevným výrazem opovržení obrátí se k Velvarovi zády a kráčí k místu, kde stojí Jan od stříbrné hvězdy se svými přátely.)

Hedvika krejčí
(tiše k Velvarovi).

Nu, hleď! Již král ti za vše důkladně
se odsloužil svou čižmou uherskou!

*

Měšťané
(šeptem mezi sebou).

První.

Na místě podkomořství — tohle! — Strašno!

Druhý

Věc víře nepodobná! Nechápu —

První.

Tak s mužem jako Velvar —!

Třetí.

Jaký obrat!
Hle, kterak ztrnul jako ranou hromu!
Jak schlípla rázem statná postava
a hrdý lesk mu pohas' v líci bledé
a krále stíhá vytřeštěným zrakem,
jak nemohl by dosud uvěřit,
že vskutku skvělé důstojnosti přelud
se náhle změnil v také odbytí!

Starý měšťan.

Já hned to pravil — Kde pak podkomořím!
Tu vidíte, jak v nemilosti jest.

Sigmund
(stanuv před Janem od stříbrné hvězdy).

Tys osvědčil nám zvláštní oddanost
a také pravým obcí prospěchům

své snahy věnoval's a míru země,
nuž, tebe jmenujeme v milosti
svým podkomořím pro královská města.

Jan od stříbrné hvězdy
(skláněje se na jedno koleno).

Dík, službu věrnou, jasný pane můj!
(Sigmund poodvádí jej stranou a rozmlouvá s ním tiše.)

Měšťané
(šeptají mezi sebou).

První.

On tedy, on! Je skoro přespolní:
Před lety dvacíti sem přišli teprv
ti oba bratří a jak rozmohli
se jměním za ten čas i vznesli ctí!

Druhý.

A Lauda hofrychtéřem —

Třetí.

Nové hvězdy
to vzcházejí a Velvarovcú sláva
již ve tmách zapadá.

První.

Ne! Městské rady
nám teprv ukáží, kam cílí král.
Hle, konšelské již hůlky podává
Šlik nově jmenovaným —

Druhý.

Reček Jan
ze Staroměstských řadu zahájil,
on tedy prvním purkmistrem —

Druhý.

A po něm
od hvězdy Pešík, bratr Januv —

Třetí.

Cháně
a zlatník Michal, Pavel plátenník,
Jan Trefan s Maternou — a Velvar nic!

První.

Tam toho neznám.

Druhý.

Ani já.

První.

Můj bože,
a Březka také, Krtek! Toť jak v písmě,
že poslední se stanou prvními.

Druhý.

Hleď, stařík onen v dětském pohnutí
jak nad hůlkou se třese, podanou
mu právě Šlikem, že div neupustí
ji z rukou chvějících se radostí;

teď kleká) s ní a k zemi klaní se
v ten směr, kde stojí král — snad pro slzy,
jež na stříbrnou berlu konšelskou
mu prší s lící svrasklých, nevidí,
že zády sem je Sigmund obrácen.

Třetí.

Již Staroměstských počet úplný
a Velvar, hleďte, Velvar není v radě!

První.

Tož ani konšelem!

Druhý.

Ze staré rady
ni jediný zas není jmenován —

První.

Toť neslýchané, proti zvyku všemu.

Druhý.

A nicky napořád, jen prázdné loutky,
by vyplnily křesla konšelská.

Třetí.

Však pod obojí všichni —

První.

Ale jací!

Druhý.

A kde vzít jednušek, co vyčištěna
od papeženců Praha nadobro!

Třetí.

A z Novoměstských prvním Literat —

Druhý.

Ten vskutku zářit bude mezi nimi
svým věhlasem —

První.

Chtěl's říci: nosem, viď?

Druhý.

A tak to dále jde. Jižť zřejmý zcela,
až příliš zřejmý nové vlády ráz.

Sigmund
(pokročiv opět do středu shromážděných).

Již označeni noví konšelé
a nezbývá než obřad konečný
a přísah přijetí ve velké síni,
kamž nyní s námi odeberou se.
(S důrazem, pohlížeje pevně na Velvara a jeho skupinu:)
Tak po všech zvratech, bouřích neblahých,
jež lodí veleobce zmítaly,
zas klidně bohdá poplyne a šťastně
pod správou rozvážlivých veslařů

a naší ochranou. Duch veď ji nový,
duch míru, svornosti a pořádku
i kázně železné, jež rozdrtí
vzdor všeliký a mrzkou pletichu,
jež novým řádem viklati by chtěly.

(Odejde s kancléřem, dvořany, Janem od stříbrné hvězdy, novými konšely a rychtáři, Dětřichovcem a jinými měšťany této strany.)

Předešlí konšelé
(mezi sebou).

Z nás tedy žádný? —
Ani jeden. —
Hm,
to věru divné. —
Pranic divné již
po výsluze, jíž Velvar odměněn.

Hedvika krejčí.

Nuž, vidíte! Jest vaší zásluhou,
že rozdrcením Bratří u Lipan
se otevřela králi cesta v zem,
že přetěžkými církvi ústupky
s ním zjednán smír, že v slávě vejít moh'
do Prahy, od níž s hanbou dvakráte
vztek jeho divý odražen, že všechno,
vše neslýchané zapomenuto —
vy máte hlavní podíl zásluhy,
že Sigmund cíle dosáh' konečně,
jen s odporem vás užil, z nezbytí,
a teď vás může s cesty odkopnout,

již půjde dále po své libosti
přes práva národa i kalicha.

Jeden z předešlých konšelů.

Ba, zdá se tak.

Hedvika krejčí.

A co ty, Velvare?
Zda není žel ti slova každého,
jímž namlouval jsi nám a samu sobě,
že Sigmund přestal býti Sigmundem?
Teď znáš jej zas po jeho pádné čižmě.

Velvar.

Což o mne jest! Že mojí osobě
dal po všem na jevo svou nepřízeň
a takým způsobem — toť arci hrotem
do vnitra mého vniklo palčivým —
hm, hm — neb není voda v žilách mých,
než lidská krev. Však věc jen váží zde,
ne osoba. Ját směle říci mohu,
že nevedla mne žádost hodností
a vlastních prospěchů při pracích těch,
jež, důvěrou jsa volán měšťanstva,
pro dobré města, kalicha jsem konal
za jednání těch dlouhých, svízelných,
kde bylo třeba k uklidnění země
smír hledat s králem, církví konečný,
však při tom přesně ohradit a pevně
to všechno, čeho žádá nezbytně
zdar obcí, země, víry, jazyka,

Hedvika krejčí.

Vše ohradil jsi artikulu hradbou
na pergamenu tuhém s pečetmi;
však co teď platna tvrz ta papírová,
když oddáleni od ní strážci věrní,
a když sám nepřítel si obsadil
val její slabochy a proradci,
již na kyv jeho každý poníženě
mu otevrou ne zadní fortnu jen,
leč brány všecky dokořán — Vždyť znáš je!
Co platna mrtvá úmluv litera,
když neoživí tělo skutku ji
a pravý duch?! Za přípovědi pouhé,
za sliby Sigmundovy — Sigmundovy!! —
jsme práva svá i víry zadali,
za oslí kuže cár — tím nyní je
a ničím více smlouva Jihlavská!

Velvar.

Já zklamal se — to nechci zapírat,
a vidím teď, že není pravý smír,
co přivedli jsme s králem do země,
že dále bude bojovati nám;
však líčíš věci černí zoufalství,
jež sloužilo by špatně tomu boji
a není důvodné. Ne samy rady
jsou strážci ujednaných s králem práv,
než celé měšťanstvo, my všichni spolu,
ta velká obec, jejímž prostým členem
jsem zase s tebou — Nechť by konšelu
král zajistil si slepou poddajnost,
stát bude stráží bdělou měšťanstvo,

a kdyby sáhl kdo na práva naše,
jak druhdy bohdá čelit dovede
i konšelům i králi.

Hedvika krejčí.

Nevím, nevím.
Tak dlouho již jste lidu zpívali
tu píseň jedinou o míru zlatém,
o blahém pořádku, jenž draze koupen
ni nejtěžšími není obětmi,
a jediný že Sigmund vše to štěstí
nám přinést může, anděl pokoje —
tak horlivě jen tu jste hudli notu,
že těžko bude po šalmajích líbých
lid opět zvykat na polnice vřesk
v boj s králem, jemuž právě jásal vstříc.

Velvar.

Jen krále s Čechy smířeného vítal;
leč pozná-li, že s myslí nezměněnou
se vrátil Sigmund a že rušit chce,
co jedva slíbil slavně národu:
slov třeba nebude ni ponoukání,
sám sebou vzplane burný lidu hněv.

Jeden z předešlých konšelů.

Ba, jistě zavzní repot bouřlivý
hned nyní městem, až se rozhlásí,
co tobě Sigmund učinil a všem,
kdož předními zde byli obránci
práv kalicha a lidu —

Hedvika krejčí.

Zareptají
a svěsí hlavu... Pravou odpovědí
by zvon byl poplašný a sudlic hřmot!

Velvar.

Ne, ne! Po všem tom našem úsilí,
by navrácen byl zemi řád a mír,
my sami první zžehat nesmíme
zas požár krvavý. Toť byl by zločin
ve chvíli té, kdy naši stranu král
sic nepřátelsky, příkře odstrčil,
však zjevně dosud neporušil smluv,
jen svého uživ práva k volbě radních —
Boj nastal zas; leč nyní veden buď
jen zbraní zákona a bdělou stráží
nad každým právem. — Pojďme, sousedé!

Hedvika krejčí.

Nu, shledá se, kam takto dojdeme.
(Odcházejí všichni kromě šaška a Palečka.)

Paleček.

Nu, dost jsme viděli a slyšeli,
že můžeme bez daru prorockého
na léta předpovídat české děje.

Šašek.

To ďasa platno mně, když nemohu
sám sobě dosud prorokovat ani,
kde do večera zaženu svůj hlad.

Paleček.

Zde sousto jakés jistě odpadne,
a kdož ví, nepřijde-li králi vhod
tvá řehtačka v těch vládních trampotách
Jen pochlubit se nesmíš, radím ti,
žes' bratru jeho sloužil; neboť možná,
že špetka svědomí v něm zbyla přec,
jež mohla by tvé šprýmy pokazit.

Šašek.

Šum v chodbách slyším — obřad skončen as.
Snad krále vyčíhat se teď mi zdaří
a sklonit jeho majestátu zrak
na směšnou moji bídu. Dříve tuto
jsem raději se za konšely kryl
a přitlumil i chechť svých rolniček,
bych neporušil vážnost divadla,
kde Sigmund vyvěsil své loutky řadou
pro novou, kratochvilnou pražskou hru
a králík Velvar pěkně utlučen.

Paleček.

Nuž, dobrého ti přeju pořízení.
Však buď již zdráv! Neb dost jsem za tu chvíli
si prohléd' krále svého líc i rub
a netoužím jej spatřit poznovu.

(Odejde.)

Výstup 9.

(Sigmund vrací se s kancléřem Šlikem.)

Sigmund

(mne si zlehka ruce).

To tedy skončeno.

(Spatří šaška.)

Aj, hleďme, šašek!
Kde ten se v Čechách zamračených vzal?
Co robíš tady?

Šašek.

Hledám někoho,
kdo ještě smát se nezapomněl zde
a chtěl by novou pořídit mi kuklu.

Sigmund.

Nu, sám bych časem potřeboval zde
šprým veselý do spousty chmur a nudy.
Jen škoda, že jsi blázen trochu starý —
A Čech jsi tedy?

Šašek.

Pochybuji sám,
neb nikdo v Čechách nechce rozumět
mé řeči bláznovské.

Sigmund.

Rád věřím, brachu.
Zde kážou jen a disputují všichni.
Jsi ctitel kalicha?

Šašek.

Když malvaz v něm.

Sigmund.

V tom kališnictví bych se s tebou srovnal.
Jak zoveš se?

Šašek.

Mne pokřtil každý pán
po vkusu svém. Leč kdybych teď si měl
sám jméno volit, žádné případnější
bych nenašel a tak se hodící
ku tváři mé a celé postavě,
tak svědčící mé vnitřní náladě
a tak mi přímo v oči vepsané
a v každou těla píď — než jméno: Hlad.

Sigmund.

Toť ovšem zřetelno. Nuž s tímto jménem
se představ nejdřív mému kuchaři.

Šašek.

Do dvorní kuchyně? — Ó letem vichru
hned královský tvůj rozkaz vykonám.
(Odebíhá, ale v otevřených dveřích se náhle zarazí.)

Sigmund.

Proč náhle stanul jsi?

Šašek.

Mám strach.

Sigmund.

A z čeho?

Šašek.

(přitlumeným hlasem, s líčenou hrůzou).

Tam z hloubi chodby blíž se vznáší stín,
stín černý, který zcela podoben
jest velebnosti mistra Rokycany
či arcibiskupa či jakým názvem
se uctívá ten světec na zemi.
Jak obstojím, já dítko nekázně
a světáctví a veselého hříchu,
v tom rouše mrzkém cípů fraškářských —
jak obstojím před jeho pohledem,
jenž s velebné své výše každou marnost
a lehkost sžíhá jako plamen z nebe?

Sigmund

(směje se).

Jdi jenom beze strachu; dvůr můj celý
jest vyňat z moci artikulů pražských —
a tys mým dvorním šaškem od nynějška.

Šašek

(s radostným poskokem).

Ah, pak se nebojím ni arciďábla!

(Odkvapí.)

Sigmund
(Šlikovi).

Nech samotna mne s Rokycanou zde.
(Šlik odejde pozadím.)

Výstup 10.

Rokycana
(vcházeje uklání se před králem).

Po vzkazu Milosti tvé přicházím,
bych vyslechl, můj králi, vůli tvou.

Sigmund.

Buď vítán, milý arcibiskupe!

Rokycana.

Jsem sice zvolen zemí veškerou
k té hodnosti; však známo ti, můj králi,
že dosud církev berlu pastýřskou
v mou nevložila dlaň, a bez úřadu
ni titul nepatří mně, prázdný zvuk.

Sigmund.

Však pro mne's arcibiskupem již řádným
jak pro stavy, k jichž volbě radostně
jsem přidal souhlas svůj. — A mimo tebe
kdo církve české vrchním pastýřem
by mohl být? Nech skromnost mimo
a přiznej sám, že není nikoho,

kdo skvělejších by o ni zásluh měl
a více věhlasu i důvěry
u lidu českého, víc vážnosti!

Rokycana.

Ta slova přízně tvé, můj králi jasný,
sic blaží mne, ač nezasloužena;
však sám víš dobře, denně můžeš vidět
na římských prelátech, jak protivna
jest hlavám Sboru moje osoba.

Sigmund.

Což legátové! Což ti puntíčkáři,
jen velcí v malicherném pletichářství
a škorpení — Hle, proto právě dnes
chci s tebou mluvit. Z duše protivno
mi s legáty to věčné hrdlení;
jsem konečně tu ve svém dědictví
a chci zde pokoj mít: klid v zemských věcech
i v duších — smírem s církví úplným.
Nuž nechme legátů a v Basilej
se vyprav přímo v čele poselstva
tam s koncilem samým dojednat
vše, čeho ještě Čechům potřeba,
by utvrzen byl kalich v míru s církví.

Rokycana.

Žel, poselství že třeba nového
po smlouvě kompaktáty sjednané!
Leč vím, že jiné cesty nezbývá,
by věci, v kompaktátech jasné sic,

*

leč zatemnělé Sboru obmyslem,
se stanovily přesně, — dá-li Bůh,
že vůbec dojde na upřímný smír.
Jen pokud mé se týká účasti
v tom poselstvě, tu z vážných důvodů
bych tenkrát volby přijat nemohl.

Sigmund.

Jak? Co že děl's? Ni věřit nemohu,
že opravdu bys doma zůstat chtěl
při jednání tak velikém a vážném.
Co poselstvo by bylo bez tebe?
Co bez tvé výmluvnosti, bystrosti
a věcí, osob znalosti? Tys hlavou
a duší byl všech' s církví jednání,
tys vlastním tvůrcem kompaktát — a nyní,
kdy o jejich jde výklad konečný
a dovršení, stranou stát bys chtěl?

Rokycana.

Však právě proto, že jsem zástupcem
byl hlavním hajitelů kalicha
a na můj nejvíce že kladou vrub
ty ústupky, k nimž svolit museli, —
má osoba, jim libá nehrubě,
by spíše shody byla závadou.

Sigmund.

Že nebyla jim leckdy po chuti
tvá nepovolnost, věřím rád; leč nyní
již pře je v hlavních kusech skončena

a v kompaktátech strana obojí
ke smíru sobě ruce podala, —
nuž, po smíru zda pomní advokáti,
čím v ohni pře druh druha pohněval?
A ve Sboru nechť smýšlí jakkoli
kdo o tvé osobě, to vědí všichni,
že zjednat možno shodu trvalou
jen s tím, kdo vskutku hlavou druhé strany,
a tím jen ty jsi, kterýž z vule svorné
všech stavu zvolen arcibiskupem — —
Ba, hleď, i proto musíš s poselstvem,
bys jednáním tam s Otci osobním
své získal stvrzení — ne ve prospěch
jen svůj, než celé strany pod obojí
a všeho království. Tím spočine
zde teprv kalich na základě pevném
a zajistí se pokoj nadobro.
Mé žezlo vrátí zemi světský řád,
však třeba jest, by duchovní též mír
zde rozkvetl a spojil obě strany
pod mocnou berlou arcipastýřskou.
A já se přičiním, by zchuzená
v těch bouřích metropolní stolice
zas nadáním se vznesla důstojným,
jak statky zemskými, tak desátky
a jiným zdávna zvyklým důchodem.

Rokycana.

Dík za velikou přízeň, kterou jevíš,
tou péčí duchovenstvu pod obojí;
však zapomínáš, jasný panovníku,
že hluboko jsme v srdce pojali

vzor Kristův, apoštolu, kteří světem
šli boží slovo hlásat v chudobě.
My odřekli se zboží světského,
jen slušnou spokojeni výživou,
a v tom ni arcibiskup víry naší
by nesměl zradit naše zásady.

Sigmund
(nevrle, s lehkou ironií).

Ah, zapomněl jsem, zapomněl jsem vskutku,
že povznešen jsi nad vezdejší věci,
jen k nadpozemským sférám vzlétaje.
Však i těch věcí náboženských zdar
ti velí účastnit se osobně
při konečném se Sborem jednání.
(S důrazem.) Jest vůle má to, a též stavové
tvé strany jistě svorně naléhnou,
bys vedl sám jich posly v Basilej.

Rokycana.

Však zajisté mi ponechají vůli,
až přednesu jim svoje důvody.

Sigmund
(již prudce).

Tvé důvody! Rád opravdu bych poznal
sám tyto důvody! Kde všechno mluví,
vše bez výjimky pro tvou jízdu s posly,
jsem věru zvědav na sofisma vtipné,
jež dovedlo by jeden, jediný

zde vymudrovat protidůvod klamný.
Nuž, svěř i mně ty svoje důvody!

Rokycana.

Vím dobře, kterak o mně koncil smýšlí;
že všechna nenávist, již chová dosud
vzdor kompaktátům k Čechům odbojným,
plá soustředěna na mé osobě;
že vymyšlené bájky zlovolné
tam líčí mne jak zlého démona,
jenž svádí celou zem', a nejhorší
mi přičítají bludy ohavné —

Sigmund
(vpadá mu do řeči).

Ah, snad se bojíš soudu, hranice?
Nuž, tak-li jest, svůj mocný dám ti glejt,
a chceš-li, glejtů sto — — Či myslíš snad,—
že dopustil bych, vlásek jediný
by někomu byl zkřiven z poselstva,
jež s vůlí mou má země vysílá?!

Rokycana.

Ne, strach mě s této cesty nezráží —
ač mohl bych své straně omluvou
též poukázat na smrt Husovu;
však vím, že poučen as církve sbor
již výsledky dvou hranic kostnických,
že pravda neumírá v plamenech,
než mocněji jen z ohně hranic svítí.

Má slova jinam tíhla — chtěl jsem říci,
že zášť a nedůvěra koncilu
by ve zlo křivily mé každé slovo
a mne jen zřely v celém poselstvu,
můj vliv a svod, jenž v odpor by je nítil.
Nuž, bude líp, když jiní beze mne
své štěstí zkusí tam a koncil pozná,
že požadavky české nejsou plodem
mých návodů, leč svornou vůlí všech,
kdož věrně jeví země smýšlení.
A kromě toho ještě vážnější
mne důvod zdržuje: — že stokrát víc
než zisku tam, by škody mohla přinésť
má nepřítomnost zde.

Sigmund

(prudce sebou pohne, s rostoucím hněvem).

Zde? Jaká řeč!
Co tak tě poutá zde? Tam v Basileji
přec rozhodnutí celé spočívá
o nejvážnějších věcech víry, země.

Rokycana.

Ó králi, již má víra zviklána,
že kněžstvo římské míní upřímně,
smír s námi pravý, celý skoncovat.
Již prohlédám ty kličky, výkruty
a věčné odklady. A nejinak
zas bude nyní: steré porady
a disputace, hádky jalové,
o každé slovo nekonečná pře,

a když se bude zdáti, v tom či onom
že již tu shoda, nové ohrady
a vytáčky, až konec konců všechno
se odloží na jiný čas a místo,
kam vypravíme nové posly zas.
A co tam v koncilu čas mařit budem
o prázdná slova planým zápasem,
zde zatím skutky jeho legátů
nám vylstí, vyderou kus po kuse
i hubenou tu kořist kompaktát.
Kdo zval je k nám? Co činit mají zde?
Jen přišli sem — přes odpor stavů všech —,
již sahají nám v práva duchovní
a všude cítit jejich úklady.
Svou posádku to chytře nepřítel
nám položil do středu vlastní země —
Zde nyní hlavní, pravé bojiště,
kde vytrvat a bdít a bojovat
je svatá moje povinnost.

Sigmund.

Ho hó!
Teď vidím, v diademu cností tvých
že skromnost aspoň falešný je skvost.
Byť pravdou byla ona strašidla,
jichž přeludem tě podezřivost děsí: —
což domníváš se, že zde na tobě
jen visí všechno a že bez tebe
zde víra pod obojí ztracena,
že kalicha jsi štítem jediným?
Teď pravil jsi, že koncil neprávem
vliv rozhodný ti v Čechách přičítá —

Nuž, tak-li jest, i jiní dovedou
snad bez tebe zde chránit svoji víru,
snad schopní k tomu přece najdou se
ve šlechtě strany tvé i měšťanstvu
a mezi Mistry, kněžstvem pod obojí?!

Rokycana.

Ó kdyby nebyli zde jiní branci
pře naší posvátné než Mistři pražští,
tu legáti by snadnou měli hru.
Vždy Mistrům těm se starým Křišťanem
tak svůdny teplé lokty matky Církve,
že klesnou do nich, nechť by macešsky
nám vzala vše krom jména kalicha.
Na štěstí jiné, statné obránce
má svatá naše věc — leč v této době,
kdy třeba plnou silou čeliti
zde římským úkladům, svou přispět zbraní
i má jest povinnost; sám úřad můj
to káže, volba, kterouž postaven
jsem v čelo duchovenstva pod obojí.

Sigmund

(jenž za řeči jeho zamračen sem tam přecházel, stane před ním hrozivě).

Dost výkladů! Již dost! Těch zanech sobě
pro slaboduchý dav. Já nemám chuti
dál poslouchati výmluv jalových.
Slyš: Král tvůj stojí před tebou a praví:
Jest přání naše, naše pevná vůle:
Ty musíš jíti s posly v Basilej!

Rokycana.

Jsem tobě, králi, věrný poddaný
ve světských věcech; ale v duchovním
svém úřadě — co správce zvolený
a hlava celé obce pod obojí
jen Boha poslouchám a svědomí.
Vznést na mne volbou ono poselství
jen stavům naší víry přísluší;
však jistě vím, že správnost uznají
těch námitek, jež oznámil jsem tobě.

Sigmund.

Tak mluvit s králem svým si troufáš, kněže?!
Tak s drzým čelem v boj mě vyzývat?
Mne, kterýž mohu jedním kynutím
tvou zpupnost ukrotit, že schlípne rázem?
Až dosud zřels jen vlídnou moji tvář;
i dál chci býti pánem milostivým
a štědrým všem, kdož věrně stojí ke mně —
však bez milosti drtit, šlapat budu
zmij každou, která proti mně se vztyčí!
Nuž, pověz, žádáš-li si poznati
mne v bouři mého hněvu — Nemysli,
že zastaví jej tento talár tvuj,
tvá naučená tvářnost velebná,
tvé vzdušné dosud arcibiskupství,
vliv, jímž jsi opřed' stranu pod obojí —
však pouze část — dost máš v ní nepřátel — —
Nuž, na pozoru měj se, dokud čas!
Svůj vyřkni ortel — Ptám se naposled:
Chceš konat vůli mou či vzdorovat?

Rokycana.

Již řekl jsem a jinak nemohu.

Sigmund
(vybuchne nejprudším vztekem, trhaně).

Á —! Nuže tak! — Již tedy poznáš mne —
Ví Buh, že oblomím ti tvrdou šíj —
jak červa zašlápnu tě, buřiči!
Jsi buřič — ano, buřič ohavný!
Tys opovážil se — krev kypí ve mně,
když na to pomním jen, — ty, pokrytče,
ses' opovážil drze zlehčovat
můj dvůr svým mravokárným skuhráním,
dav bouřit proti mně a lidem mým!
A ještě stojí zde — Hned na kolena! —
a hledí v moji tvář — Však vyrvu ti
ty oči farisejsky zkroucené!
Hned krásně budeš De profundis zpívat
a Miserere — Haha! — Zatím zklepu
ti ryšavou tu hlavu jidášskou —
Ne, nejsi hoden, abych jilec svůj
na tobě poskvrnil —

(Volá do pozadí:)

Ej, Šliku! Šliku! —
Vše chví se ve mně — —Šliku! Kancléři!

Šlik
(vcházeje).

Co velí tvoje Milost?

Sigmund

(vztahuje k němu třesoucí se rozčilením ruku, ale pojednou se vzpamatuje; chvíli přechází v patrném vnitřním zápasu, na to k Šlikovi:)

Počkej — posečkej!

(K Rokycanovi, přemáhaje se.)

Hleď, kterak rozčilil mne odpor tvůj,
že ani nevím, jaké blesky slov
mi bouře nitra na rty přinesla.
Jsem prchlivý a v době poslední
krev někdy vznícená mi tryskne v čelo,
že na chvíli jsem jedva sobě vědom
svých slov a činů, jako v horečce.
Nu, již to minulo. — Však nechci tajit,
že zjitřila mne, Rokycano, zvěst
o tvojich řečech proti uherské
mé družině a mravům dvoru mého.
A k tomu přišel odpor nečekaný
ve věci, na niž takou váhu kladu —
však zajisté sám ještě uvážíš,
jak potřebna tvá účast v poselství,
a také panstvo, města pod obojí
své s mými jistě spojí domluvy.
Jdi v míru zatím, arcibiskupe!

(Rokycana mlčky odejde.)

Šlik.

Jak vzrušen jsi, můj pane! Šetři sebe!
Tvé ruce třesou se a s rudým ohněm
se střídá bledost čirá na tvé líci —

Zda hoden kacíř ten, by pro něho
tvé utrpělo zdraví předrahé?

Sigmund.

Máš pravdu. Ostatně již nebude
mne dlouho dráždit husitský ten pop.
Jen chvíle vhodné ještě vyčkáme —
Když odklidit se nechce v Basilej,

(s krutým úsměvem)

tož jinam půjde — a snad líp' tak bude.

(Proměna.))*

Hodovna v královském dvoře pražském u sv. Benedikta, jako před tím.

Výstup 1.

V čele dlouhé tabule ve skvostném křesle sedí král Sigmund; po jeho pravici a levici řadou hosté: legati koncilia biskup Filibert, Palomar a Berruer, kancléř Šlik, Michal Origág, Brunorio della Scala a jiní dvořané králové, Giulia (dosud v mužském oděvu), Oldřich z Rosenberka, Menhart z Hradce, Hynce Ptaček z Pirkšteina, Herart z Kunštatu (Jiří z Poděbrad), Diviš Bořek z Miletínka, Vilém Kostka z Postupic, Aleš Vřešťovský z Risenburka a jiní z české šlechty, pak noví konšelé pražští. Hostina je v plném proudu.

Sigmund.

Jest dobré sic to vaše mělnické,
ač zatrpklé, — však velmi lituji,
že opozdil se ozbrojený průvod,

---

*) Ve „Květech" z r. 1899 vytištěno jest **„Jednání druhé"** a určení dějiště „jako předtím" zní tam „jako v jednání prvním". Poněvadž však básník později z původního jednání třetího upravil definitivní druhé, ale ku konečné úpravě prvého (z původního prvého i druhého), jak již v předmluvě pořadatelově podotčeno, se nedostal, bylo potřebí oněch dvou změn.

jenž za mnou s volů stádem vydatným
i četné sudy tokajského vína
má z Uher přivézti. — Ó slavný mok!
Toť tekutý je topas ohnivý
mých krásných Uher! Není lepšího
pod nebes oblohou — Rci, Országu!

Ország.

Tím vínem v pravdě chlubiti se může
má milá otčina a vyznávám
též upřímně, že stýská se mi po něm.

Sigmund.

Je králem nápojův, ač mnohá réva,
na slunci jihu sladce zrající,
mne zajala svým ohněm líbezným —
Ty toskanský tam pěkný jinochu,
jenž skoupě vlažíš českým vínem rty,
zda o nádheře hroznů slavných sníš,
jež nad Chianou s větví starých jilmů
jak těžké skvosty safírové visí
a šťavou svojí prohřívají krev
jak sluncem jarním?

Giulia.

Slavno naše víno,
ač mocného má v jihu soupeře
na patě Vesuvu, jenž ze svých žárů
vdech' částku v líbé Slzy Kristovy.

Bořek.

To název bezbožný. Jest rouháním
a znesvěcením svatých krupějí,
jež po nebeských lících kanuly
v prsť pozemskou pro naše spasení.

Sigmund.

Máš příliš chmurný zrak, náš milý Bořku!
Já nezřím v tom ni stínu rouhání,
když pro pochvalu čehos nejvyšší
až k božským věcem v podobenství vzlétnem',
tím právě jevíce, jak jsou nám drahy.
Jsou pobožni tam dole po svém vkusu,
tam jiný svět je zcela, jiný lid.
Tam náboženství není přismušeno
chmur severních a mračných duchů stínem,
tam smavou září obráží se v něm
ráj pozemský a věčně slunný blankyt,
tam žhavá srdce lehko tepou v něm
a nejsou z jeho chrámů vypuzeny
jas, veselost a radost života.

Ptaček.

Hned na mně vidíš, králi, že zde nejsme
jen medvědi a smát se dovedem'.
A kdyby artikul o hříších zjevných
chtěl zbraňovat i pohár dobrého,
hned odřek' bych se, věru, kompaktát.
Však vím, že Bořek nesmýšlí tak zle
a sám si rád po řízném otře knír.

Bořek.

Já čelil pouze nevhodnému jménu,
ne vínu samému, v němž hříchu není,
když počestně ho užíváš a v míře.

Ptáček.

Tak, Bořku, tak! Toť slovo po mé chuti.
Neb číši ke dnu ve vší počestnosti
rád podívám se časem, arci v míře;
a když je prázdna, dám si znovu nalít
a třeba do třetice, v pravé míře;
ba, stává se, že někdy na konec
i těžká hlava zatočí se v míře.

Aleš.

Že's dobrá kopa, pane Ptačku, víme
a také to, že, nechtsi veselý
a přítel družných besed, z nestřídmosti
se vinit v pravdě nemůžeš. Leč víno
ne pouze živnou vláhou družnosti,
i kvasem vášní mrzkých často bývá,
a proto s Bořkem kárám souhlasně
též název onen.

Rosenberk.

Více nežli slzy
jest jistě svatá Spasitele krev
a hle! On sám nad vína kalichem
kdys apoštolům řek': To krev jest má.
A hůře skutkem — nejen pouhým názvem
se někdy zneužívá této krve.

Bořek.
(prudce).

Kam biješ slovem tím? Mluv jasněji!

Sigmund.

Již opět srážka věr! Což probůh! všecko
v té zemi na se béře víry tvář
a každý hovor hádáním se stává
o článcích vyznání?! Řeč o číši,
o prosté číši jest, ne o kalichu,
nuž, nechme vína posvátného chrámům
a světské slavme v síni hodovní,
jak hoden toho ušlechtilý nápoj,
vláh zemských kníže, k jehož sluhům věrným
před celým světem hrdě hlásím se.
I papeži jsem Eugenu to vyznal,
neb za hovoru s Jeho Svatostí
jsem pravil: ‚Ve třech věcech, svatý otče,
se shodujem' a ve třech různíme.
Ty dlouho spíš, já vstávám s úsvitem;
tys vína nepřítel, já ctitel zvláštní;
ty žen se štítíš, já je miluji.
Však v tom je shoda, že ty špatné ruce,
já špatné nohy mám; ty jmění církve,
já svoje statky štědře rozdávám;
a na konec — že stejně kazíme
já římskou říši a ty církev svatou.'
On přijal žert, jak patří, hahaha!
(Všichni se smějou; legati a dvořané nuceně.)

Kostka
(šeptem k Jiříkovi).

Toť jeho způsob lehkovážný jest.

*

Jiřík
(rovněž).

Ni majestátu svého nešetří.

Sigmund.

Nu, hleďte, duší kvasu dobrého
jest veselost a pro ni neváhám
i vlastních důstojenství nedůtklivost
na chvíli vydat žertu volnému.
Chci veselí též kolem sebe mít:
Tož, Bořku, zjasni tvář! A pichly své
stul moudře, Rosenberku! V jasné shodě
zde přátelsky se všichni veselte
u stolu krále svého, který touží,
by jeho příchodem po divé bouři
nad tímto královstvím se rozklenula
věk lepší věstíc krásná duha míru,
tak dlouho želaná... Vždyť kompaktáty
jste všichni opět v církvi sbratřeni,
jež stejně uznává za svoje syny
vás pod obojí jak vás pod jednou;
a dá-li Bůh —

(Zasmuší se; po krátké přestávce.)

Je vskutku český vzduch
syt samou pouze theologií
jak nakažlivým fluidem. Jáť právě
ji v chrámy odkazoval z hodovny
a nyní znovu k ní se vracím sám.
Leč budiž tedy — chci vám zjeviti,
co zaujalo cele mysl mou.
Po shodě s církví v hlavních zásadách

spor ještě zbývá o výhradách různých,
jenž tuto v Praze platně urovnán
být nemůže, neb páni legati
jsou koncilia pouze ústa, ruce,
však duchem řídícím jen koncil sám.

(Legati přikyvují.)

Nač tedy váhat? Bez odkladů všech
své posly vypravte tam v Basilej,
by s boží vůlí přinesli nám zpět
již dojednání o všem konečné.
Co soudíte?

Menhart.

Tak bude nejlépe.

Bořek.

Zas poselství?

Aleš.

Však jinak nelze věru.

Sigmund.

A rcete — záleží mi na tom zvláště —,
kdo z duchovenstva strany po obojí
by v poselstvu měl býti přede všemi?

Aleš.

Nu, Rokycana zajisté.

Bořek.

Kdož jiný?

Kostka.

Tak soudím také.

Ptaček.

O tom není sporu.

Sigmund.

Ba, není o tom sporu. Sám já myslím,
že věc ta jasnější nad samo slunce.
A proto nemalý byl úžas můj,
když z úst mých zvěděv o tom záměru,
své účastenství zhola odepřel.

Páni podobojí.

Aj, odepřel! — Toť věru podivné!

Bořek.

Sám tomu divím se. Však jestli Rokycana
tak rozhodl se proti přání tvému,
měl jistě, králi, vážné důvody.

Sigmund
(podrážděn).

Ó důvody! Spíš liché vytáčky:
prý potřebí ho zde — ač dobře ví,
že v Basileji rozhodne se jen,
co ještě chybí k dobru kalicha,
jenž zajisté tu stojí bezpečně
pod naší záštitou a vaší stráží

i na základě pevném kompaktát.
Nás odpor jeho velmi roztrpčil,
vždyť přicházíme s vroucí žádostí,
stran obou shodu zjednat úplnou
a trvalý tak zemi vrátit mír —
a hle! kdo především by snahy naše
měl podporovat, přední z vašich kněží
a dotud hlavní smíru jednatel,
teď stranou staví se a balvan vzdoru
nám valí v cestu!

Ptáček.

Nedomnívám se,
že jeho důvody tak silné jsou
by odolaly domluvě nás všech,
a všichni my v té věci svorni jsme.

Aleš.

Mním, kdyby mezi námi tuto dlel,
že ještě dnes bys viděl splněno
své přání, jasný pane!

Sigmund.

Vzrušeni
jsme rozešli se, ne sic v nevůli,
však po mém stolu asi netouží;
vždyť pozoruji, co jsem vešel v Prahu,
jak vyhýbá se téměř mojí tváři
a dvoru mému.

Palomar.

Též nás legátů
zde míjí nápadně. Tam v Jihlavě
se s námi družil ještě přátelsky,
leč v Praze zdá se pečovati pilně,
by zůstával vždy podál našich cest.

Bořek.
(ostře).

Snad že cest vašich pravé cíle poznal.

Ptaček
(chlácholivě).

Ej, má-li proti pánům legátům
cos Rokycana, jeho věc to jest
a nejlépe on skoncuje ji sám.
Leč pokud o poselství ono jde,
sám důtklivou naň řečí nalehnu,
vy všichni též, a jistě povolí.

Sluha
(přináší králi dopis).

S tím listem k milosti tvé královské
teď právě přišel posel z Kolína.

Sigmund
(otvírá list).

Od kněze táborského Bedřicha.
(Za čtení.)
Jak hlava strany té a s vůlí všech,
kdož jím se řídí, města Tábora

a jiných obcí k němu hledících
mi zvěstuje, že hotovi jsou všichni
se ke mně přiznati jak pánu svému
a poslušenství slib mi vykonat,
jen s výhradou, bych mocí netisk' je
od víry jejich, dosavadních řádů,
však na výrok že v tom se poddají
dvou kněží z vaší a dvou z jejich strany — —
Pak o zboží zde psáno Kolínském,
že město s hradem jemu zapíšu
— ó rád ti splním podle přípovědi
tvé přání vroucí, kněže Bedřichu! —
též město Tábor o cenu se hlásí,
chce svobodným být městem královským,
a jiné žádosti — rád svoluji
a ještě přidám pěkných statků hrst !—
Tak bez dlení jim odpiš, kancléři,
a pozvi kněze Bedřicha, by sem
pod glejtem přijel ústně dojednat
vše ostatní.

(Kancléř Šlik s listem odchází.)

Toť radostná je zpráva!
Dík nebesům, že dřív, než doufal jsem
tak šťastně končí se mé jednání
se stranou táborskou!

Palomar.

Leč uvaž, králi,
že církev nikdy nemůž schváliti
mír s Tábory na takových základech:
Jsouť kompaktata krajní hranicí,
kam popojíti mohla Čechům vstříc,

a vše, co sahá o vlas za tu mez
— což teprv hrubé bludy táborské! —
jest kacířství, jež každý církve sbor
i papež musí zatracovat vždy.

Biskup Filibert.

Tak jest. Ať prostě přijmou Táboři
a bez výbrady kompaktata — jinak
vše smlouvání je marno, nemožným
smír každý.

Sigmund.

Ne, tak, páni legáti!
Zde nejsem koncilia světský meč,
zde panovník ve vlastní zemi jsem,
jenž opatřuje prospěch svého trůnu,
a ten mi velí, přijat od nich smíně
slib poslušenství ve všech zemských věcech —
až na duchovní věci dojde řad,
pak teprv bude slovo příslušet
vám legátům a kněžstvu pod obojí —
(šeptem k Filibertovi)
a zatím po svém spravím Tábory.

Aleš.

Mním: těžké bude s nimi srovnání
ve věcech víry; však jich poddáním
mrak zmizel poslední, jenž hrozil bouří —
teď na pevný tě prestol v této zemi
jen duha míru vítá, králi náš!

Menhart.

Sic bývalého děsu táborského
jen stín to pouhý, troska jeho moci;
však přec tím dovršen tvůj slavný zdar,
neb nyní v Čechách není strany žádné,
jež by tvé vládě odpírala, králi!

Bořek.

Jen zapomínáš Hradce Králové.

Menhart.

To není strana — to jen osamělé
jest hnízdo odbojníků ztřeštěných.

Bořek.

Však dosti práce přece s nimi bude;
tamť strážce hrobu Žižkova i věrný
— jak praví — dědic jeho s tebou pře,
ó králi, všemi vládne Ambrož kněz,
duch rázný, bojovný a neoblomný,
a vedle něho rytíř Zdislav Mnich
jak branný města hejtman pod korouhví,
s níž hrozí obraz vítězného slepce,
chce tobě čelit do posledních sil.

Výstup 2.

Kancléř Šlik vrací se přiváděje měšťana z Hradce Králové.

Kancléř.

Jsa vyslán obcí Hradce Králové
muž tento přináší Tvé Milosti
zvěst radostnou.

Sigmund.

Aj, z města buřičů?
zvěst nese radostnou? Nechť mluví tedy!

Měšťan kralohradecký.

Ve jménu pana Zdislava, jenž hejtman
jest města našeho, i jménem obce
a vyslán volbou spoluměšťanů,
se k trůnu tvému blížím pokorně.
Hned z prvu bylo vůlí upřímnou
všech rozvážných a lepších sousedů,
za krále tebe přijat s celou zemí;
leč nepokojní kněží: farář Ambrož
a Jakub Vlk, jenž bouřil kdysi Prahu,
až vyhnán odtud utekl se k nám,
i Martin příjmím Prostředek a jiní
dav oblouzený strhše za sebou
svou vládu mocí městu vnutili
a za hejtmana jimi povolán
byl zeman Mnich, jenž podnícením jejich
se chystal v čele branných zástupů
i přespolních i městských v pevných hradbách
tvým čelit vojskům. Ale za krátko,
když Táboři se nachýlili též
ke smíru s tebou, poznal jalovost
a pošetilost vzpoury osamělé,
i nepohod' se proto s Ambrožem
a k nám se přidal. Zaplál v městě boj
a zuřil divě po všech ulicích,
sám Ambrož se svátostí velebnou
šel před svými — leč posléz' k naší straně
zdar sklonil se, jsou poraženi krutě,

kněz Ambrož prchaje přes městské hradby
se těžce pádem poranil a zajat,
s ním Jakub Vlk a kněží ostatní —
jen Prostředek se spasil útěkem.
A nyní Hradec poddává se tobě,
náš jasný králi, svorně s celou zemí
tě vítá s plesem ve tvém dědictví,
jen prose o stvrzení svojich práv
a záštitu své víry pod obojí
dle kompaktat, k nimž volně hlásí se.

Páni a měšťané.

I Hradec poddal se! — Toť druhá dnes
je slavná novina! — Kněz Ambrož sklácen,
sloup vzdoru žulový! — Vší vzpoury konec! —
Již celá zem' je u tvých nohou, králi!

Sigmund.

Že rádi přijali jsme zvěst i hold,
svým zjevíš milým spoluměšťanům
a s milostivým naším pozdravem
jim oznámíš, by širší poselstvo
sem vypravili k dojednání všeho.
Leč nyní po své cesty svízelích
se občerstvi u naší tabule
a podíl měj při kvasu našich věrných,
jenž věstí tvou tím veseleji zář.

(Kralohradecký měšťan, pokloniv se hluboce králi, usedá mezi konšely pražské.)

Menhart.

Již jako slunce jasně vzcházejíc,
ni nejlehčím par dechem nezkaleno,
tvé moci září plná velebnost
nad zemí českou, svitem blahodárným
vše k novému zde budíc životu
a zahánějíc vítěznými blesky
chmur malomocných stíny poslední.

Sigmund.

Dík Bohu, že již tedy bez boje
jsem celé zemi pánem skutečným.
Chci milostivým králem býti vám,
a věrní poznají mou štědrou dlaň,
však pevna bude moje ruka též,
by potlačila vzdor, jenž chtěl by mařit
mé snažení o shodu, řád a mír.
Jen s obavou jsem vešel v tuto zem,
na půdu vratkou, jížto rozviklala
bouř' mnoholetá všechny základy;
však pozoruje snahu toužebnou,
již sami vy, té země stavové,
jste jevili, by zákon, pořádek
se vrátil do Čech s vládou královskou,
jsem s pevnou důvěrou ve vaši pomoc
vzal břímě vlády té na svoji plec.
Jsem stár, však dosud silna ruka moje
a pevně otěž panství třímat chce —
nuž, povězte, zda bezpečit se mohu,
že upřímně si všichni přejete,
nad sebou míti krále pravého

a skutečného, s celou krále mocí,
ne pouhý vládce stín, jak bývalo
za bratra mého nebožce, — že chcete
vše dávat králi, co mu náleží?

Páni a měšťané.

My poddanskou ti věrnost přísahali!
Jsi králem naším, všemi přijatým
a všichni hotovi jsme položit
svůj život za tebe! Buď pane zdráv!
A dlouho mocně kraluj nad námi!

Aleš.

Chci věrně zjevit city národa
a pravdy čiré zárukou ti bude,
že nevolím po mravu dvořanském
jen slova lahodící sluchu tvému,
leč upřímně se dotknu také ran —
již arci zajizvených nadobro.
Kdys jako nepříteli největšímu
hněv lidu všeho zbraňoval ti vstup
do toho království — však nyní s touhou
vstříc tobě srdce každé letělo.
Neb rozsápanou zmatky bez konce
zem jala touha žhoucí, jediná,
zas míti pevnou vládu zákonnou
a krále svého; po něm prahlo vše
jak po rozbřesku nových, lepších dnů.
A kdo moh' býti cílem tužeb těch
než přirozený země dědic, ty,
syn Karla svaté paměti a vnuk

i Přemyslovců našich po bábě.
Co příkře šinulo se mezi tebe
a národ tvůj, vše odvaleno již
a pohrobeno navždy v nepaměť —
teď krále vroucně touženého v tobě
lid s plesem vítá a my všichni ždáme,
bys v plné moci, slávě královské
zem' řídil pevnou rukou, po níž dychtit
nás naučily strasti bezvládí —
tož z vlastní žádosti my všichni chceme
vším přispěti, by s leskem trůnu tvého
se družil moci panovnické vrch.

Bořek.

Tak v pravdě budem' jednat — bezpečni,
že ušetříš i ty všech našich práv.

Sigmund.

Též já jsem vázán slavným slibem svým
a podle úmluvy chci zachovat
bez újmy práva země, stavů všech,
jak vy zas budete má práva ctíti
a věrně sloužit mně. Než abych mohl
i hmotnou silou stvrditi svou moc
a důrazně mír zemský chrániti,
vznést musím žádost na budoucí sněm,
by mimořádnou povolil mi berni.

Ptaček.

Ta dlouhá léta válek bez konce
zem' celou téměř proměnila v poušť —

jsme ochuzeni — avšak milerádo
přec české panstvo k dobru koruny
vším přispěje, seč budou jeho síly.

Páni.

Tak jest! Tak jest!

Reček.

I všecko měšťanstvo,
ač nejvíce v těch bouřích znuzeno,
chce každou oběť rádo přinésti
pro krále svého.

Konšelé.

Obětujem' vše!

Sigmund.

Nuž, s pevnou důvěrou již tedy začnu
své dílo klopotné v těch zpustlých ladech —
však nyní z hodovny již vyhostme
všech péčí mátohy, a veselost
zde jasný rozbij mezi námi stan;
nechť hudba zavzní, k chuti požitkům
a vůni květů družíc sluchu ples,
a také zrak se pobav novostí
a měňavostí pestré podívané,
již poskytne nám tlupa kejklířů,
pro kratochvíli dvoru občasnou
mne z Uher semo provázející:
jsou z tajemného rodu Cikánů,

jenž z jihu odkudsi tam připutoval
a hojně již se toulá v onom kraji.

Aleš.

Před lety dvacíti i do Čech přišla
jich četa valná; bloudí po lesích
i dědinách a různě mámí lid.

Sigmund.

Však znají mnohé kousky podivné,
jich píseň, hudba zvláštním kouzlem jímá
a jejich děvy krásy nezvyklé
zrak těší svižných údů půvabem
při zvuku tamburiny tančíce.
(Giulii.) Rci, toskánský můj hoste mladistvý,
zda také k vám již zabloudil ten lid?

Giulia.

Již také u nás vyskytují se,
a cestou sem, na břehu Adiže,
jsme setkali se s pestrým houfcem jich;
mám od nich peníz s divným nápisem,
prý moci kouzelné — v niž nevěřím —,
tam z donucení téměř koupený;
neb těžko bylo jinak se jich zbavit.

Sigmund.

Pojď, ukaž mi ten amulet!

Giulia

(přistupujíc ke královskému křeslu).

Zde jest.

Sigmund

Aj, přepodivné věru kliky háky!
(K legátům.) Snad arabské to písmo?

Palomar.

Nikoli.

Filibert.

Ni egyptským se znakum nepodobá —
ač praví se, že přišel z Egypta
lid onen toulavý. Když s božským děckem
před zlostí Herodovou prchali
do Nilských krajin Josef s Marií,
prý odepřel jim krutě útulku
lid jedné končiny a za trest musí
z té doby světem bloudit bez vlasti.

Ptaček.

Zde praví zas, že zloba pohanská
je z vlasti vyštvala.

Beruer.

A možná dost,
že z Indie jsou, země tajemné.

Sigmund

(vrací Giulii amulet a zároveň ji zadržuje).

Skryj minci tu na mladých prsou svých,
snad kouzelné ti štěstí přinese. —
Však nyní zůstaň při mém boku zde,
buď na chvíli mým dvorním číšníkem —
(s úsměvem) snad z ruky tvé a zrakův ohnivých
žár jihu vnikne v české révy chlad.

Giulia.

Ó přízeň tvá mi blahem nejvyšším.
Již věřím, tento peníz tajemný
že štěstí přináší.

Sigmund

(tišeji, významně).

Jsou jiné čáry,
nad mrtvých písmen kouzlo mocnější.

Jeden dvořan

(stranou k jinému).

Jak milostiv je k němu —

Druhý dvořan

(taktéž).

Kdo ten Vlach?

(Z vysokého kůru v pozadí síně zavzní hudba.)

Výstup 3.

(Vstoupí družina cikánů v malebných, fantastických krojích, mezi nimi dvě mladé tanečnice, se zlatými kruhy kolem kotníků a na obnažených ramenou, v lehounkém oděvu, ověšeném třpytnými cetami. — Za cikány vplíží se šašek.)

Bořek

(s patrnou nevolí vstává od tabule a odstupuje k oknu, hledícímu na dvůr; polohlasně ke Kostkovi, který tam za ním následoval).

Tak šetří artikulů našich. Mamiče
a lehké ženy, světoběžnou smeť
nám vnucuje za mrzké divadlo.

Kostka.

Toť srostlo s ním, část jeho podstaty,
bez toho Sigmund býti nemůže.

Bořek.

Však nás by aspoň ušetřiti měl,
když sám se jinak bavit nemůže
ve kruhu milců svých a helmbrechtnic.
Ó Kostko, Kostko! vím, že jiné cesty
jsme neměli z těch bouří k pokoji,
z těch zmatků k řádu pevnému, že prospěch
nám velel země přijat Sigmunda
a králi přijatému dáti vše,
co králi patří, v mnohém zapřít se;
leč nyní, když jej z blízka vidím zde,
jak vede si a vše, co přišlo s ním,

tu stesk mne jímá z těchto začátků
a bojím se, že horší budou věci.

(Cikáni zahrají hlučný úvod hudební, načež obě mladé cikánky předstoupí a začnou tancovati.)

Sigmund
(Giulii).

Jak tato hudba vnikla do všech žil!
Jak náhlý vichr vášně opojné
vše smysly uchvátila ve svůj vír.
To jiných krajů třpytné obzory
a květy plamenné a hvězdy skvoucí
a plná, žhavá rozkoš života
tou hudbou rázem vtrhly vítězně
sem v nudný, chladný sever temných dum.
A hleď ty obě snědé dívčiny,
jak objevují v hebkých obratech
svých údů svižnost, půvab jarých těl,
a teď jak smrští náhle schváceny
tam krouží, víří, že se rozletují
kol oblých ramen vlasy havraní
a jako zářné krůpěje v těch mračnech
se rozvířené perly kmitají,
k jich přivěšené lesklým čelenkám,
a s nimi chřestí, zvoní o závod
na útlých nohách zlaté obroučky.
Již unaveny v tanci ustaly —
a znovu hudba zníti začíná,
však nyní jedva slyšna, po tichu
jak Vesny dech ve květném kalichu,
o sladkém tajném celování pěje,
že i hruď stará rozkoší se chvěje...

Ó jediný a pravý žití vděk
je smavý, jarý světa požitek,
jímž u vás tam se Dekameron směje. — —

(K hostům.)

Nuž, veselost již vešla mezi nás
a přeju si, by uvítal ji se mnou
všech mojich věrných rozjasněný zrak;
neb z nenádání průběh toho dne
z mé duše zbytky mračen zaplašil:
dnes po tolika strastech konečně
jsem cele pánem ve svém dědictví,
kde poddalo se vše již mému žezlu.
Výš poháry! — Leč kde je Kostka s Bořkem?

Kostka
(u okna).

Hle! jezdec jakýs, všecek prachem šed,
na dvoře slézá s koně zpěněného —
má kalpak uherský, však jináče
kroj našinský, ač valně sešlý cestou —

Sigmund
(živě).

Ej, do třetice všeho dobrého!
Toť kterýs Čech je z dvorních sluhů mých,
již z Uher za mnou přivážejí víno
a žírný skot. Oní zprávu přináší,
že k městu již ten oboz dorazil —
Nechť vejde hned!

(Sluha odkvapí.)

Což přece mohu
i vínem čackým pohostiti vás
a vhodně oslaviti šťastný den.

Kostka
(dále pohlížeje oknem).

Však poraněn se zdá — na skráni jeho
se pod kalpakem bělá obvazek —

Sigmund.

Pád s koně snad — či jakás půtka cestou —
však zvíme hned.

Kostka.

Již do chodby
za sluhou vešel — zdál se schvácen velmi.

Výstup 4.
S královským sluhou vchází posel.

Sigmund
(kyne poslovi).

Sem! — Rychle zvěstuj: Dovezli jste vše?

Posel
(poklekaje).

Tvé milosti se klaním pokorně.

Sigmund.

Vstaň! Odpověz!

Posel.

Ó kéž by raději
smrt byla navždy spoutala můj ret
by nepřinášel tvojí milosti
zvěst žalostnou!

Sigmund
(znepokojen vstává).

Co stalo se? Mluv rychle!
Snad neopatřen v počtu náležitém
skot uherský či víno po mém přání?

Posel.

Vše opatřeno po tvém rozkazu
a s tučných volů nepřehledným stádem
a všemi sudy nejlepšího vína
jsme šťastně Moravou Čech dostihli
a přes Brod Německý se brali k Praze;
leč z nenadání blízko Kutné Hory
nás ozbrojená četa přepadla
a boj se strhl prudký, zuřivý —

Sigmund
(netrpělivě).

Dost bylo vás — tož zahnali jste lotry?

Posel.

Že konali jsme vše, co konat může,
kdo mužné srdce má a v pěsti meč,
ten obvaz dosvědčuje na mé skráni,
na skráni jediného z naší čety,
jenž — náhodou jen — zůstal na živu.

Sigmund.

Co — cože pravíš? Ozbrojený průvod
že všecek porubán —? Toť nemožné!
A voli ?— víno —?

Posel.

Honců několik
jen zhoubě uniklo — však ostatní,
lid branný všechen padl do jednoho
v tom boji zoufalém. Já klesl též
pod ranou třeskutou a lituji,
že procitl jsem z mrákot k životu,
bych poslem stal se zprávy neblahé,
že nepřítele kořistí se stal
řad vozů celý, všechen z Uher skot.

Hlasy pánů a měšťanů.

Vzat celý dovoz královský?! — Kdo lotři? —
Král brannou rukou v zemi oloupen,
kdy všechen lid jej volně přijmul již
a mír jest obecný! Ó hanebné!

Sigmund.

Ó zrádci! lotři! Země lupičů!
Ni král tu jměním není bezpečen!
Vše tedy ztraceno — těch volů množství
a tolik sudů vína vzácného?! —
Vám kletba všem!

(Dorážeje na posla.)

A pse, ty v hrdlo lžeš!
Tvá bájka nespasí tě oprátky,
již zasloužili jste si, padouši,
že tak jste ostříhali jmění mé,
vám svěřené — ó roto ničemná! —
Však na skřipci nám pravdu zahudeš,
že rozprchli jste se jak plachý brav
před první hrstkou bídných tuláků,
již po silnicích měšce řezají.

Posel.

To nebyla, můj pane, lotrů sběř,
leč zástup četný, dobře spořádaný,
lid pána popředního, jehož hrad
čněl opodále, záře novotou,
jak byl by právě teprv dostavěn,
zdmi zubatými pevně opásán
a hrdě týče k nebi cimburí
své věže mohutné, s níž ohromný
vlál černý prapor s rudým kalichem.

Pánové.

Hrad pána českého? Kdo byl ten pán?

Posel.

To po srážce jsem zvěděl teprve.
Hrad Sionem se zve a jeho pán
jest Roháč z Dubé.

Všichni
(překvapeni).

Roháč! Z Dubé Jan!

Sigmund.

Toť padouch táborský?

Aleš.

Šel s Tábory
od samých začátkův a v zajetí
se dostal u Lipan; pak smlouvou s nimi
jest propuštěn a sídlel v Táboře;
leč kdy se Bratří naklonili k míru
a s tebou smlouvat začali, tu hněviv
jich spolku odřek' se a zpráva šla,
že s hrstkou smělců stejných smýšlením
hrad pevný sobě kdesi buduje.

Sigmund.

Rci, peleš lupičskou — Ó lotr! lotr!
Mé víno! — Proklat buď! — (k poslu) Mluv, ničemo,
lič do konce svou hanbu, zbabělců
všech ostatních, již hrstkou lupičů
se dali zbít jak chasa kramářská —

ta šmejdu svého hájila by líp,
než vy — vy skety — jmění svého krále!
A jak se zdařilo ti zachránit
svůj vzácný život? Snad že s posměchem
tě kopli v zadek, že's jim nestál ani
za ránu palcátem?

Posel.

Když z mrákoty
jsem procitl, tu z mojich soudruhů
jen několik se ještě bránilo;
i vzchopil jsem se, abych přispěl jim,
však než jsem po meči, jenž v omráčení
z mé vypad' ruky, moh' se rozhlédnout,
mlat těžký povznesl se nad mou lebku
a byl by skončil bídný život můj,
když vůdce čety, stoje opodál,
v tom zvolal: „Zadrž! Toho zajměte!"
I shrnuli se nejbližší hned na mne
a bezbranného snadno přemohli.
Mí druzi zatím padli poslední
a vína, skotu zmocnila se četa;
mne dovedli však před hejtmana svého,
jenž tázal se, zda česky rozumím,
a po mé odpovědi, že jsem Čech,
mně vytknul hněvivě, že sloužím tobě,
leč na to pravil: „Že jsi jediný
své přežil tovaryše, pánu svému
list tento doneseš, by zvěděl, kdo
a proč mu zboží brannou rukou vzal."
I dal mne odpoutati, přivésti
mně koně mého — a zde jeho list.
(Vyjme ze záňadří pergamen.)

Sigmund.

List loupežníka — mně? Mně císaři?
A tys ho přijat opovážil se
a donést mi ten posměch lotrasa?
Ó zlořečený cháme — za to pykat
mi budeš strašlivě — — (Vztekle doráží na posla.)

Dvořané
(chlácholivě obstupují krále).

Ó, pane, šetř se !—
Tvá plane líc — tvé ruce chvějí se —
ó pomni zdraví svého drahého!

Sigmund.

Nuž — pryč jej odveďte s mých očí hned!
Pryč! Do žaláře s ním, ať čeká tam
na zasloužený trest!
(Stráž odvádí posla.)

Šašek
(stranou k cikánům).

A my snad učiníme nejlépe,
když bez pobídky také zmizíme.
Těch mraků, jež se náhle snesly sem,
šprým nerozptýlí ani nožky vděk,
spíš hrom by mohl zasáhnout i nás.
(Krade se s cikány k východu, ale klopýtne o pergamen, jejž byl posel upustil. Zdvihne jej.)
Buď proklet osel, jenž svou kůži dal
na tento cár, i blázen, jenž to psal!
(V pitvorné zuřivosti rozmačkává list.)

Sigmund
(jenž se zatím vzpamatoval).

Teď do pravých se rukou dostal, vizte,
list lotra onoho! I hodí se,
by šašek přečetl, co císaři
a králi píše lupič silnice.
Smích z lotrovského toho bláznovství
snad krev mi utiší, jež vzkypěla
nad smělým zločinem, jímž v zemi vlastní
jsem okraden o dovoz nákladný,
o tolik vína vzácného — zas bouří
se ve mně krev — Čti, šašku, raději!

Šašek.

Tvůj rozkaz vykonám, můj pane jasný,
však prosím pokorně o jednu milost:
bych čmáraninu tuto čísti směl
zde těsně u východu!
(Staví se až k samým dveřím.)

Sigmund
(s úsměvem).

Neboj se!
Neb smích můj leda může probudit
ta epištola lupičská, ne hněv.

Šašek
(posměšně slavnostním tónem).

Nuž, poslyšte, co píše z ležení
u kutnohorské cesty kupecké

Jan z Dubé, nyní na Sioně pán
a příjmím Roháč, jemuž ostatně
as brzy zbujné rohy upadnou:

„Ode mne Jana Roháče z Dubé tobě, císaři Sigmunde. Jakož jsem již dříve a vždy projevoval slovem i skutkem, dávám ti znovu věděti a vystříhám se proti tobě i všem tvým služebníkům —"

Sigmund.

Haha! list odpovědný ve vší slávě
a v plné zbroji zvyklých floskulí!

Šašek
(čte dále).

„— vystříhám se proti tobě i všem tvým služebníkům, žeť jsem a budu do konce nepřítelem tvým i všech pomocníků tvých, já se všemi svými, kdož pro mě chtí učiniti anebo nechati, a zvláště se všemi těmi, kteříž jsou při mně na mém hradě Sioně, odkud s pomocí boží chci odporovati vší moci tvé. Ke smluvám, jimiž páni a města přijali tě do země na škodu její a hanbu svou, nepřiznal jsem se aniž se kdy přiznám; ale trvám ve svaté válce, kterouž Čechové vypověděli tobě před lety jakožto nepříteli svému největšímu, škůdci pravdy boží a země i jazyka českého zhoubci ukrutnému, kterýmž jsi byl vždy a býti nepřestal. A právem té války vzal jsem bojem uherský dovoz tvůj a chci v každý čas škoditi tobě i služebníkům tvým i všem těm Čechům nevěrným neb zaslepeným, kteříž tebe, vraha svého krvavého a křivopříseženého, přispěním

nebes v tolikerých bitvách poraženého, nehanbili se přijati za pána a krále svého —“

Sigmund
(znovu vzkypí hněvem).

Zlolajce proklatý! Za každé slovo to
mi pykat musí mukou strašlivou!

Šašek
(rychle dočte).

„— Snad Bůh i nyní pomuže slabému proti mocnému a ráčí dáti, že z mého Siona pravda opět vyjde a lidu svoboda se navrátí. Dán — a tak dále — anno domini — atd.“
Tak! Dočteno! A rychle za roh teď!
(Odběhne, pohodiv listem.)

Dvořané.

Toť vrchol troufalosti zločinné!

Palomar.

Však dostalo se nám již dříve zpráv,
že onen Roháč k duchům nejhorším
v té zemi náleží.

Rosenberk.

Jak zvrhlý jest,
již z toho viděti, že rod svůj zapřev
a slavný, starožitný předků znak,
hned na začátku přilnul k Táborům,

a s nimi panstva škůdce úhlavní,
šel všemi neřestmi až do konce,
a když i oni krotnout začínají,
tu horší jich, ve zlosti šílené
sám krále vyzývá i celou zem.

Menhart.

Jest poskvrnou a vlkem ohavným
na kmenu šlechty české; ale sám
se vyloučil ze svazku jejího
již dříve konáním svým veškerým
a nyní dovršil svou nešlechetnost
tou sprostou loupeží na králi vlastním,
jejž přijala zem celá s plesáním.

Sigmund
(k ostatním pánům českým).

A vy — vy ostatní — což mlčíte?
Co soudíš ty o listu zlolajném,
ty, pane Alši? A co, Bořku, ty?
Co soudíte vy páni pod obojí
o zbojníku ze středu vašeho,
jenž krále přijatého všemi stavy,
jejž právě v zem jste slavně uvedli,
vám na silnici drze oloupil?

Bořek.

Jest Roháč z Dubé nepřítelem krále,
jejž s ostatními slavně uznal jsem,
a tudíž jest i nepřítelem mým;

jest buřičem též proti zemským řádům,
an smlouvě všemi platně přijaté
se protiví a ruší zemský mír —
však lupičem jej nazvat nemohu.
Byl's, králi, léta v boji s celou zemí,
až v Jihlavi ta pře se skončila;
však ještě Hradec, Táboři a jiní
mír odmítali — dnes jen Roháč zbyl
sám v odporu a správně nejedná
chtě, jednotlivec, rušit vůli všech,
a násilím být musí ukrocen.
Však není lupičem; po právu války,
v níž s tebou hodlá trvat do konce,
— nechť války odbojníka se svým králem —
po právu války té, již hlásal zjevně,
tvůj statek zajal; neboť pro něho
jsi v zem tu vkročil jako nepřítel.
A vzal jej v boji s rovným počtem tvých.
Až bude jat, máš právo královské
jej smrtí ztrestat jako buřiče,
však nikoli jej tupit lupičstvím.

Sigmund
(v prudkém rozhorlení).

Aj, lupič tedy není — pán je čestný
a řádnou válku vede proti mně.
Jáť nevěděl, že zvykem tady jest
vést válku na silnicích s honci skotu,
a domníval jsem se, že hněvu bouř
by vzplála zemí proti každému,
kdo na čest sáhl by a jmění krále,
jenž právě pánem uznán ode všech

*

a věrnosti jich přijal slavný slib.
Však teď mi zjevno, kterak jsem se mýlil:
Co pánům českým po cti jejich krále!
List nestoudný, jenž zpupně v moji tvář
kal metá neslýchaných urážek,
ve lhostejnosti němé vyslechli
a snad i kývá v duchu některý,
ba ještě nahlas hájí zlosyna.
A panstvo české klidně přihlédne,
jak jejich král se spraví s padouchem —
toť pře je králova — jim po ní nic!
Ať s Uhry svými jde si dobývat
té lupičovy peleše neb s ním
ať v souboji snad rozhodne svůj spor!!
Ten má-li význam smlouva jihlavská
a tak-li rozumíte přísahám,
pak cestou, jíž jste uvedli mne sem,
zpět půjdu raději bez té koruny,
jež nic pak cennější než zlato v ní.

Pánové pod obojí.

Ó králi, zajisté jen prudký hněv
z těch mluví slov, ne pravé smýšlení.
Zdaž mohl bys o naší věrnosti
tak soudit po všech našich přísahách?!
My z vůle své tě rádi přijali
a dobra tvého, cti tvé královské
chcem' všichni hájit svými životy.

Aleš.

Před chvílí slíbili jsme novou berni
a všechny oběti, bys utvrdil

svou vládčí moc a hájil země mír —
jest Roháč míru toho rušitel
a škůdce tvůj, nuž brannou vyprav moc
a pokoř odbojníka, ztrestej ho!
Z nás každý silou svou ti přispěje.

Pánové.

My všichni půjdem', kamo rozkážeš!

Bořek.

Jen z výtky lupičství jsem vyjmul jej,
však doložil, že odbojníkem jest,
an vůli národa se protiví
a králi řádně přijatému v zem'.
Sám vypravím se, jestli pokyneš,
hned proti němu se vším lidem svým.

Ptaček.

A třeba jednat rychle, zdusit jiskru,
by v nový plamen snad se nevzmohla
na půdě dosud horké. Bez meškání
na zbojce třeba vojsko vypravit
a pevně sevřít brloh medvěda.
Znám Roháče — jsme spolu příbuzní —
vím, že má lebku tvrdší křemene;
však možná přec, až důraz ucítí
tvé bystré odvety a malomoc
svou proti síle tvé a země celé,
že skloní šíj pod jařmo nutnosti
a rozum schladí leb mu hořící.

Sigmund.

Aj, hleďme, čacké příbuzenstvo máš!
(S ironií.) Ah, odpusť tedy, že jsem lupičem
jej nazval před chvílí! Ctím také zcela
tvůj příbuzenský cit — však promineš,
že po svém budu jednat s buřičem,
nechť bratrem byl by tvým. Snad smlouvat s ním,
by v míru poddal se? Ó nebesa!
Ne jeho poddání — jen jeho trest,
trest nejkrutší za drzost nesmírnou
a jiným na postrach má žádá čest
i prospěch můj a země veškeré.
Ne tvrdou jeho lebku obměkčit,
než zašlápnout ji v prach a rozdeptat,
slyš! rozdrtit ji musím na padrť,
by každému zde navždy zašla chuť
mé protivit se moci královské
a pokoj země rušit lotrovstvím!

Ptaček.

Že po všech důkazech mé oddanosti
tak's vyložiti mohl zmínku mou
o Roháčově možném zmoudření,
mne bolí, králi. Zdaliž třeba jest,
by ujišťoval Ptaček z Pirkštejna,
že nade všechny svazky pokrevní
mu právo krále, země, vlastní čest?!
Tvůj stačí kyn a proti Roháči
ne pouze lid svůj všechen vypravím,
než osobně též půjdu do pole
v jich čele k Sionu a v jeho zeď,

kdy třeba bude krví vlastní vpíšu,
že krále svého věrný sluha jsem,
nechť král mne tupí pochybností svou.

Sigmund.
(chlácholivě).

Hle! sám ty jinak béřeš slova má,
než mínil jsem. Já nemám pochyby
ni nejmenší o tvojí věrnosti
a toho důkaz jasný: vedení
té výpravy tvým rukám svěřuji.
Ty sám buď vrchním velitelem vojska,
jež ohavný ten Sion oblehne
a řízeno tvým umem válečným
v ráz bohdá jeho hradby rozmetá
a zpupný odboj ztrestá krvavě!

Ptaček.

Měj, králi, díky! Tvoje důvěra —
ač jestli třeba jaké pobídky —
mi nejmocnější bude vzpružinou
ke snaze horlivé ve službě tvé.
Již odtud Roháč mou je starostí
a všechny síly napnu v tento cíl.
Sic v obléhání nejsem nováčkem,
však Roháč umí čelit proklatě
a možná, že nám chvíli louskání
dá kamenný ten ořech sionský.
Než buď jak buď, to pravím bezpečně,
že raději dal bych prakem vymrštit
sám sebe do Sionu strýcova,
než s nepořízenou bych odtáhl.

Sigmund.

Rád bezpečím se zcela na tebe
a chceš-li zvláště dobýt díků mých,
tož Roháče mi přiveď živého!
Vše nasaď, živého bys dostal v moc,
ať mohu ztrestat podle zásluhy
pych jeho drzý, zločin ohavný. —
Však sám jsi pobádal, že třeba spěchu —
nuž, bez meškání sebeř branný lid
náš královský, i čety pomocné,
jež panstvo může vypraviti hned —

Hlasy pánů.

Dá každý z nás, co pohotově má.

Konšelé.

I města svoje brance připojí.

Sigmund.

A bude-li pak třeba, povolit
sněm ještě musí zemskou hotovost;
však doufáme, že na hrad zbojníka
sám bohdá stačíš s těmi zástupy,
jež po ruce ti jsou, a s nimiž tam
se vydáš bez odkladu. (K hostum.) Ukončujem'
již tedy dnešní svoji hostinu,
jež měla znít jen hudbou veselí,
však do níž divokým svým vřeskem vpadla
tak znenadání trouba válečná.
Dá Bůh, že v brzku shromáždíme zase

své milé věrné na veselý kvas,
jímž oslavíme návrat vítězů
od kouřících se rumů Siona!

Páni a měšťané
(odcházejíce).

Buď, králi, zdráv!

Biskup Filibert.

Bůh s tebou, císaři!
My modliti se budem horoucně
za brzký, šťastný konec výpravy
na posledního v zemi odbojce.

(Odcházejí všichni kromě důvěrných dvořanů králových.)

Sigmund
(k Brunoriovi, jenž stojí stranou s Giulií).

Mním sic, že mohu svěřit bez obavy
ten úkol Ptačkovi; však dokonale
přec nevěřím v té zemi nikomu
a vždy tu třeba opatrnosti.
Slyš, Brunorie! S touto výpravou
i ty se vydáš k Sionu a tam
zrak na vše budeš míti bedlivý
a zvěstovat mi po důvěrných poslech,
co tam se děje, kterak počíná
si vojska velitel a zejména,
zda nejeví se známka nějaká
hry neupřímné, tajných úskoků.

Brunorio.

Vše učiním dle tvého rozkazu,
tvá milost račiž na mě spolehnout.

Giulia.

A já tvou milost prosím pokorně,
bych bratra svého mohla provázet.

Sigmund.

Co díš? Po cesty dlouhé svízelích
chceš podstoupiti opět všechny trudy
té branné výpravy? Zde zůstaň, milá!
Co dvůr můj chová zábav, požitků,
vše plnou měrou tebe obklopí,
by nezastesklo se ti po bratru.

Giulia.

Ó jasný pane, vyhov prosbě mé!
Již pravila jsem tobě, kterak často
mou duši s hněvem touha jímala,
bych mohla něčím přispět k udolání
té saně kacířské, jež v zemi české
svou jedovatou hlavu pozvedla
a syčíc zlobou proti církvi svaté
i všemu, co je zbožným nejdražší,
ve zpupném vzdoru tobě čelila
a hrůzou naplnila celý svět.
Nuž dovol, abych aspoň shlédnout směla,
jak poslední té zbité saně vzmach
tam u Siona bude rozdrcen —
co právě slyšela jsem, proniklo
tak dravým rozhořčením nitro mé
a záští proti tomu Roháči,
že práhnu vlastním spatřit pohledem

pád satanského jeho Siona
a první letět nazpět k nohám tvým
se zvěstí radostnou, že pomstě tvé
již spoutaného vedou zloboha!

Brunorio.

S tou zvěstí bohdá za kratičký čas
se navrátíme, jasný pane náš.

Sigmund.

Nuž, svoluji — ač nerad —, spanilá.
Do mraku péčí, do stínů a chmur
té zasmušilé země nemilé
mi zasvitl tvůj sladký obličej
jak rozkošného jara smavý blesk —
a již mi opět v mlhách obzoru
má zmizet jas ten lahodný? — Leč těžko
rtů těchto vábných prosbě odolat.
Však, Brunorio, více nežli bratr
tam pečuj o svou sestru líbeznou,
střez úzkostlivě její bezpečí
a dbej, by žádnou z drsných svojich hran
těch údů něžných život v táboře
se nedotknul! Nuž, mějte vuli svou!
Teď k sionskému bude ležení
má touha vzlétat v různém dvojím citu:
to dychtěním po lotra potření
a po těch očí krásných slunném třpytu.

Jednání druhé.

Nádvoří hradu Siona.

Výstup 1.

Roháč s Vyškem samotni v popředí. Puškař Zelený v pozadí prohlíží děla na hradbách. Stranou dole u brány stojí houfec jezdců bratrských na cestu připravených. Jitro. Mlha, jíž zvolna prozařuje slunce.

Vyšek.*)

Ej, bracie, dalibóg! spíš v samo nebe
se Zykmunt dostane niž na tvůj hrad.

Roháč
(ukazuje k východní straně hradeb).

Ta strana dosud nejslabší.

Vyšek.

I tam
příkopem hlubším teraz pomoženo

*) Polskou národnost tohoto soudruha Roháčova na Sionč naznačuji toliko sem tam vtroušenými polskými slovy a častějšími úchylkami přízvuku.

Pozn. aut. z r. 1899.

a pevným murem. Již veselo můžeš
vyčkávat hostů s kterékoli strany.

Roháč.

Jen Sigmunda jsem vyzval do boje
a páni s městy sotva půjdou s ním,
ač schopni jsou i toho konce hanby.

Vyšek.

Niestety! Oto výpadky žalostné
všech slavných bojů, jakých neznal svět!
Ó bracie, bracie, pomním-li nadějí,
snů velkých, které provázely mě,
když jechal jsem před lety v tuto zemi,
Vitoldův posel do vás! Již jak mládec
já naučil se kochat vás. Jak často,
když otec můj za zimních večerů
nad ohněm třonu vypravoval znovu
o věkoslavné bitvě pod Grunvaldem
a jak nám Češi chrabře pomáhali
rozhromit, zetřít řádu křížového
ohromnou sílu (s Žižkou i Sokolem
a jinými tam združil se přátelsky):
tu na rtech mu zavisnuv, mněl jsem slýchat
ve hřmotu, kterým venku zimní buřa
s loskotem lesní lámala konary,
hluk oné bitvy úžasné, titanské
a jako vidma báječných olbřímů
postavy českých bohatérů těch
se snuly před mým rozjiskřeným okem.
A když pak s Čechy, přibylými v Polsku,
sám později mluvil jsem, tu bylo mně

tak jak bych slyšel jazyk mateřinský
jen jaksi změšaný, leč přece milý
z úst brata i v té výslovnosti divné;
i zplesalo mé serce, že má Polák
i v dáli tam tak blízký sobě rod
jak jedné matky děti. Boj váš slavný
mě těšil, jakby naší byl též slávou,
a kědy nové Husovo učení
k nám zaletělo, vnet ni padlo v duši
jak boží plamen. Jako požár troudem
učení ono šířilo se Polskou
po hradech, dědinách; bo rovně u nás
lakota kněží, pýcha, líčné zbrodně
zbutvělý oltář učinily stolcem
jich zbujné moci světské, svatokupstva.
A tu vy ještě požádali králem
Jagellu našeho — v oslepném blesku
svit' našim očím velkolepý sen
dávného Boleslava: Věčným spolkem
dva národy braterské k sobě přilnou,
tu Polska velká, rozdeptavší právě
řád křížový, na věřcholu potęgy
svou mocí udivujíc všechny země,
tam národ český přeslavnými boji
odbivší světa všeho kruciáty,
že malomocně zuby zgřital Západ —
a ti dva mocní rodové pobratní
spojí se proti společnému vrahu
v jedinou obec nepřemožitelnou,
slovanskou veleříš!... Ó, bracie, bracie,
byl sen to příliš veliký a krásný!
Víš, co se stalo z něho: Nespelnil ho
ni slaboch Vladislav ni klamce Vitold,

jen Korybuta s malou hrstkou lidu
poslali sem na oko; jako třtina
ten kolysal se v dějích bouřlivých,
jichž ovlást neuměl, a když pak začal
i břidké pletky s papeženci příst,
sám pomáhal jsem zkrušit jeho vládu.
A zatím u nás Zbigniev Olešnicki,
krakovský biskup, v římské jařmo zas
vše zapřáh', pálí zástupce husitství,
lalami v jeho rukách naši vládci,
jež v radost Němců proti Čechům štve.
A z těch, kdož někdys kvapili v natchnění
v tu zemi, s vámi zbrojí se i sercem
na věky spojit, já tu zbyl jediný,
jak ty sám poslední tu třímáš věrně
korouhev pravých bojovníků božích.

Roháč.

Sám ještě nejsem. Stojí dosud Hradec,
a snad i v Táboře můj Sion vzbudí
zas ducha staré síly.

Vyšek.

Dejže, bože!
Leč děj se cokolvěk, my obok sebe
tu ostaneme zavše, bracie Janie!
Už bez toho na věky požehnal jsem
ty knčje temné, povislanské bloně,
kde zůstavil jsem pustý krov rytířský
před lety, mladý zuch. Sem potom serce
i hlava vedly mě za dobrým cílem,
a co jsem tutaj začal, tutaj skončím,

nech pono složím nepokojnou hlavu
v klín české země — Polsky mé je sestra -
Leč chmury preč! Požijem', pohuláme!

Roháč.

Jaks dlouho Elška na cestu se chystá.

Vyšek
(s úsměvem).

Ó, volila by nechystać se zcela.

Roháč.

Máš cestu dobrou dnes.

Vyšek.

Zpět budu vnet.
Jak tylko paní przejme pod ochranu
przed Kutnou Horou v místě umluveném
bratova druž, my pojecháme zpět.

Výstup 2.

Z hradního obydlí vyjde Eliška v cestovním šatě.

Eliška
(chvátá mlčky k Roháčovi a přivine se k němu).

Roháč

Jdi tedy s Bohem!

Eliška

Povol raději
mým prosbám, Jene milý: Zůstanu!

Roháč
(vrtí hlavou).

Eliška.

Hleď, po vše léta svazku našeho
jen jako hosta jsem tě vzácného
u krbu vítávala, jehož praskot
měl oba veselit, leč množil jen
svou tesknou písní žal mé samoty.
Vím, co chceš říci: V dobách válečných
tak bývá ženám bojovníků všem.
Ach, pravda, tisíc družek neštěstí
sem v těchto bouřích měla krvavých,
jež dvacet málem roků bez konce
po Čechách zuřily a v dálnou také
nám unášely muže cizinu;
však posléz mračny duha svitla přec —
Ó drahý, vzpomínám té chvíle hrozné,
když z ulic pronikla i v samotu
mé pražské světničky zvěst úžasná
o řeži Lipanské — prý vůdcové
tam všichni porubáni Táborů
i Sirotků krom Čapka! A s tou zvěstí
jsem z dola jásot slyšet musela
nad konečným dob lepších návratem,
ve smutném vědomí, že celou zemí
žen tisíce tak stejně plesají

při ždaném mužů příchodu, co zatím
mé vlastní srdce tušilo, že tebe
a klidné štěstí navždy ztratilo.
Mír vytoužený nadějí všech zmar
mně tedy přinášel a druha smrt
a konec všeho blaha zemského.
Pak pověsti mne vzpřímily, žes' živ,
ač zajat — a té noci červnové,
můj bože, když se ozval na dveřích
tluk pojednou, já bdící s kahanem
k nim chvátala, tvůj zvenčí zavzněl hlas,
a již jsem visela ti na šíji
a štěstím vzlykala, jen svírajíc
tě pevně v ráruč, těsně k sobě tisknouc,
s tou myšlenkou, že mám tě konečně
a nepustím již nikdy — vzpomínáš?
Však ani tehdáž nezželel se ještě
zlý osud nade mnou: za krátko znovu
jsi odjel k Táboru, a když i ten
svou mysl vzdornou k míru nakloníl,
ty jediný ach! proti zemi celé,
tys prapor nových bojů rozvinul!

Roháč
(který byl přecházel, zastaví se před ní s přísným pohledem).

Eliška.

Mé promiň bolesti a prostotě!
Vždyť nerozumím věcem veřejným
a v slovech mých jen srdce ženy tesknì.
Vím, věřím, že, co konáš, dobře konáš,
ač neznám důvodů — jak mám je znáti?

Pro mého asi ducha prostotu
nic nesvěřuješ mi z těch věcí svých,
když se mnou dlíváš — a tak řídko dlíváš
a kratičko! Jen cizí rozumy
kol sebe slýchám a ty dlouho již
mír kážeš, shodu, návrat pořádku.
Ty ovšem pochopiti nemohou
— ač ani mně to zcela jasno není —
že z předního jsa rodu panského
jdeš s davem prostým těch, již za bouří
na krajní straně stáli odboje
a zničit chtěli všecku šlechty moc.

Roháč
(hněvivě).

Jsem prostým bratrem obce Táborské.

Eliška.

Ó, nezjitřuj se zas. Ne mnění svoje,
než ohlas toho pronáším, co zní
v můj stále sluch. Proč v pravdě Táborkou
jen prostou nejsem, s nimi neprovázím
šik mužský do bojů, bych po tvém boku
dlít mohla stále, sdílet s tebou vše!

Roháč.

Na Sion ženám vstup jsem zamezil.

Eliška.

A zamítáš i mne!! Snad — nebýti
mé odvahy, s níž sama, nehlášena

jsem přijela — ni nepoznala bych
tvůj nový Sion. A již vyháníš
mne opět, sotva že jsem nahlédla
v to hnízdo orlí; proč že raději
nám klidným není sídlem rodinným,
jak býval otcův Kornouz, dětských let
mých blahá vzpomínka! Jak pěkně nám
by v dobách se tu žilo pokojných,
kdy v místě tom, kde vše jsi utvořil
jen k obraně a k zhoubě nepřátel,
i vlídné domácnosti útulný
bych koutek pěstila —

Roháč
(máchne rukou).

Eliška.

Jen ruky mach,
vím, pro blahé máš teplo domova,
kdy boj zde hrozí divou líticí.
Leč uvěř: stokrát raději bych chtěla
i všechny obležení svízele
zde s tebou snášet, nežli vzdálena
chvět o tebe se z rána do večera
ve stálé nejistotě, obavách
vždy nových —

Roháč.

Pane Vyšku!

Vyšek
(přistupuje).

Pora jechat?

Eliška.

I ty jen pobádáš? Spíš měl bys, pane,
svou přímluvou mně přispět ubohé,
by obměkčil se Jan a přál mi aspoň
čas nějaký zde ještě pobýt s ním.

Vyšek.

Bůh ví, že rad bim; ale natychmiast
zlý taněc začne tu, bo vzali jsme
węgrzyna hojné sudy Zykmuntovi,
a jakož známe jej, to v jeho bok
ostruga jistě nejostrzejší jest —
den každý možno čekat jeho vojsko.

Roháč
(důrazně přikyvuje).

Tak jest!

Eliška.

Nuž vidím, že je marno vše!
Buď tedy s Bohem, Jene, srdce mé!
(Vrhá se Roháčovi do náruče.)
Buď zdráv, můj drahý — a zde vzpomínej
mých aspoň úzkostí! Jak možná často
mi poslem dávej zprávy o sobě!
Tak těžko nikdy s tebou loučení
mi nebylo. Snad zemru úzkostí —
Vždyť sám jsi proti mraku nepřátel
s tou hrstkou mužů, třeba hrdinných.

Roháč.

Má pře je spravedlivá, s námi Bůh!

Vyšek.

I dotąd ješče Hradečtí a jiní
a bogdá skoro Tábor celý zas
i každý pravý Čech, jen jeśli Sion
obstojí krátký čas. A tvardý bude
to Zykmuntovi orzech — že, Zelený?

Zelený
(od pušek).

Seč řemeslo mé, chci se přičinit.
Jeď klidně, paní!

Vyšek.

Už u brány tam
kopytem grzebie koňstvo — pojechajme!

Eliška.

Nuž, s Bohem, Jene milý, buď mi zdráv!

Roháč
(na rozloučenou ji líbaje).

I ty buď zdráva, mysli veselé;
tím nejlepší mi v boji pomoc dáš.

(Eliška odjede s Vyškem a branným průvodem.)

Výstup 3.

Roháč a Zelený, později objevují se skupiny bojovníků, přicházející dílem od práce v příkopech, dílem z nitra hradu, a poznovu se zaměstnávají na hradbách a nádvoří.

Zelený
(přistupuje k Roháči).

Dnes pěkný den je, slunce nežehá
a po lesinách dole větřík šumí.

Roháč.

Nuž, Zelený, vše v pořádku již máš?

Zelený.

Dá Buh, že řádně hosty uvítám
se svými železnými hafany.
Jen škoda, že tu mám též různý brak,
jak tamhle onu pušku kovanou,
jež vypadá jak z bezu bouchačka
a sotva víc než ta mi pomůže.
Nu, veteš jenom k nadělání hluku
a střelbě Pánu Bohu do oken.
To chlapík jinačí už Chmelík vedle,
též sice ještě starosvětský brach,
však lit je aspoň, není slátán lecjak
jen z plátů s železnými obručemi,
jak bednář stlouká sud. A přece víc
snad pamatuje nežli ona bečka;
vždyť patříval již králi Václavu
a za Sigmunda houkal proti nám,

až v Tachově byl tebou ukořistěn.
Však nejlépe by bylo, kdybych měl
zde samé pušky takové, jak onde
jest Burian a tuto Táborka —
jak víš, ten pár byl ulit nedávno
po přání mém a vlastním návodu
a bohdá čest mi udělají zde.

Roháč.

Jsou neveliké.

Zelený.

Velkost není hlavní.
Což po těch Behemotech nemotorných,
jež koule kamenné jak balvany
z tlam řvoucích vrhají, leč nazdařbůh
bez cíle jistého a po ráně
jak jankovité klisny bočí zpět
a jejichž nemotorná tělesa
jen tuctem koní s místa odvlékneš!
Nechť menší koule metám lehčím kusem,
však za to odhadnouti mohu spíš,
kam střela dopadne, a po výstřelu
ni hnout se nesmí s místa moje puška,
ni o píď hnout — té věci jsem se dostal
již na kloub docela. Jen s mířením
až dosud lámu sobě kotrbu:
Sic koule umím nařídit let,
by ten či onen oddíl nepřátelský
neb násep rozruchala určitý,
a to již puškařství jest nynějšího
vrch nejvyšší, však bídně málo přec;

proč nemohl bych upraviti na vlas
i střele dělа drahu větrnou
a přesně tak jí oblouk vyměřit,
by jednotlivce stihla v zástupu
jak z kuše dobře vyměřený šíp?!
Již dlouho nad tím hloubám usilovně
a někdy zdá se mi, že blízek jsem,
již zcela blízek šťastné myšlence,
že kmitá již již mozkem poslední
ta nitka světelná, jež chybí ještě,
by hotová tam bleskla osnova.
Toť velký, slavný byl by okamžik!
Jen považ, kdyby každý výstřel můj
cíl jistě zasáhl, jak nepříteli
zvlášť moh' by škodit na zákopu mnohém,
na stroji metném — Věru pak ni ďábel
by nepokořil nás. — Jak na to přijít?
Jen málo schází ještě — maličko —
Což abych — vývrt hlavně přejinačil —
tvar střely též — —? Ne, v tom to nevězí —
spíš — ani tak to nejde — marno vše!

Roháč.

I takto zahanbíš své soupeře;
jsi mistrem všech. Však na tě spoléhám,
tvé umění zde přední úkol má.

Hlas s hlídky nad branou.

Muž cizí před hradem.

Roháč.

Kdo jest?

Hlásný.

Jak duch se náhle z lesa objevil.
Prý z Hradce Králové je Martin kněz.

Roháč
(pro sebe).

Kněz Martin? Podle jména jest mi znám,
ved' s Ambrožem a Vlkem tamo lid.
(Volá k hlídce.)
Vpusť na hrad jej!
(K Zelenému.)
Kněz Martin Prostředek —
tak zvou jej slovem, jež má v oblibě.

Zelený
(dosud v myšlenkách).

Co? — Počkej! Snad by lehčí váha koule
vše spravila — či snad — niť ztrácím zas!
(K Roháči.)
Co pravil's? Kdo že tu?

Roháč.

Kněz Martin z Hradce;
zvěst asi důležitou nese nám.

Zelený.

Že z Hradce Králové? Tam Žižkův duch
nad jeho hrobem v čackém lidu živ.

A Hradec sám je ořech železný
pro zuby nepřátel. Znám jeho hradby —
má také brubé střelby dostatek
a dobré puškaře.

Roháč.

Tu přichází.

Výstup 4.

Kněz Martin Prostředek
(vchází zahalen chatrným, zaprášeným pláštěm).

Buh budiž stále s vámi, jakož jest!

Roháč.

Buď vítán, kněže, na mém Sionč!

Prostředek
(odhazuje plášť a objevuje se v prostém šedivém oděvu kněží táborských).

Tys tedy z Dubé Jan? Ty Roháč jsi?
Ó přej, ať vznesu kněžské ruce své
a žehnám tobě, boží hrdino,
jejž Hospodin svým věrným ještě vzbudil
v té době mdloby, pronevěry všech.
A tento Sion tvůj! Ó půdu líbám,
jež nese svaté, drahé jeho zdi,
tu archu zbylou v čiré potopě
a pravdy útočiště poslední!

Roháč.

Ne tak! Vždyť stojí ještě Hradec váš.

Prostředek.

Stál!

Zelený.

Cože? Probůh! Hradec pad'? Braň, bože!
Snad zradou dobyt — náhlým útokem?

Prostředek.

Ó hůř': v něm samém vyhrál nepřítel,
ve sporu vnitřním věrní podlehli
a zvítězila rota zbabělá,
jež císaři jej vydá bez boje.

Roháč.

I Hradec tedy!

Zelený.

Zlá novina, zlá!

Roháč.

A což kněz Ambrož?

Prostředek.

V nočním vzbouření
těch lotrů, které Zdislav zrádce vedl,
on marně sbíral věrné k obraně,

jich hrsta zbita, všechno ztraceno,
a tu jsme prchli s ním přes městské zdi,
však Ambrož zlomil nohu, zajat s Vlkem,
a jediný jsem zachránil se já,
tím pláštěm zakuklen jsem spěchal krajem,
kde všechno již se hlásí k Sigmundovi, —
a zde jsem, bratře, na Sioně tvém,
bych s tebou vytrval až do konce.

Zelený.

Již v pravdě sám jsi, bratře Roháči,
a sám již zůstaneš, ač jestli Tábor
za svoji hanbu přec se nezastydí.

Prostředek.

Té naděje už konec nadobro.
Neb cestou u Kolína zvěděl jsem,
že za pána již přijal Sigmunda
kněz Bedřich, ono město královské
vzav odměnou, a jeho prostředkem
ostatek všechen moci táborské
že císaři se zapsal v poslušnost.

Zelený.

Pfe! Hanba! A tak nyní Sigmund může
svou sílu všecku svésti proti nám.

Prostředek.

Však již je rota jeho na cestě.
Prostředkem jízdných kupců, kteří o tom

dnes vyprávěli v nedaleké vsi,
jsem zvěděl, že se kvapem od Prahy
sem blíží četné vojsko královské
a snad již před večerem přitrhne
ku hradu tvému. Vedle císařských
jsou panští drábi v něm a hlavním vůdcem
prý Ptaček z Pirkštejna.

Zelený
(k Roháči).

Tvůj pokrevný!

Prostředek.

I pražskou korouhev prý viděli
nad jednou četou vláti.

Zelený.

Hanba věčná!

Roháč.

Nu, toho nečekal jsem! Jedno však.
Jdou tedy všichni, v čele jich pan Ptaček
(snad proti strýci sám se nabídl,
by císaři svou zjevil horlivost!),
jdou všichni — jich to hanba, pro nás však
je lhostejno, zda více jich či méně.
Jen aby Vyšek navrátil se v čas,
než nepřítel sem dorazí!

Hlásný s věže.

Již houfec
tam pod lesem se jeví na blízku!
Tam směrem k Hoře Kutné! Asi zvídka
v tu stranu napřed vyslaná.

(Všichni chvátají na hradby východní.)

Bureš.

To sotva
je vojska část. Vuz krytý vidím tam,
jak ženám slouží; kýs fraucimor
to v branném asi jede průvodu.

Jíra.

Tak jest. — Však hleďte: Stranou od Hory
pod vrškem nový houf se objevil.

Židek.

Toť naši jsou; to Vyšek již se vrací,
po čapce polské poznávám ho s pérem
a po bělouši.

Roháč.

Při něm ženy mé
tam nevidíš?

Židek.

Ne — určitě! Jen mužstvo
se vrací s ním; žen s nimi nevidět.

Roháč.

Tož bratrovi již odevzdal ji šťastně.

Židek.

Leč v onom druhém houfci proti nim
jest žena jakás najisto. Již dobře
ji rozeznávám, jak se vyklání
ven z povozu.

Baba.

Ho, na mou věru!
Již srazili se! Tasí! Onen cizí
houf zjevně napaden —

Jíra.

Teď bijí se.

Baba.

A pořádně. Hle, středem chumáče
kůň Vyškův bělá se — již prorazil
to klubko zápasníků — k vozu míří,
leč jezdec kýs mu cestu zamezil.

Židek.

Toť jistě hlava průvodu a chlapík
jest asi vzácnější, po výzdobě
to viděti a lesku pancíře.

Baba.

Tyť ostříží máš věru zrak! Já vidím
jen chlapíka, jenž umí statečně
svým ohánět se mečem —

Jíra.

Konec již.
Toť byla rána Vyška dustojná!
Brach onen s koně svalil se a myslím,
že dosti má.

Židek.

Však z jeho lidí dva
teď Vyška ohrožují — s vozu pak
ta žena seskočila k padlému
a nad ním kloní se a zdvihnout jej
se snaží — zajisté jen raněn jest —

Baba.

Hle, uzel zápaśníků ostatních
již rozmotal se — naši vítězí!
Část padla nepřátel a na útěk
se jiní dávají, zpět k Vysoké.

Židek.

Však žena u padlého klečící
vstříc máchá jim — as volá o pomoc —
a dva tam zastavili koní trysk;
z nich jeden za přispění soudruha
zdvih' k sobě raněného do sedla,
jenž bezvládným a bez vědomí zdá se,

a druhý ženu vysaditi chce
na svého koně, ale kdosi v tom
jej skolil pádnou ranou; a již jiný
chyť ženu za pás, k sobě zveď, co zatím
jej chumáč druhů obklopil. Teď Vyšek,
jenž obou útočníků zbavil se,
též ke skupině zaměřil — co dál se
tam děje, rozeznati nemohu;
leč — ano — nyní — ženu posazují
hle! v povoz, který zůstal na místě,
se čtverospřeží, ale vozky zbaven,
a podle vzhledu nemotorný dost.
Kdos z našich vozky místo zaujal
a Vyšek cválá při voze; již jedou
sem všichni — zatím v lese zmizeli —

Jíra.

Na zápasišti zbylo několik
jen padlých — nepřátelé zahnaní
dál ujíždějí k vojsku hrozícímu
tam v obzoru — snad přece k němu patří.

Zelený.

Jsou jistě nepřáteli — pouhý průvod,
vůz ženy cestou chránící, by sotva
byl Vyšek napadl; vždyť kořistníky
a míru nejsme škůdci zemského:
jen Sigmundovy napadáme lidi
a spižní dovozy.

Židek.

Leč tentokrát
nám nepřibude kloudné kořisti:

jen baba jakás v arše malované
a leda s trochou ženských cet a tret.

Roháč.

Mně nevhod zajatá; co s ženou zde?

Zelený
(s úsměvem).

Znáš Vyška našeho: ten zbrklý Polák
je dobrodružství takých přítelem
a vedle bitek nejvíc miluje
hru lásky, dvorné ženám sloužení.
Snad zpestřit sobě nudu Siona
chce aspoň vděkem ženy zajaté,
když jinak žádná nesmí vkročit sem.

Prostředek
(k Roháči).

Buď chválen, Roháči, že ženský svod
jsi vyhostil z té tvrze posvátné,
leč divím se, že tovaryšem svým
zde člověka máš mysli světácké
a mravu lehkého, jak slyším právě.

Zelený.

Má slova pojal's příliš po kněžsku.
Jest sice Vyšek chlapík veselý,
rád béře s jasné stránky svět a volí
zrak časem potěšit i krásou žen,
hrou s nimi pobavit se pěkných slov;

však není frejířem, je řádný muž
a milovník je boží pravdy věrný,
jí obětoval statek, rodné, vlast,
boj s námi mnohý pro ni bojoval
a zde ji chránit hodlá do posledka
po Roháčově boku.

Prostředek.

Nevěřím,
že proniknut je pravdou skutečně,
kdo nezamítá marných světa tret
a s rozhořčením nerve ďábla sítě,
jenž o nás ukládá i prostředkem
slov ženských záludných a pohledů.
A že jest jinozemec, tím jen víc
mou budí nedůvěru —Ó, s těch dob,
kdy v bojovníků božích ryzí šik
směs vetřela se dobrodruhů cizích
jen za plenem a rejem válečným,
s těch dob se k pádu chýlit začala
věc naše svatá. Tímto prostředkem,
ba, prostředkem těch právě —

(Troubení.)

Hlasy

(ze skupiny bojovníků hledících dolů k bráně a mostu).

Spuštěn most —
Za veselého vjíždí hlaholu
již Vyšek s družinou — vůz pod věží
se zastavil a zajatkyně z něho
teď vystupuje jeho pomocí.

Výstup 5.

Vyšek s družinou, Julie.*)

Židek
(stranou k soudruhům).

Toť švarná loutka — pohled na ni rázem
krev zažíhá jak doušek malvazu.

Baba.

Jen černá příliš jest, jak z pronároda
těch tuláků, již z Egypta prý k nám
v těch letech zabloudili — cigány
je lidé zvou —

Vyšek.

Dál, panno vzácná, jen!
Het! Roháč z Dubé, hradu tego pán,
sem bez bojažni — my ně ludožerci.

Julie.

Ach, ubili jste bratra — nač mi žíti?
I moji krev si mějte, zbojci lítí!

Židek.

Aj, hleďme, spílat ještě troufá si!

Vyšek.

Šmiertelna není brata tvého rána —
mně věrz, já starý wiarus, znám se v tom.

*) Místo původního vlašského znění téhož jména.
Pozn. pořadatelova.

On vyléčí se. (K Roháči.) Šťastně tvoji choť
bratrovi předal jsem, jenž čekal již
u karčmy na gościńcu. Při navrotu
my potkali pak hufec, v jehož pánu
jsem poznal Brunoria della Scala,
předního Zykmuntova milostníka;
já ufal sobě napaść tento huf
i vyhral jsem; leč Vlach něstety! přec
vyklouznul z našich špon.

Roháč.

Však místo něho
proč pannu přivádíš? Co s ní tu nám?

Vyšek.

Co měl jsem činit — albo též omdlela —
či bez pomoci v lese nechat ji?

Roháč.

Žen — ani zajatých — zde nestrpím,
a dětem-liž zde vhodno pobývat?

Zelený.

Však je-li sestrou Sigmundova milce,
nám dobrou zde můž' býti zástavou
a prospěti ne v jedné příčině.
To uvaž, Roháči!

Roháč
(k Julii).

Nic nestrachuj se,
ni vlasu tobě nezkřivíme zde.

(K Vyškovi.) A ty veď pannu do komnaty oné,
jež hostila mou choť a kde snad zbylo
též leccos ženským vhodné potřebám.
A pečuj, ať tam volně odpočinout
a pokrmem se muže posílit.

Julie.

Zda přetvářkou si z žertvy tropíš smích?
Však nechci milosti z ruk bezbožných.
Jen v lidomorny své mě uvrz spjatou
neb ubij mne — chci přijat okovy
i smrt za víru pravou, církev svatou,
jíž nevyvrátí zloby ďáblovy.

Tvaroh
(přistupuje s napřaženým řemdihem).

Ty sama ďáblova jsi kuběna
a tvoje ústa drzá, zlolajná
jed papeženský chrlit nebudou
v ten Sionský vzduch čistý —

Roháč
(přísně).

Zpět!

Prostředek.

Hle, jaký
duch vládne družinou, s níž císař do Čech
— na tváři smíru škrabošku — se vrací!
Toť sestra jeho rádce předního,
z ní dvoru Sigmundova smýšlení

i jeho vlastní mluví krutá zášť
dál pod přetvářkou vlídnou dychtící
po zkáze pravdy, věrných Čechů všech.
Nuž, potři z lotrovské té .peleše
zde římské hádě za rouhavá slova,
jež v líc ti zlobně vrhla — v nejtěžší
ji vmetni žalář. Tam buď o hladu,
ať schlípne mrzká dvorní frejířka,
a prostředkem-li poučení mých
klam Antikristův neodpřisáhne,
prostředkem ohně zahyň po zásluze!

Roháč
(nevrle a důrazně).

Co s jatou, ještě na poradě klidné
buď váženo a já pak rozhodnu.
Leč nyní učiň, Vyšku, jak jsem pravil.

(Vyšek odvádí Julii do budovy hradní. — Zvenčí troubení.)

Výstup 6.

Předešlí. Po chvíli vrátí se k nim Vyšek z hradu.

Roháč.

Slyš troubení — co značí, popatřme!

(Všichni vystupují ke zdi hradební.)

Zelený.

Ztad není vidět vojsko nepřátel;
jen tamo nad postranním dolem stoupá
cos jako mlha sluncem zlacená —

toť oblak prachu as, jenž cestu jeví,
jíž táhnou sem.

Roháč.

Však z blízka trouba zní.

Zelený.

Již vidím — Pohleď! Tuto na stezce,
jež stoupá k hradu strání lesnatou,
dva jezdci blíží se. Z nich zadní, zbrojnoš,
má v jedné ruce troubu héroltskou
a v druhé máchá bílým praporcem;
však přední jezdec mizí v stromoví,
jen panské jeho skvělé odění
jsem zahléd' větvemi — teď za balvan,
jichž několik tam trčí mohutných
a divnotvárných z lesní zeleni,
i druhý zajel; ale nyní, viz,
zas přední jezdec objevuje se
na plném výsluní: je vzrůstem nízký,
však statný, dosud stár se nezdá být,
však leb, s níž obnažené stírá pot,
se blýská lysinou.

Roháč.

Již vidím jej —
to Ptaček jest!

Prostředek.

Aj, Ptaček z Pirkštejna,
rot Sigmundových vrchní velitel?

Sám tedy spěchá k tobě před vojskem —
na místě hérolta snad ke vzdání
chce vyzvati tě ústy vlastními?!

Roháč.

Již spatřil mě a koně zastavil.

Ptačkův hlas
(z venčí).

Buď, strýče, zdráv!

Roháč.

Ke strýci přicházíš?

Ptačkův hlas.

Ke strýci prozatím a chovám přání,
bych nemusel se brzy nepříteli
zde jinak objevit. Žes právě strýc můj
a že ti přeji dobra, jedu sám
a ponechávám ještě za horou
voj krále Sigmunda i pánů, měst,
s nímž dobývat mám vzdorný Sion tvůj.

Prostředek.

Buď proklet, Antikrista pochopce!

Ptačkův hlas.

Aj, strýče, čerstva ještě malta hradu —
a již tu sovy hýkají? — Mluv sám!

Roháč.

Jdi konat službu, jíž tě Sigmund poctil!

Ptačkův hlas.

Ne, strýče, vpusť mne do jámy své lví
na krátkou besedu! Máš čacké víno
— ho, zbujníku, ten kousek s dovozem
byl trochu přes míru! — než, buď co buď,
číš královského s tebou vypiju
a promluvíme spolu rozumně.

Roháč.

Nech žertu svých a strýcem nezvi mě
tím samým rtem, jímž vraha české cti
zveš králem svým. Již nemáme
co mluvit spolu; vrať se k rotám svým
a naším hovorem buď rachot děl!

Ptačkův hlas.

Nuž, nechám strýce a jen Čecha v tobě
a spoluvěrce ještě oslovím.
Neb nejde mi jen o tvou osobu
— ač s těžkým srdcem a jen donucen
jsa věcí sběhem, povinností svou,
jsem přijal tento úkol vojenský —,
však na zřeteli mám též dobro země
a kalicha. Jsou různy naše cesty
a protiven jsem tobě jako krále
Sigmunda odpůrci a Táboru;
však mohu jistit a snad uvěříš,
že aspoň úmysl mě vede dobrý

pro naši zem a víru Husovu.
Nuž, přej, ať zkusím sílu důvodu
a smírnou řeč, než dojde k jiným koncům,
jichž litoval bych jak pro tebe sama,
tak pro věci, nám drahé oběma.

Roháč.

Však chceš-li ke vzdání mne přemluvit,
to práce bude marná.

Ptačkův hlas.

Nechťsi bude!
Pak aspoň mohu sobě říci sám,
že všeho zkusil jsem, co v moci mé,
bych odvrátil té věci konec zlý.
Nuž, ke mně vyjdi nebo vpusť mne tam,
a bojíš-li se výzvědů, nech oči
mi zavázat —

Roháč.

Ne, toho třeba není.
Vstup tedy na hrad, v bráně najdeš mě,
když usiluješ slyšet znovu tam,
co odtud napřed odpovídám: Ne!

Ptačkův hlas.

Že mnoho neuslyším od tebe,
vím napřed, neb tě znám; však doufám přec,
že jinou v konec dáš mi odpověď.

Roháč
(k Prostředkovi).

Pojď k bráně se mnou!
(Vyšek se vrací z hradu. Roháč, odcházeje s knězem k bráně, obrací se po něm a volá.)
Vyšku! Zelený!
(Po chvíli, připomenuv si ještě)
A Tvarohu!

Výstup 7.
U brány sestupují se Roháč, Prostředek, Vyšek, Zelený a Tvaroh. Po chvíli vejde Ptáček.

Ptáček
(překvapen se rozhlíží po shromážděných).

Aj, s celou radou očekáváš mě?
Já ť hodlal s tebou —

Roháč
(vpadá mu do řeči).

Všichni jedno jsme;
co uslyšet mám já, nám patří všem.

Ptáček.

Sic tíže mluvit o tom k zástupu,
co tobě jenom v duchu schystal jsem,
a pernější je práce přesvědčit
hlav celý chumáč, v němžto bývá vždy
směs různých názorů, že odpudíš
tím jednu, čím si druhou nakloníš.

A z mužů těchto jenom Vyška znám.
Než, buďsi — jaká pomoc? Tedy slyš:
Oč s tebou jednám, jednám od sebe,
ba proti vůli krále Sigmunda,
neb smělý čin, jímž's dovoz jeho vzal,
a tvoje vyzvání tak velice
hněv jeho vznítily, že rozlítil se
při pouhé zmínce o tvém poddání:
jen zkázy tvé si žádal úplné
a rozkázal, bys podle možnosti
živ přiveden byl z rumů Siona
před jeho strašný soud —

Roháč
(s trpkým úsměvem).

A proto slovy
mě lapit chceš jak medem medvěda?

Ptáček.

Chci zkázy zbytečné tě uchránit;
neb vím, až v císaři se utiší
krev zpěněná, že svolí jistě pak
tvé pod úmluvou vzdání přijati,
jsa rád, že v zemi odboj poslední
tím ukončen. A kdyby setrval
ve hněvu svém, já sám ti ručit mohu,
že se mnou všechno panstvo pod obojí
by spojilo se ve tvou záštitu
a že by neodolal nový král
těch přímluvám a vůli společné,
kdož podporami jsou mu hlavními
na půdě dosud vratké.

Vyšek.

Žertovníkem
jsi, paně Ptačku, figle čuješ všade —
či mníš, že Roháč žertem vybudoval
ten hrad a žertem císaře vyzývá,
by všecko tylko za firleje hlásil,
jak skoro Zykmunt pohrozí kaňčugem?

Ptáček.

Před krátkem ještě jinak věci stály,
tu ještě odboj šlehal semo tam
a strana táborská se kolísala —
tu ještě jakous čáku mělo přec
tvé podnikání, Roháči; leč nyní
slyš novinu, ač nevíš-li to již:
smír s králem učinili Táboři,
i Hradec podrobil se — sám jsi teď,
sám proti císaři a zemi celé.
Zdaž nyní nejmenší ti příhanou,
když — poslední — též vzdáš se odporu,
jenž zcela marný jest, jen tebe zhubí
bez nejmenšího zisku věci tvé?
Jen schválit možno ústup rozumný,
když hlavou nelze proraziti zeď.

Prostředek.

Bůh popřál české zemi vítězství
nad všeho světa mocí; podepře
svou svatou pravicí i hrstku těch,
kdož s národem, jenž sám se zhanobil,
šíj neskloní před vrahem úhlavním

a zlotřilým všech Čechů, pravdy boží.
Kles' ovšem Hradec — leč tam nesvár byl;
zde s Roháčem jsme všichni jedné mysli:
Líp na smrt nežli ve jho ohavné!

Ptaček.

Kde ženy se a kněží v radu mísí,
zle míru — stará pravda.

Roháč.

Za mne mluvil.

Ptaček.

Nuž, tedy, kněže: Z krajní strany jsi,
však slovům písma jistě neodpíráš,
ni modlitbě, že odpouštěti máme
svým vinníkům. Zle hřešil Sigmund na nás
a spravedlivým trestem mstili jsme
vin jeho těžkých na bojišti mnohém;
však posléz' minulého želel sám —

Tvaroh.

Svých hojných porážek.

Ptaček.

— a ke smíru
nám podal ruku, všeho nápravě,
i dojednána slavná úmluva,
jíž urovnáno, odpuštěno vše
a za souhlasu země obecného
teď jiný Sigmund v království se vrátil.

Tvaroh.

Ha ha! Snad věříš v obrácení jeho?
Vlk změní srst, leč ovec nenechá.

Vyšek.

Mów wilku pacierz a on kozią macierz.

Ptáček.

A kdo by v obrat jeho úplný
přec nedůvěru choval, smlouvu má,
jíž celý národ mocnou stráží jest.
Jsi u nás, Vyšku, sice hostem jen,
však dobře víš, jak horoucně jsme prahli
po svazku s Polskou pod jediným vládcem
— sám jednatelem byl jsi o to kdys
a známo ti, jak velká myšlenka
bez viny naší rozprchla se v nic —
což zbývalo než obrátiti přec
zrak na Sigmunda, který nejbližší
byl rodem, dědic země po Karlu?
Či hledati jsme měli svého krále
kdes po Němcích?

Roháč.

A bylo třeba hledat?

Ptáček.

Ó Roháči, víš dobře, že již hlasně
tu otázku zem' celá rozhodla.
Jak puda zprahlá po nebeské rose
již dychtila po žezlu královském,
by pod ním z pustin, spálenišť a trosek

mír, zlatý mír zas loudil zeleň s květy.
Teď krále máme v zemi konečně
a všechny strany v jeho uznání
se spojily; buď konec divých svárů
a v míru všichni pracujme, by znova
řád pevný, dobrý uhostil se v Čechách —

Tvaroh.

Ten starý panský bič na selská záda!

Ptáček.

Vždyť Roháč sám je šlechtic —

Roháč.

Bratr jsem.

Ptáček.

Jsi bratr táborský — nu, hleď! i oni
již krále přijali; nač tedy sám
z nich marně odporuješ? Ani zbla
tvůj odboj nepřinese prospěchu
tvé straně, škodu jen. Nad jiné vůdce
tam skvíš se jménem, předčíš vážností,
nuž, vrať se k nim a mocným důrazem
sil táborských, v jich čele, pomáhej
nám druhým stranám, věrným kalichu,
síť římských pletich mařit, chrániti
a rozhojňovat, co jsme vymohli
na církvi, císaři... Snad Bůh i dá,
že urovná se také na konec,
co dělí dosud Tábory a nás.

A ještě jedno slyš: Je Sigmund stár
a tělem chorým jak peň zdoupnalý
muž' nenadále shroutiti se v hrob.
I do budoucna třeba hledět již
snad brzkého, kdy nad prestolem prázdným
dva mocné proudy asi srazí se:
tam Albrecht s protivníky kalicha,
a hájci jeho vlažnými — tu strana,
jež k bratřím na východ zas upne zrak.
A vyznat neváhám: tam srdce mé,
tam vroucí moje snaha směřuje.
Mám, Vyšku, nové zprávy z vlasti tvé,
jež mocně křísí naše naděje
v to vytoužené spojení.

Vyšek.

Dejž, bože!

Ptaček.

Nu, vidíš, Roháči: Tak velké věci,
tak vážné velice pro český celek
i víru, paží silných čekají
a čackých myslí — zdaž tu máme spolu
bez potřeby a prospěchu se rváť
pro jeden hrad a vzdor tvůj osobní?
Ne! Promyslím, jak nejlíp učinit,
by od trestání výtržnosti tvé
král upustil — a poslyš: Cestou sem
já potkal jezdce prchající, trosku
to družiny, s níž Brunorio Vlach
svou sestru k Hoře Kutné provázel;
houf ten byl rozbit lidem tvým, sám vůdce

jen stěží spasen, s těžkým zraněním
a v bezvědomí jedním z jezdců svých;
však sestra jeho s vozem na místě
prý zůstala — co s ní se stalo?

Roháč.

Jatou
ji přivezli sem na hrad.

Ptáček.

Nuže, hleď:
máš v ruce štít, jímž hněvu králova
bys lehce uchránil se — ba, co dím,
zisk ještě přinést mohl by ti valný.
Jest Brunorio milcem Sigmundovým
a k tomu, myslím, sestra Vlachova
mu starou hruď svým černým zžehla zrakem
— vždyť víš, jak hoří dosud po ženách —,
nuž, rád as císař skvělé výkupné
ti za ni dá i statky zapíše
neb jinou skytne značnou výhodu.

Roháč.

Ni slova o tom dál!

Ptáček.

A nechceš ani
mně udat, jakou žádáš náhradu
za její propuštění?

Roháč.

Bez náhrady
ji třeba pustím, bude-li mi vhod —
však nyní o tom jednat nehodlám
a se Sigmundem nikdy o ničem.

Ptáček.

Ó svéhlavý! Jen trochu střízlivě
mé zkoumej důvody. A považ, za krále
když uznáš jej, že prostě učiníš,
co učinila celá česká zem.
Za krále uznáš Sigmunda —

Roháč.

Ne! Nikdy!

Ptáček.

„Ne! ne!" Jen vášeň z tebe bouří tak.
„Ne! ne!" toť jediné, co dovede
na všechny odpovědět důvody.
Přec dopřej také hlasu rozvaze.
Dnes ještě čas — snad zítra pozdě bude —
ó nezhub sebe! Dosti vojska mám,
že hradů dobývati umím, víš,
a přijdou ještě za mnou posily — —
Však nechci hrozit: vím, že tak bych spíše
tvůj odpor sílil. Nuž, jen rozvažuj,
ne pouze cit — i rozum vyslechni
a na mé důvody též odvět důvody,
ne pouze umíněným: Nikdy ne!

Roháč.

Za tisíc důvodů to: Nikdy ne!
To Nikdy ne! jež zahřměl český lid,
když Sigmund Husa vydal plamenům,
to Ne! jímž v tolikerých slavných bojích
třesk našich cepů drtil křižáky,
jež ze všech koutů světa stále vodil
na vyhlazení naše, vzteklý vrah —
Vy všichni dovedli jste na konec
šíj nectně sklonit k nohám padoucha —
já nedovedu. Nikdy, nikdy ne!

Ostatní.

Tak, bratře, tak!

Ptáček.

Nuž, konec tedy.
Vše učinil jsem, abych odvrátil
tvou záhubu, a líto mi, že musím
svou proti tobě konat povinnost.
Sám tedy trháš bílý praporec,
s nímž přijel jsem, a z vlastní vule tvé
v náš rozchod třeskne trouba válečná.

Jednání třetí.

Jiná strana nádvoří Sionského.
Nahoře na hradbách několik bojovníku na stráži. Prázdné jeviště. Po chvíli vychází z malé branky hradu Hrdinka.

Výstup 1.

Hrdinka. Julie.

Hrdinka

(ustupuje před brankou na stranu, pouštěje Julii na nádvoří a sám usedá až později na kamennou lavičku před budovou).

Julie.

Dík, strážce můj, za tvoji dobrotu!

Hrdinka.

Dík nenáleží mně; já činím pouze,
jak Roháč přikázal: Máš cítit spíše
zde hostem se než vězněm. Stráží dlím
jen v chodbě opodál před tvojím prahem,
ni do předsíně nesmím vstoupiti
bez tvého vyzvání a do nádvoří
tě pustit mám, kdykoli tobě vhod.

Julie.

Však způsob tvůj tak málo drsných stran
mi jeví, zvyklých bojovnických hran
tak prost je docela, že místo stráže
mním často úslužné jen zříti páže.

Hrdinka.

To časem ještě žák se bývalý
pod zabijáckým hávem odhalí.
Na měkčí ruce mé jsou dosud stopy,
že kdysi třímala brk místo kopí,
a nechtsi zbyla po studentské slávě
jen sem tam latinská mi titěra,
přec nejsem drábem dost — a proto právě
as Roháč ve mně dal ti Cerbera.

Julie.

Hm, Roháč — Roháč zas! Mne ušetř jím!

Hrdinka.

Což budí v tobě taký odpor? Čím?
Jest dobrý muž a s péčí chová tebe.

Julie.

Jen pro výkup. A při tom krev mně zebe
již pouhým zjevem, upířím tím zrakem,
jak led se třpytícím pod brvy mrakem.
Co příčí se mi, vše jím vtěleno,
zlým všeho vrahem, co mně mileno
a posvátno. Když rodných pomním ráju

tam v jihu slunném, piniových háju,
rév smavé zeleni, z nichž nachem svítí
květ mandloně, a rozkošného žití,
jež plní města panských domů sličných
a leposkvělých chrámu nebetyčných,
kde nakupilo zbožné nadšení
blesk nádhery a kouzlo umění,
všech oněch krás a veselého ruchu,
jež lahodí v mé vlasti zraku, sluchu —
a když v ty vzpomínky se vetře on,
tu slunný kraj hned pln je mračných clon,
hned jakby jeho zjevem na vše pad'
stín smutný severu i krutý chlad;
je soustředěním chmur, jež v zemi vaší
mne tísní, svéřeposti, která plaší
ztad jemné mravy, uměn libý vděk
a všechen jasný žití požitek.
V něm zloba vtělena, vzdor zatvrzelý,
jenž samému i nebi vztekle čelí,
mé víře, církvi, všemu, co mi svato,
co s nejdražšími duše vzlety spjato.

Hrdinka.

I já též — pomni — nepřítelem Říma,
a celá země kalich pevně třímá.

Julie.

Leč k řádu, králi z divokého víru
již vrací se — i s církví dojde smíru.
A vy zde — ty — jste pouhé oběti.
Vám spíše modlitbu než prokletí

bych věnovala, prosíc nebes Pána,
by s očí vašich bludu sprchla blána,
by tenata jste střásli mrzké léče,
v nichž on i vás do věčné zhouby vleče.

Hrdinka.

Tak nemluv přede mnou! — — Kéž sama již
bys poznala, že Antikrista ctíš.
Leč vím již: Nezviklám tě svými slovy.
Nuž, aspoň věz, že křivdíš Roháčovi:
Znáš jeho nemluvnost, jak zřídka skane
s úst slovo mu, jen když se nutným stane;
on přemluvami nikdy nepůsobil
na spoluvůdce, lid; jen němý dobyl
nás jeho čin a neoblomný vzdor,
ten bez vábení jímající vzor,
hrad tento, na němž stanul samoten,
všem země mocem čelit ochoten
pod korouhví, k níž přisáh' z junných dní
a kterou zdvíhá věrně poslední,
i když se chýlí opuštěna všemi
krom hrstky, kterou tento pozev němý
a stejný žár, jenž v lebkách tvrdých zbyl,
kol něho zachoval a shromáždil.
Ó, kterak příkře odpor tvůj a hněv
a znetvořeně barví jeho zjev —
tam v jižních sadech rozmařilých, nevím,
jak pravý muž se jeví zrakům děvím,
však divno mi, že tak se tobě příčí
a že jak příšeru tvá zášť ho líčí,
jen běsnou mračnost v něm ti dává zřít;
ont vážný sic, však nikdy škarohlíd,

ne divý sup neb zasmušilý výr,
než hrdý orel, rázný bohatýr.

Julie.

Ó, ó! Tak myslíš? — Avšak ani slova
již o něm dál! — Zda zpráva jakás nová
sem vnikla z venčí, z královského voje?

Hrdinka.

Ba, zvěstí důležitých celé roje
k nám bzučí z tamtud zlověstně. Jak víš,
hrou, pokoušením dlouho bylo spíš
než obléháním všecko. Neúčinné
z děl, strojů lecjakých a vetše jiné
jen bouchání a rány jalové,
jež vlnou hravou hradby o nové
se tříštily. O malé svědčily
měst, pánů horlivosti posily,
jež ani císařovy dutky věčné
sem nesehnaly k moci dostatečné.
Však v těchto dnech vše jinak bude asi:
Houf přišel valný Rosenberské chasy
a jiných pánů lid; ba včera sem
i bratr tvuj prý dojel večerem,
jejž s cizím drábstvem císař vypravil —

Julie.

Muj bratr, díš? — On tedy uzdravil
se zcela již? Ó, díky svaté Panně!

Hrdinka.

Již z rána v různé postavena straně

prý děla veliká v náš míří val,
jež s sebou přivezl; je objednal
až z Milána prý Sigmund k jeho radě;
kde lití děl jsou mistři první v řadě;
tať sestrojena po výmyslu novém
od našich liší se i roury kovem
i způsobem, jak chrlí koule spěž;
a ztad prý puškař umný přijel též,
by učil střelbě z nich, ač také sám
tvůj bratr jako milovník je znám
a znalec palby z děl; prý hrubé kusy
zná stejně ovládat jak brky husí.

Julie.

Ba, vskutku válečnictvím jeho jméno
jak státnictvím jest rovně proslaveno,
a v obléhání, střelbě hrubé měl
vždy zvláštní zálibu.

Hrdinka.

Z těch vlašských děl
as klíčí Zelenému starost nová:
vždyť zdá se mi, že nedost víry chová
ve vlastních pušek řádnou výbavu;
vždy na nich různou kutí opravu,
tu mění jejich plášť, tu vývrt zase,
ba, v posledním i nová robí čase;
část větší hradu zvoní ruchem v dílně,
den celý kuje, buší se tam pilně,
jak v jícnu pekel v peci stále hoří,
proud kovu žhavý syčí po nádvoří —

Julie.

Ó, bratr zde! Tam pod hradbami! S nich
jej aspoň zahlédnouti chtěla bych.

Hrdinka.

Toť nemožno. Stráž vzhůru na parkany
by nepustila tě; a s této strany
jen houfec Pražanů, kryt hvozdem, leží;
stad kraje tvar nás před útoky střeží.
Byt právě proto máš v té části hradní
a k vycházkám ti určen dvůr ten zadní;
bdít mám, bys v jiná nevkročila místa —
jen tuto před bludnou jsi střelou jista.

Julie.

Ó, brat! Jen zdi a země píď nás dělí —
snad právě pátrá, zda se šat můj bělí
kdes okna mříží!

Hrdinka.

Jistě jednání
též obnoví o tvoje vydání,
a přál bych, aby minulo se chyby,
jak dotud všechny návrhy a sliby,
jež k tomu činil Ptaček, císař sám.

Julie.

Ó, nástrojem že sama býti mám
ve zbojce rukou, jímž snad ujde trestu
neb zmírní jej, snad volnou najde cestu
ven z brlohu, až lovcu kruh jej sklíčí,

zas na svobodu, kde snad jinde vztyčí
ke vzdoru novému své čelo zpupné,
jen bohatší jsa štědré o výkupné!
Ó! lépe do prsou si vnořit dýku,
než takto posloužiti hanebníku!

Hrdinka.

Mlč, panno, Roháč přichází sem právě.

Výstup 2.

Roháč, předešlí.

Roháč
(k Julii).

V čas vyšla jsi; plá východ v plné slávě.

Julie
(mlčí odvrácena).

Roháč.

Jsi spokojena? Potřeba-li čeho,
jen slovo stačí, abys došla všeho,
čím hrad ten může splniti tvé přání.

Julie
(mlčí dále).

Roháč.

Snad žal či zášť ti se mnou mluvit brání?
Nuž, zdráva buď!

Výstup 3.
Předešlí bez Roháče.

Julie
(která provázela pohledem odcházejícího Roháče, dokud nezmizel za rohem budovy).

Jak ohyzdný je! Orlem zdá se tobě,
mně krahujcem. Jak v stále vzdorné zlobě
zrak v líci drsné srší z podlebí;
i jeho nos je v pravdě jestřebí —

Hrdinka.
(s úsměvem).

Co všechno nevidíš! Mním naopak,
že na tobě dlel přejně jeho zrak
a němý jinak ret měl vlídná slova.

Julie.

Rci — je prý ženat — k choti jak se chová?

Hrdinka

I k ní je sice vážný vždy, leč jedná
s ní jako dobrý choť.

Julie.

Ó, žertva bědná!

Hrdinka.

Ba, nikoli. Jsou spolu šťastni zcela.

Julie.

On v bojích věčně, ona osamělá —
Kéž zničím jej! Však jaké poslání,
že z osidla se v nouzi vymaní
mým vydáním, neb toto ještě dráž
si splatit dá — Ó, tebe dal mi v stráž,
leč vím, že před tebou je vyřknout mohu,
to žhoucí přání — marné jest, žel bohu:
Ó, přetrhnout mu počty zhacené
tak útěkem z té klece kamenné!

Hrdinka.

Sen blahový! Ne moje čestnost pouze,
i výška náspů, zdí tvé brání touze
vždy střežených; věř, netopýří blány
jen satanů neb andělská by křídla
přes pevné hradby Roháčova sídla
tě mohla přenésti; a pod zemí
ta štola rytá skály plecemi
jen z Roháčovy koby vchod má skrytý —

Julie.

Vchod — štola —?!

Hrdinka.

Neptej se, dál marné zpyty.
A procházkou již dvorem, panno, jdi —
Dráb šilhá k nám od hradební tam zdi,
a podiv čtu mu v podezřivém hledu,
že s tebou zde tak dlouhé řeči vedu.

Julie.

(odejde od něho k opačnému rohu budovy, vyjímá ze záňadří obrázek drahým kamením obložený, staví jej do malého výklenku v kamenném pilíři a pokleká před oltářikem takto improvisovaným).

Ó svatá matko Krista,
Panno Marie,
jež edenského sadu
jsi růže skvostná, čistá
nebes lilie,
schyl z věčné glorie,
schyl k tomu pekel hradu
na zajatkyni bídnou
svých očí záři vlídnou,
ó Marie!
ó růže rajská, čistá
niv božích lilie!
Ó, s trůnu nebeského
nachyl svatou skráň
sem do hlubin mé strasti,
do sluje vlka zlého
nad bezbrannou laň.
Též bratra mého chraň,
nás opět spoj a vlasti
mně navrať nivy zlaté;
však mám-li víře svaté
vzdát krve daň,
kříž přijmu Syna tvého,
vše ráda snesu zaň.
Dej, svatá Matko Boží,
Panno Marie,
ať po tak dlouhém trudu
král s církví jho své vloží

vzpurné na šíje,
ať voj náš rozbije
tu poslední hráz bludu,
ať nepřítel tvůj drzý
pod ssutou svojí tvrzí,
ó Marie,
v prach klesne za podnoží
tvé skvoucí glorie!

Hrdinka
(pro sebe).

Tam koná kejkle římských modlářů;
však pěknější jest jejich oltářů
ten obrázek ve skrýši stěny holé.
Jak světice ve třpytné aureole
skráň ozářenou jitra kmitem zlatým,
líc překrásnou tam níží k rukám spjatým.
Proud černých kadeří, jenž hlavy sklonem
kol tváře sprch', kde lehkým sněda tonem
tím skvostněji plá červeň; sladký plamen
těch černých očí; pružná oblost ramen —
Ó, spočinouti na ramenou těch
jen jednou, polibkem jak pouhý dech
jen lehkým sametové tknout se šíje —
Do skráně, cítím, všechna krev mi bije!
Zda čaromoc své lepé vnady tuší?
Ó, chtěl bych za ni ďáblu zapsat duši! —
A věru mním, že ty to mamy svoje
tam ukazuješ, za serafa stroje
vděk těla hříšného, zlý temnot duchu,
a s čarosvodným šeptem lneš mi k uchu!
Vím, že nám pravdu zjevil mistr svatý,

že Řím je prestol Antikristův klatý,
že válčím s Roháčem za boží věc,
jej stavím nejvýš z hrdin všech — a přec
mně před chvílí pod čarem její vnady
již již se chvělo na rtech slovo zrady!!
Sám sobě klnu — ale sláb jsem, sláb —
Plam třeba pekelný na tento váb!

Julie.

Ó, s andělského kúru,
s boží glorie
svým přemilostným okem
v mých žalu shlédni chmuru,
Panno Marie!
Kéž nebe vylije
číš hněvu sirným tokem
na bludu vojsko černé
a povýší své věrné,
dej, Marie,
ó nebeského zvůru
ty skvoucí lilie!

Výstup 4.

Prostředek. Předešlí.

Prostředek

(přistoupí ke klečící Julii a dotkne se drsně jejího ramene; ona vstane polekána).

Co tropíš zde, ty římská modlářko?
Ne dosti toho, že smí otravovat
svým dechem jedovým ten čistý vzduch

*

květ pestrosvodný bařin císařských,
tož máme ještě zřít, jak poskvrňuješ
svým papeženským hnusným poboňkem
nám drze svatý Sion, pravdy tvrz?!
Nechť obraz modly oheň, jehož sama
jsi hodna, zavčas v popel obrátí!
(Vychvátí obrázek z výklenku.)

Julie.

Ne, ustaň! Klenot nejdražší mně vrať!
Což nevidíš, že na něm boží máť
svou svatou náruč kolem děcka stele?
Což rodičku bys nectil Spasitele?
Zda pohan jsi? Ten obraz posvátný
mně po matičce odkaz památný.
(Snaží se úzkostlivě odejmouti mu klenot.)

Prostředek.

Ty sama pohankou jsi ohavnou,
ze tváří lidských tvoříš sobě modly
a mrtvým barvám s mrzkým leskem šperku
čest, která pouze Bohu patří, vzdáváš.
Již nebudeš před cetou klekati!
(Chce s obrazem odejíti; Julie zachytává se zoufale jeho ramene.)

Julie.

Ach, běda, ustaň! Boj se pomsty nebe!
Hle, prosím klečíc, zapřisahám tebe,
k mým slzám aspoň lidské srdce měj —
ten svatý odkaz matky — vrať mi jej!

Výstup 5.
Vyšek. Předešlí.

Vyšek
(přichází z předního dvora a vida zápas kněze s dívkou, rychle k nim přistupuje).

Co tutaj?

Julie.

Obraz madonny mně vzal!
Buď aspoň tobě siré děvy žal,
jíž mroucí máť tu malbu přitkla k šíji,
by dceři strážnou byla relikvií —
Chce spáliti to dílko vzácné ceny,
jež tvořil mistr slavný ze Sienny.

Prostředek.

Tak jest: tu tretu v oheň uvrhnu,
by nemohla se bludnice jí klanět
a znešvařovat modloslužbou mrzkou
náš svatý Sion.

Vyšek
(vytrhne mu z ruky obrázek a podá jej Julii).

Něch cokoliv jest
ten klenot její, neztrpí má čest,
by při mně byl jí urván; razbojníky
přec nejsme, katy slabých děv.

Julie.

Ó díky!

Prostředek.

Ha, tak svou jevíš pravou podstatu!
Hned první pohled na tebe mi věstil,
že v lehké mysli tvé ni jiskra vznětu
pro svatou pravdu nedoutná. Jen bujný
chtíč tělesný a hříšná marnost světská,
po čiši rozkoší jen chlípná žízeň
tvé plní srdce, polský dobrodruhu,
pod kalichem, jenž zdobí krunýř tvůj.
Ten k cíli vlastnímu ti prostředkem
byl pouhým, když jsi přišel s Korybutem
sem do Čech lačen dvorských lesků, kvasů
a vojenských jen pychů, zbujností
a svévolí, ne boje svatého.

Vyšek.

Bys nebyl knězem, tento het! by meč
wnet ráz na zawsze zarazil tvé skřeky,
ponúrá sovo, chmurný puszczyku!

Prostředek.

Rád věřím, že ti proti mysli jest
tvář každá vážná, opravdové slovo
a šat, jenž připomíná kázeň boží;
tyť volíš pestrou mumraj fraškářů
a nalíčených ďáblem helmbrechtic
jak této zde.

Vyšek.

Bez kary urazy
jsem niechal, které's krakal proti mně,
však poznáš dalibóg, že neścierpię,
bys přede mnou i pannu urážel —

Výstup 6.

Roháč. Předešlí.

Roháč

(vraceje se z obhlídky přistoupí rychle k Vyškovi a zadrží mu ruku).

Meč v pochvu zpět! Proč lání to a váda?

Prostředek.

Já přetrhnout chtěl římské modlářství,
jež drze konala zde prostředkem
té malby pohanské; leč polský fatkář,
jejž trpíš na poslední této baště
cti české, svatých pravd, ba, jejž i druhem —

Vyšek.

Ej, do licha —!

Roháč

(přísně k Vyškovi).

Meč do pochvy, jsem pravil.

Vyšek

(váhavě schovávaje meč).

Či zločnik tento, niechaj knězem jest,
smí tak urážać mě a trapić jatou —?

Roháč

(k Prostředkovi).

Je Vyšek věrný pravdy bojovník
i přítel můj, a! panně bezbranné
zde ubližovat nedám nikomu!

Prostředek.

Ba, Roháči, již s hořem poznávám:
i ty — i ty, v němž jevil se mé touze
rek boží celý, jak jsem o něm sníval,
rek pravdy krunýřem a zákona,
s hlav k patám obrněný neprostupným,
že všeho světa zbraň se ztříští oň
a žádný osten těla hříšného
se nevplíží mu v srdce železné —
i ty se vikláš, hříšné slabosti
se poddáváš a otravnému svodu — —

(Ozve se zatroubení za scénou.)

Roháč.

Co tam se děje?

(Nové troubení.)

Hlasy z předhradí.

Bratře Roháči!

Vyšek.

Či natarč snad?

Roháč.

Již spolu spěšme tam!

(Roháč s Vyškem odkvapí; volněji za nimi odejde Prostředek, mračně zamyšlen.)

Výstup 7.
Julie a Hrdinka.

Julie
(zavěsivši znovu obrázek a skryvši jej v zaňadří, vrací se ku brance hradní budovy).

Zpět do vězení půjdu raději,
tam aspoň volně pomodlit se mohu.
Jáť klekla venku zde, že pilíř ten
a výklenek mi připomínají
zeď v pražském sadě strýce Angela,
kde v podobném se vyhloubení skvěla
tvář madonny; já před obrazem tím
se ráda modlívala... Avšak zde —
že zde i zbožné mojí chvilce hrozí
vztek násilníků, zapomněla jsem.

Hrdinka.

Mne samého čin kněze toho bouřil.
Oněť nevlídník je plný černé žluči;
však slyšela jsi, jak mu polský rytíř
i Roháč sám ve hněvu čelili.

Julie.

Lech onen jistě muž jest ušlechtilý,
a divím se, že s krajní tuto stranou,
když Polska Čechů zřekla se i Husa.
Leč Roháč — Ach, ni pojmout nemůžeš,
jak žhavě toužím, silně, neskonale,
bych mohla z jeho vysmeknout se moci,
a kdybych měla s hradby vysoké

skok vážit neb se rýti krtkem v zemi —
Ta chodba —

Hrdinka.

O té nemluv. Děl jsem již,
že vchod k ní z koby jest, již obývá
a kterou, vyšed, pevně zamyká.

Julie.

Ó, hrdina tvůj tedy pamatoval
též na útěk ve chvíli nejhorší! —
Ne, nevysvětluj! Vím, že v hradech mnohých
vchod takový i východ ukrytý;
než, myslím si, že v tném i nebezpečí,
neb nalézti přec může tudy cestu
i ku přepadu nepřítel.

Hrdinka.

Té věci
se brání vzdáleností východu
i jinak: v místě jedva přístupném
kdes štola končí na venek a zemí
i kamením tak zarovnáno ústí,
by povrch nedal tušit ničeho;
ba porost sází se, jenž záhy skryje
vše rozvětvením hustých křovisek
i spletí ostružin a břečtanu.
A zde že bezpečná jsou opatření,
vím z důvěrnosti mužu dvou, jimž svěřil
tu práci Roháč při stavění hradu.

Julie.

Takž chodba vychází as v tuto stranu,
kde neschůdno je hradu okolí
pro srázy, rokliny a houštku lesa?

Hrdinka.

Dál nemluv o tom! Zcela marno vůbec
na chodbu myslit, jak jsem pravil již. —
A hovoř tišeji — A — pomni také,
ký úkol při tobě mi vykázán;
že o prchnutí vězeň sní, toť chápu —
leč vhodno-li tak mluvit před strážcem?

Julie.

Sám omlouváš mě: Ano, palnou touhou
po svobodě tak srdce mé jest plno,
že o ní myslím jen, o cestách k ní —
a bezděky též slova o ní jen
se derou na rty. Zase býti volna
tam u bratra, jej přemluvila bych,
by se mnou vrátil se na slunný jih,
zpět do italské vlasti čarokvětné —
pro její vděk mé slovo málo vzletné.
Ó, znát ji, zpět bys nezatoužil z ní
po chladné, smutné chmuře severní!

Hrdinka.

Kdys také v myšlenkách jsem tamo dlíval:
sen milý žáka mladistvého býval,
že na školy se vlašské vypravím,
květ spatřím oranžuv a věčný Řím.

Julie.

Ach, že jsi nyní Říma záškodníkem,
že nemůžeš mi býti průvodníkem!
Do služeb bratrových tě dostat snadné
by pro mne bylo, k Lombardii vnadné
bys pak se ubíral v mém průvodu — —
Ach, zapomínám, že mi svobodu
sen kouzlí jen do přízc tužeb marné;
smrt hrozí spíš než splnění jich čarné.

Hrdinka.

Slyš! Roháč s druhými se vrací sem.

Julie.

Zpět rychle do vězení. Líp je v něm.

Výstup 8.

Roháč, s listem pergamenu v ruce. Vyšek, Prostředek, Zelený, Tvaroh.

Roháč.

Nuž, nabídku již přečetl jsem vám;
jak o ní soudíte?

Zelený.

Že podrobení
zas krátce zamítneš, ač přidává
ti Sigmund hrady, cla i důstojenství, —
to víme všichni. Však i ostatní,

co — nechť i nepoddáš se — nabízí,
je Sigmundovsky věru královské,
a jelikož plat musí dáti napřed,
za jiné pak zem' celá s panstvem ručí,
tož nemusíš se bát, že Sigmundovské
to budou pouhé straky na vrbě.
— — —

Jak básník nynějšímu pořadateli Sebraných spisů prozradil, měl býti závěr tohoto jednání ten, že Julie přece tajné chodby se dopátrá, do tábora Ptačkova se dostane a tajný přístup do hradu prozradí (podle historie prokopali si dobyvatelé sami štolu do příkopu, odkud pak Roháče a jeho družinu překvapili), načež Sion padne, Roháč, Vyšek, Prostředek, Zelený, Baba, Hrdinka, Židek a 46 z posádky zajati.

Pro čtvrté, poslední jednání chystal básník napínavou scénu setkání jatého Roháče se Sigmundem, za níž Roháč mužností svou Julii dojme tak, že zříká se Sigmunda i své víry a sama se vraždí, a která byla by vrcholila v úchvatné řeči Roháčově podobné asi síly, jakou vyniká řeč Václava z Michalovic v kupoli chrámu Salvatorského.

▽△▽

JINÉ ZLOMKY.

Zlomky tyto otištěny jsou vesměs z rukopisů básníkových, neboť jen nepatrná část jich byla někde před tím uveřejněna. Léta jejich vzniku dala se buď přesně zjistiti nebo určena jsou přibližně podle písma, papíru, poznámek a jiných znaků.

F. S.

NIC.

(1867.)

Ó, jak to hrozná duchu věc,
to, co se nic nazývá!
Mácha.

Půlnoc odbila; kol kolem stopy
hodů bujných, nevázaných:
překáceny číše; do potopy
vín a ve směs rozvlékaných
po tabuli mramorové krmí
zrak se noří v temné úvaze,
uprostřed pak rozcuchané strmí
pouvadlá kytka ve váze.
V dáli šeré ztrácejí se stíny,
šust a dívek utlumený smích,
hasne zář, tma otvírá své klíny —
a sál jako po vymření ztich'.

Osamotněl Václav u komnatě
hlavu o dlaň podepřev. —
V ní se ztratil ozářený zlatě
obraz smavých černookých děv —
Prázdno, pusto v ní, tak pusto ach!

jak by spočívala na márách!
Vše to tam! vše: děvy, písně, světla,
vše se rozprchnulo najednou —
Noci opona v to náhle slétla
a vše čirou zahalila tmou.
Či si nazpět žádáš ony zjevy,
šíje sněžné, korálový svit,
líce přebohaté na úsměvy?
Ó, ty vrtíš hlavou, ty's již syt.

Ó, jen sečkej, až se opět schýlí
hvězdooká noc k hor temenům
a den za bory se skryje bílý,
znovu šumot naplní tvůj dům.
Opět vejdou černooké ony
odalisky, švarní druhové,
rozkoš usedne zas na své tróny
v záři koruny své duhové!

Toť tvůj život: jako popěněný
po stupních se valí vodopád —
tak tvůj život u rozkoši měnný.
Vždyť jen jednou na světě jsi mlád!
Dobře máš! Či nespočetné zlato
ve skříních máš nechat rezavět
a veselý funus míti za to?
Lépe pít a líbat krásný ret!
Ano, pít, aj! na topasech vína
trůní veselosti bohyně!
A jak mílo usmívá se Mína,
ó, tak mílo — jak by nevinně.

Jen ty rána, Bože! jen ty rána!
Tu, kdy pro ohnivé spřežení

oblaková otvírá se brána —
mívám vždycky hlavy bolení,
vše mne mrzí, chodím hluch a slep
a hlavu mám pustou jako step.

Ba, již ani večerní ty schůze
nejsou tak jak druhdy veselý.
Ó, jak jindy v hovorném tom kruze
oči se mi smály, blýštěly,
každý vtip mi býval k popukání,
každá děvulenka k objímání.
A když zátky hřměly do výše,
Olymp zíral jsem a Jóviše!

Teď se vráska na čelo mi ryje,
a kdy zpod hezkého obočí
dívka šípem plamenným mne bije,
zívávám jí často do očí.
Víno jen mne posud zahřívá,
jiskry do oka mi zasívá!

Divadlo, jak jindy těšilo mne!
Ó, jak jindy božské pěvkyně
stopoval jsem tóny krkolomné
s nadšením pythické věštkyně!
Jak jsem do krás Shakespearovy Musy
noříval se s tichým úžasem,
lásky vzdech a divoký sten hrůzy
v duši mé se střetal s ohlasem.
A teď Thalie i Melpomena
pozbyla svých opojivých čár
pro mne, svého nebeského věna,
vezdy nudný mi repertoár.

Co mne vábívalo, pestrých saní
uhánění sněžnou planinou,
vděčný úsměch provázených paní,
pestrou rozplasklo se bublinou.
Věru, jako chlapec po motýlu
lapá rukama a chycením
křídla jeho pozbavuje pylu,
tak i mně slast prchá dotčením.
Ještě rok — a bude ze mne pop,
temný filistr a misanthrop.

Vzezřel Václav, po daleké kobě
ležel mír a temno jako v hrobě.
Aj, co to tam v pozadí se černá?
Obrovská ta postava i směrná
přece, jako jiných světů plod,
titanů jak dávných božský rod?

Jinoch lampu zžeh' a popošed
upřel na zjev nenadálý hled.
Stojí tu, ha! obraz kolosální
jakby do mramoru vytesán,
obočí jak oblouk triumfální
a tvář celá zmužilosti stan,
každá žíla jakby z kovu litá
a píď každá síla železná.
Avšak ze tváře a zraku svitá
idey též záře vítězná.

Ó, tak týčí velebný se dóm,
nesklání ho vichřice ni hrom,
kříž mu zlatí nebetyčné témě —
účel jeho není s této země.

Tak i vy, jichž krev mi tělem teče
a jichž zlý los u Lipan jest stih',
bohatýrské tasili jste meče
pro ideu svatou, pro kalich.
Ó již vymřely ty lebky tvrdé
a ty mysli nadšené a hrdé,
a již jako snem jen noční strach
lidskou pamětí váš táhne prach...
Tu bys myslil, že se z hrobu vztýčil
jednooký onen Husita,
aby desky dějepisu zničil,
na nichž synů hanba vyryta.
Tak tu stojí, tak teď po dýce
sahá, v zář ji zdvihá měsíce.
„Ó, nebeř si zvonec na pomoc,
sic je poslední tvá tato noc,
umíráčkem zazvoníš sám sobě,"
praví smrtnou ránu nápodobě.

„Ptáš se, kdo jsem? — Úskok ze blázince,
tohoto století unicum,
věku kupců neberná jsem mince
a terč smíchu vtipným mladíkům!
Žasni, před sebou máš přemrštěnce,
jehož heslo: odhodlaný čin,
a jenž mučednického si věnce
dobývá co práva paladýn.
Času rozkolník a zvláštnost doby,
ideu si píšu na prapor,
a vichřici nepřátelské zloby
vztyčuju své čelo na úkor.
A jak verbíř přes hory a doly
ubírám se se svým praporem,

rozdmychuju jiskru ve plápoly,
pro boj svatý shledávám si tém!

Není dávno tomu, otřásla se
země ledovitá, osněžená,
vztyčila se ve kvetoucí kráse
ve všech útrobách svých osvěžená.
Nebe nad ní blankytem se stkvělo,
tisíce se květů otevřelo,
oživla, i anděl nadšení
přinesl jí palmu vzkříšení —
Je to doba našich otců, dědů,
doba mladického horování,
která pouta stověkého ledu
ve strašlivém střásla potýkání,
která vyžilému sněžnou krůnu
strhla středověku s temene
a svobody na jarém svém lůnu
vypěstila dítko plamenné.

Ó, ta doba památného činu
byla vesny jenom vlašťovice,
zahnalo ji hejno zimních stínu,
vrátily se sněžné metelice.
Ó, tu mnohé umořené kvítko
oklamalo světa naději,
a svobody opuštěné dítko
objal chladný spánek v závěji.
A nikdo ho neželel, ba žádná
ruka nevztáhla se k pomoci.
Bezcitnost mu odzvonila chladná
a jak fantóm kleslo do noci.

Zumírali staří hrdinové,
falanx nadšeného pokroku,
po nich vzešlo pokolení nové,
plémě posluhů a otroků,
které u hrnce své milé rýže
zapomíná světa celého,
podle okovy své hanby líže
a děsí se činu smělého.
Ono v blátě všednosti se válí,
šosáckým se mudrlantstvím šálí,
v továrnách svých otců kosti pálí
prosto vznešenějších myšlenek.
Ach, to věk náš, ničemný náš věk!

Věk ten viděl tyrany se vracet
ve vítězoslavném průvodě
a svobody žerdě viděl kácet
a svět viděl se tmou ve shodě.
Věk ten slyší nářek utlačených
a jich vrahů výsměch surový,
on však maří chvílí drahocenných
a hlas pomsty tlumí kovový.
Jako vetchý kmet se činu štítí
a skvost nechá poslední si vzíti. — —

Ale svoboda, to krásné robě
vykoupené krví století,
nezhynula v netečnosti hrobě.
Ona v ledovém jen zaklení
odpočívá jako kněžna báje,
a hruď utuhlá jí neroztaje,
až dvou smělých retů jarota
v ret jí vseje jiskru života.

Jednoho je potřebí, jenž směle
život svůj by proto nasadil,
přílbu vůle neoblomné v čele,
proti výsměchu se ohradil,
vytasil meč pro posvátnou věc
nechaje se zváti blouznivec.

To je víra má, to úkol
vyměřený mému životu.
Hle! já záhy spatřoval jen vůkol
sobectví a podlou nicotu,
a ten život zošklivil si líný,
zahalil se ve samoty stíny;
tamo zámyslů mne obletoval
odvážlivých, velkolepých roj
a tam jsem si posvátný meč koval
pro života rozlícený boj.
Ba, již nestojím tu osamělý,
obklopil mne přívrženců val,
a již mnohý odvážlivec smělý
na svatý můj prapor přísahal.

Tu jsem spatřil tebe, strženého
v pustou požívání bařinu.
Labyrintem poblouzení tvého
sestoupil jsem v duše hlubinu,
tam jsem shlédl perlu zahrabanou,
nebeského květu zárodek.
O, tam cíle vznešenější planou,
i dřímá tam vyvolený rek!
Nevrť hlavou — či se ukojení
na číši ti požívání pění?
Či ten život nudný, suchopárný

vyplňuje klín tvé duše žárný?
Nemýl se, ten u kolébky tvojí
neurčen ti život za podíl.
Zrozen jsi, bys u plamenném znoji
čin svůj v desky dějepisu ryl!

Nuže, chceš mi podati svou ruku
ku svatému tomu účeli,
do posledního až srdce tluku
posvěcenou máchat ocelí?
Novou silou naplníš mou hruď!
Nechceš-li, pak s bohem navždy buď!"

Zamyslil se Václav. Níž a níže
schyluje se pustý jeho zrak,
váhá, ticho rety mdlé mu víže,
na čele se shrnuje mu mrak.
Aj, teď náhle vysoce se vztýčil,
úsměch na ubledlé tváři líčil
temně hovoře:

„O, nemýlím,
nemýlím se, příteli muj milý,
že muj hled se více nerozčilí,
aniž bleskne nadšení zář jím,
že mé srdce staré před časem
rozohní se pro ideu svatou,
a že zápal perutí svou zlatou
zavlaje mi kdy víc nad vlasem.
O, tu duši zanícení plnou
na práhu jsem žití zustavil
a šumící požívání vlnou
potratil jsem snivosti své pyl.

Ten tam duch můj ohnivý a cudný.
Na mne zívá život věčně nudný,
stálá stejnost — nekonečné nic,
na konci pak zapálení plic.
Ale slyš! bych život tento hnusný
rázem ukončil a pojednou
svrhl se sebe ten okov dusný,
na věky ti dávám ruku svou.
Raději mne bitvy anděl zdrť
nežli míru dlouhokroká smrť!"

* *
*

Onen duch — ó, sechvěj se v mé rýmy,
sechvěj, zkamenělý úšklebku,
perutěmi svými ohromnými!
Pověz mi, kde máš svou kolébku?
Ve tmy věčné jedovatém klíně,
jejímž Eskimo se klaní chrámům?
Čili v palmy osamělé stíně
žhavodechý porodil tě Samum?
Nikoliv! Ó, tebe nepřivila
na bujará ňádra příroda,
matka života se nesklonila
do obětí tvého původa.
Ty jsi vyšel z neplodného klínu,
z rubu, jemuž jistota jest líc,
z ohromného všehomíra stínu —
Tebe porodilo věčné nic!

Hlava tvá to jeví — ona vždycky
vrtí se — a nikdy nekývá,

pustý zrak a ret, jenž ironicky
nad celým se světem usmívá:
Sáhni v lýru, kdy tě božstvo jímá,
zápal vzbuď, jenž ve strunách tvých dřímá,
a pak na perutěch písně zlatých
do výšin se zdvihni hvězdovatých,
tam si sedni ve stín rajské palmy,
zapěj svaté světotvorci žalmy,
vylij zvuku hřmící vodopády
velebě přírody divé vnady,
oslavuj svou vlast i její reky,
ctnosti skromné čarovábné vděky,
zpívej slast, jež do duše se roní,
ponejprv když Amor toulcem zvoní,
křídlem zlatým ku dívce se schvívá,
vše, co ňádra smrtelná provívá — —
Pojednou tě budí mrzký ton —
duch to nicu — to se zasmál on.

On se směje, když duch bystrooký
do pravdy se pouští temných clon,
a když krvavé se řinou toky
za svobodu — usmívá se on.
Ba, kdy nad osudu přívržencem
zlatá naděje se kolíbá
se hvězdnatým nesmrtnosti věncem,
on se naději té ušklíbá...
Ó, ten duch! Zda, příteli můj, také
nad tebou svá křídla rozestřel,
když jsi v stínu noci hvězdozraké
v osamělém pokojíku bděl,
— — —

BEZ NADPISU.

(1868.)

Ó, jak milo po krajích se bráti,
kam nás vodí přivábený zor,
tu vzduch čistý, květovonný ssáti
na úpadech obemžených hor,
stoupati až v říši věčných mrazů,
kde se ve mhách ztrácí hvězdy svit,
a tam nad propastí skalních srázu
závratí a úžasem se chvít;
tu zas dolů po horním se svahu
do zelené spouštět úžlabiny,
tam kde jako sen o tichém blahu
horní stín se sklání nad dědiny,
tam kde pod večerem u studánky
čekávají dívky na kochánky;
tu kde po travnatém hory sklonč
brav se pase rolničkami zvoně,
a kdy na horách zlá bouře hřímá,
pastýř žehná se a čapku snímá.
Ó, ten cit, kdy na nebeské dáli
spatřil jsem vás v rouše charpovém
ponejprv, vy krkonošské skály,
ó, ten hluboko tkví v srdci mém.
Tenkrát vaše temnomodrá řada
pojala mne takým nadšením,
že mi nebes azurová vnada
proti vám se zdála šedý dým!
Také po tobě jsem jednou kráčel,
Milešovko, dítě odrodilé,
jižto Tater syn svou slzou smáčel
hledě slávských plemen po mohyle.

Ó mne přece láska k tobě víže,
ana stíníš kolébku mé matky,
pod ruží též planou, tebe blíže,
děda mého spějí pozůstatky — —

Co však vám je po dědů mých prachu,
co vám Krkonošu modrých krása,
čítáteť vy v každém almanachu
o slezení sněžna Chimborassa.
Ba, ni to vás nezajímá více,
čtete raději cestu do měsíce.

Začnu tedy o tobě, můj reku!
Snad že osud tvůj a tichý žal
bude míti v sobě tolik vděku,
aby čtoucí děvu upoutal.
A kdy aspoň jemná slza krásky
zatřpytí se na prostém tom díle,
jež jsem věnoval tvé tajné lásce,
pak má zvěst se neminula cíle.

Nevysílám na tyrany blesky
jako básníkové tendenční.
Ó, ty nevábí mé písně stezky,
u nichž kvítečka jen tichá ční.
Něžné city jenom odhaluji
ve hlubokém srdce zátiší —
ať je kritikové odsuzují,
vždyť je pro ně také nepíši.
Přesnost rýmu u mne nenajdete,
ni vždy správný slov a forem tvar,
a můj sloh — ten velmi spoře kvete
jako chudý, pustý suchopár.

Ano, býval čas, kde jsem se honil
za formami bezúhonnými,
aby líbezně chod rýmů zvonil,
kde jsem květy libovonnými
zdobívával novou svoji lýru;
večery jsem u kahanu trávil,
než jsem zřel svou píseň na papíru,
myšlenku však inkoust černý zdávil.
A teď pustím fantasie koně,
až se prach mu zvíří na poponě.

Rek mé básně právě na cestách.
Střásl se sebe ten městský prach
a teď čmárá — studetský to mrav —
na ssutiny jméno své a stav.
Jméno jeho Bohutínský Jan,
a dle charge jestiť oktaván.

Divoké mu vášně nesetřely
posud s lící malinový pyl,
na čele mu jasném neutkvěly
stopy smutných, strastiplných chvil.
Jemu ještě v růžové se mlze
jeví divé moře života
jako dívka, jíž i skrze slze
čarovábná září ochota.
Stvůrami své svěží fantasie
oživuje modré prostranství,
hvězdový pak věnec poesie
nad černou se kadeří mu stkví.

A tak často nadšení se znímá
na zříceninách mu v útrobě,

tam kde kvítí orošené dřímá
dávnověké slávy na hrobě.
On tam snívá o rytířích padlých,
o dívčinách za mřížemi zvadlých,
o výpadech nočních, půtkách divých,
o chrtech i o sokolech sivých.

A zas jindy po potučku s hory
pouští lesní kvítek do údolí,
za ním sílá temnolesklé zory,
o chýšce sní tiché za topoly,
jak tam dívka vážíc ranně
loví kvítek níž se chýlící,
jak se kmitají ty její dlaně
nad potoka vlnou pílící.
A již sahá po lístku a tužce,
by psal báseň krásné o děvušce.

Často ve ssutinách noční doby
divoká ho bouřka překvapila
a tu v prázdné, opuštěné koby
Meluzína úpěnlivě vyla.

Hromu rachocení jimi znělo
jako druhdy bubny váleční,
na jeho se skloněné tu čelo
lila blesků záře sopeční.
Ó, jak často po celé se noci
kochal v živlů divohrůzné moci!

A kdy přišel k vísce přívětivé,
jak se těšil jaré bodrosti,
s níž jej uvítaly dívky snivé!

On tu v jejich očí modrosti
čítal obdiv nad učeným hostem,
za noci pak na voňavém seně
snívал dívky bílém o rameně,
o čílku i o vrkoči prostém.

Však již čas, bych líčení to trudné
ku brzkému přived' skončení,
neboť nic tak pro čtenáře nudné
nebývá, jak věčné líčení.
Zkrátka: Bohutínský chodil světem
a měl radost nad každičkým květem.
— — —

RYBÁŘOVA DCERA.

(1867.)

Moře! posud oko rozechvělé
nevnořil jsem v posvátný tvůj klín,
a přec často ve snivém se čele
kolísá mi veleby tvé stín.
Ó, tu fantasie má si sedá
na vln bujných popěněný hřbet,
s nimi stoupá pod oblaka šedá
a zas do bezedna klesá zpět.
Slýchávám tu bouře temné zvuky
a dcer mořských tajemné pohádky,
a z nich jednu — plnou lásky muky —
tu jsem vtěsnal v neúpravné řádky...

* * *

Nehnízdí to mořská vlašťovice,
nad šedivou nehnízdí to stěnou,
ale rybářská to krasavice
na loď usedá si převrácenou.
Na šedivé vesło čelo kloní
a vlas hnědý prostírá se po ní,
k bílé nožce vlny chlad se line.
Sedí pode štítem stříšky stinné.
Tam za chýškou duby, velikáni,
temena svá zelenavá sklání
v dáli temněmodré na obzoru.
Šedým tahem hora stíhá horu...

Krásná's, Dýno, rybářovo dítě,
něžný duch tvuj, milostný tvůj mrav!
Ale darmo po srdci tvém sítě
pouští mladých rybolovcu dav.
Chladna jsi jak vlna zelenavá,
plachá jsi jak její letná hlava,
Mnohdy rybák mladý, štíhloboký
v noci tiché zaměřil své kroky
ku tvé chýši a tam s něčnou v oku
složil perly, ružové korály,
vylovené moře ve hluboku,
a květ vzácný s obemšené skály,
odervaný na propasti lemu,
lastury též strakatého lesku —
a zpět na to křivolakou stezku
k loži svému šlapal bezsennému.

Marná touha, perel skvoucí had
přitulil se k šíji plné vnad
lastury pak ve vrkočí stíně

a květ v ňádru zableskl se Dýně,
ale v srdci jejím, lásky prostém,
sladký plamen nezavítal hostem.
A tak zvláštního co's v ní se jeví
Ano, něco zcela jiného,
nežli zrcadlívá oko děví,
z obrví jí svítí stinného.
Lehký flór melancholie
temní plápol oka jejího,
z něhož časem plamenně se lije
úchvat horování věštího.

O, kdy vlna za vlnou se valí
a vzduch temný dělí buřňáci,
pěnou koráb mohutný se halí
a jak míč se větrem potácí,
tehdy na břehu se povypíná
jako obdiv zkamenělý Dýna,
její oko podobá se blesku,
její zpěv se snoubí moře třesku...

Jindy ale klidně, netečně
sítě spíná její ruka bílá,
při tom píseň temná, zasmušilá
se rtů se jí vine bezděčně.

Otec její, syn to moře pravý,
ač již shrbený a bělohlavý,
pestré do vln ponořuje veslo
jako za dnů mladosti; on s mořem
srostl tak, že od něho dál hořem
tělo jeho do hrobu by kleslo.
A kdy večer nad vlnou se šeří,

při krbu si hoví domácím,
příhody své vypravuje dceři
hale tvář svou ve bělavý dým.
Její udivené ó! a ach!
blaho rozvívá mu v útrobách.

Teď je v dáli. Dýna k zemi zírá
na převráceném si hovíc člunu,
o šedivé veslo podepírá
krásný obličej jak bílou lunu.
Náhle probudil ji vlny hlas,
oko temné vyplulo jí z řas
a v klín vodní upjalo se pustý.
Aj, co vzdech ten ze slaďounkých úst?
Co vlas na zad shrnula si hustý,
vstavši krásný objevila vzrůst?

Hoj, tam na hladině, oblit slunce
zapadajícího plamenem,
štíhlé veslo v kolísavém člunce
svalnatým muž topí ramenem
do vln, děle zlatými je pruhy
a v nich tvoře měnící se kruhy.

Pluje sem. Aj! odkud asi pluje?
Jeho kroj cizince prozrazuje.
— —. —

BEZ NADPISU.

(1868.)

1.

Šumí les, šumí — rybník v něm
pleská o zelený svůj lem.
Ten lesní rybník v listů stíně
se třpytí světlým smaragdem,
a vodní květy v jeho klíně
se plazí hustým rákosem.
Na břehu jeho větřík hravý
rozvívá balšám divoký,
a někdy lehký krok svůj staví
tu kolouš spanilooký...
Ó, duše má, samoty chtivá,
tu prodli, podumej si, snivá!
Tu ve tvůj zápal blouznivý
posměšný ret se nezkřiví.

Slyš, jaký šust? Čí tamo tvář
se za rákosím světlým jeví,
půl jinošská a polo děví,
potopena v zelenou zář?
Ó, druhu můj, co tě sem vede?
Či omrzení světa bledé
a touha míru jako mne,
či lásky snění tajemné?

Ó, ne, ty nevíš, co je svět,
ani co tiché lásky stesk.
Tebe sem vábí divý květ

a lesní šum a vody plesk.
Den jako den tu chodíš snivě —
a zefír něžně, lichotivě,
tě líbá v líce, na temeno
ti sedá motýl ochočeno,
strom každý poklonou tě vítá
a vodní květ ti skráň oplítá...
Tu příroda svůj půvab nahý
ti kloní v náruč mladistvou
a — bohů posvěcenec blahý —
ladíš tu lýru zlatistou...

Ba, často, kdy se po horách
večera šerý závoj táh',
stád zvonky stichly na pruhoně,
i zdřímla pod horami ves
a na zatmělém nebes kloně
se zastkvěl noci bledý kněz:
tu kéž by přáno bylo vám
jej spatřit v noci hnědé cloně,
když slzu nadšenosti roně
snoubil se lesa hlubinám!
Jak sladce milán ružin pěje —
Kdy Jarmil pěje, mlčí on,
a v jeho píseň slzy leje
šumící zdroje hory sklon.
Tu jako k miláčkovi svému
se lesní obři chýlí k němu.
Zefír se k nohám jeho níží
a horní stín se k němu plíží
a věnec mušek ohnivých
mu svítí v černých kadeřích...

Ó, pěj, dokud ty světlé zdroje
osudu vichr nezkalí,
zasiptí zmij' a srdce tvoje
se ve stín věčný zahalí.
I já tak byl — ó, ztichni rete!
Co zvadlo — více nepokvete.
Usedl Jarmil. Rákos šustí
a leknínové běloústí
se stelou po vodě dál, dále
až tam, kde ku protější skále
se vlna tulí škádlivá.
A po skály té po úpatí
vine se stezka třpytivá
a v horách šedivých se tratí...
Viz, viz! tu dlouhotáhlý stín
přelétl vody tichý klín,
a jemný zvuk, jak dálné zvony
pastýře zovou na poklony,
se v ucho sklonil Jarmilu.
On zdvihl oči — Skalní stezkou
uhlídal dívku divohezkou
se nésti křídly motýlů.

Ach, divný zjev! — Kol boků svíjí
pestrý se šátek nedbale,
po smědých ramenou a šíji
jak jiskry plynou korále,
a v ňádra splývá nespoutaně
půvabná hnědých vlasů zdroj.
Ó, tmavá pleť a divý kroj
a řídký v naší chladné straně
těch úst a očí vábný znoj,

vše vypravuje, šepce zvěst,
že daleko vlast její jest.

Ach, daleko vlast oněch vábu,
kam ubírá se tah jeřábu,
kdy listím postýlá se zem,
kam touží hoch, kdy v zimní chvíli
o palmách krásnou báj mu sdílí
máť za vrčícím vřetenem,
kam často myšlenek mých roje
kýs vábí luzný, tichý hlas,
kamo sny sladkými se koje
zalétá, druzi, mnohý z vás...

Ký vichr, stkvoucí orchideji,
přenesl tě v náš smutný kraj,
kde sosny po horách se chvějí
a smutně zimní větry vlaj'?
Tu tesknv hvězdy, bledo nebe,
tu před rozvitím vadne květ,
tu studí hled a náruč zebe
a chladen, chladen lidský ret.
Ó vrať se, drahá, v rodnou zem,
tu splyneš slzí pramenem...

Však za ní jako večera
stín křivolaký, fantastický
šedivá tíhne příšera.
Když činí krok, tu kývá vždycky
celou svou půlí hořejší
a kolem hlavy poletují
peřesté kůže slepejší.
Někdy též větérkové dují

jí v cymbál barev křiklavých
a z jeho zvonků vyluzují
roj tónů poumíravých...

Snad její matka...
Jak Antar zočiv
paláce duchů v pouště středu,
tak zžásl Jarmil — a vyskočiv
nemohl z dívky spustit hledu.

Ohlédla se. Ó, řeči nuzná,
teď v ňádrech stísněných se taj!
Zda lze ti nastínit, jak luzná
v tom oku maluje se báj'?
Pod brv těch oblouky smělými
tají se Mahometův ráj
a znějí Hafisovy rýmy...

Jako dva mráčky z různých stran,
jako květinu ku květině
dvou pásem přihnal oceán,
dvě cizokrajné otrokyně
plstěný kupcův svedl stan,
jako kdy v poušti potkává se
tah protivný dvou karavan
ve chladu palem na oáse:
tak setkaly se v tuto chvíli
požáry očí neznámých,
a divokrásné zvěsti sdílí
jihu sever, severu jih...

A kráčí dál. Již zanikavě
do šedých hor se vzdalují

a po skalách se třepetavě
dva táhlé stíny malují.
Ukryl se bor. Tu ještě z dáli
cymbálu pozachvěl se hlas,
jakoby harfou větry hrály,
jak upomínka v zašlý čas...

Však dlouho ještě — dlouho planul
před jinochem ten divný zjev
a nad hlavou mu skleslou vanul
zefírů sladkoznivý zpěv:

Píseň zefíru.

Sni, hochu, sni
po mladé dni!
A my tvůj sen
vezmeme v plen,
po jezeře
v nočním šeře
přivějem k ní!
Sni, hochu, sni!

2.

Ohnivou vlnou plyne vzduch,
tichota mrtvá vládne v kruh.
Ó, parný den!
Sekáč kosu kloní
rozžaven.
Pot se mu s čela roní,
žbán vesele mu zvoní
jen!

A blankyt jak by průzračen
ohnivý sálá znoj.
Poslední mlha prchla z hor,
v dál tíhne velebný jich sbor
jako záletních ptáků roj...
A přece zdají se tak blízky,
že spočet' bys ty bílé vísky,
rozseté v charpový jich klín,
a slyšeti mníš jejich zdroj
šumící temně do dolin.
Večer se blíží.
Sekáčů řad
vrací se k chýži.
Po polích stín se plíží,
však žádný chlad.
Již hvězdná očka shlíží
v zatmělou ves.
Tam ticho vládne a hnutí žádné,
jen u vrat kňučí pes.

Zakňučel silněj. Vrzot kol
se nese blíž a zas se ztrácí.
Z poutě se hospodář to vrací.
On vrtí hlavou, hledí kol
a bručí: „Strašná noc to bude,
Bůh ochraňuj poutníky chudé!"
A v předu hlavou čeledín
zakývl mlčky jako stín.

Utichl pes a usnul v kruh
veškerý ruch...

Tu od hor zavál z nenadání
větérku tichý hvizd.
Prach skotoučil se v temné pláni,
oživl v boru list.
A víc a více
vítr své nafukuje líce.
Blíž, blíž se strašný lomoz nese,
že hrůzou pozachvěl se bor,
jak by se na skal na útese
potýkali duchové hor.

Tam v pozadí
příšerný mrak se vyvalil,
temnotou zahalil
hor táhlé pořadí.
On letí — křídla ptačí
na pomoc si vzal,
ba krokem pomsty kvačí
dál, dál, dál —

V kříž
zamihl se blesk.
Hromu ohlušivý třesk
zarachotěl blíž'.
Burácí, burácí
horami divý jek
a dunivě se ztrácí
jakoby daleké bitvy vztek.
Slyš!

Ó, stínové mrtvých reků,
zda vašich to bitev ryk?
Zda v krvavé pomsty jeku

stavíte se v mračný šik,
vy-liž to štíty halíte
mračnými nebesa,
vy-liž to po nich valíte
ohnivá kolesa? — —

Poznovu blesku svit se vzňal.
Jen po kratinký okamžik
osvítil strašné spády skal
a v čirém temnu potom znik'.
Však tam, kde nad výstupkem vratkým
skála se klene — šedý krov —
tam zraku mému světlem krátkým
postavy známé zjevil vnov.

Shlédl jsem tamo starou ženu
podivně v klubko schoulenou.
Seděla — hlavu položenu
na chvějících se kolenou.
Ve vlasech jejích — seschlém lenu —
vichr se točil v zámotu
a blíž — opřen o skalní stěnu —
cymbál svou jevil pestrotu.

Vedle ní však se skály lem
honosil něžným břemenem.
Děvuška tady — skleslá víčka —
ret půvabně pootevřen,
a v jeku bouře její líčka
maluje čarodějný sen.

Dívčí sen.

V zašlý čas i v dálnou dědinu
sen ji unes' palem do stínu —
kolem večera se line chlad —
a v kruh starců dlouhobradých řad.
Sedí mlčky — hlavy věšíce,
turban stín jim vrhá na líce.
Sedí mrtvě — hrobní kameny —
čibuky jich dávno shašeny.
A v jich středu — jak to v obyčeji —
snivooký stojí vyprávěč.
Divý zápal v jeho obličeji,
avšak na rtech usnula mu řeč.

Hlavu svislou, ruce povznešeny,
jak by tamo dostoupil byl v ději,
kterak Antar nesmrtelné ženy
oslnivé poklonil se kráse.
Avšak stojí něm a nehýbá se.

Náhle starci ti jak řada stínů
odchvěli se větru ševelem,
a jak Antar v milenčině klínu
vyprávěč se sesul popelem...
— — —

BEZ NADPISU.

(1870.)

Bezdno světa, výše nedoletná,
v nížto světů spousta kolotá,

okeáne, jehož vlna změtná
loď myšlenky chabou troskotá,
hle, já z těchto rozkotaných vraků
k nové plavbě snáším dužiny,
stožár týčím ku věčnému mraku,
veslo v bezdné skláním hlubiny,
prapor fantasie šumný, širý
připínám si směle na stěžeň
a znak lásky pověčné a víry
v sivý jeho zasazuju peň!
Směle tam, kde nad propastí šklebem
mlha lidských domněnek se kouří,
záhada kde mezi peklem, nebem
potácí se, žití rozpor bouří!

*

Seděla na otomaně
v líci hrdý klid,
před ní otrok níž se klaně
zrcadla pojímal v dlaně
kolísavý třpyt.

A v zrcadla siném jase
zamihl se zor,
v němžto přichouleném v řase
jako z dýky na výtase —
vábný srší vzdor.
— — —

———

BEZ NADPISU.

(1871.)

Hoj, poesie, milenko má cudná,
zanes mne opět v moře svojich krás,
bych perly divné vylovil si u dna —
a klamal se tvým sladkým klamem zas!
Bych okřál v tajemném tom polosvitu,
kam nesměle a polopřitlumen
jen jako větřík hrajíc po varytu
se vkrádá hlučný skutečnosti den!
Tu ztrácejí svou hruzu bitev jeky
a národu ty věčné rozkoty
a svoji hnusnost lidských kání skřeky
a bezduchost svou dívčí štěboty — — —

Lidský duch co vlajka spjatá lanem
v soumraku a ve přísvitu tuch
zmítá se tím světa okeánem.
Vlajka do přístavu vlá — kam duch?
— — —

NEMO.

(1871.)

Předehra.

V dumách seděl jsem. Noc letní, teplá
lunou stříbrnou svuj lehce sep'la
vlající plášť letíc nad úvaly.

Sám jsem seděl a sny různé tkaly
do vzduchu mi peřesť žhoucích květu —
při tom kouřil jsem — nu, třeba cigaretu.
Pomyslete si, tu z čista jasna
z beztvárného dýmu přede mnou
postava se vyvlnila řasná
s lící mutnoděsnou, tajemnou...
Toť se ví, že povinně mi doutník
vyklouz' mezi prsty — a tak dále —
že jsem si též oči mnul... Však stále
tkvěl tu noční, dýmorodý poutník.
Od té chvíle — nechť i vaše láska
vrtí hlavou — tvrdím s Shakespearem,
že se ledajaká divná cháska
potlouká tím božím vesmírem!
Stál tu, ba co více, ještě mluvil:

Čtu ti v očích, chceš, bych tobě uvil
kytku z několika titulů
na památku návštěvy své drahé —
milý brachu, ptáš se na nulu.
Nic jsem, hochu, nic to holé, nahé,
rub jsem mince, jejíž líc je všecko,
neplodné jsem nebytnosti děcko!
Zvi mne Nemo!

Já.

Nuž, co zjednalo mi,
panc Nemo, čest té návštěvy?

Nemo.

Inu, dověděl jsem se, že hromy,
květy, oře, dívčí úsměvy

stužkou rýmu vážeš, plnou rosy,
v kytici pro aesthetické nosy.

Já.

Mea culpa!

Nemo.

Slyš mne: zanech toho
a skoč do řeky.*

Já.

Žádáš příliš mnoho!

Nemo.

Nuž, a co chceš na tom bláta kuse
konat moudřejšího?

Já.

Opak: žíti
a dík za dar péra skládat —

Nemo.

huse!
Po uši až v řečnickém jsi kvítí.
Pojď! Obejdem' pospolu tu hroudu,
všechno, co se ve zpěvu tvém skví,
předvedu já nahé tvému soudu,
zbavené všech cetek básnictví!
Čeho po cestě nám bude nouze,

* Viz satiru „Jak se připravuji rad, aby nezčervenali" v XXV. svazku na str. 28.

ty sám zaopatříš — sáhneš pouze
ve svou fantasii, do příhrádky
pohádkové; tamo bačkory
sedmimílové, létací šátky
a též jiných divů na fory!

Já.

Půjdu, beztoho jsem Svatoboru
za zlé měl, že nepřipjal mi zlaté
perutě, bych zmizel na obzoru
vlasti zadluženém!

Nemo.

Nepřipjaté
křídlo líp ti sluší; apropos,
Nemiluješ?

Já.

Ano!

Nemo.

Anjel, co? —
Avšak zvíme. Machometu koně
štípni! V předu ty, já na ohoně.....

I.

(V povětří.)

Nemo.

Co to čmáráš posvátné té herce
do zčeřené hřívy?

Já.

Báseň!

Nemo.

O čem?

Já.

Zpívám hvězdu lásky nad vrkočem!

Nemo.

Ukaž nesmysl ten v rýmů šperce!
„Lásko! Bezdno! Do hlubin tvých tajných
lidstva divný poklad ponořen;
matný třpyt ze závoju tvých vlajných
rozkošný mi přislibuje plen!
Nechat bouře rozkot přeúžasný
na vrch moře převracuje rub,
v duši ráje mír já v klín tvůj jasný
zatínám své kotvy pevný zub!“

Všední! — Do větru to pustím směle!
Již to letí! Snad si povystele
pták tím hnízdo — hodný toho kus
pro jeho i písklat jeho trus!
Co tu dole?

Já.

Oj, to krov mých ždání!
Hle, jak obemšená křídla sklání
milá střecha nad kuřátky snů
jejích pestrými....

Nemo.

Svit v okénku.

Já.

Bdí a dumá o zlatém tom čase,
kdy jsme pod stinnými temeny
chodívali onde; v lesklém jase
veslem tvořívali prsteny.

Nemo.

Počkej, pohlédneme za gardiny.
Spusť se níže!

Já.

Sdružené dva stíny
v okénku se chvějí. Znám ten pár
tichých holubic, jež často šátkem
mávaly mi —

Nemo.

Spusť se se hříbátkem
níže, prohlédnem jich boudoir!

Já.

Bože! ona — jak ta kadeř hustá
horským tokem do jejích se čeří
ňáder —

Nemo.

Aj, máš dosti slušná gusta.
Postava to něžná jako z peří.
Smavý hled — a kypící to ňádro —

Já.

Anděl s nebe sletlý!

Nemo.

A má jádro!
Blíž se k oknu tul, ať z roje klepů
v našem díl též pouvízne lepu.

Lidunka.

Jak se ti líbil dnes pan Vítěz?

Zděnka.

Abych ti řekla, líbil se mi k pokukání. Víš, jak jsme tam v háji zůstali za vámi, to bylo na tom starém, spuchřelém mostě, který je jakoby udělán k prolomení, zastavil se a za ruku mne pojav, ukazoval mi do šeré hlubiny, jak prý tam pěna po kamení práší a libella nad širokým lupenem se třpytí a jak prý to krásné a jak by tam hleděl do rána. A pak se mne ptal, proč se mi chvěje ruka. Snad prý se ho bojím? Vás ne — ale mostu, aby se pod námi neprolomil! řekla jsem mu a on si vzdychl a nemluvil na mne po cestě více.

Lidunka.

Vítěz je hezký člověk!

Zděnka.

Komu se líbí. Mně se líbí tvůj galán o mnoho více!

Lidunka.

Ale jdi, mne již to jeho věčné vzdychání omrzelo. Kdyby nebyl snesitelná partie —

Zděnka.

Má tak krásné, nyjící oči!

Lidunka.

Že bych mu je někdy vyškrabala!

(Smějou se.)

Já.

Bože, rázem do šeredné hloubky
s nebes... ona! — —

Nemo.

Kapitální zoubky!

Já.

A ty oči věrné, jak mi lhaly...

Nemo.

Shasly světlo, dobrou noc si daly —
Škoda, že teď upír nejsem!

Já.

Pryč!

Nemo
(paroduje).

Lásko, bezdno!

Já.

Mlč! — O pujč mi, mraku,
blesky své —

Nemo.

Hoj, vzali hochu míč!
Lásko, dobrou noc! Hi, Alboráku!

II.

(Letí nad cikánským táborem.)

Nemo.

Ještěs nevykvasil?

Já.

Nech mne!

Nemo.

Lásko, bezdno!

Já.

A přec, lásko, věřím tobě posud!
Čistá, svatá — —

Nemo.

Dnes je pěkně hvězdno!

Já.

Ač se černý zapřisáhl osud
na tu víru mou, přec věřím tobě!
Zrádkyně, má láska nezrazena,
spočine tvůj prsten se mnou v hrobě!

Nemo.

Teplo, huj, mé čelo je jak plena
mokrá pod dítětem! —
Dolů hleď!
Kotel nad plamenem — k vrbě duté
valach připjat — plachty rozedmuté —
režné košile — prs jako měď —
Slétněm dolů — pookřejem trochu!

Já.

Pro mne!

Nemo.

Nu, jen se tak nemrač, hochu!
Utekli by — Již jsme dole! K čertu
musí ale kůň! Neb by se lekla
hloupá chamraď křídlatého žertu!
Učiň kříž! Tak —! Zmizel přízrak pekla!

Cikánů píseň.

Žádná tam po dvoře
slípka nekrákoře,
kde cikán, hoj cikán,
a cikán, huj cikán
plíží se v oboře!

Cikán má holčici,
pýří se po líci,
když cikán, hoj cikán,
a cikán, huj cikán
svláčí jí kytlici!

Nemo.

Jdi teď mezi ně! Já po boku ti,
jejich očím neviditelen....
Viz to děvče — člověčenské chuti
berou chabé útroby mi v plen —
Hle ten svit kol spánků jejích rudý —
blesk dukátů — ukradených asi —
doleji pár pyšných hroznu v řasy
špinavé šat nemůž skrýti chudý...
Té se přidrž!

Cikánka.

Sladký pane, co tě
přivedlo sem čiré u temnotě?
Chceš, bych osud vyčetla ti z ruky?
chceš cimbálu divé slyšet zvuky?

Já.

Hrej! Mně jedno!

Cikánka
(hraje).

Nemo.

To mi hudba pravá,
nebýl bych ji hledal u té hordy.

Vášeň bouří šílené akkordy —
smích a pláč, že kolem jde mi hlava!

Já.

Hrej, jen dále hrej a neustaň,
líbí se mi divoká ta nota —
smutných dum mi prchá z čela rota —
hnědou za vděk políbím ti skráň...

Nemo.

Tak to dobře! Jenom trochu níže...
Rozkoše pij číši, dokud plna.
Pohleď jen, jak milostí se dviže
její hrudi rozpoutaná vlna...

Cikánka.

Pane, nechceš zatančiti se mnou!

Já.

Budiž!

Nemo.

Hle, jak ovlála ho temnou
kadeří a ňádra v jeho vtiskla!
Jak mu vášeň z očí povypryskla,
v rameno ji líbá nahé, smědé —
Nyní hoj! — Nu, ne nadarmo přede
noc svůj závoj — Svatá lásko, ha ha!
nejlíp se mi líbíš, kdy jsi nahá! — — —

Já.

Pojďme dál!

Nemo.

Tys bledý!

Já.

Špatně je mi!

Nemo.

Haha, haha, s vykřičníky třemi!

Cikánka.

Zůstaň tu!

Já.

Tys protivna mi v duši!

Nemo.

Jak zvěř lovci, vyprázdnil-li kuši!

Já.

Pryč, pryč odtud!

Starý cikán.

Hle, tu kus papíru!
Zapálím si dýmku. Na mou víru!
Zda-li pak jsem nezapomněl čísti:
„Lásko! Bezdno! Do hlubin tvých tajných
lidstva divný poklad ponořen,
matný třpyt ze závojů tvých vlajných
roz — —“
To mohl psáti blázen jen!

Já.

Pryč, pryč odtud!

Nemo.

Či ze světa ven?

III.

Já.

Zdá se mi, že shánějí se mračna
k bitvě tam —

Nemo.

Tvá fráse neprůzračna;
řekni, nebesům že kručí v břiše!

Já.

Hoj, tam vzhůru do hlučící výše
vznes mne, nadšení planoucí křídlo!

Nemo.

Letí vskutku! Podej mi přec bidlo,
ať ti stačím! Nadšení mi brky
ze zad nepučejí...

Já.

Chyť se hole!

Nemo.

Jen ať sobě nezlomíme krky,
nadšení až tvému na plápole
blesku perutě se roztaví!

Já.

Mlč, teď jiné hřmíti rozpravy
uchu budou, šeptu uvyklému,
až ten hromu buben pozavíří
pochod mraků letícímu tému!

Nemo.

Pěkný obraz — nebes granatýři
táhnou s bandou —

Já.

Hle, tam v děsné hloubi
moře syčí — koráb v něm se zmítá —
ráhna ztrácí — plachtoví mu lítá
čeře bouře —

Nemo.

Praskají mu klouby.

Já.

Na stožár tam sednu pode vlajku
ohvězděnou —

Nemo.

A tam s panské výše
plivat budeš plavcům na kazajku!

Já.

Ha, tu Bůh své „mene tekel" píše
bleskem lodi po dřevěném čele!

Nemo.

Aj, ty věříš v Pána Boha, hlele!
Toho's ani nezanechal v škamně,
kde ti katecheta z vlastností
jeho dvojky solil?

Já.

Věřím v rámě
velebné, jež s tajných výsostí
zasahá nám v obemženou duši,
jež se vznáší, kdy puls jeho tuší.
Jmenuj si je, jak ti libo: Bůh,
Vesmír —

Nemo.

Pojmy ty máš všelijaké —
nechodil jsi v kollej. Vědy ruch
netknul se tě; duši že máš také?

Já.

Osměluju se to předpokládat.

Nemo.

A pak chtěj s ním učeně se hádat!
Což, když duše tvá kýs ušlechtilý
puchýř hmoty, což když ani té
cti jí nedopřeju?

Já.

Brachu milý,

(Zde list utržen; asi 6 řádků chybí.)

Nemo.

— — — —

naděje své rozdmychuje knot
před obrazem, rukou pověrčivou
zasazeným ve hruď stěžně sivou!

Já.

Slyším chorál, jenž mne kdysi polil
slzou již...

Nemo.

To lež, když jsi ho smolil
pro almanach, kouřil's k tomu knastr.

Já.

Jaká dole směs! Tam dívky rámě
útlé, bílé jako alabastr,
ve hromových varhan širém chrámě
Slitovníka volá.

Nemo.

Moslim tam
volá k Allahu, by zachoval ho
pro lulku a pro harem.

1. lodník.

I sval ho
s paluby, ať zví, že voda trám
nemá pro židy!

2. lodník.

Tys.... (Rub téhož
do madonny naší..... poškozeného
a teď vod nás..... listu.)

Lodníci.

V moře s pohanem! Ni slova více!

Žid.

Přisám Bůh, pán mocný zástupů,
jenžto množí Israelův rod,
Adonai Elohe Zebaoth:
že jsem světce nezděl potupu!

Já.

Mně ten žid se líbí! Jeho lící
viz ty tahy ostré, významné
a v nich pravdy znaky neklamné
a ten černý vlas obletující
šíji vzpjatou... uprostřed té luzy
ční co věštec Jehovovy hrůzy.

Nemo.

Chátře té však není příliš vhod,
za ctihodnou, prorockou tu bradu
rvou ho vztekle — letí v spoustu vod —
věští zápal ve vln zhasne chladu!

Já.

V pomoc jemu křídla zašuměte!
Dolů tam, kde vod ho příval hněte —

za plášť vyrvu ho — teď k břehu blíž,
tam svou složím duše prostou tíž...

Nemo.

Ó má duši svou tu v záňadří —
sáček s dukáty! Jen popatři:
sto jich.

Já.

Život vrací se mu v tělo —
vstává — tyčí rozorané čelo —

Žid.

Hu, kde jsem? A kde můj sáček plný?

Nemo.

Ty jsi tu a sáček spolkly vlny!

Žid.

Ó, že mne též nespolklo pak moře!

Nemo.

Tu máš! To snad umírní tvé hoře.

Žid.

Ó muj sáček, milené mé zlato!
Však co to? Tu sto mi peněz vzato.
Měl jsem dvě stě dukátů —

Nemo.

To lež!

Žid.

Hospodin můj život nepotěš —
sklať mne ramenem svým do Gehenny,
zbav mne otce, matky, dítek, ženy,
zmálomocni veškerý můj rod,
Adonai Elohe Zebaoth,
nebylo-li dvě stě tady.

Já.

Hrůza!

Nemo.

Nu, kdo lepší: on neb ona luza?

Já.

Letme dál!

Nemo.

Loď klesá. Stěžeň blesk
roztříštil jí... Všechno na modlení —
i ta opice tam v směšném pitvoření
zdvíhá ruce, hnusný dává vřesk,
v rudé bundě nápodobí cele
pobožnost... Mát také stvořitele!

IV.

(V horách.)

Nemo.

Nu, což mluvíš, druhý Bileáme,
se svým oslem?

Já.

Jak se v šíř' i dál'
otvíráš, ty svatotemný chráme,
jemuž za oltáře bedra skal,
od nichžto se mlhy obět kouří,
vodopád co varhan fuga bouří,
orel v korouhev svá křídla skýtá,
básník pak co vlhkooký kněz
prchnuv z dolin do vlasu si vplítá
rozvátého výšin chudý vřes!

Nemo.

Tak je člověk — parob narozený,
pověrčivosti se stvurám koří,
slávě, penězům a kráse ženy,
ba sám ze sebe si modlu tvoří,
tož i na kameny vešlo v módu
jednou za čas vzletnou skládat ódu!

Já.

Hle, tu chuďas ke skal ústupu
nízkou přilepil si chalupu!
Světlo v okénku — hle! smavé robě
v kolébce tam houpá sličná matka.
Něžný obraz! Při té při ozdobě
v palác rozkošný se mění chatka.

Matka
(pěje).

Otec tvůj se nad propastí
chvěje, poupátko!

Se zvěří se na ramenou
vrátí za krátko.
Vysyp ke kolébce, bohorodná děvo,
nebes květinky,
andělíčka v pravo, andělíčka v levo
vedle hlavinky!

Však i ty se s puškou v hory
pustíš, ve propast
sklánět ustrnulé zory
budeš, moje slast!
Nyní ale tiše, malounká má hlavo,
zavři očinky,
andělíček v levo, andělíček v pravo
u tvé tvářinky!

Já.

Ejhle cnost! Hle nevinnosti ráj!
jak tu kvete na alpy té skloně,
jak fialka za větrem tak vonně,
a tam venku myslí, žeť jen báj'...

Nemo.

Žeť jen báj', že babská pouze zkazka,
žeť jen dětí, hlupců vodítko,
zkušeností vyoraná vráska
aneb vata sporé na lýtko...*)

Já.

Výše tam, kde horám opíná
ledovitá témě koruna,

*) Viz motto v „Novelle z ničeho nic" v III. svazku Sebr. spisů na str. 181.

odkud údolím se do luna
mlhavého řítí lavína!
Výše tam, kde pod zakrslou sosnou
skalní velikán své čelo vraští,
ba tam výš, kde hlavu sněhonosnou
týčí v mraky —

Nemo.

Hu, zde zima je, až praští. —
Hleď tu v sněhu divný jakýs zjev...

Já.

Mladík štíhlý, na rtech porozpiatých
jak by mu byl slavný ztuhl zpěv,
s pěstí zmrzlou na prsou zavátých.
Zdá se, vzhůru k nebesům že zdvíhá
s tuhou slzou povyhaslý zor,
v ruce prapor, na praporu míhá
v sněhu věnci se: Excelsior!

Nemo.

A toho tu ztratil v přeletu
Longfellow, napiv se claretu!

Já.

Longfellow! Hoj, s nebe jeho slova —
po něm spláče poesie — vdova!

Nemo.

Vidíš, tento zmrzlý blázen tady
jestiť věrný obraz poetů —

Doby suché, neúchvatné chlady
skláněji váš prapor v rozletu...
Neb čím výše na poznání hoře
stoupá duch, tím spouští křídla níž',
a kdy temenem svým blankyt zoře,
pravdy děsivé ho srazí tíž',
poznáť, nic že nad ním kmitá hvězdno,
a zpět potočí se v nicu bezdno!

Já.

Však já myslím, po věky že hledy
nevnoříme pravdě do lůna —
dotud planout bible, koran, védy,
věštecká i bude koruna,
dotud víry křídla nad propastí
chvít se budou tuchy rajské slastí!

Nemo.

Nu, jak chceš... Pak vezmi růženec
a jak mnich, jenž tamo zvonku slechy
hlásí se, viň klokočové vzdechy
nebeských si zásluh u věnec.

Já.

Ba, ten mnich si zásluh vije květy
kolem bujných vlasů mladosti,
za kříž chladný vroucí dívky rety
zaměniv, se zřekl radosti —
draka vášní v útrobě své skoliv
život cnosti účinné si zvoliv!

Nemo.

Však ten drak má kořen neúmorný,
z něhož pučí hlava za hlavou,
zpychne opět, hřeben vztyčí vzdorný,
a cnost schvátí tlamou krvavou.

Já.

Kráčí v dol. Zrak plaše na vše strany
otáčeje — Hledáť ve sněhu,
života kmit aby ututlaný
k novému zas vzkřísil zážehu...

Nemo.

Sledujme ho — život vzkřísit hodlá
z života — toť není snaha podlá!

Matka
(v chatce).

Vysyp ke kolíbce, bohorodná děvo,
nebes hvězdinky,
andělíčka v pravo, andělíčka v levo
vedle hlavinky!

Mnich
(oknem).

Muž tvuj na lovu?

Matka.

Jsme jisti zcela,
vejdi smutek vylíbám ti s čela!

Já.

Bože můj, tu nad kolíbkou děcka
vrhat v peklo věrnost manželskou!
Což již cnost se ze země té všecka
perutí odchvěla anjelskou?

Nemo.

Ba, již tomu hezky dlouhý čas,
co si zlatý odepjala pas. —
Slyšíš ránu?

Já.

Z pušky, ano.

Nemo.

Choť
Pánu Bohu vpleť se do řemesla
bleskem prosaickým.

Já.

Dále pojď!

V.

(Na pyramidě v ucci.)

Já.

Netphe krásná, v náruč ohvězděnou
jímající králů mohyly,
v duši pochybnostmi rozladěnou,

porozlij mi klid svůj spanilý!
V bájí říši pozaveď mne pestrou,
Osiris kde králí se svou sestrou!

Nemo.

Zanech anastrof a nachyl uši —
sláva předvěká se v noční klid
kolem vepřádá jak bzukot muší
z kamenných těch útrob pyramid...

Já.

Ano, slyším je, ty zkazky divné,
dávné slávy rachot tlumený.
Slyším je, an pod nohou mi živne
svědek minulosti kamenný.
Bitev hluk se bouří dálnou blíží,
meču blesk se v zatmělosti kříží,
triumfálných vozu slyším hřmoty,
vítězných chorálů šumné noty....

Nemo
(pro sebe).

Tyť máš uši k nezaplacení,
on tu slyší šumu, ryku, deptu,
třesku, vřesku — a já ani šeptu
ve hrobovém noci mlčení.

(Nahlas.)

Pohleď tamhle!

Já.

Vidím je, ha, vidím
stíny velké, nepodobné lidím,

vidím řadu hrdých Faraónů,
vůz za vozem — průvod nesčíslný —
nad nimi sbor dívek vděkuplný
rozestírá palem zdobnou clonu.
Skarabéjí žhou tu plaménky,
tučných býků zlaté čelenky — — —

Zpěv faraónů.

Uvadla ta sláva naše
jako palma na Saháře,
když jí Sámum zdivočelý
zanícené zlíbal tváře.
Poutuchly zvěsti našich bojů,
kde nás dařil ze své slávy zdrojů
Ammon — Rha!
Vítězný jsme zápas svedli
s přírodou o svoje těla
a v pomníky snášeli jsme
skalin obemžená čela,
aby zvěstovaly v času nával,
jak nás slávy bleskem obetkával
Ammon — Rha!

Ach! a naší chválou zvučí
témě pyramid a Nil jí šumí —
avšak časů předalekost
hymnám těmto nerozumí....
Naše těla rozmetána různem,
doplápolal v blesku svatohrůzném
Ammon — Rha!

Já.

Stará píseň, slávy ozáření
záhy ve tmu že se věčnou mění.

Jedno trvá však: toť v lebce zňaté
myšlenky jsou velké, jiskry svaté,
onyť vzrustajíce v meteóry
pozdních vnuku zažehují zory!
Stoňádrá ty bohomatko Nilu,
věčně žiješ v nádherném svém dílu,
na tvých prsou pravěk národu
vzdělanosti čerpal obrodu,
v žilách osvícené doby příští
mléko tvé se blahorodé prýští!

Nemo.

Vzdělanost, (zívá) ba vzdělanost, mé dítě,
totě něco. — — Však tamť v nebes štítě
z modra vlhkého se jitřenka
probírá jak z lože panenka.
Sestupme!

Já.

Mne vábí beztoho
obrys štíhlé dívčí postavy,
v jitra nymbus oděn třesavý
u skupení palem onoho.

Nemo.

Vzdělanost, ba vzdělanost, muj hochu,
to je arci něco, ne-li trochu!
Onať pochodeň, jež dávné chmury
z poprášených středověku kob
a dětinné obraznosti stvůry
z položerých povyplaší dob!
A pak člověk, nelétaje vzhůru

netopýřím křídlem smyšlenek,
v zemskou krtkem pohříživ se kůru,
v soběctví se schoulí přístěnek.
A jak káně v čerstvý mrtvol bílý
vetne drápy v přítomnosti chvíli,
k budoucnosti nevzpíraje zraky,
jež co nic se šklebí nad oblaky — — —

Já.

Pohleď na sličnou tam Egypťanku,
jak se zora nad hlavou jí rdí
a plášť třepetá se v ranním vánku...
Rozkošný to obraz panenství!

Nemo.

Semitství tu také jakés stopy
obličejem tíhnou osmáhlým.
Hle, jak cudně hvězdice ty klopí
nad stoupáním ňáder nenáhlým!
A jak pěkně pode vlasu chmurou
lesklých tretek zaskvívá se šňůrou...

Já.

Naplněný žbán teď na hlavince
v roušky bílé záhyby kanoucí
postavivši, chví se po pěšince
krásná, štíhlá jako palma jdoucí. —

Egypťanka.

Muži ze zámoří, deštěm blaha
myj vás nebe!

Já.

Kam tě, milé dítě,
nožek čilých chvatná vede snaha?

Egyptanka.

Onde palem stinných ve úkrytě
chatka dědů mojich vítá vás.
Mladý cizinec tam u nás leží,
démon choroby ve vazbě střeží
ducha jeho dráhný, dráhný čas.
Snad vás, znalé blahodárných léku,
nebesa sem vedla k jeho vděku!

Nemo.

Cizinec? a mladý? aj, toť věru
à la Puškin.

Egyptanka.

Ve večerním šeru
nalezl ho oloupeného
otec muj. Již již smrti křídlo
do oka mu válo sklenného
a z ran žití ucházelo zřídlo,
tu ho na ramenou v chatku naši
otec přines'. A již mnohý den
ruka má tam s čela jeho plaší
děsnotvárný horečnosti sen.

Nemo.

Milosrdný Samaritán, haha!

Já.

Buh ti odplať, léčitelko drahá!

Egyptanka.
Vstupte k nám! Můj otec meška venku.
Popatřte, tu chorý ve přístěnku.

Nemocný
(v horečce).

Ma petite cocotte, vous êtes si belle —
jouons, chantons, — à bas la bride —
dans notre coeur, comme l'hirondelle
le jeune amour bâtit son nid...

Nemo.
A, to syn Lutecie! Můj hochu,
pro tebe mám léky ve svém fochu!
(Volá mu do ucha)
Babette! Louise! Charlotte! Madelaine!

Nemocný
(otvíraje oči.)

Où suis-je donc? O dites moi! Je cherche en vain...

(Dále nepokračováno. Podle rozvrhu na jednom listě měla báseň obsahovati 10 oddílů; tento pátý, jak patrno, ironisuje „osvětu", ač v osnově je napsáno „Vlast"; „vlasti" byl by asi býval věnován zpěv šestý. Další zpěvy vytčeny hesly: VII. Svoboda, VIII. Ctnost, IX. Sláva, X. Dohra.)

KRÁL NIKOTIN.

(1872.)

Venku pod mrakem a ve mně také.
Nevesele zírám do města
na pavlány, štíty křivolaké,
na skupení lidu pěrestá,
na měšťanu rokující tlupy,
na zelenin rozmanitých kůpy,
na obšírné baby, trhu lvice,
na okna, v nichž časem zakmitne
snivé oko, zlatá náušnice,
na vozku, jenž váží zpropitné,
na venkovských kejkle galanthommu
hledím nevrle a zívám k tomu...

Nu, což dělat? Dýmku zapálím,
nudnou skutečnost mi zastře dým.

Kouřím, kouřím — řady písmen táhlé
černají se v knize přede mnou,
ale nečtu — neb můj duch se náhle
ve snu říši ztratil tajemnou.

Maně ohlédl jsem se. Ó divy!
Nad mou dýmkou kouře oblak sivý
béře na se lidské postavy
obrys kolísavý, mlhavý.
Roucha širokého ladné řasy
nejistě se vlní k úpatí,
na ramenou rozpuštěné vlasy,
horem koruna se zubatí.

Velebně se chví tu sivá chmura
jako krále předvěkého stín,
již i mluví dýmky divná stvůra
hlasem tichounkým:
„Jsem Nikotin!
Král jsem Nikotin, pán valné říše,
která hranice své prostírá
od ledů, kde Boreas má skrýše,
po písek, v němž palma umírá.
— — — — — — — — — —

ANTAR.

(1872.)

Arabskou báj jsem četl kdysi,
teď v paměti mé ožila
a v zatemnělé její rysy
má duše žal svůj složila.

I.

Navrátil se Antar z bitev hluku,
ránu nesa v těle rekovném
bolestnou, však horší v srdci muku:
ztratiltť všechno v boji nerovném!
Ztratiltť víru v přátele i v sebe,
lidskou ctnost i spravedlivé nebe.

Ale jeden obraz spanilý
z hloubi duše pochmurné se nořil
a svět nový nad propadlým tvořil,
blahou naděj' křísil z mohyly:
obraz žínky na koberci měkkém
pod plachtami stanu sivého,
miloněžným kynoucí mu vděkem,
tichým kouzlem oka snivého.
A již v dálce vrchol zahlídl
stanu známého, jenž ve své clony
zahaluje svěží vnady ony —
zrak mu zaplál — koně pobídl.

Nyní slyš! ze stanu zvuky plesné
zavzněly. Tvář jezdci ubledla,
srdce zdání sevřelo mu děsné
a již vyšinul se se sedla.
V půdu vetknuv sáhodlouhé kopí
oře k němu připjal. Třesavým
chvátá krokem — ucho k plachtě klopí
naslouchaje zvukům plesavým:

Ach, jakými to kouzly
zrak mne vábí tvůj,
že za tebou bych spěla
v hadu děsnou sluj,
v poušť mrtvou, bystřin pěny
i žárné do Geheny —
pane můj!

Můj muž je hrdý, temný,
přísné čelo má
a na slovíčka lásky

ústa lakomá
a nelíbá tak sladce
jak ty, mé duše vládce,
hvězdo má!

Tvá láska v duši rodí
líbeznější květ,
než v nejvyšším svém ráji
chová Mohamet.
Tys prorok můj, má víra,
bez tebe bezdna čirá
tento svět!

Již opusťme ta místa —
věčně budiž můj,
co den mne hlaď a líbej,
ve snu obletuj!
Tvůj krok mým bude krokem —
nechť pouští, bystřin tokem,
v hadů sluj!

Zbledl Antar — zrak mu děsně svítil —
s břitkým kovem do stanu se vřítil.
Chvíle jěnom — chvatně vychází,
chropot smrtelný jej provází.
— — — — — — — — — — — — —

(Stručné zpracování báje o Antařovi viz v povídce „Poslední jaro", Sebr. spisy XII., 277.—9.)

BOJ.

(1873.)

„Zůstaň se mnou, neb se připozdívá"

Satan:

Stíne půlnoční, muj sluho němý,
zataj hvězdám divoký muj let,
příšernými zastiň perutěmi
kouli blátivou, jež slove svět!

Ty pak, lži, půjč nejkrašší mi slovo,
lichý půjč mi, obraznosti, cár,
letímť dnes, bych v srdce básníkovo
zaťal vítězně svuj dravý spár.

Doba přízniva: duch jeho šumí
pochybností divým rozporem,
a již beznaděj' v snů hrdých rumy
smutečním se kloní praporem.

Neujde mi víc! Jak polyp k sobě
sterými jej upnu rameny,
v bouři vášní, přesycení mdlobě
ochromím vzlet duše plamenný!

V různých tvarech, v postavách se různých
na paty co stín mu přilepím,
zlata třpytem, bleskem očí luzných,
vtipu prskavkou jej oslepím.

*

Otrávím ty zdroje svatých písní,
vypleju mu z duše citu květ
a pak šerou beznaděje třísní
obestru mu celý boží svět,

že v té prázdni stvořenosti věčné
ohledne se s hrůzou do kola
v mrtvých světů tísni nekonečné
pohřbený co živá mrtvola.

Až pak z hrdla smrtí sevřeného
siná zoufalost mu vynutí
ducha šíleností zastřeného
slední výkřik, píseň labutí,

až tu k nohám stvořitele vznese
hříšnou kletbou hněv svůj malátný,
tehdy v radostném vyslechnu plese
velebný ten hymnus, úchvatný!

Básník:

Povstaň v bývalé své kráse,
celá bělostná,
s routou v rozvlněném vlase,
luzná, milostná!
Povstaň v rouše běloskvoucím
s lehkým ňáder záchvěvem,
s okem dětinným i vroucím,
s jarním na rtech úsměvem!

Vrať se s první lásky májem
ve třepotu zlatých snů,
se ztraceným vrať se rájem —
celou krásou mladých dnů!

V modliteb a slz a vzdechu
přioděj se sladkou zbroj,
za miláčka v krásném spěchu
s pekla hruzou podstup boj!

Vstaň, milenko básníkova, vstaň!
Náder jeho květe uvadlý,
nebes jeho světe zapadlý,
vstaň, ó vstaň!

Vstala z mrtvých — zachvěla se
nad mohylou v dávné kráse,
v rouše vlavém, béloskvoucím,
s lehkým ňáder záchvěvem,
s okem dětinným i vroucím,
s jarním na rtech úsměvem...

I.

Náměstí.

Lid.

Hleďte, lidičky, jak bouří davem
kovář Samson — nevídaný zjev!
V pusté bradě, vlase poletavém,
v černé zástěře mu chlípí krev.
Těžkým kladivem jak hříčkou točí,
jiskra šílenství mu skáče z očí!

Samson.

Dosti jsem se nabušil
v kovadlinu starou,
vybušil a probušil
mladou sílu jarou.
Teď mé věrné kladivo
hledá pastvu jinou,
panské lebky budou mu
novou kovadlinou!

— — —

LIPANY.

Předehra k dramatické básni „Bratr Roháč".

(1874, předzpěv připsán r. 1883.)

Ucítil jsem opět, bohatýrský duchu,
na hlavě jak oheň tvoji dlaň
a jak dalné hromy v polekaném sluchu
„Vstaň!" mi znělo, „vstaň!"

Čeho žádáš u mne, vidění ty velké,
před nímž klopím ustrašený hled,
co v mé jizbě hledáš, stanu práce mělké,
všedních dum a běd!

Přes tu propast velkou, jíž nás dělí věky,
stěží klene fantasie most;
minula tvá doba, jiné plodí reky,
jiná přítomnost.

V cizím stojíš kroji, cizím hledíš zrakem,
cizí nám tvé snahy, hněv a žal,
chápeme jen z pola čela tvého mrakem
šlehající pal.

Změnilo se všechno! Vyloupali čistě
ze železné slupky český cep,
obměkčili časem, pozvolna a jistě
tvrdou českou leb.

Antikrist se vrátil, vzpychlý přeohavně,
cizáku se vetřel valný rod,
roztříštěn je kalich, pomštěny jsou slavně
Domažlice, Brod!

Kam tvuj hrdý Sion, Roháči, se poděl,
pravdy pavéza, štít svobody?
Rozpadl se v trosky, dávno rum ten oděl
lístek jahody.*)

Zřídka vnuk se béře k zpuštěnému místu,
a když vítr větví zašumí,
slzu střese v trosky s červeného listu,
zdaž-jí rozumí?

Zdaž se rozpomíná v tichém, žalném vzlyku,
že tu šlape rozmetaný val,
za nímž poslední jsi z božích bojovníku
světu vzdoroval?!

*) Srovnej s básní „Na Sioně" v X. sv. Sebr. spisu na str. 176.

Přec mi kyneš, duchu, vyvádíš mne vzhůru
výš a výše nad všednosti sluj,
a zas štítem blýská skrze věků chmuru
hrdý Sion tvůj!

Nuže půjdu s tebou! S rachotem se zdvíhá
za námi již fantasie most,
střílnami jen tvrze hluboko se míhá
všední přítomnost.

Ať tam dole hučí protivníků roje,
záštitníků bludu, temnoty,
nech tam kují dále ničemné své zbroje
lži a sprostoty,

ať tam v prachu leží před modlami svými,
hyzdí lidstva pokrok, jarý vzlet,
střelami sem hany míří nečistými
a štvou celý svět!

Marná jejich zloba. Tento Sion duchu,
nad nímž kalich pravdy plápolá,
celičkého světa spojenému ruchu
mocně odolá!

Tento Sion věčný, tvrze nedobytná,
uchrání tvůj idol, svobodu,
nad ním vzejde bohdá spásy hvězda třpytná
tvému národu!

Lipanské pole. Ležení panské.

I.

Hlasy rotníků:

Vzhuru! Vzhuru!

1. hoch.

Vstávej, Břeňku! Pamatuj si přec,
že tvou poduškou má není plec.
Vstávej! Hleď, dnes v podivnou se chmuru
slunce odělo.

2. hoch.

Jak do purpuru.

1. hoch.

Ba, to znamení, jež věští krev.
Tak prý zírává v den bitvy každý
do mlhavých polí bratrovraždy
zkrvavělým okem boží hněv.
Vyprávěl to mnohdy starý hradní
našim zbrojnošům, když letní žár
zaháněl je do komnatky zadní,
do šera a chládku za pohár,
jejž jsem přinášel jim chodem tchoře,
pod hlavou vzav klíče spící Dóře.

2. hoch.

Nemluv o tom! Marně duch můj touží
nazpět v sivý konopišťský hrad,
kolem věží zamyšlených krouží,
oblepených hnízdy odevšad.
Kdo s nich nyní v lesy houkává?

Nad čí rukou křídla šíří smělá
moji sokoli, můj „Blesk“, má „Střela“?
Na koho zlá Dóra broukává?
Zpomínám si často na komnatu
vážnou, slavnou. Různobarvým sklem
oken špičatých, ve svitu mdlém,
v chabém nachu, smaragdu a zlatu
den se vkrádá tiše, nesměle
na stoly a křesla. S kužele
paní Perchty na předivo sněžné
v mnohobarvém ukládá se pruhu,
že se zdá ti, jak by předla duhu.
U nohou jí na třínožce něžné
malá Perchta sedí. Škemrá sladce,
o kronice blouzní, o pohádce.
Už ji nesu z kouta, vleku spíš
ohromnou tu knihu, v rozích kutou,
na železné spony uzamknutou
přepodivných historií skrýš.
Žije vše, co paní Perchta čítá.
Za lenochem starým, v němžto dav
dřevěných se nestvůr divně splítá,
dračích křídel, pazourů a hlav,
stojím přimražen, jak v polosnění.
K příběhům těm dávným duše lne
a jak veršem knihy kouzelné
kolem čtoucí komnata se mění.
Sestupují vážné postavy
z rámcu sešlých, rozvěšených kolem,
za dubovým usednuvše stolem
do hlučné se noří rozpravy,
smlouvy připravují, pikle kují,
v jednotu se mocnou zapisují.

Z lipové tam skříně mnohá číš
za blaho se vlasti vznáší výš,
až pak volně loutnu zaprášenou
s hřebu snímá zamyšlený druh,
písní bohatýrskou, lepoměnnou
uchvacuje hodujících sluch.
A teď v náměstí se koba šíří:
vidím týn, jenž slavnou dvojicí
věží začernalých k nebi míří,
a směs lidu níž se rojící,
vidím, jak se kníže přelepý
pod nebesy zlatohlavem blyští
a jak v mocném setkání se tříští
zápasníků dlouhé oštěpy,
a jak vítěz ruži k prsoum zvedá,
dárkyni ve výši zrakem hledá
a jak diváku jej vítá směs,
tlačící se v oknech, na balkonech,
na špičaté střechy náhlých sklonech,
na chrámových vížek šedý les,
nad kamenných ďáblu drsným čelem
mezi křídly vytesaných šelem.
Odtud unáší mne kniha zas
v hluky bojiště, kde meču blesky,
koní dupot, poražených vřesky, —
v uchu hřmějí dráhný, dráhný čas,
kdy již Perchta umlkla, se shýbá
a dceř v očka uzamčená líbá.

1. hoch.

Pěkný's hrdina! Sníš o boji
při vrčení dívčích kolovrátku

a zde v polním hemžení a zmatku
po domácím toužíš pokoji.
Lépe naslouchati hřmotu zbraní,
nežli v Konopišti hlídat dvůr,
nalívati paní, nosit za ní
z jitra knihy modlitební v kůr.
Co tam vidíš? Zde si pohleď kolem:
jaký život rozehrál se polem!
Před stanem tam švarní rytíři
pásají se mečem; tu dva hráči
hledí k bubnu, po němž kostky skáčí;
tam pán statný, v jasném krunýři
na kůň stoupá; onde stařec chýlí
nad zedranou biblí v šepotu
čelo vráščité, leb sněhobílý;
tamo vozatajstvo v klopotu
řetězy řad vozů přivazuje,
prkna spouští, střelbu zasazuje.
Co tu pestrých korouhví se vlní,
jitřním vánkem malebně se plní!
A jak železná ta zbraní směs
pomíchaně trčí do nebes:
hřebíky se ježíc, blyštíc hroty.
Poslyš válečné té písně noty:
jeden kleje, druhý páteř pěje,
jedni rozmlouvají, druh se směje,
žívá, výská, do vousů si bručí,
oři frkají, bič hvízdá těm,
tětiva tu na lučišti bzučí
a zde kotlík syčí nad ohněm.

Hlas ze stanu.

Břenku! Čeňku!

2. hoch.

Jen tento hlas
kéž by přes noc rohatý vzal ďas!

II.

1. Pražan.

Sběř ta třeboňská! Jak nadýmá se!
Jaký chvást a žvást, až ucho brní!
Jaké postavy! Ba, věru zdá se,
že tam přerustá, kdo nezakrní!

2. Pražan.

Ticho, strýče! Nezačínej hádku!

1. Pražan.

Půjč mi rybí krev svou, holobrádku!
Čistí spojenci! Ta verbež cápů,
rožmberských volavek a čápů!
Pícovati znají. Viz, tam pípá
mezi nimi živý kurník zas:
jak to křídlem třepotá a típá
kol do kola něho — pral ho ďas!
A ti za ním — co to vlekou polem?
Při sám! Stařenu. Co mají s ní?
Sebrali se v žertu, smíchu kolem
křížoví ti lotři hanební!

1. Rožmberák.

Chytili jsme hus, hus, hus!

2. Rožmberák.

Fi, brachu,
pečeně to příliš vláknatá
pro samého ďábla. Hrstka šlachů!
Kde tvé maso, babo proklatá?

3. Rožmberák.

Však má kůže za to! Čest mou v sázku:
že si čert z té kabratiny vrásků
ne-li padesát — ať po ní zhubnu! —
potáhne svých belialských bubnů.
Viděl-li jsem v žití tolik babské kůže,
ať mi zvadne rožmberská růže!

1. Rožmberák.

Spalte čarodějku! Na podpalky
vzal jsem její žaltář pekelný.

2. Rožmberák.

Dolů roucho s ďábelské té králky,
stranou pás a závoj kouzelný!

Táborka.

Meč, meč
nabroušen jest, vyčistěn jest,
meč vraždících,

meč vraždících bez lítosti,
aby se blyštěl,
vyčistěn jest,
aby zabíjel,
nabroušen jest!

1. Pražan.

Vari, čápe! Huš, huš, ptactvo vodní!
Jste vy reci, hrdinové hodní!
Deset rožmberských jeřábů
na bezbrannou ženu, na babu!

Rožmberáci.

Táhni svou! Již hranice se chystá,
můžeš přiložit!

1. Pražan.

Ba tebou leda,
hladomřivý slouho Antikrista!
Pusť již stařenu, sic běda, běda!

Žák.

V pochvy meče, lidé dobří, milí!
Nechte hádek v osudné té chvíli!
Pamětlivi buďte práce svorné,
jež vás čeká. Nejdřív potřete
Sirotky a Tábority vzdorné,
nekázně to hnízdo prokleté,

a pak nechte, ať se mistři radí,
rozladěné mysli znovu ladí,
pevným srdcem, klidnou rozvahou
zažehnají bouři neblahou.

1. Pražan.

Pěkně o moudrosti mluvíš, skřečku,
o rozvaze — utři mléko s tváře!
Černý biret, černou vzadu vlečku —
vylezl jsi, skřečku, z kalamáře?

Žák.

Hrubé žerty! Pravda, jsem tě mlád,
ale zralý duchem, uvážením,
rozumných jen důvodů si cením,
pravdy hájím, zachovávám řád.
Mne sám Příbram v milosti vždy choval —

1. Pražan.

Za to, žes mu komži vyprašoval.

Žák.

Prostořeký smělče! Drzolajný,
zakuklený's Tábor, Pikart tajný!

1. Pražan.

Slyš mou radu, klouče! Chyť se Vaňka!
Připlácnu tě plochým mečem k zemi,
že tu nezbude než černá kaňka!

Krchlebec.

K vozum, chaso! Vozy zavazujte,
prkna spusťte, střelbu zasazujte!

(Tlupa se rozchází.)

III.

Vudcové.

Menhart z Hradce.

Svatá věc jest naše. Hleďte zpět
v rudé pásmo bouřlivých těch let:
od těch dob, kdy v kostnický ten dým
poklesli nám Hus a Jeroným,
mečem světa dějiny jsme psali.
Našich činu velkolepých lesky
jízlivé dech záště nezakalí,
nesmyje sto věku s dějin desky.
Jeden národ ve stu národu,
v stojazyčném světa zlořečení
obhájil své právo, přesvědčení.

(Dále nepokračováno, toliko jediný náčrtek ještě napsán, jenž zní:)

Prokop Veliký.

Bratří v pravdě boží, k dílu, k dílu!
Vzhůru ještě zrak, ať v naši dlaň
Hospodin dští zástupu svých sílu,
k vítězství ať řídí vuz i zbraň!

Jeho pravdy jsme my bojovníci,
meč náš posvěcen a skvrny čist —
a hněv jeho z našich září lící.
U nás Kristus a tam Antikrist!
Pomněte dnů zašlých!

THAMARE.*)

(1874.)

I.

Oj, můj koni, proč se chvěješ tak?
Snad se lekáš cesty do oblak?
Propastí se děsíš? — Přeskoč je,
a když nepřeskočíš — jedno vše...

Mezi orly, sviště, sníh a led,
kde nás nedostihne lidský hled,
unášej mne, koni, — k nebi blíž —
do světa se nechodíme již.

Kalny jsou tvé oči, chudý bok,
hříva pocuchána, slabý krok,
ošumělo sedlo, celá strůj —
z krásy vyšel jsi, jak jezdec tvůj.

Zedrány jsou burka, čocha, pás,
před časem prokvetly vous i vlas,
čelo rozoral mi strasti pluh,
těkám světem, neveselý druh.

---

*) O Thamaře viz XX. sv., str. 100. a XXIII., str. 17.

Loutna oprýskaná, vybledlá
kolíbá se líně u sedla,
a jen vítr, dovádivý jun,
probouzí pár dřímajících strun.

Kudy jedu, doráží mi v sluch:
„Není-liž ten divný dobrodruh
stínem onoho, jenž sladce pěl,
čili sám to pěvec Rustavel?“

Protož, koni můj, jen dál, jen dál
přes bystřiny do bezlidných skal, —
ticho kolem — v minulosti květ
zpomínky mne zanášejí zpět.

Hlavu pochýlil jsi v tichém snu —
Zpomínáš-li se mnou zašlých dnů,
kdy tvé oko zářilo jak luna
ztrhanými mraky — svislou hřívou,
a tvá nožka mladistvá jak struna
hrála skočně kachetinskou nivou,
kdy tvou hřívu čupřinatou hladil
dívčích ruček miloněžný váb,
sedlo květem granátu ti vnadil
a zob sypal v mramorový žlab?

(Z dalšího zachoval se toliko ještě následující náčrtek; více nebylo asi napsáno.)

Smyslů nabyv, zatřásl se mrazem.
Víčka pozdvihl a sklopil zas
oslnivě jasným před obrazem.
Pozvolna jen z mihotavých řas
dobývá se oko — trne rázem —

*

na lbi zcuchaný se ježí vlas,
zuby jektají a jako v bouři klas
tělo chvěje se víc hruzou teď, než mrazem.

Nad ním hlava obrovská se kloní.
Z ledovců se hladkých, průsvitných
koruna jí těžká v čele sloní
na paprsku výšin blankytných
a pod čelem, jímž se mračna honí,
dvé tu očí sklenných, netřpytných,
ledovitých, děsných, bezcitných
pod obrvím z jíní strach mu v duši roní.

Jako sníh, kdy lavinami spěje
po ledových bocích Kazbeku,
vlasy, vousy kolem obličeje
bledého se čeří bez vděku,
obličej ten mrazivě se směje
ve hlubokých vrásek záseku
jakby ztrnulý tak od věků,
jako věčný led, jejž slunce nerozhřeje.

Burka sněhová kol těla splývá
v prsou spjata horským krystalem;
v dlani obrově, skryt v roucha lem
Rustavel jak hříčka odpočívá,
a co vzhůru k nestvůře se dívá,
řeč jí kypí na rtu zsinalém
jako bouř, kdy hučí úvalem,
jako vodopád, kdy skály rozerývá:
— — —

PROROK

(1875.)

Na úpatí hory, jejíž boky
trhlinami mlh se černají,
jejíž vrchol bílý, převysoký
rozhlíží se dálném po kraji,
po hor nižších nepřehledném shluku
jako praděd uprostřed svých vnuku,
pod moruše, kleny, pod ořechy
ukrývá se aùl ploskostřechý.

Den se volně chýlí k soumraku.
Hory protější stín fialový
lehce přelétá. Směs oblaku
ruznobarvá nad nimi se vlní.
Aùl ruchem veselým se plní.
Na prahu tu, v hovor zabráni,
bělohlaví stařici si hoví,
jinde muži nadšenými slovy
o komoních mluví, o zbrani,
na střechách se po kobercích bledých
skotačivé děti batolí,
stařeny pak vážné, lící smědých,
těší se jich bujné svévoli.
Onde děvice jak letný stín
v tanci puvabném se pestře míhá,
sklouzá nožkou, bílé ruce zdvíhá,
a sluch jímá zvučný tamburin.

Na jedné jen střeše zasmušilý
sedí muž. Zrak temný upírá
bez pohnutí v dálku. Turban bílý
vysoké mu čelo zastírá.
Na kolenou jeho rozevřen
koran leží; ruka bezděky
listy obrací, však duši sen
unáší v kraj širý, daleký.

Sedí zadumán, ni příchod kmeta
velebného — — — —

„Poslyš, Omare, již drahnou dobu
konání tvé tesknou obavou
plní leb můj, nachýlený k hrobu — —
— — —

MOTANEBBI *)

(1875.)

Navrátil se z dálky poutník mladý
k rodné vísce na úpatí hor,
uviděl zas obrů sněžných řady
a řek bystrých slyšel rozhovor.
Ale s mlhou, jejíž závoj dlouhý
trhaje se v čele Kavkazu
trhlinami okázal mu prouhy
velkolepých horstva obrazů,

*) Patrně variant zlomku předešlého.

nezmizela bílým pod turbanem
hustá chmura v čele zadumaném.
Nerozjasnil soumrak jeho lící
zástup soudruhů, jej vítající,
opodál ni hlouček plachých děv:
měltě pro ně mnohé vzácné trety,
růžence i šperky, amulety,
ruží svatých libovonnou krev
i prst drahou z hrobu prorokova —
ale neměl úsměvu ni slova.

A přec mnohá děva s ploché střechy
černým okem, plným záliby,
obzírala s tlumenými vzdechy
vážnou postať, směrné pohyby
a rtík šeptal v závoj pestrý, řásný:
„Zdaliž Omar jest ten hadži krásný?!"
A přec mnohý stařec Achmed-beji
lichotil, že zápal nebeský
jeho synu hárá v obličeji
prorokovy záře odlesky,
zdá se jim, že jeho tváří vděky,
velebný tvar jeho postavy
ovívá vzduch Mediny a Mekky
jak svatosti přísvit třesavý —
avšak Achmed — nedůvěra hluchá —
mlčky bradu šedivou si cuchá...
— — —

KATEŘINA.

(1876)

Přejte hochům, černobrvé,
Moskalům jen: vari!
Moskalé jsou cizí lidé,
zlé vám nosí dary.
Moskal v žertech pomiluje,
v žertech s bohem kyne;
zajde ve svou Moskovštinu
a děvčátko hyne...
Však ne pouze černobrvou,
také starou máti,
co ji na svět porodila,
žal do hrobu sklátí.
Srdce vadne v samém zpěvu,
kdož ví, čím je skláno;
lidé srdce neptají se,
mluví: „Nevídáno!“
Přejte hochům, černobrvé,
Moskalům jen: vari!
Moskalé jsou cizí lidé,
zlé vám nosí dary.

Neposlechla Kateřina
— — —

UTOPENÁ.

(1876.)

Vítr hájem netoulá se,
v nočním dřímá čase,
probouzí se — po tichounku
osyky tam ptá se:

„Kdo to, kdo to s jedné strany
češe vrkoč tmavý?
Kdo to, kdo to s druhé strany
rve si vlasy z hlavy?
Kdo to, kdo to?“ Po tichounku
ptává se, zavívá
a zas dřímá, až kraj nebes
červánkem se rdívá.

„Kdo to? Kdo to?“ Tážete se,
dívky — holoubátka.
Aj, to dcerka po té straně,
s oné strany — matka.

Dávno se to přihodilo
v Ukrajině naší.
V jedné vísce vdova žila
novém u salaši.
Bělolící, černooká,
rostlá do vysoka;
župán za ní, kolem páni
ze předu i s boka.

Mladá byla — bez úhony.
Za ženštinou mladou,
nad to vdovou, kozáčkové
vybíhají řadou —
Však to znáte. Za ní také
mládenci se derou,
až ji nebe obdařilo
nemluvňátkem, dcerou.

*

S ženatými, svobodnými
pila, žertovala,
až ji hoře překvapilo,
až se jinou stala:
Z nenadání prchly vdově
mládí krásná léta....
Běda, běda, máti vadne,
dcerka porozkvétá.
Roste, roste — vyrostla již
Hana černooká,
jako topol v širém poli
pružná, do vysoka.

Kozáci hned kol Haničky
jako chmel se vinou.

(Dále nepokračováno a načrtáno jen ještě několik nehotových veršů ze závěru, které zní:)

Od těch časů rybník čistý
obrostl kol kolem,
dívky v něm se nekoupají,
obcházejí dolem,
spatří-li jej, křižují se,
jmenují ho kletým,
rmutno, rmutno kolem něho...

A v noci, mé dívky,
vynoří se z vody máti,
sedá na té straně,
strašná, bledá, rozedraná...

JAROSLAV.

(1879.)

I.

Panenskou Musu volám v tichém ždání,
by písni mé v pouť dala požehnání.
Však Musa nepřichází — zdá se věru,
že omrzel jsem navždy nebes dceru.
Nuž, buď si! Tryskni ze srdce, mé pění,
bez božské poesie posvěcení,
jak lehký pramen, sníh když horský taje,
na chvíli s duhou roztříštěn si hraje.
Jak voda stojatá v zelené plísni
náš český život hnilobou prý hyne —
Nuž v libelu se proměň, volná písni,
rozestři křídlo průhledné a siné
a těkej nad ním, kam tě rozmar šine.

II.

— — —

SOUD NA BUCHLOVĚ.

(1881.)

Jako v romantiky tajném klíně
odpočívám v šedých věží stíně
na Buchlovské hradní terase.
Pode mnou se pomoravská niva
klasu zlatem, révou pousmívá
a sbor Karpat v dáli modrá se.
Sedím na kamenné lávce šedé
při kamenném starodávném stole,

nade mnou krov lehký lípa přede,
mnohou berlou podepřena v kole.
Divná's, lípo! Větve hadovité
od kmenu se vodorovně šíří
na podporách, spoře listím kryté,
a kol tebe z pudy zeleň týří,
zdá se, jak bys hlavou v zemi tkvěla,
listnaté kořání vzduchem střela.

* *
*

Chalupo ty nízká, v záhyb stráně
schoulená tak tiše, zadumaně,
jako starušenka hlavy sivé
podepřena o berlice křivé,
pověz, jakým divem po tvém boku
za noc jedle štíhlá, holokmenná,
rozpjala svou zeleň ve vysoku,
fábory a kvítím ozdobena?

Oj, ty nehleď na mou nízkou střechu
šedivělou v netřesku a mechu,
ale pohleď v okno moje malé:
viz to bílé čelo, očka temná,
viz ty rtíky jak dvě višně zralé,
když je zdobí jitřní vláha jemná.

— — —

(Básník měl v úmyslu zpracovati pověst o tak zvané „františkánské" lípě buchlovské, již prý tam zasadil jeden nevinně obžalovaný na důkaz své neviny vzhůru kořeny, načež se lípa ujala a kořeny se zazelenaly. Ale nebylo víc napsáno než tyto dva náčrtky.)

SEKERNÍK.

(1884.)

Mně zhasla dýmka — —
Všední nehoda
a k básni úvod nedustojný věru.
Však jedete-li z jitra ku večeru
kdes krajinou, již skoupá příroda
jen chrpu vinc v rusé klasů kštice
a v obzor sázi řídké borovice,
nad nížto dusné letní neděle
klid mrtvý, vážný, nerušený dřímá,
nemluvný vozka nad vojí vám klímá
a kuň jen uchem střihá nesměle,
když záležitost, jež vás právě jímá,
jste probádali zevšad, rub a líc,
když na to myšlenek a zdání ruzných
vám proletělo čelem na tisíc,
úmyslu dobrodružných, vidin luzných,
zpomínek na blažené mladé dni,
kdy k posledu jste, v plné mudy síle,
zažehli dýmku sirkou poslední —
a dýmka zhasne — — Trpká věru chvíle!
Ač k písni úvod bídný — pravdu díte;
však nechystám se v básně hrdý let,
chci historku jen všední vyprávět —
že rým se připletl, mi odpustíte.

„Hej, vozko, stůj!“ Tam v řeřabiny stínu
kýs cestovník si hoví na trávě,
v haleně chudé; sekyrku má v klínu.
Sníh staroby mu leží na hlavě

a sporým věncem bradu jeho vroubí;
nad okem jíní; ale pod tím z hloubi
zrak modrojasný blýská vesele
a tvář, ač vráska ku vrásce se řadí,
přec zachovala svěží červeň mládí,
jak zimních plodů líce zvráštělé.
Však mě v tu chvíli poutá nejvíce
mohutná dýmky jeho hlavice,
zdobená dívčím uzardělým líčkem,
z níž dým se valí pod kovaným víčkem.
Ochotně zakřesal mi v hubku. „Dík!
Kam, příteli?“ — „Jsem chudý sekerník.
Za dílem bloudím ode mlýna k mlýnu;
dnes míří, pane, krok můj k Borotínu.“ —
„Aj, k Borotínu? Hle! Týmž směrem jedu —
nuž jeďte se mnou — vstupte — bez ohledů...“

Po mnohém zdráhání přisedl ke mně.
Jedeme. Dýmka jarou náladu
mi vrátila. Děd usmívá se jemně,
s topůrkem hrá si, sahá na bradu,
až posléz nesměle řeč zapřádá:
„V tom kočáře as divně vypadá
má halena. Však mohl jsem též míti
kolesku, koně, mlýn — můj zlatý pane,
než z hlouposti jsem volil neslýchané
po mlýnech těkat, bídu s nouzí třísti.
Leč je to historie dlouhá trochu —“
„Jen chutě do ní!“ —
„Nuže, v mladém věku
jsem v městečku byl našem králem hochů,
statnosti nevšední a tváře vděků.
Však jednou nemoc sklíčila mě tuhá.

Byl na bytě jsem tehdáž u podruha,
jenž od rána do noci za výživou
po městě chodil s ženou přičinlivou.
Liduška, dcera jejich dospělá,
střežila oheň krbu chudobného,
tři dítky malé a — mne chorobného.

Půvabů věru žádných neměla,
všedního líce, plachá, neúhledná;
postavě drobné neskytaly vděk
košile režná, pestrá sukně bědná;
jen vlasy její přebohaté, plavé
a modré oči, dobré, ostýchavé
jí přidávaly jakýs vnady stín.
A přece rád jsem pohledem svým stíhal
ten skromný zjev, jenž stále kol se míhal,
den celý ruce neskládaje v klín.
Rád vídal jsem, když obláčela, myla
své malé sestry na lavici v koutě,
z bělavých vlásků pečlivě jim vila
přemnohý cůpek v rudé stužky poutě
a fintila je jako něžná matka —
že seděly tam, jak tři Jezulátka.
Rád vídal jsem, když nad plotýnkou chudou
se klonila, tvář majíc ohněm rudou,
a šukala jak myška s tichým pěním,
chvátajíc ke mně každým okamžením,
by podušku mé upravila hlavě,
by lék mým rtům poskytla ostýchavě.
I zjevila mi divnou touto péčí,
pohledů roztoužených němou řečí,
že hlubší cit, než s bolem soustrast mým,
ji ke mně víže poutem nezlomným.

Noc jedna potvrdila moji tuchu.
Po blouznění a těžké mdloby dnech
jsem jednou procitl; jen dítek spících dech
mně tichou jizbou donášel se k uchu.
Však měsíc, v okno svítě rybím okem,
stříbrnou září celý prostor plnil;
v tom závěs komory se lehce zvlnil
a s nachýleným tělem, tichým krokem
po špičkách děvče k mému loži spělo —
já víčka uzavřel, dech ztajil maní;
leč její vlas jsem cítil na své skráni
a žhavé slzy skropily mi čelo.
Pak s povzdechem se chvěla v jizbu níže,
kde Kristus hlavu poukláněl s kříže,
s uvadlých květů věncem u nohou.
K těm položila hlavu nebohou
a v paprscích tam luny stříbroskvoucích
klečela dlouho na modlitbách vroucích.
Má ústa v době té slib šeptala:
Když nebe zdraví bývalé mi vrátí,
že s ní jen k oltáři se budu bráti.
A zvolna v údy síla bývalá
se vracela mi, v duši štěstí nové;
vždy ještě šeptali mí bledí rtové
slib oné noci. Leč svůj tajný cíl
jsem dívčině ni slovem nesvěřil.
jen jednou, když jsem v její opřen bok
poprvé jizbou vlekl chabý krok,
jsem obemkl ji rukou v mocném chvění
a na čelo jí vtiskl políbení.

Konečně byl jsem zdráv — a první dílo
mne zvalo tehdáž v Borotínský mlýn.

Jak usmálo se jitřní slunce milo
na moji tvář, v ní rozplašilo stín,
když za město jsem vyšel mezi klasy!
Jak radostně se v slzách rosy smál
květ svlačcu na mezi, skřivánků hlasy
vstříc jásaly mi s hůry blíž i dál.
Nemoci přízrak zmizel jako sen —
svět uvítal jsem, znovu narozen.
Jak zrcadlo se blýskal rybník zlaté,
malému podoben jsa jezeru;
v něm obzíraly hory, sluncem vzňaté,
lesnatých strání jasnou nádheru,
a v jednom z tichých jejich údolů
mlýn rozložitý za rákosím břehu
vyhlédal z olší, vrb a topolu,
z kvetoucích větví červánku a sněhu.
Jak panské sídlo přes zahrádku vonnou,
v níž keře růží husté pučely,
okénkem dvojím, s bílou v každém clonou,
hledělo z révy vábné průčelí.
Tu v jednom okně záclona se zdvihla
a pod ní v líbém, sladkém úsměvu
vyhledla žena bujará a štíhlá,
tak půvabná, že v prudkém záchvěvu
jsem na ni pohleděl a hleděl znova —
mlynářka Borotínská, mladá vdova.

— — —

SKLENICE VODY.

(1886.)

Do moravské dědiny jsem jednou
vešel žízniv, pot mi s čela kanul.
Minuv nelákavou krčmu bědnou
před úhlednou chatrčí jsem stanul.
Šivá střecha slaměná ji kryla,
ale stěny jako padlý sníh,
kolem skrovných okének se vila
prostá malba květů ohnivých,
vedle ní kmen jedle hladký, holý,
fáborem se pestřil na vrcholi.

Mnohé květy bíle, modře, zlatě
v zahrádce pod nízkým oknem kvetly,
vínem bujným obtížené latě
stinnou besídku před vchodem pletly.
A tam rolník po bok statné ženě
na schůdku si hověl kamenném,
z krátké dýmky kouřil spokojeně
pohupuje děcko kolenem,
jež na matku radostně se smálo,
s třapcem jeho oděvu si hrálo.

S pozdravem se blížím. Oba vstali;
nedělní šat v prosté, pestré zdobě
malebně jim statná těla halí.
Doušek vody vyprošuji sobě.
„S radostí," řek rolník usmívavě.
Žena zarděla se před pánem:
„Maryška šla ke studánce právě,
za chvilku se vrátí se džbánem."

A pak zvou mne, že jsou prostí sice,
abych vešel s nimi do světnice.

Ale dvéře, otevřené zpola,
vid mi pěkný jeví. V kruhu dětí
na truhle, již zdobí pestrá kola,
sedí bába žluté, zvrasklé pleti;
krk jí snědý kruhem vroubkovatým
věnčí límec bílých, drobných řas,
pod červeným šátkem, v babku spjatým,
povyhlédá stříbrem šedý vlas.
Slyším slova pohádky, jíž baví
dětský zástup snivý, nedočkavý.

„Ne, svým vstupem nevinným těm duším
zlatou chvilku divů neporuším.
Vyslechnu zde sám ty zkazky vnadné —
z dětské doby neslyšel jsem žádné.“
S úsměvem tu manžel k ženě vzhlédl,
pomyslil as: Panské nápady!
já však na práh k oběma si sedl
v milém stínu skřovné zahrady,
zkazku, stařena již vyprávěla,
vnímal sluch můj a s ním duše celá.

Zapomínám žízně; letím v kraje
kněžek zakletých a vzdušných králů,
jablíčko kde zlaté věčně zraje
a v dál září zámek ze křišťálu.
Myslím si: Proč u nás západněji
zhynul's bájí, zlatý motýle?

BARUŠKA.

Povídka veršem.

(1886.)

I.

Otloukej se, píšťaličko —
tak jsem říkal, děcko blahé,
sedě v hustém, jarém vrbí,
do vln hříže nožky nahé,
hledě v rybek shon
a z výrobku malé ruky
nad slavičí čarozvuky
zněl mi každý ton.

Otloukej se, píšťaličko —
holí ryju v písku, pěně,
sedě opět v hustém vrbí,
okem stíhám zamyšleně
rybek plachý stín —
vše to jako zašlým časem,
podál známým kola hlasem
vábí starý mlýn.

Otloukej se, píšťaličko —
stále mi to v uchu zvoní,
zelené ty vrbí pruty
svůdně k ruce mé se kloní:
Zkus to, hochu, zkus!
Dechni dětsky do píšťalky,
snad přivábí k tobě z dálky
mládí tvého kus.

Otloukej se, píšťaličko —
Rusalky snad přízní tejnou
z toho dřeva jejích sadu
zrobím flétnu čarodějnou,
jejíž mocný hlas
přikouzlí zpět dětství ráje,
hry a písně, sny a báje,
čistý duše jas.

Opět housátka tu zlatá,
tráva plna sedmikrásek,
snivá líčka malých dívek,
v cůpky spleten světlý vlásek
s vínkem pomněnek,
opět hvězdy vůkol sije
prostomilá poesie
dětských myšlenek.

Myslím, že se v této půdě
jakás duše živá kryje,
že se v jejím nitru tají
zvláštní, krásné melodie,
o nichž neví svět.
Dřímají v těch vrbin hrudi,
až je políbením zbudí
pěvce vroucí ret.

Otloukej se, píšťaličko —
Vesna je teď v našem kraji,
zelená se všechno vůkol,
nivy bujně prokvétají
a já starý bloud

mním, že také k srdci mému
stoupá, divem omladlému,
mízy jarní proud.

Otloukej se, píšťaličko —
Roje pěvců sladké znění
loudí z fléten samorostlých,
jež tam vdechl v zanícení
této země duch;
snad i mému přáno retu
vyzraditi zpěvem světu
jednu z jeho tuch.

II.

Starý mlýne můj, už sivým krovem
jevíš se mi v listí jabloňovém,
už mě vítá kola tvého ruch.
Při té notě tisíc zjevů milých
z minulosti vynáší můj duch:
po těch lukách, po těch vlnkách čilých
hrají upomínek zlaté lesky.
Stužkou vlnitou té luční stezky
do vsi blízké školáček se brával,
v rákosí tom blažen sobě hrával,
přes tu lávku vetchou, po té hrázi — —

Tu, — jak bývá, že cit výš se pnoucí
drsná všednost do prachu nám srazí, —
chodec mladý v zamyšlení jdoucí,

sklouznuv s lávky vlhké, mechem kryté
do vody se kácí. Pracně zvedá
tělo mokré, ruce v bahno vryté,
s těží na břeh vylezl — ó běda!
Po kolena vleče těžké buty
z bahna hnědého a ruce obě
v podobné jsou rukavice vsuty,
kadeř mokrá splývá v divné zdobě
plísně zelené a žabích vlasu
s pudrem písku větší pro okrasu,
ze všech cípu povodeň se valí
koldokola — vodník dokonalý!

Návrat pěkný tam, kde zdoben plně
důstojenstvím vědy, městským mravem,
vstoupiti chtěl mlýnskou chasu slně —
než teď musí s vodnickým tím havem
tiše zadem do mlýna se vkrásti,
aby čeleď aspoň zrakem škudným
na tom zjevu nemohla se pásti —
neb smích vždycky úvodem je trudným.
Očistiv si obuv, ruce v spěchu
kráčí schlípen po rybníka hrázi,
rozhrnuje husté vrbčí mlází
tam, kde mlýn svou šindelovou střechu
malým výběžkem nad kolo hrbí.
Poslední teď rozestírá vrbí —
leč v tom stanul, jako kouzlem tknutý.
Hlavu šina mezi husté pruty
hledí bez pohnutí do prostoru,
který, stromu hustým krovem stmělý,
ode vchodu zadního jej dělí,
jímž se vyhnouti chtěl chasy zoru.

Prostor ten vždy zvláštní kouzlo míval
pro chlapce i juna. Tady v stínu
kaliny a bezu, s knihou v klínu,
nejraději o samotě snival,
hledě na omšené kolo sivé,
na kypící proudy hašteřivé,
naslouchaje bouřlivému šumu.
Tady často divoluzně plály
mládí přeludy v tu jeho dumu,
sny o slávě, dívčí ideály;
tady často citů sladkých vlny,
mladými nám ňadry zmítající,
mocně vzkypěly, že řasy snící
svitly náhle rosy jasné plny.

Prostory té část zahrádkou byla,
v nížto s mrkví, dýněmi a hrachem
družila se flóra prostomilá.
Pivoňka se rděla temným nachem,
náprstník plál různobarvou vnadou
náprstků, jichž ověšen byl řadou;
ale nejraděj tam hoch se díval,
když tam nad záhonem květ svůj řásný
bohatě mák pyšný přiodíval
v zářný sníh a purpur divukrásný.

A ti miláčkové jeho právě
pyšní se tam v plné barev slávě.
Však jen přelét' květy okotěšné
a zas upjal oči na závadu,
jež ho zastavila v chuzi spěšné.
Dívka seděla tu v kalin chladu,

jimžto v listy drobnou vláhu skýtal
proud, jenž kolem rozpěněn se zmítal.
V klíně děvčátko té dívce dlelo,
hošíka pak rámě ovíjelo.

Poznal Barušku. Než jaká změna
za rok jeden! Jedva všim' si loni
prosté holčice; dnes těká po ní
zrakem žárným mysl udivená.
Jak se zvýšila a vyplnila
sličně její postava, jak luzně
hruď se v oblé vděky navlnila,
šátkem světlým obepjatá nuzně,
který křížem vázán třásní rudou
splývá v černou šněrovačku chudou.
Jak ty vlasy přičesané hladce,
sněžnou stezkou čistě rozdělené,
bohaté a hnědé, věnčí sladce
čelo jasné, jež se líbě klene;
jak se jiskří oči temnomodré
vesele pod měkkou brvy hnědí,
a jak srdečně i bystře hledí
z tváře jemně půvabné a bodré;
— — —

LÍPA.

(1887)

Kdys v pobaltickém smutném kraji stavil
mou bludnou nohu věkovitý strom.
Blesk nebetyčné koruny jej zbavil,
i tělo mocné rozpoltil mu hrom,

že čněl tu spletí začernalých suků
jak v bitvách pochroumaný sivý rek,
jenž zdvíhá k nebi zkomolenou ruku
a žaluje na slávy úpadek
a steskem slov, jimž nikdo nerozumí,
o časech dávných divné zvěsti šumí.

Tak lípa prastará zde truchle čněla
před hájem buků mladých, osamělá,
a temnokorý, obrovitý kmen
sem tamo na pahýle, větvi zbylé
cár šatu nesa, listí zasmušilé,
zřel do krajiny tiché zamračen.

Já usadil se lípě na kořeny,
jež jako sterý schumelený had,
půl v sypký písek dýny ponořeny,
nad chudým vřesem pjaly odevšad
své uzly pitvorné a divné hrby.
A v ruku skloniv zadumanou skráň
jsem hleděl na rákosí, křivé vrby,
jež vroubily jezírka třpytnou pláň,
na luka za ním, tlupy, hájky buků.
Ve truchlých svitech podzimních ten kraj
zde odpočíval mrtev, beze zvuku,
jak vnořen v tesknych upomínek taj.

Tu větřík dýchl v listí nade mnou,
i zachvěla se sporá zeleň jeho,
jak šeptala by mluvou tajemnou
v tom tichu cosi ze sna hlubokého.
I povznesl jsem k lípě pohled snivý
a bezděky můj zaševelil ret:
„Ó dávných věků pamětníku sivý,
co ty bys mohl chodci vyprávět?“

Tu listím táhl nový ruch a třepot
a zřetelně jsem vnímal stromu šepot:

„Ó časy dávné, doby moje mladé!
Z nich jeden obraz chví se pamětí:
Zas do mé hrudi zborcené se krade
ten sladký dech, ta rozkoš podletí.

Zas mním, že míza jará bujně stoupá
mým kmenem mladým; větví vábný kroj
svou svěží zeleň v čisté záři koupá,
a kol mých květu bzučí včelek roj.

Jak veselo se směje, sluncem blýská
ta voda rákosem, ten květný břeh,
ta stromů houšť, v ní poloskrytá víska,
jíž modrý kouř se zdvíhá z šedých střech.

Již modro chrpy jeví vlnou hravou
tlum žitných stébel, zpola uzrálý,
a vlčí mák, jak tůní zelenavou
když ze dna kmitnou rudé korály.

A jaké hosty vítám ve svém chladu!
Tu kmet sem kráčí; vánku teplý dech
mu lehce čechrá dlouhou, sněžnou bradu
a vlas, jenž mlékem splývá po údech.

Stín svaté dumy leží v jeho tváři,
z níž, vrásčité, zrak jasný prosvitá,
a v řízy bílých záhybech mu září
na prsou zlaté struny varita.

On s větve svislé bere snítku svíží
a zelení tou věnčí bílý vlas,
prst jeho do strun varita se hříží
a v rokot jich se mísí zvučný hlas.

Zní chválou bohů, kteří v modré výši
i v tůni vod i v zemském údělu
svůj mají trůn, jichž vlídný hovor slyší
i v haluzí mých jemném ševelu.

Dál kráčí pak a starucha se blíží,
s ní dítek tlum jak v patách zimy máj,
kol ní se tulí věnec líček svíží
a s vetchých rtů jí hltá divnou báj.
— — —

VÝPRAVA KRÁLE JEČMÍNKA.

Žertovná báseň.

(1888)

(Muze.)

Hrdinu si volím podle srdce svého,
usmívavých lící, reka mladistvého,
jehož tělo štíhlé od hlavy až k patě
jako slunce září v samém ryzím zlatě,
jehož dlouhé vousy zlatým leskem hrají —
Ječmínek mu jmeno, slavné po všem kraji.

Muzo, nevzývám tě jako pěvec řecký,
nedbám o tvou přízeň — Ty's jak ženy všecky.
Dokud mlád jsem býval, sama bez volání

spěchala jsi ke mně, kol mých vzňatých skrání
věnec rosných květu helikonských kladla;
ale poznenáhla tvoje přízeň chladla,
a když čelo pěvce rozoraly vrásky,
vlas mu prokvet' řídký — bylo konec lásky.*

Teď, ó nevěrnice, nemáš pro mne hledu,
k mladým větroplachům chodíš na besedu,
a ti holobrádci, pyšni tvými dary,
smích si tropí ze mne: Hle, ten rýmař starý,
kterak v potu tváři, dosud lačen slávy,
do veršu se nutí bez ohně a šťávy,
bez ducha i vzletu! Moh' by na mou víru
hodit k harabardí sešlou svoji lýru!

Leč já nedbám toho a dál soukám čile
kalounky svých veršu, hříčky dlouhé chvíle.
Dobře vím, že k básni za klassickým vzorem
vzletu netřeba, ni poesie skorem;
ba, jest u nás valný počet vážných lidí,
kteří básní vzletných, vroucích nenávidí,
odmítají vše, co rozechvívá duši
a jich poklid milý burným citem ruší.
Zatracují vše, co z šablon starých bují,
a jen Tityrovi chválu přikyvují,
který k pokojnému družných stébel zvuku
o kuzlatech pěje pod větvemi buku.

---

* Srovnej s úvodními verši ke „Kratochvilné historii o ptáku Velikánu Velikánovičí" v XIX. svazku na str. 107.

1.

(Píseň o chmelu.)

Nechť si jiní krásu révy
nade všecko vychválí —
není hezčí podívané
jako na chmel uzrálý.

Jak to kypí kolem tyčí
do vysoka vypjatých
v bujarosti přemalebné
zeleň listů cípatých!

Jako bujně rozpuštěné
smaragdové kadeře
kol se vinou, zevšad kynou
v nevázané nádheře.

Úponkami bohatými
sem tam pnou se od tyček
obsypány požehnáním
zlatohnědých hlaviček.

A jak silnou vůni šíří
chmelových těch thyrsů les,
že až hlava opojená
na květnou se kloní mez.

V stínu vonném chmelných věnců
zrak se mamě zavírá
a sen v říši pohádkovou
zlaté brány otvírá.

2.

(Pohádka o králi Ječmínkovi a králi chmelu.)

Ječmínek byl králem v širé pláni Hané,
vládna v míru stálém nivě požehnané.
Kolem zlatých vlasů věnec chrp se splítal,
šarlatovou řasu planý mák mu skýtal,
koukol byl mu berlou. Žertem hrály vezdy,
smíchu leda perlou vlhly očí hvězdy
a tvář, kol níž vlály zlaté vousy dlouhé,
stánek byla stálý veselosti pouhé.

Neviděl jsi zbraní v Ječmínkově státu,
nebylo tam daní ani byrokratů,
prost byl řádu všeho, bez zákonů zcela,
ústava pak jeho v tato slova zněla:
Chytejme si štěstí, než nám ujde v letě!
chytejme si štěstí, než nám ujde v letě!
Hle, jak na nebesku boží zrak se směje,
vesele v tom lesku širý kraj se skvěje!
Blaha zákon s výše skřivánek nám hlásá,
v lučinu jej píše jarních květů krása,
k dumám libým v mechu pod jehličí stinné
v kořenitém vzduchu šumný hvozd nám kyne.
na rozkošné hody z loubí sadu zovou
orosené plody s tváří purpurovou,
ale k celování vábí stokrát více
v červánkovém plání hezké dívčí líce.
Milujme! Toť prvý zákon mezi všemi —
z pod hedvábné brvy Eden svítá zemi.“

— — —

ČERTOVA RUKA.

1889.)

Ve skal pusté směsi
mezi lesy
zbožný kmet si našel stan,
lože z mechu
upravil si v šeru jeskyně
a hul s křížem zatkl na balvan,
v divé hotov pustině
Bohu sloužit k poslednímu dechu.

Než, kdy modlitbu svou dokonal
a noc první hroužila ho ve sny,
náhle v lůně skal
chechtot rozlehl se děsný —
to sám arcivrah
vyhoupl se před jeskyně prah
a tak zařval ve strašlivém smíchu:
„Ukolébavku máš slyšet, mnichu,
nejlepší, již umím od podlahy brát,
že až skalám v nohy vjede rtuť
a že nadobro ti zajde chuť,
na Prokopa nového si hrát!“

Ihned štíhlé věže skalní,
k oblakům jež málem sahaly,
jako píšťaly
nad varhany týčil infernální,
k nimžto za klavesy
bradla sebral ohromná i tesy
a hned kopytem
třesknuv o pedály,

sřítivší se v propast skály,
rozorané bystřin korytem,
obrovskými drápy vzbouřil v řev a ston
pekelné to organon.

(Báseň měla se vztahovati k „Čertově ruce" u Valdštýna, již shlédl Svat. Čech na svých toulkách Turnovskem r. 1889 a o níž si poznamenal do zápisníku, že má prsty vzhůru a vypadá jako ploutev.)

SVATÁ BARBORA.

(1889)

V nadšeném vzletu,
v rozpjetí smělém
k nebi se vypíná,
tísní a protíná
pilířů ztepilých
oblouků spanilých,
pitvorných šelem,
báječných květů
úžasná směs;
mysl má dumavě,
blouznivě, jásavě
hrouží se v malebný,
slavný a velebný
kmenů těch nesměrných,
větví těch nádherných
kamenný les.

V zálibě vroucí
s kružbami kuru
dumy se splétají,

do výše vzlétají
nad shluky krabolí
na fiál vrcholy
toužebně pnoucí
k obloze vzhůru
křížový květ;
lilie gotické
vůně své mystické
linou mi bezděky
do duše, předvěký
k výšinám závratným
zápalem posvátným
tíhnoucí vzlet.

Dalekých časů
vidinu stíhá,
pyšné zří postavy
nádherné úpravy
bohatých těžířů,
v kytlici havířů
statečnou chasu,
z důli jež zdvíhá
blyštivý kov;
z mízy té zázračné
do výše oblačné
vzrůstají, do šíře,
oblouky, pilíře,
z tísně střech malebných
svatyní velebných
strmící krov.

Ale všech perlou
bude se stkvíti

obrovská svatyně
jasné hor vládkyně,
nebeské děvice,
Barbory světice,
která svou berlou
kovkopu svítí
v podzemní noc,
která jim, z ciziny
přišlým v ty končiny,
milostně žehnala,
darem jim podala
nesmírné poklady,
převzácné výsady,
slávu a moc.

A již pne výše
podpory kuru
horníků svatyně,
důstojná sokyně
veldómu Karlova,
předčit jej hotova,
rovna jim v pýše
obloze vzhůru
fiály vznést;
avšak tu zbujnělé
horníky, zpyšnělé
za steré zločiny
se slunné výšiny,
z hrdého rozmachu
pokořil do prachu
strašlivý trest.

Za to, že dětem
štědré té země

spláceli krvavě,
která je laskavě
hostila od věku,
v ohavném nevděku,
v zuření kletém
pro její plémě
chystali zmar;
v děsivé mohyly
šachty mu měnili
z nichžto jim
— — — —
— — — —
— — — —
poskytla v dar.

S odvetou blíží se hrdina slepý,
rachotí vozy a lomozí cepy,
— — —

JIŘINKY.*)

Vlastenecká idylla.
(1890.)

I.

Pěkný je ten koutek na pomezí českém
protkaný dvou říček družných stříbroleskem,
Medhuje tu plyne, Úpa tam se vine,
lučiny je vroubí nebo chlumky stinné,

*) Ve „Světozoru" z r. 1891 otištěny „Úvodní verše k výpravné básni Jiřinky", ale zkráceně.

a kraj vlnovitý do kola se šíří,
stromu řady po něm ruzno v dálku míří,
zelená i hnědá pole jím se stelou
s lesů roztroušených řásní přitemnělou
a tím krajem širým v modro do pozadí,
malebný kde řetěz horstva obzor hradí,
města, vísky bíle hojně rozesety
jako vodní tuní leknínové květy.

Nad půvabným dolem stál jsem v onom kraji,
kde se pod zelení stromů zpola tají
Ratibořský zámek — a tu nitra hledu
zjevila se náhle dole v lučin středu
hezká dívka malá, tulící se s láskou
ku stařence šedé, s hojnou v líci vráskou,
s dobrotivým okem, v starosvětském kroji:
Boženo! tvůj obraz mih' se duší mojí,
Babičku tvou shléd' jsem, všechny zašlé krásy,
které zachytila's na věčné nám časy.
Zavanul mi duchem ohlas milých tónů,
jako z rodné vísky hlahol jitřních zvonů,
srdce zachvělo se slastí, touhou, žalem,
a v mých upomínkách vynořil se valem
rozkošný máj duchu z minulosti tuně,
v němž jsi byla růží sličnou vzácné vůně

Všechno má svou vesnu, fialčiným okem
zemi usmívá se znovu každým rokem,
národ po staletích halí v nové kvítí,
člověku však pučí pouze jednou v žití.
Idea též každá má svou dobu květu
v dějích člověčenstva, dobu junych vzletů,
kdy k ní srdce planou první láskou snivou,

blouznivou a čistou, sladce opojivou,
láskou, která božsky jednou duši schvátí
a v témž vděku nikdy již se nenavrátí.

Tak i to, co krásně vzplálo v českém lidu,
znovu probuzeném ze smrtného klidu,
a co nadšeně se vlastenectvím zvalo,
než to slovo vetché posměškem se stalo:
tak i ruch ten rodný v první půli věku
měl své jaro svěží líbezného vděku.
K úsměvu nejednou naši dobu zove
blouznění těch časů, divní jejich snové,
jeví se v nich mnohdy dětinského cosi,
a přec byly krásny, plny čerstvé rosy,
lahodného pele, po němž stopy není,
o němž sní jen s touhou starší pokolení.

Národní ta vesna v jaro mého žití
zaplétala ještě svíží svoje kvítí
a teď letní dobou, z lopotného znoje,
z ticha dusného neb hlomozného boje,
kdy se k bouřím děsným chýlí dnové parní:
rád zalétám duchem v idyllu tam jarní.
Známé postavy a milé obličeje
v paměti se křísí, pozapadlé děje,
o nichž za dnů mladých mluviti jsem slýchal,
kdy van březnový v tiš mrtvou ještě dýchal,
příhody mně blízkých osob z doby oné —
duch můj sebírá ty květy krásné, vonné,
sem tam vplétaje ty růže upomínek
v jiřin různobarvých lepotvárný vínek,
pro něž zalétla si moje fantasie
v tichý kout, jímž Úpa s Medhují se vije.

V kraji tom na mezi samé, která dělí
hlahol náš a cizí, dvorec osamělý
pod rozsáhlým lesem v stromoví se skrýval
a v dál široširou s površí se díval.
Tam na křídlech písně nyní se mnou spějte!
Avšak na mapě dvur Klenský nehledejte,
marně byste také pátrali v tom kraji,
kde tam dům a parček podobný se tají. —
snad že jiná vlasti končina jej hostí
aneb stojí v luhu jen mé obraznosti.
A též postavy, jež vedu v stráň tu smavou,
dílem utkány jen rukou její hravou,
s části jenom pro mne známé mají rysy,
s části od lidí, již vskutku žili kdysi,
vzhled si vypůjčili neb i pouhá jména,
oněch silhueta leda pozměněná.
Nehledejte v tom, co písní mou se chvěje,
kresbu minulého národního děje —
chtěl jsem jenom z oné minulosti tůně
vyvábiti trochu libé jarní vůně,
slabý jenom ohlas dálných sladkých tonů,
přitlumený pozdrav jitřních oněch zvonů,
jimiž národ k žití novému se budil
a duch našich otcu těšil se a trudil.

II.

Jak pod černým mračnem ptáče běloskvělé
pod temnými lesy sídlo osamělé
se stráně tam svítá do širého kraje
bělem stěn, s nímž slunka letní zář si hraje.
Od nejbližší vísky zvolna stoupá k němu
cesta úpravná, jíž na obojím lemu

statné třešně, višně stíhají se řadem,
chodce těšíce svých stínů libým chladem.
A teď zralých plodů červeň živá, sytá
z temné zeleni jich listů vábně svitá.
K tomu stromořadí se stran obou víží
polní cesty, meze, jež se hojně kříží,
jabloní a hruší kolikerou řadu —
stráň ta celá téměř podobá se sadu.
Role kolem plny mladé vnady smavé:
překrásně vyhlédá zářné modro tmavé
květů chrpových jak dívčích očí třpytných
z čerstvé zelenosti štíhlých stébel žitných;
jinde lán se pýří jetelovým květem,
nad nímž roj bělásků třepetá se letem;
jinde pruhem dlouhým rozkoš plodí zraku
skvostná běl a červeň kvetoucího máku.

Z poloviny cesty, která odtud výše
obloukem se točí, dojít můžeš spíše
stezkou v jetelišti k nízkým vrátkům sadu,
jenž hloh střihaný má pouze za ohradu.
Parkem sad ten sluje; stromy v něm se snoubí
ovocné i letní; jeho cestky vroubí
angrešt, rybíz, houštky rozličného křoví.

Blízko u vrátek strom stíní ořechový
listů velkých, jasných klenbou rozložitou
lávku ze březových větví prostě sbitou
a stůl před ní stejný s deskou kruhovitou.
Za ním dívka sedí; její prsty bílé
kmitají se pilně v jakémsi ženském díle,
avšak mysl s okem v knihu ponořena,
na stole jež před ní leží otevřena.

Jiná dívka v sadě opodál se baví
s dvěma hošíky; pes kol nich kudrnavý
čile poskakuje, štěká, s nimi chytá
pestrý míč, jenž vzduchem, po trávě se kmitá.
Dvě pak dívky mladší, přituleny k sobě,
stojí vedle vrátek; hnědovlásky obě,
avšak jedna vyšší, těla ztepilého,
v plném věku jarním právě rozvilého,
s okrouhlými tvary a přec štíhlá dosti,
s obličejem plným dětské veselosti:
šibalstvím se jiskří hnědé zraky čilé,
na lících se chvějí dulky roztomilé
a co chvíli jeví rtíku poupě svěží
perel dvojí řad, jenž za nimi se sněží.
Družka její — z dívek nejmladší je asi —
jedva ukončila hravé dětství časy,
na práhu dlí teprv panenského věku,
v prvním jitřním kouzlu pučícího věku,
menší, méně živá, s dumy jemným pelem
v temnořasých očích pod nejčistším čelem.
Na kraj vábný obě dívají se dolů,
v hovoru a smíchu laškujíce spolu.

Starší hrstku třešní v levé dlani chová
a z nich časem jednu v ústa korálová
labužnicky šine, časem družce svojí;
za krásné též ouško srostlou stopku dvojí
s párem sladkých plodu jako ku ozdobě
rozpustilou rukou zavěsila sobě.
V předu, v zadu pod ním visí koral třešně
a jich svěží nach se druží okotěšně
s šíje úbělem a s temným vlasů tokem,
s lící ruměncem, jenž třešní těch je sokem.

Teď i na ně došlo — dlaň již vyzobala —
sňala třešní šperk, z nich jednu družce dala,
k ústům vlastním druhou nesla — nedonesla:
neboť v půli cesty třešně k zemi klesla
a prst dívčí vztáh' se k vísce do hluboka,
kde též utkvěl pohled jiskřivého oka.

„Pohleď, Jiřino! Tam od vesnice strání
vzhůru stromořadím tři se berou páni.
Kdo to asi? Kdo? Ničemné stromořadí!
Nyní kmen, teď větve vyhlídku mi hradí."

Německy tak mluví, zrakem pátrá dole.
Náhle v ruce tleskla; poskočila v kole.
„Aj, pan Lacek! Vando, Lacek již se vrací!"

Vanda ihned vstala, pohodila prací,
knihu zavřela, ku vrátkům sešla níže.
Však ne spěšně příliš; krok jí vždycky víže
hrdost vrozená a dbalost slušných forem;
statná děva jesti, majestátní skorem,
sester nejstarší, leč mladá, krásná také,
vlasů světlejších a líce bledozraké.

Za to jak dvé šípů vyletěli vrátky
oba hošíci, než coufli brzo zpátky
vidouce, že Lacek, jehož jméno mžikem
vzrušilo je, s dvojím kráčí společníkem.
Hektor dále běžel, po běhu však krátkém
stanul, ohlédl se a zas běžel zpátkem
vida, že ho páni nesledují malí.
Vrtě ohonem, týmž směrem hledí v dáli,
jako skupina těch děv a hochů pestrá,
k nížto přidala se také čtvrtá sestra.

„Je to Lacek," Vandy pochybnosti mizí,
„a snad z Prahy hosty přivádí nám cizí.
Nesluší se tuto vyčkati je v davu
a pak nutno pomnít slušnou na úpravu;
bez příčesky řádné, v nedbalkách jsme zpola —
Pojďme domů! Rychle! Než nás shlédnou zdola."

„A co —!" vece Lotka, smíšek onen velký.
„Nejsme dámy městské, málo víc než selky
a zda neštěstím je, hříchem proti mravu,
shlédnou-li nás doma v domácím tom havu?
Ostatně, co Lacek přivádí si hostem,
směle můžem' vítat v kalikotu prostém."

Málo vážně při tom rukou máchla shůry
a z úst zableskly se obě perel šňůry.
Ale Vanda zatím již se domů béře,
za ní Julii též skryly sadu keře.

Lotka s Jiřinou však hledí dále kradí
k chodcům, kteří nyní ze clon stromořadí
odbočivše v bílou jetelištěm stezku,
plně zjevili se ve slunečním lesku.

„Bože můj, ten v zadu aktuár je z Branné!"
volá Jiřina; tvář rúměncem jí plane.

„Z Branné aktuár? Jak znáš ho?" Lotka ptá se.
Jaké jeho jméno?"

„Chvála nazývá se,
Chvála Jaromír. To divné české jméno
z vlastenectví as jím samým vyvoleno.

jak to jejich zvykem. Na Skalickém bále
s ním jsem tančila."

Svou ruku nenadále
Jiřina tu vymkla z Lotčiny, jak střela
za sestrami domů sadem uletěla.

Lotka nevrlým ji sledovala zorem,
zůstala však, ústa našpoulivši vzdorem;
jenom trochu za keř ustoupila stranou,
v listů mezeru zrak shýbla na číhanou.
Při tom její dlaně po rouchu i hlavě
přece semotam se kmitly pořádavě:
urovnala vlnky kadeří kol čela,
nad nimiž se úzká černá stužka tměla,
kol dokola po týl ovíjejíc hlavu;
za vlnkami těmi po tehdejším mravu
vlas byl česán hladce, stezkou dělen v půli,
copu pletence jí k zálbí těsně lnuly.
Sem tam upravila také leccos v šatě.
Sukně blankytová splývala jí k patě,
sebrána kolkolem v hojnou drobnou řasu;
na ní podlinkové pásmo za okrasu
výše nad okrajem vlnilo se v kole;
živůtek pak těsný, s ostrým cípem dole,
ružové jsa barvy, vystřižen kol šíje,
jevil pleť tam bílou, čistší nad lilie,
jíž se kolem hrdla černá stužka vila
a šperk přivěšený za živůtkem kryla,
tam kde jemným dmutím vyzrazoval sladce
vděky mladých ňader. K ramenům jí hladce
těsné rukávy až za podloktí lnuly,
níže kolem rukou korálky se pnuly.

Zatím Lacek zdola: „Petře! Pavle!“ zvolal
Tu již malý párek touze neodolal,
ostych utlumil a vstříc mu letěl strání.
Hektor byl již dříve sběh' k uvítání
svého příznivce a jevě radost mnohou,
Lackovi teď družně třel se kolem nohou,
štěkal vesele a k ruce jeho skákal,
jíž ten za huňatou srst ho vlídně krákal.
Za hafanem nyní také Pavel s Petrem
k učiteli svému přihnali se větrem;
tulili se k němu; on se k hochům shýbal,
k sobě zdvihal je a v uvítanou líbal.
Do šosů pak sáhl a dvě lesklé trety
naplnily hlučným plesem jejich rety.

Pochlubit se dárkem pospíchali zpátky
k Lotce, zjevivší se nyní mezi vrátky;
berouc k obhlédnutí hříčky z rukou hochů
uklonění hlavy, zapýřena trochu
děkovala pánům, kteří jdouce blíže
před děvicí smèkli. Popošla pak níže
v ústret Lackovi, jenž urychleným krokem
spěchal k ní. Byl muž to mladý tváří sivých,
černokadeřavý, s jiskřícím se okem,
štíhlé postavy a hnutí těla živých.
Podala mu ruku, již on stiskl vřele.

„Áj tak záhy zpátky? Snad že návrat časný
urychlilo srdce touhou rozechvělé?“
Německou tu řeč smích doprovázel jasný.
„Přiznávám se,“ Lacek odpovídá česky.
„že mne pobádaly k horečnému chvatu
suchopárem zkoušek po Klenovu stesky;

však jsem nenadál se, že mne při návratu
uvítá zvuk cizí z ústek přespanilých.
Či snad vadili vám ti dva cizí hosté,
že jste neužila české řeči sprosté?
Aj, to teprv jest dvé Čechů tělem, duší,
jež vám představuji nyní, jak se sluší:
Zde můj přítel Volný — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

(Podle poznámek básníkových byl by býval pro historické pozadí této básně jeho hlavním pramenem článek v Riegrově Slovníku Naučném pod heslem „Jiřinková jednota".)

OBSAH.

Roháč na Sionè	1
Jiné zlomky	271
Nic	273
Verše bez nadpisu z r. 1867	284
Rybářova dcera	288
Verše bez nadpisu z r. 1868	292
Verše bez nadpisu z r. 1870	301
Verše bez nadpisu z r. 1871	303
Nemo	303
Král Nikotin	335
Antar	336
Boj	339
Lipany	342
Thamare	354
Prorok	357
Motanebbi	358
Kateřina	360

Str.

Utopená 360
Jaroslav 363
Soud na Buchlově 363
Sekerník 365
Sklenice vody 370
Baruška 372
Lípa 377
Výprava krále Ječmínka 380
Čertova ruka 384
Svatá Barbora 385
Jiřinky 388

PG
5038
C45
1899
díl 27

Čech, Svatopluk
Sebrané spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY